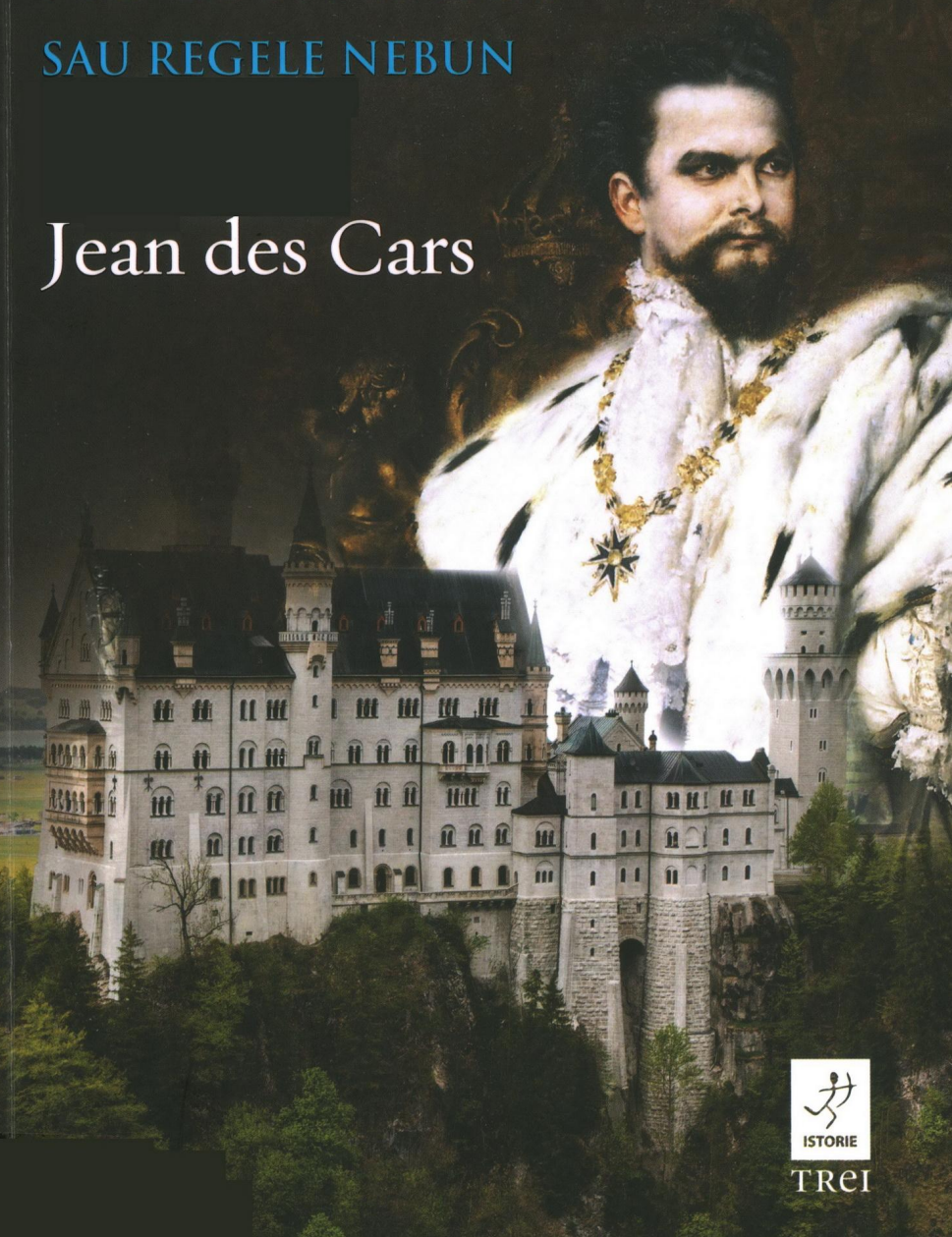

LUDOVIC AL II-LEA AL BAVARIEI

SAU REGELE NEBUN

Jean des Cars

TREI

Grație unei cercetări
minuțioase în arhive și unei
atente munci de investigație
bazate pe documente aduse
la iveală de specialiști,
Jean des Cars reușește să
contureze portretul unui rege
excentric, iubitor al artelor,
inițiator al unor proiecte
arhitectonice extravagante
și să explice viața și moartea
acestui monarh vizionar, multă
vreme victimă a unei reputații
nemeritate: „Vizitând Bavaria,
am căzut pradă, la rândul meu,
dorinței de a-l cunoaște mai
bine pe acest rege neînțeles de
contemporani, însă reabilitat
de mulțimile care, an după
an, îi descoperă palatele ori
vizitează Bayreuthul, templu
al artei wagneriene al cărui
animator și mecena a fost.
În Germania, și firește în
Bavaria, Ludovic al II-lea este
subiectul unei vii admirații,
ba chiar venerații. De când
mi-am început documentarea,
în 1972, Ludovic al II-lea
al Bavariei a redevenit, dincolo
de frontiere, un personaj
la modă. După literatură,
cinematografia și televiziunea
și-au aruncat la rândul lor
lumina magică asupra acestui
rege neobișnuit.”

Colecție coordonată de
LIVIA SZÁSZ

Jean des Cars

LUDOVIC AL II-LEA
AL BAVARIEI
SAU REGELE NEBUN

Traducere din franceză de
BOGDAN PERDIVARĂ

TREI

Editori:
SILVIU DRAGOMIR
VASILE DEM. ZAMFIRESCU

Director editorial:
MAGDALENA MĂRCULESCU

Redactor:
ONDINE-CRISTINA DASCĂLIȚA

Director producție:
CRISTIAN CLAUDIU COBAN

Dtp:
VLAD CONDUR

Corectură:
MARIA MUȘUROIU
MĂDĂLINA GEAMBAȘU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CARS, JEAN DES

Ludovic al II-lea al Bavariei sau regele nebun / Jean des Cars;
trad. din franceză de Bogdan Perdivară. — București: Editura Trei, 2018
ISBN 978-606-40-0371-3

I. Perdivară, Bogdan (trad.)

94

Titlul original: *Louis II de Bavière ou le roi foudroyé*
Autor: Jean des Cars

Copyright © Perrin, 1975, 2005 et 2009 pour la présente édition

Copyright © Editura Trei, 2018
pentru prezenta ediție

O.P. 16, Ghișeul 1, C.P. 0490, București
Tel.: +4 021 300 60 90; Fax: +4 0372 25 20 20
e-mail: comenzi@edituratrei.ro
www.edituratrei.ro

Tatălui meu, cu admirație și dragoste

CUVÂNT-ÎNAINTE

De mai bine de o sută de ani, viața și destinul tragic al regelui Ludovic al II-lea al Bavariei continuă să fascineze. Se știe că suveranul a fost declarat nebun și că a murit în condiții misterioase, după ce a construit fabuloase castele, bijuterii ale Germaniei de Sud.

Nu este inexact, însă ar putea fi un pic cam simplist. Vizitând Bavaria, am căzut pradă, la rândul meu, dorinței de a-l cunoaște mai bine pe acest rege neînțeles de contemporani, însă reabilitat de mulțimile care, an după an, îi descoperă palatele ori vizitează Bayreuth-ul, templu al artei wagneriene care și-a sărbătorit centenarul în 1976 și al cărui animator și mecena a fost.

În Germania, și firește în Bavaria, Ludovic al II-lea este subiectul unei vii admirații, ba chiar venerații. Expoziția organizată la München în 1968 o dovedește cu prisosință. De când mi-am început documentarea, în 1972, Ludovic al II-lea al Bavariei a redevenit, dincolo de frontiere, un personaj la modă. După literatură, cinematografia și televiziunea și-au aruncat la rândul lor lumina magică asupra acestui rege neobișnuit. Și, vorbind despre asta, nu putem decât aplauda prezentarea, în vara anului 1983, a versiunii în sfârșit complete a magistralului film al lui Luchino Visconti, *Ludwig*. O evocare strălucită, somptuoasă și, în ansamblu, fidelă adevărului istoric și paradoxurilor personajului, dominată de uluitoarea interpretare a actorului Helmut Berger. O operă densă, plină de subînțelesuri și în care se pătrunde cu încântare, presupunându-se că spectatorul știe dinainte câte ceva despre subiect. Ar fi injust, cu toată această vâlvă, să uităm munca răbdătoare și adesea ingrată a istoricilor germani; cercetările lor, impresionante prin importanță și calitate, sunt din păcate puțin cunoscute publicului larg.

Pentru scrierea acestei cărți m-am bazat, ori de câte ori a fost cu putință, pe prețioasele lor investigații. Cum este, de pildă, cartea lui Michael și Detta Petzet. Pe vremea când era curator la Administrația Bavareză a Castelelor, Lacurilor și Parcurilor Istorice, doctorul Petzet, asistat de soția sa, scenografa de teatru, a publicat o lucrare extraordinară pe tema relațiilor artistice dintre Ludovic al II-lea și Richard Wagner*. Datele adesea inedite furnizate de acest volum de opt sute de pagini în format mare constituie o adevărată Biblie a genului.

Aș vrea să-i mulțumesc pentru încurajări și pentru sprijinul neprecuțit doamnei Blandine Ollivier, strănepoată a lui Franz Liszt și descendentă a lui Richard Wagner, al cărei volum deja clasic, care reunește corespondența între rege și muzician**, mi-a fost neîncetat călăuză. Această corespondență, unul dintre cele mai frumoase și mai consistente schimburi de scrisori care există, merită citită și recită. Este Istorie la persoana întâi.

Mulțumirile mele se îndreaptă în egală măsură înspre domnul Pierre Gaxotte de la Academia Franceză, care mi-a răspuns cu atâta iușeală la solicitarea mea de surse bibliografice. Îi mulțumesc de asemenea doctorului Hans Rall, istoric și, la vremea scrierii cărții, director de departament la Arhiva de Stat a Bavariei.

Aș dori să-mi exprim gratitudinea și Alteței Sale Regale, principele Franz al Bavariei.

În sfârșit, nu aș vrea să o uit pe doamna Monique Travers, profesoară de germană, care a avut bunăvoința de a-și asuma sarcina traducerii textelor, permițând astfel o conturare mai limpede a personalității complexe a regelui și a vieții sale de zi cu zi.

Această carte și-a propus modestul scop de a relate, dincolo de aparențe, povestea unui om deloc obișnuit și a unui monarh diferit de alții. Și de a combate o legendă care afirmă că regele Bavariei ar fi fost un suveran mediocru, lipsit de voință, o ființă superfluă preocupată exclusiv de propriile-i plăceri. Mai mult decât orice, Ludovic al II-lea este un mare nedreptățit al istoriei.

---

* Vezi bibliografia de la finalul cărții.

** Vezi bibliografia de la finalul cărții.

I

PRINȚUL ROMANTIC

La sud de München, lacul Starnberg își întinde, de-a lungul a douăzeci de kilometri, apele cenușii. E un loc liniștit. Și-a păstrat aspectul rural care dă farmec Bavariei și, pentru numeroși münchenezi, zona este un loc de drumeție apreciat. Localitățile cochete, vilele plăcute, un castel, o mânăstire veche, un drum care, printre brazi, oferă priveliști cu lacul și munții Alpi pe fundal, un peisaj odihnitor, un decor nostalgic încremenit parcă în vremuri de altădată.

La doi pași de malul acoperit de păpuriș se ridică din apă o cruce latină de lemn. Dacă pătrunde preț de câțiva metri în undele puțin adânci, trecătorul observă o coroană de flori ce cuprinde stâlpul crucii și, dedesubt, o placă memorială.

Vizitatorul ar face bine să se oprească acolo preț de câteva clipe, departe de mulțimea de turiști. În apele puțin adânci s-a desfășurat o tragedie ce aparține istoriei. Malul acela este unul dintre locurile enigmatice unde, în umbră și mister, în seara zilei de duminică, 13 iunie 1886, s-a sfârșit o viață de om. Aici s-a născut legenda unui rege. O legendă care a tot fost spusă de când, la lumina felinarelor, într-o noapte furtunoasă, au fost găsite, în apa puțin adâncă și zbuciumată, cadavrele regelui Ludovic al II-lea al Bavariei și al medicului său, doctorul von Gudden, amândoi înecați.

Crucea se ridică exact pe locul unde a fost descoperit cadavrul suveranului. Ca toate crucile, marchează, așadar, un loc de pelerinaj. Valurile domoale ale lacului Starnberg se lovesc de soclul monumentului, obstacol neașteptat pus acolo de oameni spre aducerea aminte a generațiilor viitoare. Amintire discretă, pe lângă care trec adesea cu indiferență amatorii de sporturi nautice și de campat în natură. Nu departe, o capelă care nu este tocmai de cel mai bun gust comemorează aceeași dramă.

Ludovic al II-lea a murit într-un decor romantic în care apa poate fi la fel de liniștită precum era chipul tânărului monarh, dar și cuprinsă

de neașteptate învolburări precum mintea sa, pradă unor tulburări chinuitoare. Ludovic al II-lea și-a ales bine, într-un fel, locul morții. Poate fiindcă lacul Starnberg a fost pentru el cadrul, ocazia și pretextul unora dintre cele mai fericite și liniștite momente ale vieții sale. Aici Ludovic a avut parte de bucurie și liniște sufletească, momente rare de respiro într-o existență agitată și solitară.

Regele acesta cu destin tragic s-a născut la castelul Nymphenburg, la vest de München, în ziua de luni, 25 august 1845, într-o vară luminoasă a Bavariei, unde creștele mereu acoperite de zăpadă ale munților sfidează tăria soarelui ce face să crească grânele. Căldura este toridă, demnă de clima continentală a regiunii. Föhnul, vântul din sud care suflă în rafale și usucă totul, a gonit din capitală familia regală a Bavariei, făcând-o să se refugieze la Nymphenburg. Castelul de aici este una dintre realizările cele mai de seamă ale stilului baroc în Germania. Construit între 1664 și 1758, sub domniile a patru suverani, castelul este, în arșița necruțătoare a verii, o adevărată oază. Parcul său, conceput în stil franțuzesc — de doi discipoli ai lui Le Nôtre —, fusese transformat într-o grădină englezească la începutul secolului al XIX-lea. Și, ici-colo, pavilioane rococo ne încântă ochii ițindu-se prin desișul întunecos al copacilor.

În acea zi de luni, castelul este în fierbere. Toate gândurile sunt îndreptate spre aripa de sud. În camera sa stil Empire, prințesa Maria de Prusia, soția prințului Maximilian de Bavaria, e cuprinsă de chinurile facerii, cufundată în patul imens de acaju. Orele, punctate de sunetele vii ale orologiilor, trec în emoții.

Dimineața nu se mai sfârșește. În salonul ce dă către camera prințesei, cine așteaptă această naștere? Tatăl, firește, Maximilian de Bavaria, de treizeci și patru de ani. În ciuda calmului său obișnuit, se plimbă încoace și-ncolo prin odaie. Nu este deloc în apele lui: îi este imposibil să uite că la șapte luni de la căsătorie, în 1842, Maria a mai adus pe lume un copil, mort, și a fost cât pe ce să-și piardă viața. Maximilian speră, iar soacra lui, regina Tereza de Saxa-Hildburghausen, se roagă proniei cerești ca, de data asta, mama și copilul să fie ocrotiți.

Singurul bărbat care cutează, în acel salon, să-și arate pe față optimismul este bunicul copilului ce stă să se nască.

Este regele Bavariei, Ludovic I, care domnește peste țară de douăzeci de ani. Este încrezător, și-a pus speranțele în calendar. 25 august este ziua sfântului Ludovic, patron al Bavariei și al Franței. Și nu este regele

Bavariei, totodată, finul de botez al lui Ludovic al XVI-lea? Ar fi, așadar, o zi a numelui, dar e și ziua lui de naștere. Fericită prevestire...

Și va fi un băiat...

Clopoțele au bătut deja de douăsprezece ori. E trecut de amiază când ușa cu canaturi duble se deschide în cele din urmă, lăsând să se audă plânsetele nou-născutului. Copilul trăiește! La fel și mama. În camera tapisată cu mătase verde și broderie de satin, medicii se pun în șir înaintea obstetricianului, decanul lor; acesta înaintează înspre rege:

— Majestate, e băiat.

Bătrânul monarh e copleșit de emoție. „E băiat.“ A priceput prea bine vestea cea bună, în ciuda surdității cu care s-a ales de la bubuiturile de tun ale unui atac al artileriei franceze, în tinerețe. Îmbrățișează pe toată lumea; viitorul coroanei este de-acum asigurat, căci familia regală are un descendent de sex masculin.

Este ora două și jumătate; copilul s-a născut la aceeași oră ca și bunicul său. Un mesaj este trimis la München, la Residenz, Palatul de Iarnă, pe care curtea îl părăsise din pricina căldurii. Nu peste mult timp, o sută și una de salve de tun dau Münchenului de știre că regele are un nepotel, iar tronul un viitor moștenitor.

În Nymphenburgul decorat și iluminat, Maximilian, care și-a regăsit calmul, se mulțumește să-și rezume bucuria în câteva cuvinte adresate fratelui său mai mic:

— Ce senzație minunată e să fii tată!

Regele, după ce l-a privit pe săturat pe bebelușul încă roșu și cu pielea încrețită, se retrage în biroul său de lucru. Versificator inveterat și poet incorigibil, cere ajutorul muzei ca să-i călăuzească pana. Evenimentul merită câteva versuri bine ticluite. Scrie deci:

*Doar omul care singur se știe cârmui
E demn de tron;
Să-ți amintești cât vei trăi.*

Apoi, grijuliu, pune bine foia de hârtie în sertarul biroului, promițându-și să o dea — ori să facă să-i parvină — nepotului său în ziua majoratului, adică în ziua în care va împlini optsprezece ani.

Marșea următoare, monseniorul Bugsattel, arhiepiscop de München, botează copilul în sala mare a castelului Nymphenburg.

Regele îl poartă în brațe pe micul principe.

Nașii sunt regele Friedrich Wilhelm al Prusiei, sosit în pripă, și regele Otto al Greciei, absent, frate al lui Maximilian și, prin urmare, unchi al copilului. Mama lui, Maria, va nota în jurnalul său personal, acea *Hauschronik* în care consemnează evenimentele din familie, că „*băiatul a purtat preț de câteva zile numele Otto, după care a fost numit Ludovic, ca să i se facă plăcere bunicului său*”. Ar fi fost și greu, într-adevăr, să nu fie numit Ludovic. Însă Otto va deveni prenumele fratelui lui Ludovic, care se va naște la trei ani după aceea, în 27 aprilie 1848.

Lumânarea de botez este ținută de Adalbert, un alt unchi al nou-născutului. Alături de acesta, capetele încoronate ce umplu o bună parte din Gotha* ilustrează ce este, în acea perioadă, Bavaria: centrul geografic, istoric și cultural al unei mari familii, Europa, al cărei chip nou, schimonosit de spasmele revoluțiilor și de zbuciumul războaielor, va ajunge în curând să se contureze. În două ocazii, Bavaria va înceta să mai fie o răscruce pentru a deveni o miză politică. Iar atunci va ajunge să domnească copilul pe cale să fie uns cu ulei sfințit.

*

Primii ani ai lui Ludovic al II-lea sunt marcați de două evenimente de natură foarte diferită, unul având de-a face cu sănătatea sa, celălalt putând fi socotit o manifestare a destinului.

La opt luni, în aprilie 1846, doica lui Ludovic se îmbolnăvește de o febră care, foarte curând, o face să sufere de afecțiuni cerebrale și intestinale. Femeia moare. Știm, astăzi, că era vorba despre febră tifoidă. Copilul, înțărcat brusc, se îmbolnăvește la rândul său, iar starea sa de sănătate începe curând să stârnească neliniști dintre cele mai mari. Să se fi molipsit și el de tifoida ale cărei origine bacteriană și mod de transmitere nu sunt cunoscute încă în epocă? Și, dacă așa stau lucrurile, putem vedea ca pe niște sechele ale bolii unele probleme ce vor apărea mai târziu în viața copilului? Nu ar fi imposibil. Oricum va fi fost, oprirea brutală a alăptatului este considerată drept ceva grav de specialişti. Unul dintre aceștia, doctorul Gilbert Robin, neuropsiholog, scrie pe această temă într-un studiu asupra căruia vom reveni**: „În privința îngrijirilor medicale primite, nu dispunem decât de o relatare, însă și aceasta este importantă.”

* Referire la Almanahul de la Gotha, un anuar al caselor suverane și al înaltei nobilimi germane și europene, publicat în orașul Gotha între 1863 și 1944. (N.red.)

** Gilbert Robin: *Louis II de Bavière vu par un psychiatre*, Namur, Wesmaël-Charlier, 1960.

Ar trebui să socotim, așadar, incidentul acesta cauza primului șoc psihic resimțit de Ludovic al II-lea? Doctorul Robin sugerează această ipoteză, care a rămas prea puțin cunoscută.

În același an 1846, un alt eveniment, care nu-l privește direct pe Ludovic al II-lea, va ajunge să-i dea totuși peste cap existența.

Bunicul său, regele Ludovic I, pe care l-a umplut de mulțumire nașterea unui nepot, a împlinit șaiszeci de ani. Supușii îl socotesc un rege bun. Însă este, mai ales, unul dintre cei mai generoși protectori ai artelor din vremurile moderne. Din 1825, adică de la începutul domniei, a transformat Münchenul în „Atena Isarului“, după numele râului ce traversează orașul pentru a se vărsa apoi în Dunăre. I s-a dat porecla de „Pericle al Bavariei“. Mulțumită lui a fost extins palatul regal și construite abația benedictină Sf. Bonifaciu, Universitatea, Vechea Pinacotecă și Propileele cu Gliptoteca și Colecția de Antichități. Acestea din urmă în amintirea celui de-al doilea fiu al său, Otto, ales rege al Greciei în 1832 și devenit cel de-al doilea naș al lui Ludovic al II-lea. Regele este un împătimit arhitect. Și-a petrecut tinerețea înconjurat de artiști și-i place la nebunie să se inspire din capodoperele grecești și latine. Grecia și Italia sunt pentru el patrii adoptive, iar Atena și Roma două capitale pe care le admiră într-atât încât ajunge să le imite și să le transpună în orașul său, cu scopul de a-l înfrumuseța. Münchenul, dintr-un oraș oarecare, se transformă într-un vast șantier unde se zămislesc arcuri de triumf, statui de împărați romani, logii, fațade în *trompe l'oeil*, înflorituri gotice și palate ce imită toate arhitecturile celebre. Capitala a devenit un gigantic muzeu al mulajelor. Vizitând Münchenul, se poate „vedea“ întreaga Europă. Așa a dorit regele. Cu toate acestea, în ciuda vastelor lucrări publice derulate, monarhul știe să rămână relativ econom. Pasiunea sa pentru construcții nu-l împiedică să dea exemplul unei anumite austerități. Guldenii supușilor săi sunt bine drămuși. Ajunge chiar să poarte redingote roase și, se spune, un halat de casă unsuros pe care-l va păstra vreme de zece ani. Tot el pune să se construiască primele căi ferate care leagă Münchenul de Augsburg și începe lucrările la canalul menit să conecteze Marea Nordului la Marea Neagră.

Bătrânul rege izbutește, în ciuda obsesiilor sale arhitectonice și a numărătelor poeme, să lase, în originalitatea sa, o impresie de seriozitate. Femeile, în special soția, nu joacă un rol important în existența sa. Buna regină Tereza, născută în familia Saxa-Hildburghausen, este o umbră. Scurtele și rarele legături amoroase cu o actriță de comedie și cu una de tragedie — fiindcă și aici iubirea de artă e pe primul loc — i-au fost

îndeajuns regelui, care nu pare să-și găsească plăcerea decât în contempla-rea bronzului, a marmurii și a picturilor. O uluitoare *Galerie a Frumuse-ților* — ce se poate și astăzi vedea la Nymphenburg — i-a îngăduit să le aducă laolaltă pe cele treizeci și șase de frumoase doamne și domnișoare pe care le admiră și ale căror portrete le-a comandat lui Joseph Stieler. Gusturile sale eclectice le-au pus una lângă alta, pânză lângă pânză, pe o prințesă și pe fiica unui neguțator de păsări, pe o arhiducesă și pe fiica unui cizmar, printre altele... „N-are a face, contează doar frumusețea“, pare să răspundă regele sarcasmelor.

Și tocmai în acest moment o femeie, care nu are nimic dintr-o statuie, însă al cărei portret își va căpăta în curând locul în *Galeria Frumuseților*, intră în viața regelui și în istoria Bavariei.

Spre nefericirea lor și a lui Ludovic al II-lea.

*

Regele este iritat.

Ce îndrăzneală, să i se ceară o audiență tocmai acum, când e pe cale să compună o elegie! N-a văzut și nu a avut de-a face până acum cu această persoană ce insistă atât ca să fie primită, însă numele ei e departe de a-i fi necunoscut. De ceva vreme, numele și prenumele acelea revin adesea în rapoartele șefului poliției și chiar în cele ale domnului Freys, intendent al teatrelor regale.

Șambelanul așteaptă răspunsul Majestății Sale.

Fără tragere de inimă și poate și din pricină că, alungată de intrusă, inspirația sa poetică și-a luat zborul, regele decide s-o primească pe străina care a solicitat audiența; poate că și din curiozitate, pentru a-și face la prima mână o impresie despre bârfele și zvonurile care circulă pe seama acestei femei a cărei purtare este socotită scandalosă...

Bătrânul se ridică, fără a bănuși că, prin neașteptata vizită, destinul însuși pătrunde în viața sa sub chipul Lolei Montez. Un destin trist, deși chipul este frumos... Viața exotica a Lolei Montez a fost de multe ori povestită*. Nimic mai puțin surprinzător: femeia aparține acelei specii de aventuriere de mare clasă care-i împing pe bărbați spre ridicol, spre ruină, spre sinucidere și pe care celelalte femei le pun sub lupa invidiei, încercând să le deslușească secretele. Însă când victimele — cu voia lor — sunt

---

* A se citi, îndeosebi, *Lola Montez* de Cecil Saint Laurent (Paris, Presses de la Cité), pe baza căreia marele cineast Max Ophüls și-a realizat capodopera.

regi, prinți, scriitori, artiști de prima mână, nu mai este vorba despre cronici mondene ori demimondene mustind de scandaluri, ci de istorie. O istorie care va avea un curios răsunet în viața lui Ludovic al II-lea.

Lola își spune „dansatoare spaniolă“

Această scurtă autoprezentare îi servește de pretext, de alibi și de mijloc de existență. Povestea pe care o istorisește despre sine e de fiecare dată alta. În realitate, femeia s-a născut în 1818 în Irlanda, se numește Marie Dolores Eliza Rosanna Gilbert și are ca părinți un ofițer și o mamă foarte frumoasă. Crescută în Indii, făgăduită spre mariaj unui jude sexagenar de la Curtea Supremă din Delhi, fuge cu un locotenent englez care o ia de soție. Cu acest episod începe seria de scandaluri din care se compune viața ei. La Londra, un dandy în vogă o introduce în lumea teatrală. Sub numele de Doña Lola Montez, decide să urce pe scenă pentru, susține ea, a dansa *ogano* și *guaracha* în stilul „școlii Teatrului Regal din Sevilla“. Însă i se pun la îndoială atât originea, cât și competențele andaluze, este demascată și trebuie să părăsească în graba mare Anglia. Din Belgia trece în Polonia, unde îl seduce pe vicerege, contele Ivan Paskevici, și provoacă o răzmeriță. La Berlin, pălmuieste un ofițer și abia reușește să evite închisoarea. În Saxonia, îl vrăjește pe Franz Liszt și îi face ochi dulci lui Richard Wagner. La Paris, protectorul său nu este altul decât Alexandre Dumas-tatăl, care reușește să i-o vâre pe gât directorului Operei, de vreme ce fata încă își dorește să danseze. Însă șiragul de scandaluri care o urmează îndeobște i-o ia, de data asta, înainte. Léon Pillet, un critic parizian, scrie că „picioarele le are frumoase, însă nu știe ce să facă cu ele“. Am putea adăuga: în privința dansului, fiindcă altminteri Lola atrage bărbații ca pe muște.

Un amant nou, un scandal nou, de data aceasta tragic: Léon Dujarriez, un jurnalist în vogă, de familie bună, se bate în duel pentru ea și rămâne lungit pe iarbă. Se conturează o certitudine: Lola Montez este o încântătoare catastrofă ambulantă. Are imensul privilegiu de a nu lăsa pe nimeni indiferent. Pe unde trece stârnește pasiunea sau ura, pasiunea cătorva, ura multor altora. Obligată din nou să-și facă rapid bagajul, se preumblă prin câteva stațiuni balneare germane mulțumită favorurilor unor prinți care se lasă iute înduplecați. Aude vorbindu-se despre faimoasa *Galerie a Frumuseților* de la curtea regelui Bavariei, un rege care pune arta mai presus de orice, aflat într-o țară unde ea n-a avut încă ocazia să-și pună la treabă diversele-i talente. Cum să ajungă și ea acolo? Izbutind să se apropie de rege, firește. Și, ca să ajungă la el, trebuie să se facă remarcată. Scandalurile și zarva sunt instrumentele firești ale acestui parcurs aventuros.

Dujarriez, nefericitul jurnalist parizian ucis în duel din cauza farmece-lor Lolei, avusese prevederea, înainte de acea dimineață fatală, de a o trece în testament. Asta-i permisese moștenitoarei să-și alcătuiască o garderobă bătătoare la ochi, ideală pentru scopul său de a nu trece neobservată. O tânără bavareză* i-a făcut un portret ce o zugrăvește ca un instantaneu: „În 9 octombrie 1846, coborând pe Briennerstrasse, am văzut venind din partea opusă o doamnă înveșmântată în negru, cu capul acoperit de o bonetă de dantelă și cu un evantai în mână. Lovită parcă de trăsnet, m-am oprit în loc și mi-am ațintit privirea asupra ochilor care mă fascinaseră. Uitătura arzătoare a irișilor întunecați m-a fixat câteva momente; văzându-mi expresia rătăcită, un chip minunat, palid, a surâs în treacăt. Surdă la observațiile guvernantei mele, am dat s-o apuc pe urmele ei, însă dispăruse deja. Așa, mi-am zis, trebuie să fie zânele din povești, care se fac nevăzute din senin. M-am întors acasă și le-am povestit părinților aventura. «Trebuie să fie, a zis cu dispreț mama, acea Lola Montez, dansatoarea spaniolă despre care se vorbește atâta.»“

Lola a reușit: münchenezii vorbesc despre ea.

Apare în public, mai întâi cu baronul von Maltiz, un obișnuit al culiselor, care o prezintă lui Freys, intendentul Teatrelor Regale, și obține pentru ea dreptul de a participa la concursul de dans al Operei din München.

De la contele Reichberg, gelos pe baronul von Maltiz, obține asigurarea că va fi primită în audiență la rege în caz că talentele-i artistice nu-și vor primi meritata recunoaștere. Obișnuită cu ceea ce numește „ingraturitudine“, Lola a prevăzut totul. Și îi va prinde bine, fiindcă Frenzel, prim-dansatorul Operei, o refuză pentru „incompetență crasă“! Intendentul Freys îi trimite regelui raportul. Majestatea Sa este, așadar, informat în privința celei numite „Spanioloaica“, pe care șambelanul o introduce în cabinetul său cu tapet roșu și negru, copie după Casa Faunului de la Pompei.

Ce poftesc ochii aceia, ce dorește fruntea pe care odihnește un tricorn de velur negru? Ce solicită gura aceea senzuală? Ce caută corpul acela care provoacă gelozii viscerale?

Lola Montez cere dreptate, adică o favoare. În cazul de față, autorizația, refuzată — cu refuzul respectiv deja ratificat de rege —, de a dansa pe scena Teatrului Regal. Să fie oare generozitatea decolteului Lolei? S-a

---

* Louise von Kobell, *Unter den vier ersten Königen Bayerns*, München, 1894. Domnișoara von Kobell se va căsători cu August von Eisenhart, multă vreme secretar al cabinetului regal.

tot susținut că aceasta și-ar fi dezgolit sânul în fața regelui. Să fie înfocată „privire spaniolă“ în care se citește fierbințeala cărnii? Regele cu păr răvășit și mustață zbârlită este subjugat. Nu există martori la ce se va fi petrecut acolo, la acea întâlnire dintâi, însă putem constata că farmecele Lolei — fie și de vor fi fost, în acea zi, platonice — sunt eficiente: Majestatea Sa cedează și, în aceeași seară, intendentul Freys primește ordinul de a o angaja pe domnișoara Montez.

Publicul o primește cu sentimente amestecate. Noutatea spectacolului îi încântă pe unii, însă înalta favoare care se află la originea sa îi exasperază pe alții. Dar ce contează! Lolei îi mai lipsea un rege drept protector. Jocurile sunt făcute. Ce însemnătate mai are că trebuie să danseze fandango într-o sală plină cu polițiști în civil, dacă regele, care nu a pierdut ocazia de a-i închina câteva versuri, îi scrie, printre alte omagii: „Ai dat aripi inspirației mele leneșe.“

Apoi totul prinde viteză.

Ludovic I nu mai este același. El, cel atât de chibzuit, desface larg băierile pungii. Își instalează dansatoarea într-un pălășel pe care îl transformă și-l mobilează somptuos, o acoperă cu cadouri și dovezi de prețuire. Acestei „descendente a nobilimii Spaniei“ îi oferă titlul de contesă de Landsfeld, cu privilegiile și imunitățile aferente, pentru „servicii artistice aduse Coroanei“. Adevăratul serviciu pe care îl face regelui în această privință este de a-l asculta cum își citește versurile de pe foile pe care le scoate de fiecare dată de prin buzunare. Culmea adorației: îi comandă portretul pentru *Galeria Frumuseților*. Culmea provocării: o face canonică a Ordinului Sfânta Tereza, onoare rezervată doar prințeselor de sânge...

Dar vai! Aceste generoase daruri nu-i ajung Lolei. Nimic nu este îndeajuns de frumos pentru ea. Dansatoarea începe să aibă idei și expune opinii politice progresiste care fac să explodeze cercurile „ultra-conservatoare“, exasperate deja de favorurile de care beneficiază. Reacția este explozivă. Întregul München se angajează într-o cruciadă contra Spaniolăiceii: armata, aristocrația, curtea, burghezia, clerul, presa. Ba chiar și studenții, care se adună să protesteze sub geamul ei. Nelăsându-se mai prejos (și trebuie să-i recunoaștem aici curajul), Lola le aruncă în cap ciocolată caldă și șampanie de la gheață! Agitația se transformă în revoltă și regele trebuie să ceară intervenția poliției călare. Însă, avertismentul nu a fost auzit. Regele este surd și orbit de pasiune. Cu cât e atacată mai mult Lola, cu atât regele îi ia mai mult apărarea, până la punctul în care acceptă în consiliul de miniștri amici ai contesei, închide universitatea pentru un an și-i expulzează

pe studenții turbulenți. Münchenezii nu-și mai recunosc suveranul, a cărui deviză este „drept și perseverent“. E prea mult!

Revolta, atunci, se transformă în insurecție. În inima acestui bastion al absolutismului reprezentat de Bavaria, dansatoarea este ținta revoluției.

Mulțimea solicită plecarea străineii. Îl obligă pe rege să aleagă: coroana sau Lola. Ludovic alege și, cu regret, semnează decretul de deportare. Protejată de un escadron de cavalerie, contesa ajunge la gară sub o ploaie de huiduieli și de injurii. Lola, falsă dansatoare spaniolă însă autentică aventurieră, își va lua cu ea scandalul altundeva.

Însă cum plecarea sa nu este îndeajuns, locuința îi este devastată. Răzburarea partizanilor ordinii și moralității nu exclude excesul. „S-a făcut dreptate“, socotesc unii dintre münchenezi când palatul de unde ea privea cu atâta insolență Münchenul este prădat.

Alți nemulțumiți se folosesc de Lola ca de un catalizator. Iar fuga ei nu poate stinge incendiul. Suntem în februarie 1848. Se apropie Ideile lui Martie, Europa este zguduită de ideea revoluției, baricadele din Paris găsesc la München un teren favorabil pentru construcție. Lola este cea care, în ultimii doi ani, a pregătit terenul.

Regele nu mai este suveranul pușintel excentric, însă foarte simpatice la care au ținut atâta bavarezii. Se declară zdrobit de tristețe. La ce bun să mai cârmuiască țara? le mărturisește celor din anturajul său. Pe 11 martie 1848, după douăzeci și trei de ani de domnie, abdică, simțind cu luciditate că la vremuri noi sunt necesari oameni noi.

Omul nou, în acest caz, este fiul său Maximilian, tatăl micului Ludovic, care are acum doi ani și jumătate, o vârstă când se află încă departe de coroană... Însă istoria va reduce cu brutalitate distanța. Provoacă abdicarea bunicului său, Lola Montez îl ridică pe tânărul Ludovic mai aproape de tron, prea devreme pentru ca el să priceapă pe deplin adevăratele însărcinări impuse de domnie, însă suficient pentru a face curând să se nască, să se nutrească și să se distorsioneze în el simțământul că este de acum prințul moștenitor al Bavariei.

Iar dacă istoria se repetă, viața lui Ludovic al II-lea va însemna, preț de o clipă, o repetare extraordinară a celei a bunicului său. Va dovedi, pentru o ființă dragă, același entuziasm, aceeași generozitate fără măsură, aceeași orbire, aceeași resemnare impusă din motive de stat, aceeași mâhnire ca și Ludovic I.

Cu diferența că la el pasiunea se va instala la o vârstă fragedă, la mai puțin de optsprezece ani, adică la o vârstă la care nu se acceptă compromisuri. O vârstă la care singura abdicare posibilă este moartea.

*

Furtuna a trecut.

Pe cerul politic bavarez, redevenit senin, noul rege plimbă un chip rotund și micuț, mărginit de favoriți lungi ce încadrează o privire golită de fantezie, însă prin care străbat toate nuanțele de albastru; o mustață îi împodobește buzele groase. Are treizeci și șapte de ani și înălțimea îi dă un aspect distins.

Maximilian al II-lea lasă să se știe că, de n-ar fi fost rege, ar fi dorit să predea la universitate. Și această vocație de profesor ratat va face din el un intelectual veleitar; se înconjoară de cărți, de erudiți și de savanți. Împreună cu aceștia, abordează chestiuni grave pe parcursul ședințelor săptămânale ținute în biroul său din Residenz. Acolo, în fumul gros al trabucelor, aceste spirite luminate discută teologie. Aflăm* că i-ar fi pus profesorului Jolly și această întrebare: „Aveți dovada științifică conform căreia cei bine situați în această lume vor avea și pe cealaltă o situație privilegiată?” Tonul este limpede: nu este unul glumeț. Curtea nu se află sub semnul năstrușniciilor imaginației.

Maximilian este un bărbat serios care se ia în serios. Se înconjoară de o plictiseală distinsă, în care nu se respiră decât aerul strivitor al datoriei față de stat și unde responsabilitatea e mai importantă decât orice altceva. Rege burghez care se dorește iluminat, se arată cinstit în esență, mediu ca inteligență și plin de bune intenții.

Soția sa, regina Maria de Prusia, nepoată a regelui Friedrich Wilhelm, face parte din familia Hohenzollern. Nu apare decât arareori la aceste rigide mondenități. Este tocmai opusul unei femei-savant și recunoaște că și literatura o plictisește: „Nu deschid niciodată vreo carte și nici nu reușesc să pricep cum își poate cineva petrece timpul citind“, recunoaște ea cu drăgălășenia care îi va aduce porecla de Îngerul.

Însă ajunge să propună într-o zi ca, ori de câte ori vreun poem ar îngădui-o, cuvântul „prietenie“ să fie peste tot înlocuit cu cuvântul „amor“ Această prospețime naivă este poate trăsătura care o caracterizează cel mai

---

* Guy de Pourtalès, *Louis II de Bavière ou Hamlet Roi*, Paris, Gallimard 1928, și Wilfrid Blunt, *The Dream King*, Londra, Hamish Hamilton, 1970.

bine prin comparație cu soțul ei. La douăzeci și trei de ani este de-a dreptul fermecătoare. În 1842, când prințesa protestantă cucerea inima lui Maximilian, principe catolic, cucerea totodată și întreaga Bavarie. Prea-plinul de candoare, de grație florentină și prospețimea din surâsul său abia schițat îl fermecaseră și pe socrul ei, făcându-l să-i așeze portretul în faimoasa sa galerie. Prințul și prințesa se căsătoreau în 1843. În aceeași zi își uneau destinele alte treizeci și șase de cupluri, cheltuielile fiind suportate de finanțele statului.

Dacă Maximilian este un șoarece de bibliotecă, Maria este o femeie care apreciază aerul curat. Iubește natura, florile, munții, ba e pe cale chiar să lanseze moda alpinismului. Însă, deocamdată, aceste intense exerciții fizice îi sunt interzise din cauza sarcinii. În 27 aprilie 1848, la șase săptămâni de la abdicarea lui Ludovic I, aduce pe lume un al doilea fiu, Otto.

Iată-i deci pe părinții lui Ludovic al II-lea. Nu par, de fapt, să aibă decât un lucru în comun: înclinația către calm, care la rege capătă tușe grave, iar la regină tente discrete. Febra revoluționară ce-i făcuse pe münchenezi să iasă în stradă cedează în fața acestui cuplu ce inspiră încredere. Pentru supuși, domnia care începe este una a înțelepciunii. Majestațile Lor încarnează, pe tron, bunul-simț însuși.

*

Micul prinț Ludovic aproape că a împlinit trei ani.

În portretul pe care i-l face la această vârstă pictorul Lenbach, copilul are o privire metalică și dură, al cărei magnetism atrage deja atenția celor din jur.

Trăiește mai ales la castelul Hohenschwangau, la o sută și mai bine de kilometri de München. Acolo făcuse, în octombrie 1845 — la vârsta de două luni —, prima sa călătorie însoțit de mamă.

Hohenschwangau este cel mai de seamă dintre castelele din viața lui Ludovic al II-lea, fiindcă aici își va petrece și cea mai mare parte a copilăriei.

Priveliștea este splendidă.

Grandios, părând să izbucnească pe neașteptate din suprafața ușor vâlurită a platoului bavarez, un pinten împădurit domină de la nouă sute de metri înălțime cele două pânze de apă ale lacurilor Alpsee și Schwansee, scobite între dealuri acoperite de codri deși de brazieri.

Singurătatea sălbatică a locurilor i-a atras pe bărbații secolului al XII-lea, seniorii de Schwangau. Din castelul lor feudal căzut în ruină nu mai rămânea însă, în 1832, decât temelie. Dar câte amintiri! Legenda spune că

acesta a fost cândva castelul lui Lohengrin, cavaler al Graalului apărut într-o luntre purtată de o lebedă. Numele însuși de Hohenschwangau înseamnă, în germană, „ținutul din înălțimi al lebedei“. Pământ al legendelor germane, este și un teritoriu al istoriei bavareze, domeniul fiind locuit în 1576 de un Wittelsbach, ducele Albert al V-lea de Bavaria.

În 1832, trecutul mitic și frumusețea împrejurimilor îl împing pe Maximilian (care are douăzeci și unu de ani) să pună bazele unui castel neogotic pe exact același loc. Terminată în 1836, construcția s-ar fi potrivit de minune pe tărâmurile Scoției: arată ca scoasă dintr-un roman de Walter Scott.

Însă glorifică lumea germanică. Totul duce cu gândul la vechile legende ale Evului Mediu ce circulau pe meleagurile Rinului. Fresce, picturi, sculpturi și obiecte de mobilier îi cântă pe eroii nemuritori, aduc aminte de fecioarele sacrificate, de animalele fabuloase ce trăiesc în adânc de peșteri, vorbesc de piticii care se strecoară prin luminișuri și de elfii pogorați de pe stânci înalte pentru a ajuta — ori pentru a necăji — cavaleri în armuri. Totul, de la șemineele de marmură roșie la candelabrele de bronz aurit, de la scaunele îmbrăcate în piele de porc până la arborii înfâțișați în picturile murale, ale căror ramuri năpădesc tavanele, totul aduce cu o imensă scenografie încărcată de multiple semnificații.

Motivul este simplu. Primele planuri ale castelului nu se datorează unui arhitect, ci unui pictor de decoruri de teatru ale cărui indicații au fost urmate de italianul Quaglio, în vreme ce von Schwind și Lindenschmitt au realizat decorațiunile. Acest gust exacerbat pentru scenografie, pentru evocarea repetată până la a deveni plictisitoare, Ludovic al II-lea îl va moșteni și-l va duce la paroxism. Cum altfel să fi fost? În acest univers își va descoperi el lumea. Prima sa privire asupra exteriorului va fi acest decor. Și, întreaga sa viață, va trăi înconjurat de recuzita fanteziei, între mașinăriile din culisele teatrului, printre iluzii optice și false perspective. Acest cadru va avea o influență considerabilă asupra personalității sale, zămisbindu-i primele obsesii, ale căror rezonanțe nu vor face decât să se amplifice cu vârsta.

Trec trei ani.

Ludovic, acum în vârstă de șase ani, e un băiețel încântător. Cui îi seamănă? Cel mai mult aduce cu mama lui, de la care a moștenit părul negru, des și surâsul timid al copiilor excesiv de cuminți. De la tatăl lui s-a ales cu privirea familiei Wittelsbach. O privire sfredelitoare, care pătrunde până în esența oamenilor și lucrurilor fiind, în același timp, mereu îndreptată, cu curiozitate, spre cer. Ludovic este deja atras de înălțimi

și întreaga sa viață va avea pe chip această expresie cugetătoare amestecată cu aroganță. Ar fi o prostie să scriem că aveam deja de-a face cu privirea unui rege, însă trei tablouri ale vremii în care copilul este înfățișat, fie singur, fie împreună cu familia, sunt extrem de interesante: deja, pe acest chip privind ușor în sus, ochii emană o luminozitate fascinantă.

Picturile ni-l redau pe prinț înveșmântat potrivit modei vremii — anul 1850 — într-o rochie ce i-ar putea da aerul unei fete, însă care dezvăluie doar multă grație. Să-l fi înfrumusețat artistul? Nu așa par a sta lucrurile, căci și mai târziu, o bună perioadă de timp, Ludovic va avea această grație a spiritelor secrete și a personalităților ce se mistuie iute.

Tablourile sunt prețioase și pentru că dezvăluie gusturile copilului.

O litografie de M. Correns reprezintă familia regală în parcul din Hohenschwangau. Să trecem peste părinții cu atitudini demne, cum se și cade, și micul Otto, copilaș de trei ani, așezat pe genunchii mamei. Ludovic este un amestec de moliciune și gravitate care duce cu gândul, dacă nu punem la socoteală vârsta, la „ochiul de foc“ al lui Diderot. Ține în mâna stângă, lipit de piept, un buchet de flori ce provin fie din parcul luxuriant — unde ferigile și cascadele sunt la ele acasă —, fie de pe pășunile alpine ce se sfârșesc la baza castelului. Peisajul alpin îi oferă de altminteri numeroase obiecte de joacă. Iar dragostea sa pentru flori este, poate, prima sa pasiune. Le va iubi într-atât, încât va desena câte un buchet pe fiecare dintre epistolele pe care le va scrie mai târziu. Zona montană bavareză e doldora de inflorescențele uluitoare ale unor specii ce nu pot trăi decât la altitudine, printre care o floare albastră pe care copilul o îndrăgește îndeosebi, gențiana. Mama lui, care a observat această înclinație a sa, îi trimite într-o bună zi un buchet, însoțit de acest mesaj: „Am descoperit multe flori frumoase pe munte și m-am gândit ce mult îți vor plăcea. Se întindeau ca o pânză de un albastru intens, superb“, îi scrie fiului său mai mare.

Albastru, de fapt, va fi culoarea preferată a lui Ludovic, care răspunde: „Vă mulțumesc din adâncul inimii pentru bunătatea de a-mi trimite mesajul și pentru florile frumoase, care m-au făcut fericit.“

În al doilea tablou, o acuarelă a lui E. Rietschel ce datează din 1850, Ludovic, cu privirea tot ațintită undeva în văzduh, însoțit de mamă și de Otto, dă de mâncare unei perechi de lebede pe malul unui lac. Apare aici un personaj care-i va înălța spiritul lui Ludovic și va deveni un simbol pentru el. Este lebăda. Da, fiindcă este vorba chiar de un personaj și nu doar de un animal decorativ, căci Ludovic va vedea în această

maiestuoasă pasăre mitologică încarnarea viselor sale, magia devenită realitate a legendelor din copilărie. La Hohenschwangau lebăda este peste tot onorată, lucru normal pentru un loc care, cândva, l-a avut oaspete pe Lohengrin. Însă acest omagiu se transformă în leitmotiv, într-un festival de ciocuri și penaje ce-și află apoteoză în sufrageria castelului, numită Sala Cavalerului Lebedei. Pe perete se zărește o frescă: *Cavalerul lebedei își ia rămas-bun de la familia regală și pornește spre Rin cu luntrea sa*. La stânga: *Împăratul, mâhnit din pricina ducesei de Bouillon, care a fost acuzată pe nedrept, ascultă trâmbița cavalerului lebedei*. În față: *Bătălia justițiară a cavalerului cu contele de Fravenbourg*. Și, pe ultimul perete: *Noaptea nunții cavalerului lebedei*.

Trebuie să adăugăm la acestea cele trei fețe de masă, lucrate cu fir de aur și argint, brodate cu lebede care își înfoaie penajul (dar din partea orașului Augsburg pentru Maximilian, cu ocazia căsătoriei sale), uriașa lebădă de ipsos ce domină acoperișul castelului, ignorându-și cu superioritate suratele din carne și pene care, câteva zeci de metri mai jos, alunecă pe apele limpezi ale lacului Schwansee (lacul lebedelor).

Și Ludovic, a cărui minte tânără nu se poate opri din a se arăta impresionată de aceste fapte atotprezente, se apucă de desenat lebede. Linia este sigură, curbura gâtului redată bine, aripile par pe punctul de a se desface. Și în lunga visare care i-a fost viața, Ludovic va căuta iarăși și iarăși, cu frenezie, tovărășia păsării copilăriei sale, purtătoarea atâtor mituri și legende. Obsesie pe care Desmond Chapman Houston o rezumă perfect atunci când scrie: „Mitul lebedei îl urmărește pe Ludovic din leagăn și până în mormânt.”

Tabloul al treilea datează din 1851. Ludovic al II-lea este, așadar, ceva mai mare decât în precedentele două: are șapte ani acum.

Cu toate că poartă o rochiță de culoare foarte închisă, are de-acum în el ceva foarte băiețesc. Felul în care-i este tuns părul — mai scurt de această dată — indică faptul că este vorba despre un băiețel. Ochii, imenși, emană din ce în ce mai mult acea putere de a străpunge suprafața, de a pune sub semnul întrebării lumea exterioară. Și deja, potrivit dispoziției micului principe, albastrul ochilor săi își schimbă nuanța; într-o nuanță deschisă dacă Ludovic e bine dispus ori într-una întunecată dacă nu este în apele lui, până într-atât încât s-ar putea spune uneori că are ochi câprui. Surâsul său și-a căpătat forma, trăsăturile îi sunt aproape definitive.

* *Tragédie fantastique*, [traducere în limba franceză], Paris, Hachette, 1957.

Micuțul a crescut. Grația copilului este încă vizibilă, însă gravitatea adolescentină se conturează deja.

Ce face în imagine? E în picioare, cu mâna atingând o tobă pusă pe un fotoliu. Însă în această poză pictorul sugerează altceva: că prințul nu îndrăgește din cale-afară ceea ce le place tuturor băieților. Asta dacă nu cumva Majestățile Lor doresc să aibă parte de reprezentarea unui băiat căruia îi plac jocurile potrivite cu vârsta și sexul său, adică acele jocuri care fac zgomot. Mâna dreaptă însă, care se odihnește pe cutia tobei, pare prea molatică pentru a bate cu voieșie. Privind pânza nu simțim o energie debordantă, ci mai degrabă un calm difuz.

Să privim partea dreaptă a tabloului. Aici iese la iveală adevăratul interes al copilului: îi place să construiască. Se poate remarca, într-adevăr, o piramidă mare din piese de lemn pe care copilul a abandonat-o pentru a poza pictorului.

Cele două femei care urmăresc cu ochi ageri preocupările lui Ludovic — mama și guvernanta sa — sunt conștiente de înclinația acestuia pentru arhitectură. Mai târziu, Ludovic va visa la construirea unor castele adevărate; jocul va deveni o rațiune de a fi, iar construitul va fi, poate, singura sa pasiune autentică. În afara cuburilor și a coloanelor, lui Ludovic îi place să se deghizeze, ca tuturor copiilor de vârsta lui; pare însă a avea o preferință pentru costume monastice, și această inspirație mistică îl împinge să-și aleagă pentru desene subiecte religioase. Sibylle Meilhaus, guvernanta sa, va scrie că „din fragedă copilărie i-a plăcut să deseneze reprezentări ale Bunei Vestiri, ale Sfântului Mormânt și altele de același gen” Guvernanta vedea în asta semne ale unui spirit superior. Regina subliniază, la rândul ei: „Construia mai ales biserici și mănăstiri.” Și, ceva mai încolo: „Asculta cu bucurie istorisiri din Biblie și îi plăceau ilustrațiile. Era îndeosebi atras de Frauenkirche* din München, îi plăcea să se îmbrace în straie de călugăriță și să joace rolul uneia. Își dăruia mereu altora jucăriile și banii.”

Acest „portret”, datând din preajma Crăciunului anului 1852, va rămâne valabil încă niște ani buni. Esența personajului este aceasta: un temperament de artist, care are nevoie să-și transpună impresiile puternice resimțite de mintea și imaginația sa, la care se adaugă rafinamentul, gustul pentru teatru și generozitatea de risipitor. La șapte ani împliniți,

---

* Biserică din secolul al XV-lea închinată Maicii Domnului, este catedrala arhidiocезei de München și Freising.

prințul are deja caracterul regelui. Să fie vârsta rațiunii? Sau, mai degrabă, sângele strămoșilor care îi curge în vine?

Atunci când, cu ocazia aceluiași Crăciun din 1852, bunicul său îi dăruiește o replică în miniatură a Siegestor*-ului, monument a cărui construcție a comandat-o la München, bătrânul rege simte că în pieptul copilului bate o inimă de arhitect și de protector al artelor. Îl observă pe copil jucându-se cu elementele machetei și scrie: „Am avut surpriza de a-l vedea construind lucruri foarte frumoase și pline de gust.“

Ludovic I nu are nicio îndoială: micul prinț nu-i seamănă doar mulțumită hazardului calendaristic. Copilașul e cu adevărat nepotul său, e un constructor înăscut.

Însă bătrânul rege n-are de unde să știe că viitorul Ludovic al II-lea nu va scăpa nici el de dictatul legilor pe care un călugăr austriac, Mendel, le va descoperi făcând cercetări asupra plantelor de mazăre: legile eredității.

Ludovic al II-lea este un Wittelsbach. Va fi marcat de ereditatea familiei Wittelsbach. Va fi încarnarea destinului lor.

*

La venirea lui Ludovic pe lume, această importantă familie domnește asupra Bavariei de mai bine de nouă secole. Așa că nu e deloc exagerat să spunem că numele de Wittelsbach se identifică cu însăși istoria acestor meleaguri.

Wittelsbach. Numele, care sună un pic aspru pentru urechile franțuzești, vine de la un domeniu din Bavaria de jos, aproape de Eichach, pe Paar, un afluent al Dunării.

E un nume aproape la fel de bătrân ca și instituția monarhiei: toate marile familii domnitoare au printre strămoși și unii ce se trag din stirpea Wittelsbach.

Casa de Wittelsbach este, într-adevăr, una dintre cele mai vechi din Europa. Se presupune că precedă dinastia de Habsburg și pe cea a Capetienilor.

Seniorii săi intră în istoria Bavariei în 911. Învolverarea invaziilor maghiare abia s-a domolit când Otto al III-lea, conte de Scheyern, obține în 1124 castelul Wittelsbach — distrus în 1208 — și dreptul de a purta un nume care s-a făcut deja cunoscut până la marginile Imperiului. Și e tocmai un împărat, Frederic Barbarossa, cel care îi face cadou ducatul

---

* „Poarta Victoriei“, construită după modelul Arcului de Triumf al lui Constantin de la Roma.

Bavariei lui Otto de Wittelsbach, în 1180. Începe atunci romanul istoric — sau mariajul, am putea scrie — al familiei de Wittelsbach și al Bavariei, ce și-a găsit noi stăpâni. Pe parcursul a patruzeci de generații, bavarezii au asistat la o procesiune de duci, conți, prinți, regi, ba chiar și de împărați, ale căror pronunțate înclinații spre artă și fast vor face, pentru un timp, să pălească însăși strălucirea curților florentine, repute pentru somptuozitate. Primul mecena oficial al acestei dinastii este ducele Ioan, care, în 1422, îl aduce de la Bruges la curtea sa müncheneză pe pictorul Jan van Eyck. Dacă Renașterea poate înflori în Germania, este mai ales mulțumită lui Albert al V-lea. La început de secol al XVI-lea, arta cunoaște un proces de transformare, accentul fiind pus acum pe frumusețea fizică; arta devine mândria caselor avute. Ducele Albrecht al V-lea face din Nürnberg — oraș ce număra aproape o sută de mii de suflete pe atunci — o sărbătoare continuă, aproape un oraș în stil italian. Și Albrecht Dürer, de altfel născut la Nürnberg, e sprijinit financiar de duce, care apreciază realismul, atenția la detaliu, expresia nouă a picturilor și gravurilor sale. Același duce de Bavaria îl protejează și pe muzicianul Roland de Lattre (Orlando di Lasso), căruia îi oferă postul de capelmaistru la München, inaugurând, s-ar părea, cultul familiei Wittelsbach pentru muzică. O sută de ani mai târziu, Ferdinand de Bavaria nu se mulțumește doar să fie un sprijinitor al artelor frumoase, ci este el însuși artist. În ambianța castelului său de la Schleissheim, copie după palatul de la Versailles*, prințul elector Karl Theodor se dovedește a fi un împătimit al teatrului: acolo se joacă primele drame de Schiller; tot el, pentru a-și ușura greua povară de suveran, își concentrează întreaga putere regală asupra Operei din München, făcând-o în scurt timp celebră în întreaga Europă. Operă a cărei valoare melomanul, dar defel germanofilul Stendhal, care urmează periplul Marii Armate napoleoniene, e nevoit s-o recunoască.

Odată cu Maximilian Joseph, frate al lui Karl Theodor, care va muri fără urmași, succesiunea revine unei ramuri secundare a familiei Wittelsbach. Este un moment de căpătâi pentru Bavaria: aceasta e ridicată la rangul de regat de Napoleon la 1 ianuarie 1806, iar Max Joseph, promovat rege al Bavariei mulțumită Franței, devine Maximilian I.

Nici el nu se va abate de la tradiție: din vremea lui încep lucrările de înfrumusețare a Münchenului și tot el întemeiază Academia de Arte Frumoase. Istoria, cu toate acestea, a reținut mai degrabă faptul că în 13 ianuarie 1806

* În Războiul de Succesiune la tronul Spaniei, familia Wittelsbach este aliată cu Ludovic al XIV-lea.

a căsătorit-o pe fiica sa Augusta cu Eugène de Beauharnais, nepot al lui Napoleon. Dar să nu-l privim, atenție, ca pe un spirit pur. Sângele său fierbinte, dragostea de viață, bonomia cotidiană și încăpățânarea (răsplătită) de a unifica Bavaria fac din el un Henric al IV-lea bavarez.

Iar fiul său, Ludovic I, urcat pe tron în 1825, face din München orașul-muzeu pe care Lola Montez îl va aduce aproape în pragul distrugerii...

Marea necunoscută a moștenirii Wittelsbach, misterul cel mai de seamă al acestui sânge ce curge în vinele lui Ludovic este cel al nebuniei.

Majoritatea istoricilor — și dintre cei de seamă, începând cu Jacques Bainville — nu s-a sfiit deloc în această privință. Ludovic al II-lea este nebun fiindcă strămoșii săi erau nebuni, afirmă ei în esență. „Bavaria este guvernată de nevropați“, scrie Bainville*.

E limpede, membrii casei Wittelsbach nu se remarcă nici prin stabilitatea firii lor, nici prin conformism, și cu atât mai puțin prin gustul pentru măsură. Sunt, altminteri, îndrăgiți și extrem de interesați din numeroase motive. Putem scrie doar că strămoșii lui Ludovic al II-lea au o personalitate complexă, ale cărei trăsături dominante sunt melancolia și estetismul. Acestea două nu reprezintă neapărat niște defecte.

Să-l prezentăm pe Ludovic ca pe rezultatul de neocolit, ca pe finalitatea acestei descendențe, ar fi prea de tot. Căsătoriile cosangvine, de-a lungul secolelor, n-au purificat cu siguranță sângele dinastiei. Dar dacă Ludovic este un Wittelsbach după tată, este totodată, după mamă, un Hohenzollern. Și această mare familie deține o serie de trăsături pe care Ludovic le va moșteni de asemenea, printre care delicatețea, finețea, puritatea, îndeosebi în anii tinereții. Și putem și dinspre partea aceasta să numărăm câteva lipsuri.

Când tânărul Ludovic își aruncă primele priviri către lume, nimic — nici măcar aceste înclinații — nu-i autorizează pe biografii săi să scrie că nu poate fi decât un sfârșit al neamului său, că degenerescența sa este inevitabilă și că el va însemna capătul unui șir de excentrici, atingând paroxismul unui dezechilibru latent.

Putem, în schimb, constata că îi va semăna mult bunicului său, Ludovic I, ajungând chiar să copieze, exagerându-le, deformându-le și dramatizându-le, trăsături de caracter și anumite episoade din viața acestuia. Ludovic al II-lea este portretul lui Ludovic I, însă un portret văzut printr-o lupă ce îngroașă grosolan detaliile.

* *Louis II de Bavière*, Paris, Fayard, ediție nouă din 1964.

Să nu uităm deci că ereditatea sa este dublă, atât maternă, cât și paternă. Cazul „Ludovic al II-lea“ este mai degrabă unul al amestecului accidental de sânge dintre două familii, Wittelsbach și Hohenzollern, decât un rezultat unilateral. Când e vorba despre Ludovic al II-lea, destinul fatal al familiei Wittelsbach nu este singurul responsabil pentru viața sa chinuită și tragică. Tarele genetice nu explică totul. Mai este și acel tipar în care se amalgamează primele amintiri, primele impresii, a cărui pecete de neșters pregătește, cu mai mult sau mai puțin noroc, o viață adultă.

Tiparul acesta se numește educație.

În 1850, educația unui prinț nu este singura ocupație a unor părinți care sunt, înainte de orice, suverani. Protocolul încredințează speranțele și viitorul dinastiei preceptorilor. Cui sunt încredințați Ludovic și fratele său, Otto?

Mai întâi, cum am văzut, Sybillei Meilhaus, o guvernantă a cărei influență este severă, însă dreaptă; se străduiește să stăvilească temperamentul capricios al lui Ludovic. Nu a împlinit încă nouă ani când, în mai 1854, se produce prima catastrofă afectivă de care își dă seama: scumpa sa Meilhaus este înlocuită de un preceptor. E o despărțire sfâșietoare.

„Îi era mai mult decât o mamă, scrie doctorul Robin. Îi apreciasse devotamentul, felul dezinteresat de-a fi, afecțiunea. Prima femeie de care fusese atașat îi era smulsă, iar această frustrare a fost, poate, plină de consecințe pentru viitorul afectiv al lui Ludovic.“ Prințul ajuns rege nu o va uita niciodată pe scumpa sa domnișoară Meilhaus, care devine baroană von Leonrod, și va purta cu ea o corespondență până la moartea acesteia, în 1881. Ei îi va scrie, cu ocazia aniversării unei zile de naștere, unul dintre primele sale poeme: „Inima mi-e plină de dragostea pentru dumneavoastră și de speranța că mă iubiți la fel.“ Pentru Ludovic, scumpa sa Meilhaus are chipul primelor amintiri din copilărie.

Educația lui Ludovic se găsește acum în mâinile contelui Theodore Basselet de La Rosée, care capătă titlul de guvernant al prințului familiei regale. Provine dintr-o familie de origine franceză, însă stabilită de multă vreme la curtea bavareză. E militar — va avea gradul de general-maior — și trece drept convențional, foarte autoritar, disprețuitor a tot ce înseamnă moliciune și reverie. Aristocratul este în egală măsură un bărbat realist căruia îi plac ordinea, respectul, datoria. Nu e, așadar, nimic ieșit din comun la cel ce a fost ales ca preceptor de regele Maximilian. Însă contelui de La Rosée nu-i lipsește perspicacitatea. Își dă seama, foarte repede, de caracterul elevului său: Ludovic este conștient că este

cineva de seamă — prințul moștenitor — și copilul este un visător care se lasă adeseori cuprins de o persistentă melancolie. La Rosée vede în apatia lui Ludovic un pericol grav: absența noțiunii de responsabilitate. Conte, preceptor însă nu e cine știe ce pedagog, nu se gândește decât la destinul lui Ludovic, acela de a sta cândva pe tronul Bavariei. Și, pentru a-l pregăti pentru asta, se străduiește să-i impună un stil de viață energetic, viril, având ca țință să scoată din el un prinț în toată puterea cuvântului. Pentru a-i ține atenția trează, îi măgulește sentimentul importanței proprii. Servitorii primesc instrucțiuni foarte precise. Ajung deci să se încline în fața tânărului Ludovic și să-l numească Alteță Regală, deși această conduită este contrară tradiției curții din Bavaria, unde niciunul dintre membrii familiei regale nu este numit astfel decât după ce împlinește optsprezece ani.

În contrapunct cu aceste alinturi, Ludovic este educat cu strictețe. Mesele frugale, somnul insuficient, orele dedicate feluritelor sarcini și lecții alcătuiesc tristul fundal al acestor ani fragezi. Maximilian își dorește ca fiul său să aibă o cultură universală.

Contrastul dintre ploconelile cu care este înconjurat Ludovic și austeritatea spartană a studiilor va crea un dezechilibru fundamental în viața sa. Senzația că i se cuvine totul se lovește deja de crunta realitate. Și, cum Ludovic nu poate să învingă realitatea, fuge de ea. Se refugiază în visare și meditație. Îl putem socoti pe contele La Rosée responsabil pentru aceasta? Misiunea sa nu este ușoară și, peste puțină vreme, va intra în conflict deschis cu Ludovic. Cu ocazia zilei de naștere, preceptorul primește un tablou reprezentând castelul din Hohenschwangau, unde familia și-a petrecut o parte a verii anului 1854. Mulțumindu-i reginei, contele scrie: „Aici am avut de dus atâtea bătlaii cu prințul moștenitor, înainte de a ajunge la un echilibru acceptabil în relația noastră.“

Preceptorul face, pe de altă parte, o remarcă fundamentală privitoare la temperamentul elevului său: „Trebuie recunoscute la el bunul-gust și curajul de a trăi, trebuie luptat cu melancolia sa, el nu trebuie să stăruie asupra unor impresii neplăcute, ci să încerce să le respingă energic.“ În această confidență, preceptorul dezvăluie, într-o cântă, „instrucțiunile de utilizare“ ale lui Ludovic. Conte, neliniștit de astenia persistentă a elevului său, îl pune formal în gardă într-o scrisoare, din 22 august 1855:

„...Astfel, trebuie să vă străduiți fără preget să vă dezvoltăți mintea și trupul. Dacă proastele înclinații vă îmboldesc iarăși, rezistați-le: o voință puternică poate trece peste orice obstacol. Slăbiciunea văduște un

bărbat de demnitate, iar Alteța Voastră trebuie să devină bărbat, un bărbat care să fie exemplul pentru poporul său. Fiți bun și plăcut, astfel veți câștiga toate inimile; dar învățați să fiți și ascultător. Fiindcă neascultarea l-a alungat pe om din Paradis.“

Frumoase cuvinte și înțelepte sfaturi, neîndoielnic! În fond, La Rosée are de o mie de ori dreptate. În formă, comite însă o greșală gravă: uită că Ludovic abia a împlinit zece ani. Cum să se prindă de tine, la vârsta asta, un mesaj atât de edificator?

*

1856. Cuvântul de ordine al lui Maximilian pentru educația fiului său mai mare: să fie învățat să gândească. Intenția pare, inițial, cât se poate de laudabilă. Însă vai! Planul pedagogic accentuează cadrul deja auster al studiilor lui Ludovic. Trezit la cinci jumătate dimineața, copilul are de lucru până la zece seara. Scopul lui Maximilian este ca prințul să asimileze în cinci ani ceea ce micii bavarezi de aceeași vârstă învață în opt. Un adevărat maraton.

Este Ludovic un băiat inteligent? Care-i sunt înzestrările? Regina Maria notează în a sa *Hauschronik*: „Ludovic învață și înțelege foarte repede, însă Otto e mai interesat de materiile sale de studiu.“

Ludovic se descurcă mai bine cu franceza decât cu engleza. Și admirația pentru istoria Franței îi este mai mare. Face față fără probleme latinei și greacă, e bun la matematică, nu-l deranjează exercițiile. Însă disciplina sa preferată este lectura, în special cea a dramelor: Schiller este primul său contact cu teatrul. La programa pur școlară se adaugă curând lecții de pian, iar instrucția militară e inițiată la începutul anului 1855, sub supravegherea baronului Emil von Wuelfen.

Când vine vorba despre științe exacte, Ludovic nu debordează de entuziasm. Profesorii săi se plâng: Ludovic se uită pe pereți, Ludovic nu e atent, Ludovic are reacții ciudate.

Dar cum ar putea un copil de unsprezece ani să-și mențină atenția trează atâtea și atâtea ore? Profesorii săi, fie că e vorba despre marele savant Justus von Liebig, creatorul chimiei agricole și inventatorul clo-roformului, ori de Ignaz von Döllinger, teolog catolic de renume — în 1870 va fi excomunicat pentru că se opunea dogmei infailibilității papale —, încearcă cu toții să facă din Ludovic un elev cuminte, studios, rezonabil și rațional. Însă deja firea tânărului prinț preferă austerității studiilor atmosfera tonică a muntelui și codrilor bavarezi. Plimbările pe

jos, excursiile și expedițiile călare i se potrivesc mai bine. Se afirmă iute ca bun călăreț și atunci când, la doisprezece ani, de Crăciunul anului 1857, unchiul său Adalbert îi face cadou o cravașă, e peste poate de încântat. Renunță la ponei pentru cal și consideră animalul un prieten. Ascensiunile pe piscurile de lângă Hohenschwangau, adică Berzenkof și Tegelberg, prilejuiesc adevărate momente de fericire în familie. Ludovic, bucuros de drumeții, adoră să se cațere pe coamele munților pe urmele mamei sale, regina Maria, care e la fel de agilă ca o capră neagră. De altfel, prințul îi seamănă mai mult mamei decât tatălui său.

Poate că după una dintre aceste excursii liniștitoare, contele de La Rosée riscă să se arate optimist, notând că melancolia prințului pare să se fi atenuat. Scrie, în 8 august 1857: „L-am supus unui examen pe prințul moștenitor și sunt foarte mulțumit de rezultat. Atât de mulțumit încât reîncep să nădăjduiesc. Toți cei care-l cunosc bine pe prinț au observat la rândul lor cât de mult s-a schimbat. Ultima confesiune a avut un efect extrem de salutar; nu l-am mai văzut până atunci pe prinț atât de bine dispus și de binevoitor.“

Îl înțelegem pe conte: regele îl socoate responsabil pentru educația fiilor săi. El însă, Max, tatăl, e un adevărat părinte pentru Ludovic și Otto?

Sever, nu foarte înțelegător, absorbit de bunăvoie de sarcinile-i de suveran, Maximilian le consacră prea puțin timp. Domnul Franz von Pfistermeister, secretar al cabinetului regal, adică un confident oficial al monarhului, relatează că regele nu-și vede copiii decât în treacăt. Precizează că, atunci când familia este în München, Maximilian nu socotește util să se lase însoțit de Ludovic în plimbarea sa zilnică, matinală, pe aleile Grădinii Engleze, acest parc întins, de sfârșit de secol XVIII, brăzdat de mai multe brațe ale râului Isar. Funcționarul încearcă să-l convingă pe rege că asta ar fi o ocazie nimerită pentru a se apropia de fiul său. „Dar ce-aș putea să vorbesc cu el?“ își întreabă regele consilierul. Și adaugă: „N-avem absolut nimic în comun.“

Nimic în comun între rege și prinț, nimic în comun între tată și fiu? Nu e întrut totul exact. Amândurora le place mitologia, mai ales cea germană: asta le-ar fi putut furniza subiecte pentru conversații indispensabile, le-ar fi putut prilejui apropieri fără solemnitățile etichetei, ar fi contribuit la formarea de legături între bărbat și adolescent și nu la adâncirea prăpastiei care îi desparte. Ce îi separă însă este imaginația. Maximilian n-are deloc și nici pic de încredere în ea, Ludovic are prea multă și îi dă frâu liber.

Distanța dintre Ludovic și părinții săi nu este compensată de tovarășii cu copii de vârsta lui. Camarazii sunt rari în palatul Residenz, în München sau la castele; tinerețea nu este invitată în preajma lui Ludovic, care este înconjurat de adulți.

Singurul copil cu care intră Ludovic în contact este fratele său, Otto. Și poate că relația cu fratele mai mic dă imaginea cea mai frapantă a lui Ludovic la această vârstă. La sfârșitul verii lui 1857, la Berchtesgaden, în sera castelului, Ludovic se aruncă asupra fratelui său. Se joacă băiețește? Fratele cel mare își leagă mezinul de mâini și de picioare, îi pune căluș, îi petrece o eșarfă pe după gât și începe să strângă... Din fericire, preceptorul intervine la timp. Îl ceartă pe Ludovic. Mustrarea, aspră, prilejuiește acest răspuns: „Otto este vasalul meu...”

Ne putem da seama deci că sentimentul de superioritate al lui Ludovic în privința fratelui său e dincolo de simpla dominație a celui mai în vârstă asupra celui mai mic. Și corecțiile la care-și supune Max fiul nu vor diminua acest sentiment. Anturajul lui Ludovic, exagerat de îngăduitor, are mult de-a face cu această reacție. Natura lui Ludovic, băiat impulsiv, imprezvizibil, și-a găsit aici o încurajare. Scumpa sa Meilhaus, cu ceva vreme în urmă, asistasese deja la o reacție foarte semnificativă a băiatului. Într-un magazin unde își însoțise guvernanta, Ludovic furase o punguță fără valoare, însă de un albastru frumos, nuanță care, fără îndoială, îl fascinasese. Sibylle Meilhaus îi explicase că era un lucru urât să-ți însușești ceva ce nu-ți aparține. Ludovic răspunsese astfel: „Într-o zi voi fi regele acestei țări. Tot ce aparține supușilor mei îmi aparține și mie.”

Vă imaginați stupoarea și neliniștea guvernantei.

Sentimentul propriei demnități, certitudinea puterii absolute care îi va aparține într-o bună zi sunt extrem de prezente la Ludovic. Se spune chiar că primele fraze pe care le-ar fi pronunțat în franceză sunt „L'Etat c'est moi” (Statul sunt eu) și „Tel est notre bon plaisir” (Aceasta este plăcerea noastră).

Lucrurile vor merge și mai departe încă. Medicii curții, îngrijorați în privința sănătății lui Ludovic, se gândesc că e bolnav de plămâni. O temere foarte răspândită într-o epocă în care tuberculoza face ravagii. Copilului i se prescriu leacuri, însă Ludovic refuză să permită să-i fie administrate. Dacă e atins, invocă delictul de lezmajestate, atitudine căreia nu-i lipsește un haz bizar. Doctorul Geitl, medic regal, notează că băiatul are un temperament excesiv de solitar.

Singurătate... iată răul care, deja, îl însoțește pe Ludovic. O companie cu care pare să se obișnuiască. În urma unei migrene puternice, prințul trebuie să se odihnească în întuneric, cu ochii acoperiți. Duhovnicul curții vine să-i facă o vizită.

— Probabil că Alteța Voastră regală se plictisește să stea așa, singur, și fără a face nimic? întreabă preotul.

— Dar nu mă plictisesc deloc! răspunde Ludovic. Mă gândesc la fel de fel de lucruri și asta mă distrează mult.*

La ce se gândește oare? La lecturile din care imaginația sa, defel stăvilită încă, extrage elanuri ce vor face din viața lui Ludovic o succesiune de vise și coșmaruri. Citește romane istorice și romanțioase: *Quentin Durward* de Walter Scott, însă cu precădere dramele lui Schiller: *Hoții*, *Maria Stuart*, *Don Carlos* și *Wilhelm Tell*. Ludovic cumpără o statueta reprezentându-l pe eroul independenței elvețiene.

Trebuie remarcat, pe de altă parte, că idealismul și patriotismul lucrărilor lui Schiller sunt în acea perioadă ținute la mare cinste. Schiller unește provinciile germane, este socotit poet național. În toate orașele mari de limbă germană, societățile de savanți, teatrele și monumentele îl glorifică. Există un „curent Schiller“ la care prea puțini rezistă, mai ales dintre cei tineri.

Însă legendele germanice sunt cele care par să exercite o adevărată fascinație asupra sa, în special cea mai faimoasă dintre ele, epopeea Nibelungilor. Aventurile cavalerilor burgunzi care se luptă cu Attila și care și-au împrumutat numele de la posesorii celebrei comori subpământene îl impresionează pe Ludovic. Teatrul — pe care deocamdată nu-l cunoaște decât din lecturi — va pătrunde în curând în existența sa și-i va hrăni reveriile.

Scumpa sa Meilhaus îi povestise despre o reprezentație a lui *Lohengrin* la care asistasă. Era pentru prima oară, neîndoielnic, când copilul auzea vorbindu-se de o reprezentare „însuflețită“ a cavalerului cu lebdă, cavalerul a cărui imagine bântuie pereții castelului Hohenschwangau. Este fără îndoială și prima oară când va auzi pronunțându-se numele compozitorului operei, un anume domn Wagner... Și, de Crăciun, în 1858, Ludovic primește în dar un exemplar din *Opera și drama*, un text de căpătâi scris de același Wagner ce dezvoltă concepția acestuia asupra

* François Ribadeau Dumas, *La Folie au Pouvoir*, Productions de Paris, 1966. Prefață de Alain Decaux.

muzicii. Acest tratat de estetică din 1851 nu este tocmai un duminicatul ușor de mestecat. Ci mai degrabă „un labirint unde doar acela care cunoaște în amănunt opera artistică nu se va rătăci”^{*} Wagner scrie, într-adevăr, că „în regatul armoniei nu există nici început și nici sfârșit, după cum arderea intimă a sufletului nu e altceva decât aspirații, elanuri, apatie și ispășire, adică moarte. Însă moarte fără moarte, din pricina unei eterne reîntoarceri asupra sinelui.”

Iată ce e surprinzător: un copil de treisprezece ani capabil să priceapă sensul unor fraze ce explică geneza dramei wagneriene. Am putea crede că austeritatea acestei lecturi nu se potrivește cu un spirit tânăr. Dar iată ceva și mai uluitor! Ludovic știe pe de rost libretele a două opere compuse de același Wagner, pe cel al lui *Lohengrin*, dar și pe cel al operei *Tannhäuser*. Ba, și mai mult, se pare că înflăcărata admirație ar fi fost pricinuită de hazardul unei vizite. O vizită făcută de Ludovic la străunchiul său, ducele Max al Bavariei^{**} Într-adevăr, în palatul münchenez al acestuia, de pe Ludwigstrasse („strada lui Ludovic“, numită astfel în onoarea lui Ludovic I), tânărul prinț găsește într-o seară, pe pianul vărului său Karl Theodor, supranumit Gackl și la care ține foarte mult, o carte de Wagner scrisă în 1848, al cărei titlu spune totul: *Opera de artă a viitorului*.

Ludovic l-a descoperit pe Wagner. Pe autorul literar, nu pe muzician. Și, deja, acest nume îi răsună în capul său înfierbântat de tânăr. Wagner: două silabe, un laitmotiv, o obsesie.

Îi mai trebuie doar un mic impuls pentru ca Ludovic să resimtă șocul complet. Valul ce-i va cuprinde impetuos viața este Opera, cu flăcările și aurul său, cu muzica și vocile sale...

*

În 2 februarie 1861, Opera Regală din München pune *Lohengrin* pe afiș. Când află, Ludovic cere de la tatăl său permisiunea de a asista la reprezentație. Permisia îi este acordată.

Ludovic — care e pe cale să împlinească șaisprezece ani — e însoțit de aghiotantul său, contele de Lendfelder.

---

^{*} După Guido Adler, *Conférences sur Richard Wagner*, 1919, în Jean Matter, *Wagner l'enchanté*, Neuchâtel, Editions de la Baconnière, 1968, distribuită în Franța de Payot.

^{**} A nu se confunda titlul de duce de Bavaria, rezervat ramurii principale a familiei, cu cel de duce al Bavariei, conferit ramurii secundare în 1799 de Max Joseph și la care Ludovic I va adăuga, în 1845, calitatea de Alteță Regală.

Este pentru prima oară când pășește într-un teatru. Opera din München este una dintre marile scene europene ale artei lirice. E la fel de faimoasă precum *Scala* din Milano și *Hofoper* devenită *Staatsoper* din Viena. Münchenezii sunt, de altfel, cât se poate de mândri de această clădire construită de regele Max I, însă distrusă de un incendiu în 1823. Imobilul fusese reconstruit mulțumită unei taxe speciale pe bere, care se ridica la suma de un pfenig pe litru...

În tăcerea de catifea a lojei regale, Ludovic ascultă primele măsuri ale preludiului. Și în vreme ce Lohengrin, misteriosul cavaler, acostează pe malul râului din Brabant într-o luntre trasă de-o lebdă, lui Ludovic îi vine greu să-și stăpânească emoția: cavalerul cu lebăda există! Frescele de la Hohenschwangau prind viață! Visul este adevărul! Imaginația prințului este învinsă de falsa realitate a sălii de spectacol. Data de 2 februarie 1861 este una de căpătâi; Ludovic, pregătit de lumea copilăriei și de lecturile sale, cedează. Cedează în fața operei, înaintea legendelor cântate, se predă idealului eroilor din Evul Mediu. I se predă, până la urmă, lui Wagner, în a cărui muzică urechile sale descoperă armonii pline de forță. Jacques Bainville rezumă acest șoc interior: „Wagner ajungea la el în plină criză a pubertății.“

Este prima lor „întâlnire“ Consecințele acesteia vor fi cu atât mai tulburătoare cu cât — ce ironie! — cu ceva vreme înaintea acestei seri, contele La Rosée decisese să termine definitiv cu lecțiile de pian ale prințului, socotit incapabil să deosebească un vals de Strauss de o sonată a lui Beethoven! „Ludovic, nota preceptorul, nu este dăruit nici cu talent și nici cu gust muzical. În cinci ani nu a obținut niciun rezultat.“

Ca rezultat al acestei seri, Ludovic scrie ceea ce am putea numi o profesiune de credință: „Să iei drept model un om în carne și oase, bun și plin de energie în toate, și să-l faci călăuza ta. Trebuie stabilită ca sarcină și ca datorie imitarea acestui om și, în acest scop, omul trebuie cunoscut, înțeles la perfecție, viața sa studiată amănunțit. În acest fel vom putea să-i călcăm pe urme cât mai curând cu putință și, în cele din urmă, să fim însufleșiți fără rezerve de exemplu său și inspirați de felul său de a trăi.“

Ca rezultat al acestei seri, Ludovic și-a găsit idolul și maestrul spiritual.

Și astfel obsesia wagneriană pătrunde în existența sa. Ludovic își imploră tatăl. Solicită să se reprezinte iarăși, doar pentru el, spectacolul cu *Lohengrin*. Reprezentația se ține în iunie. Pentru a doua oară, Ludovic trăiește legenda cavalerului. Iar atitudinea cavalească, pe de altă parte, îi intră cu adevărat în viață.

În 25 august 1862 Ludovic împlinește șaptesprezece ani. Își face prima apariție oficială în public, la München. Poartă veșmintele de cavaler al ordinului Sfântului Hubertus, străvechi ordin al familiei Wittelsbach al cărui mare maestru este tatăl său. Münchenezii, care îl admiră pe prinț în hainele de catifea ce-i acoperă silueta longilină, n-au de unde să știe că, douăzeci și patru de ani mai târziu, această uniformă va fi ultimul costum îmbrăcat de Ludovic. Prima sa ținută oficială va fi și ultima.

25 august este [în calendarul catolic], după cum știm, ziua sfântului Ludovic. Toți Ludovicii sunt, așadar, ținuți la mare cinste. Münchenul își sărbătorește reconcilierea cu bătrânul rege Ludovic I, aflat în exil. Orașul acesta — practic opera sa — vrea să uite de „afacerea Lola Montez“ În plin centru, în Odeonsplatz, una dintre cele mai frumoase piețe din oraș, este dezvelită o statuie ecvestră a lui Ludovic I, înconjurat de muzele sale, Arta, Poezia, Religia și Sângruința. Contele La Rosée profită ca să-i atragă atenția prințului asupra valorii morale a unui cavaler.

Münchenezii capătă o certitudine: prințul are un aer distins.

Însă, cu opt zile în urmă, Ludovic suferea. Îi scrie pe 19 august dragei sale Meilhaus, ajunsă baroană Leonrod: „Din pricina durerilor în gât, nu mi se dă voie să fac excursii lungi și a trebuit, de asemenea, să renunț la călărie. După cum a dorit tatăl meu, un medic din Berlin, doctorul Traute, m-a examinat alaltăieri la [hotelul] Axelmanstein. La început a fost, s-ar putea spune, mai degrabă oribil. M-a primit într-o încăpere întunecată și, acolo, s-a uitat în gâtul meu cu o lentilă, fără a descoperi însă decât o ușoară umflare a laringelui. Mi-a ascultat pieptul apoi, dar m-a găsit în stare bună. Este evreu și nu arată tocmai îmbietor.“*

Această ultimă remarcă cere o lămurire. Lui Ludovic nu-i place decât frumusețea. Mai exact, nu suportă urâtenia, mai ales când e vorba de bărbați. Această aversiune pentru lipsa de perfecțiune fizică este atât de puternică încât, mai târziu, va încerca să facă ca un nobil de la curte să renunțe la sarcina sa de herald cu ocazia paradei cavalerilor ordinului Sfântul Gheorghe, sub pretextul că ar fi urât! Confruntat cu obiecțiile demnitarilor, va solicita ca nefericitul să nu se afle, cel puțin, în aria sa vizuală...

Sănătatea lui Ludovic îl preocupă pe tatăl său, iar băiatul se adaptează. Ducă-se pe pustii obligațiile cerute de etichetă, la naiba cu cavalcadele prin munți interzise, ori limitate de acești domni învățați! Ce contează este să poată citi și să se ducă la teatru, adică să viseze cu ochii deschiși.

---

* Chapman Houston, *op. cit.*

În 28 decembrie 1862 Ludovic îi scrie verișoarei sale, Anna de Hessen: „Nu cred că-mi vor da voie să dansez prea mult anul viitor, fiindcă am gâtul destul de umflat. Dar voi avea permisiunea să mă duc la teatru și asta-mi place mai mult decât toate balurile.“

Și încă cum! Într-o asemenea măsură încât, când asistă pentru prima oară la o reprezentație cu *Tannhäuser*, aghiotantul său, contele de Lendfelder, care îl însoțește peste tot, își consemnează neliniștea în fața reacțiilor prințului. În lăcașul de catifea roșie al lojei, de îndată ce începe uvertura, Ludovic vibrează. „Când Tannhäuser a revenit la Venusberg, notează Lendfelder, corpul prințului a fost scuturat de adevărate spasme. Atât de violenți au fost acești fiori, încât m-am temut, o clipă, să nu fie vorba de o criză de epilepsie.“

Episodul ne amintește de judecata lui Nietzsche, prezentă în celebra sa carte, *Cazul Wagner*. „Wagner este un nevropat. Muzica lui este muzica unui bolnav (...). Are câștig de cauză asupra celor cu nervii slabi, asupra femeilor, asupra adolescenților.“

Sensibilitatea tânărului, supusă surescitării wagneriene, e din ce în ce mai încordată. *Lohengrin* și *Tannhäuser* joacă rolul de catalizatori, ba am putea spune chiar de detonatori, într-atât de covârșitoare este influența acestor două opere. Să notăm că, pe parcursul vieții lui Ludovic al II-lea, dintre operele lui Wagner, aceste două lucrări vor fi cel mai des reprezentate la München*. Între cele două spectacole din 1861 și 1862, între *Lohengrin* și *Tannhäuser*, entuziasmul lui Ludovic în privința lui Wagner atinge o intensitate ce frizează pasiunea.

Lohengrin e o inimă ce bate. *Tannhäuser* e o febră.

Și indeletnicirea de rege? Este Ludovic pregătit să o exercite? Are știre despre problemele regatului? Este instruit în politică și diplomatie? La aceste întrebări, un singur răspuns: nu.

Ludovic se sustrage, însă nimeni nu încearcă să-l readucă la ordine. Și pare că ultima persoană conștientă de această evaziune este tatăl său, regele.

Max își cercetează fiul cel mare. Constată ceea ce remarcase și preceptorul: că prințul este un visător ce nu are pe buze decât un cuvânt, Wagner. În cele câteva apariții oficiale alături de rege, în extrem de rarele audiențe pe care le prezidează în locul tatălui său, Ludovic este neatent.

* Din 1867 până în 1892 — Ludovic moare în 1886 — vor fi 147 de reprezentații cu *Lohengrin* și 131 cu *Tannhäuser* (Apud Detta și Michael Petzet, *Die Richard Wagner Bühne Ludwigs II*, München, Prestel, 1970).

Obligațiile regale i se par o închisoare, protocolul îl sufocă, viața publică îl plictisește.

La începutul anului 1863, Ludovic face rost de textul lungului poem *Inelul Nibelungilor*, pe care Wagner e pe cale să-l publice. În același timp, Ludovic desenează, iarăși și iarăși, scenele în care Lohengrin își ia rămas-bun.

Contele La Rosée încearcă fără preget să contrabalanseze aceste iritante tendințe către inacțiune. Pune capăt lecțiilor de greacă și vrea să-l inițieze pe Ludovic într-ale folosirii armelor.

Pentru asta folosește pretextul vânătorii prin întunecații codri din nordul Bavariei. Doar că... Ludovic detestă armele de foc. Și tot ceea ce, de aproape sau de departe, poate avea o rezonanță militară îl dezgustă. Se refugiază în lecturi din *Faust* și *Antigona*. E o existență ternă, o viață trăită pe jumătate. Ludovic nu are decât entuziasmul reveriei.

Trebuie să fim de acord că, deocamdată, rolul său oficial îl încurajează în convingerile sale, îl încurajează să creadă că nu există decât un ideal, decât o filosofie, decât un destin posibil: cel al onoarei cavalerești. În aprilie, este din nou făcut cavaler de tatăl său. De data asta, primește hlamida ordinului Sfântului Gheorghe. Încă o dată, visele capătă viață. Îi scrie fostei sale guvernante: „Asta mi-a amintit de jocurile mele din copilărie, când ne distram făcând-o pe cavalerii! Odată, vălul dumneavoastră albastru mi-a servit de mantie.“

În mijlocul verii — în 16 august — regele Maximilian se duce la Frankfurt, participând la Dieta prinților germani. Această „reuniune a parlamentelor“ convocată de Franz Joseph, împăratul Austriei, are ca scop refacerea Confederației germane. Născută la Congresul de la Viena pe ruinele Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană, această uniune alcătuită din treizeci și cinci de state sau orașe libere este împărțită între două tendințe: de o parte avem „Germania mare“, sub oblăduirea Austriei și a Habsburgilor, de cealaltă „mica Germanie“, facțiune în fruntea căreia se află Prusia și familia Hohenzollern.

Reuniunea de la Frankfurt, unde Austria vrea să joace un rol de seamă, nu-i convine lui Bismarck, prim-ministrul Prusiei. Acesta face în așa fel, încât regele său, Wilhelm I, să refuze invitația lui Franz Joseph. Astfel, lipsite de prezența Prusiei, deciziile luate la Frankfurt vor rămâne fără efect. Dacă Prusia nu se angajează cu nimic, unitatea germană nu se va putea înfăptui fără ea. Ba și mai bine: doar Prusia însăși, prin dominația sa, o poate construi.

În acea vară a anului 1863, Bismarck se ține deci aproape de regele Wilhelm I, care este la tratament; se va duce mai întâi la băi la Gastein, apoi la Baden-Baden. Münchenul este în drum. Bismarck decide să pozească acolo; Bavaria este un stat de care trebuie să se țină seama când vine vorba de unificarea germană. Cum este prințul Ludovic, viitor monarh al Bavariei? Oprirea aceasta este pentru Bismarck o ocazie de a-și face o impresie la prima mână.

Cum regele se află la Frankfurt — el, de altminteri, este cel care răspunde discursului inaugural al lui Franz Joseph — Bismarck este primit de regina Maria. Ministrul lui Wilhelm I este oaspete al nepoatei lui Friedrich Wilhelm. Prusia primește Prusia.

Bismarck vizitează Nymphenburgul și-l vede pentru prima oară pe Ludovic. În timpul unei mese festive date în onoarea lui Bismarck, sunt așezați alături. Ludovic, prinț de Bavaria, se află la dreapta bărbatului cel mai puternic din Prusia. Este prima lor întâlnire. Și va rămâne singura, însă este una foarte instructivă.

Bismarck îl analizează pe Ludovic. În *Memoriile* sale, cancelarul notează: „Cu ocazia dineului la care am participat pe parcursul opririi la Nymphenburg din 16 și 17 august, prințul moștenitor a stat față în față cu mama lui și alături de mine. Mi-a lăsat impresia că gândul îi umbla departe și că doar din când în când își aducea aminte să mai converseze și cu mine. Schimburile noastre de replici nu au depășit nivelul flecărelilor obișnuite la curte. Însă, chiar și așa, mi s-a părut că simt în remarcile sale un talent, o vioiciune și un bun-simț care vor marca evoluția sa viitoare. Când conversația lânzezea, privea în sus, undeva dincolo de mama lui și, din când în când, își golea rapid cupa de șampanie. Mi s-a părut că, din porunca reginei, i se turna în pahar cu o anume întârziere. De mai multe ori s-a întâmplat ca prințul să ridice paharul deasupra umărului și să-i fie umplut cu o ezitare vizibilă. Însă nici în acel moment și nici mai târziu nu avea să se dedea băutului excesiv. Părerea mea este că însoțitorii îl plictiseau și că șampania îl ajuta să-și lase imaginația să zboare nestăvilită. Cred că este o persoană foarte plăcută, însă trebuie să recunosc că m-a cam descumpănit eșecul de a purta cu el, la masă, o conversație agreabilă. A fost singura dată când l-am întâlnit pe regele Ludovic.“

Portretul este demn de perspicacitatea Cancelarului de Fier. Ludovic se plictisește, lumea îl plictisește, politica îl plictisește. A moștenit firea mamei lui, care trebuie să fi fost stânjenită de acest examen la care Bismarck, în secret, l-a supus pe prinț în timpul dineului. Ludovic vorbește puțin, însă

bine, Bismarck notează „vioiciunea“ sa, îl consideră „dotat“ și mai ales „pătruns de sentimentul viitorului său“

Un viitor care nu se va lăsa mult așteptat. Bismarck nu uită că Ludovic mai are doar o săptămână până la majorat.

Concluzie: entuziasmat însă distrat, inteligent însă visător, prințul se va bucura de stima cancelarului. O dovedește corespondența regulată ce va urma acestei întâlniri. Bismarck, strateg al unității germane, nu-l va trata niciodată pe Ludovic ca pe o cantitate neglijabilă. Îl va evalua pe Ludovic într-o manieră mai degrabă favorabilă, afirmând, la mai bine de zece ani de la tragicul său sfârșit, că „era un suveran clarvăzător în afaceri“

Câți, fie ei împărați, regi sau prinți, au luat notă bună la extemporalul Cancelarului de Fier?

La rândul său, Ludovic pune pe hârtie ce gândește despre Bismarck după această întâlnire. Dragei sale confidente, baroana von Leonrod, după un ceai cu cancelarul în pavilionul Amalienburg, în parcul din Nymphenburg, îi scrie: „Mi-au fost prezentate persoane din suita regelui Prusiei, printre care și ministrul său, Bismarck. Îl găsesc în mare măsură interesant...“

Interesant! Cuvântul este cel al unui copil, al unui prinț care a fost adus în graba mare de la Hohenschwangau pentru a-și înlocui tatăl la recepția dată în cinstea cancelarului Prusiei, un copil căruia i s-a încredințat un rol de adult. Și într-adevăr, nu peste mult timp, Bismarck „întere-sează“ Europa și preocupă cancelariile sale. Iar peste câteva luni, interesul va face loc neliniștii.

Abia pleacă Bismarck de la curtea Bavariei, că aceasta din urmă și începe pregătirile pentru sărbătorirea celei de-a optsprezecea aniversări a lui Ludovic, căci nu este vorba doar de o aniversare în familie, ci de intrarea prințului în viața publică. La optsprezece ani, prințul Bavariei a ajuns la majorat.

În acea zi de 25 august 1863, Ludovic se trezește foarte devreme. Castelul Hohenschwangau, o masă galbenă și pătrătoasă ce înveselește covorul întunecat de brazi, se ivește deodată prin bezna nopții. E revărsat de zori. Ludovic pleacă să pescuiască și se întoarce triumfător la micul dejun cu un păstrăv suficient de mare cât să hrănească o familie.

Ziua, senină, e plină de cântece, apoi seara se aprind focuri de artificii, ale căror scânteieri se oglindesc în apele liniștite ale lacurilor Alpee și Schwansee.

Prințul, de-acum, poate să fie rege.

Însă asupra acestei zile planează un nor secret. Regele a luat la cunoștință raportul făcut despre Ludovic de contele La Rosée. Bilanțul educației prințului, într-un anumit fel. Preceptorul insistă asupra *fanteziei* elevului său. Această imaginație debordantă „este împinsă, în cazul prințului, până la un nivel ce se găsește arareori în inima unui tânăr”. Pe de altă parte, contele a remarcat tenacitatea cu care elevul său vrea să se remarce „în absolut totul”

Imaginație și încăpățănare; aceste trăsături ale prințului vor fi și cele ale regelui.

Tatăl său face o nouă încercare de a-l introduce pe Ludovic în lume. Ar vrea să-l trimită la Universitatea din Göttingen, unde a studiat și el în tinerețe. Göttingen, oraș din Hanovra, este celebru prin universitatea sa, la fel de bine cotate precum Heidelberg. Educația pe care o capătă aici prinții și vlăstarele nobilimii — chiar și din Anglia ori Rusia — este printre cele mai bune. Max a păstrat de aici amintiri frumoase.*

Din nefericire, Ludovic refuză. Cu încăpățănare... iar regele nu mai insistă.

Viața prințului, cu toate acestea, se schimbă după majorat. Are, acum, drepturi. Și totodată — deși pare să le ignore — și unele obligații.

Se poate plimba singur, cu toate că un ofițer, două ordonanțe și mai mulți valeți îi sunt desemnați ca însoțitori. Are apartamentele sale private, cu intrare separată, în palatul Residenz din München,

Construit pe temelia unei fortărețe din secolul al XIV-lea, Residenz este un ansamblu de edificii ce amestecă stilul autentic al Renașterii cu imitațiile comandate conștiincios de Ludovic I. Nepotul său dispune de patru odăi, nu foarte mari, la etajul de sus, în aripa de nord-est a palatului; ferestrele dau către Hofgarten, grădina curții, un imens pătrat unde au fost plantați castani și tei care își întrepătrund ramurile, formând o sută douăzeci și cinci de arcade.

Iată-l pe Ludovic în inima Münchenului, adică în inima regatului. Tatăl său încearcă din nou, însă fără a insista, să-l pună la curent cu situația Bavariei. Însă degeaba își dă silința. Ori de câte ori izbutește, fiul o șterge în munții săi dragi, către codru. Dacă nu poate evita un dineu oficial, solicită ca în dreptul locului său să fie pusă pe masă „o ditamai tufa de flori, pentru a se izola de comeseni” **

* Universitatea mai era celebră și pentru atmosfera veselă și turbulentă și în special pentru duurile între studenți. Bismarck, care a frecventat-o și el, s-a bătut în duel de 26 de ori în doar șase luni!

** Gilbert Robin, *o p. cit.*

Pe Ludovic îl dezgustă mulțimea. Îi tulbură trăirile. Știm de entuziasmul său în privința unei expoziții pe care o vizitase singur. Însă, revenind într-o zi când era deschisă pentru public, noua vizită se dovedește o groaznică decepție. „Impresia poetică, zice prințul nostru, se transformă într-un prozaic ireparabil; nu poți coborî nepedepsit de la banchetul zeilor către tărâmul muritorilor.“

Datează din această perioadă o uluitoare ilustrare a „absenței“ prințului, înfățișată într-o fotografie — cu siguranță prima în care Ludovic apare singur — făcută cu puțină vreme înainte de majorat.

Îmbrăcat într-un costum care e limpede că-i este prea larg, stă în picioare, schițând un contrapost, cu piciorul stâng puțin în față. Cu toate că are brațele încrucișate, impresia e că Ludovic nu știe ce să facă cu mâinile. Capul, îndreptat pe trei sferturi spre stânga, pare prea fragil la capătul aceluia corp alungit. Poartă pe creștet o ciudată capelă de culoare închisă, care coboară până către arcadele sprâncenate, însă fără a reuși să acopere cu totul un păr șaten, des și răvășit. Ochii, imenși și de o apăsătoare gravitate, câtă altundeva: privirea se ridică spre depărtări.

Imagina de ansamblu este cea a unui tânăr care nu știe exact ce poziție să ia și a cărui atenție este, așadar, dificil de atras.

Ludovic își amenajează apartamentul. Își umple odăile cu cărți, statui, tablouri. Lohengrin e vecin cu Maria Antoaneta, Tannhäuser cu Shakespeare.

Nu l-a alungat pe Wagner din visurile sale, însă deocamdată descoperă o prietenie mai ancorată în prezent. Oficial, singurul său prieten din copilărie este Karl Theodor al Bavariei, supranumit „Gackl“. Prieten din copilărie? Sintagma e cam forțată, de vreme ce „Gackl“ are cu șase ani mai mult decât Ludovic. Dar n-are a face. Karl Theodor este întâiul prieten al lui Ludovic. Și, firește, îi mărturisește asta baronei von Leonrod. „Cunoscând bunătatea voastră și profundul interes pe care-l purtați tuturor lucrurilor care mi se întâmplă, îi scrie el, cred că este de datoria mea să vă anunț că mi-am găsit un amic sincer și fidel, al cărui singur prieten sunt la rândul-mi. E vorba despre vărul meu Karl, fiul ducelui Maximilian. În general este detestat și neînțeles, însă eu, care-l cunosc mai bine decât oricine, știu că are o inimă generoasă și un suflet minunat. Oh! Ce bucurie să ai un prieten drag, adevărat, la care să poți apela când te bat furtunile vieții, cu care să poți împărți totul.“

S-ar părea că Ludovic suferă de lipsă de afecțiune și că-și caută un sprijin, un refugiu. Să nu uităm însă că adolescența este timpul entuziasmelor

fulgerătoare și al pasiunilor bruște. La fel de brusc, amicitia se sfârșește. „Gackl“ este înlocuit cu un alt băiat.

Trei ofițeri se ocupă de gospodăria prințului declarat major: Moy, ordonanța, și cei doi aghiotanți, locotenentul Sauer și sublocotenentul de Taxis. Despre aceștia din urmă Ludovic va declara după ce fuseseră aleși să intre în serviciul lui: „Amândoi păreau încântători“

Foarte repede — din septembrie — prințul Paul de Taxis ajunge să ocupe un loc în viața lui Ludovic, mai ales că însărcinările de aghiotant îl pun permanent la dispoziția viitorului rege.

Paul, prinț de Thurn și Taxis, aparține unei străvechi familii, instalată la Regensburg, oraș liber care înflorește pe un meandru al Dunării, în capătul cel mai nordic al cursului său. Regensburg a avut privilegiul de a fi orașul-gazdă al Dietelor imperiului și, prin urmare, de a participa la evenimente ale istoriei germane, printre care, îndeosebi, atribuirea Bavariei familiei Wittelsbach. Membrii familiei de Taxis căpătaseră demnitatea ereditară de superintendenți ai poștei* și titlul de prinți imperiali în 1695. Reprezentând cea mai tânără generație a acestei dinastii, Paul de Taxis, cu doi ani mai în vârstă ca Ludovic, este foarte apropiat curții bavareze: propriu-i frate s-a însurat cu o soră a lui „Gackl“ Paul este, așadar, văr de-al doilea cu Ludovic. E socotit băiat drăguț și cât se poate de sincer.

Ludovic, sedus literalmente, stabilește cu Paul o legătură dincolo de conveniențele protocolului. Până într-atât încât protocolul este prima barieră dintre cei doi care se face țândări.

În acest început de toamnă din 1863, Ludovic și Paul petrec trei săptămâni la Berchtesgaden. Fără etichetă și ceremonii. Frumusețea piscurilor care domină Königssee, splendoarea imaculată a naturii folosesc drept fundal pentru această primă pasiune împărtășită. Paul de Taxis este socotit primul amic *intim* al lui Ludovic.

O corespondență înflăcărată — din care o parte, formată în special din scrisorile lui Ludovic către Paul, a fost distrusă de familia de Taxis — dezvăluie ardoarea acestei afecțiuni.

În 2 octombrie 1863, Ludovic, întors la München îi scrie verișoarei sale, Anne de Hessen: „După cină, m-am dus să-l văd pe prințul de Taxis. N-am apucat să-l cunosc cu adevărat decât la Berchtesgaden și simt pentru el o vie afecțiune.“ Paul nu locuiește la Residenz, însă apartamentul

* Familia va avea monopolul asupra poștei din Germania până în 1867.

său, pe Türkenstrasse 82, se găsește foarte aproape. Cei doi prieteni nu se dezlipesc unul de altul; când se despart totuși, își scriu.

„Cum mi-a mai bătut inima, trecând prin față pe la Residenz, când am văzut lumină la fereastra voastră, scrie Paul. Sunt liniștit acum, mă voi cufunda în somn și voi fi cu voi în vis.“

Iată deci că prietenia pură a celor doi lasă de înțeles că e mai mult decât o simplă prietenie. Natura exactă a relațiilor dintre Paul și Ludovic, cu alte cuvinte chestiunea înclinațiilor și aspirațiilor sexuale ale prințului moștenitor, ridică semne de întrebare. Iar întrebarea, adusă de nenumărate ori în discuție, a primit mereu același răspuns: Ludovic este homosexual.

Copilăria i s-a scurs departe de sexul feminin. Nu e ceva nefiresc în epocă; educația unui prinț interzice până și să aibă de-a face cu copii de vârsta lui.

Între barierele izolării lui Ludovic, ce aduce deja cu pustnicia, nu pătrund decât doi prieteni: un magician, Wagner, și vărul său „Gackl“ Trebuie să ne mai aducem aminte că Ludovic nu l-a întâlnit pe Wagner în persoană și că vărul Karl Theodor este, mai înainte de orice, un alt admirator al compozitorului. Muzicianul este primul lor punct în comun și cimentul entuziasmului lor.

Majoratul îi oferă lui Ludovic deprturi, un soi de imitație exterioară a puterii, fiindcă își poate satisface deja mai multe dorințe și poate da porunci. Combinată cu intransigența tipică vârstei, starea sa este cea a unui adolescent exaltat care are posibilitatea de a-și trăi visurile.

Visuri de frumusețe și puritate. Visuri despre ideal și absolut. Visuri de adolescent.

Diferența de vârstă între vărul său Gackl și el, absența unui rol oficial al lui Gackl în viața lui Ludovic par să fi menținut amiciția lor în limitele elanurilor platonice.

Însă Paul? Are douăzeci de ani, Ludovic optsprezece. Primul este aghiotant, al doilea prinț moștenitor; un cavaler, până la urmă, aflat în slujba unui viitor rege. Paul de Taxis este prima ființă ce cristalizează fizic căutările lui Ludovic.

Însă Paul pare, în schimb, ceva mai moderat. E mai vârstnic și mai ales conștient că viitorul său se îndreaptă către o promițătoare carieră militară.

Cât despre Ludovic, acesta este, încă de la început, bântuit de un sentiment ardent. Și de nerăbdare. În 7 octombrie, îi scrie de la Hohen-schwangau dragei sale Sybille:

„M-a întristat despărțirea de prințul de Taxis, pentru care simt o afecțiune dintre cele mai vii. Sper însă ca la München să-l văd mai mult și să profit de tovărășia sa.“

Încă de la primele sale scrisori, Paul de Taxis dovedește o anume rezervă, ba chiar are manifestări de luciditate în fața afectivității înfierbântate a lui Ludovic. Scrie (în noiembrie 1863): „Mulțumesc de mii de ori, din suflet, pentru ultimele rânduri pe care mi le-ați trimis de la Hohenschwangau. M-au făcut să mă bucur mult, dar m-au și umplut de neliniște. Nu cereți oare prea mult, riscând să ne compromitem toate proiectele? Acesta mi-a fost gândul dintâi. Pentru numele lui Dumnezeu, nu uitați cât de ușoară ar fi compromiterea mea, în momentul de față, printr-o prea mare insistență întru satisfacerea dorințelor voastre*. S-ar putea cu ușurință socoti, în înaltele sfere de decizie, că nu doresc să-mi mențin situația actuală fiindcă nu mă mulțumește, lucru care nu este defel adevărat. Și dacă luăm în considerare tinerețea mea și scurtimea carierei mele militare, nu ne putem îndoi că numirea pe acest post a însemnat o mare favoare făcută mie. Chiar dacă intervalele se vor lungi mai mult decât am fi crezut la început — nu vreau să vorbesc, firește, de zece sau douăzeci de ani — nu trebuie să ne pierdem speranța. Și trebuie să avem suficient curaj ca să nu arătăm nimănui altcuiva consecințele pe care riscă să le aibă asupra noastră dezamăgirile și dorințele nesatisfăcute. Nu e cazul să ne otrăvim viețile, sau să otrăvim viețile altora, comportându-ne în asemenea chip.

Dacă țineți la mine, aveți grijă de dumneavoastră și nu vă mai zbcui-mați. Nimic nu-i mai rău pentru sănătatea voastră decât să vă retrageți continuu, în loc să vă permiteți să contemplați spectacolul frumuseților naturii. Așadar, din nou, curaj! Aveți încredere în viitor și gândiți-vă că Dumnezeu — de va vrea — ne va aduce iarăși împreună. Dar gata cu predicile pe astăzi... Duc dorul, ziua și mai ales seara, plăcutelor vizite pe care mi le făceați la Berchtesgaden; și adesea mi se întâmplă să-mi doresc să vă fiu alături, să vă liniștesc, să vă opresc să puneți prea tare la inimă toate acestea, să vă opresc din a vă chinui prea tare din pricina lor...”

O scrisoare uluitoare. Se pot afla multe de aici. Epistola are ceva și din sfaturile unui preceptor, din povețele date de cineva mai vâstnic cui-va mai tânăr ca el, dar și ceva dintr-o scrisoare de dragoste: intimitate, secrete, planuri în doi...

---

* Comandantul Chapman Huston, care a publicat scrisoarea, estimează că adjectivul „noastre” a fost tăiat și înlocuit cu „voastre”. Din prudență oare?

Aghiotantul este puțințel temător. Înflăcărrile amoroase ale lui Ludovic riscă să-i copromită misiunea. Însă, în același timp, Paul nu-și poate opri atracția pe care o simte pentru prințul său.

Să se fi îndrăgostit Ludovic? În această privință ne-ar putea lămuri doar scrisorile sale, pe care familia de Taxis, dintr-o legitimă dorință de discreție, le-a ars.

Misivele lui Paul le-ar putea suplini.

Și, incontestabil, Ludovic este mai sensibil la frumusețea masculină. O anecdotă o dovedește.

Cu ocazia șederii la Berchtesgaden, Ludovic face o excursie în valea masivului Wartzmann, o culme în formă de șa ce atinge 2 713 metri aflată la sud-vest de Berchtesgaden. Acolo, într-o superbă pădure ce umbrește undele lacului Königssee, Ludovic observă un tânăr lucrător care taie lemne lângă o parcelă forestieră. Bărbatul e cu bustul gol și poartă pantaloni scurți de piele. Din câte spun martorii, Ludovic este atât de frapat de această apariție silvestră și virilă, încât își dorește să-l fotografieze pe tăietorul de lemne. Ni se spune că l-a sărutat pe frunte pe tânărul lucrător și că i-a dat în dar o pereche de butoni de cămașă.

Ludovic a mai făcut deja acest gen de cadou unui bărbat, tenorul Albert Niemann, pentru interpretarea sa din *Lohengrin*. Putem pune acest gest pe seama emoției resimțite la apariția cavalerului cu lebăda: nu fuseseră butonii împodobiți tocmai cu lebede?

S-ar părea — potrivit studiului foarte aprofundat al comandantului Chapman Houston — că tocmai cu acest interpret liric din Hanovra, Albert Niemann, și-a trăit Ludovic prima aventură fizică.

Prima sa experiență sexuală a fost una homosexuală. Tenorul era Lohengrin... Ludovic a asistat la mai multe reprezentații care-l aveau pe Niemann în rolul principal, chemându-l apoi la Residenz pentru a-i oferi bijuteriile, împreună cu o cruce și un buchet de flori, după cum recunoaște într-o scrisoare către verișoara sa, Anna de Hessen.

*

Săptămânile trec și pasiunea dintre Ludovic și aghiotantul său sporește, iar în același timp pudoarea lui Paul scade treptat. În 27 octombrie, la Donaustauf, aproape de Regensburg, acesta scrie așa:

„Mulțumesc de o mie de ori, din adâncul inimii, pentru scumpa epistolă pe care mi-ați trimis-o, prieten de departe. M-am bucurat mult să văd că tânărului meu necugetat i-a mai venit un pic mintea la cap și că

are intenția fermă de a înfrunta viitorul cu curaj. Adesea, prea adesea mă gândesc la voi. Vă pomenesc în toate rugăciunile mele și-l rog pe Dumnezeu să mă facă demn de încrederea pe care mi-o dați.

În loc să petrec în odaia mea seri lungi, singuratic, ce mi-ar plăcea să zbor spre voi, iute ca gândul, să mă las absorbit într-una dintre conversațiile afectuoase și sincere atât de obișnuite pentru noi cândva!...

Tonul se lămurește. Observăm familiaritatea expresiei „tânărului meu necugetat”, care trădează o pregnantă intimitate între prinț și aghiotantul său. Observăm, de asemenea, că depărtarea e apăsătoare pentru prințul de Taxis.

Însă excesele acestei amicitii nu trec neobservate. Deja circulă bârfe în privința escapadelor lui Ludovic și Paul.

Scrisoarea lui Paul către Ludovic, din 22 noiembrie: „Vă rog, aveți bunătatea de a-mi spune de unde aveți informația că aș duce o viață frivolă...”

Abia am ajuns să mă bucur de încrederea voastră și deja lumea încearcă să mă mișcoreze în ochii voștri... Nu vă cer decât un lucru: nu plecați prea ușor urechea la lingușitori. Mai degrabă încercați să vă formați singur o opinie în privința persoanelor care vi se află în preajmă. Dacă verdictul este că opinia lor în ce mă privește este justă, atunci da, condamnați-mă, aveți tot dreptul.

Credeți însă că aș cuteza să folosesc un limbaj atât de liber și de onest dacă n-aș avea o conștiință cât se poate de liniștită și pură?...

Scrisoare de la un amant? Nu avem curajul să susținem asta. Scrisoare de la un îndrăgostit ar părea un termen mai exact și, totodată, scrisoare de la un curtean ce este socotit favorit.

În decembrie, Paul, care până atunci i se adresase lui Ludovic cu formule precum „preanonat prinț moștenitor”, apoi cu „preastimate amic și puternic protector”, îi scrie de-a dreptul, „dragul meu Ludovic”. Explică îndată această relaxare a etichetei:

„Am îndrăznit să vă numesc astfel fiindcă mi-ați cerut-o. De o mie de ori mulțumesc pentru cuvintele-ți dragi, pe care le așteptam cu nerăbdare și care au ajuns la mine ieri... Trebuie să mărturisesc că, în vreme ce-mi luam rămas-bun la gară, aveam lacrimi în ochi; de atunci m-am gândit neconținut la persoana voastră. Mă întreb adeseori ce faceți și dacă vă gândiți la mine (...) Scrieți-mi iute. Sunt întotdeauna mai fericit când știu că sunteți fericit, că stați bine cu sănătatea și că trăiți împăcat cu voi înșivă și cu cei din preajmă. Sunt convins că vă veți folosi independența

într-o manieră rezonabilă și că veți ține seama — în toate privințele — de poziția voastră...

Port mereu lănțisorul de la voi. Văd în el simbolul credinței pe care își are bazele prietenia noastră. Al vostru prieten sincer și credincios.“

Sincer și credincios. Paul de Taxis are, neîndoielnic, aceste calități. Nu-și uită nicio clipă datoria, care este aceea de a-i aminti lui Ludovic de îndatoririle sale. Departe de a încuraja dispozițiile visătoare, veleitare și excentrice ale prințului, le canalizează și încearcă să-i inculce lui Ludovic sentimentul responsabilității. Face, până la urmă — cu mai mult succes și cu alte mijloace — ce încercase să facă contele La Rosée când Ludovic era încă un băiețel. Și asta ne permite să afirmăm că Paul de Taxis a fost, dintre toți apropiații lui Ludovic, acela care l-a influențat pozitiv în măsura cea mai mare. Însă Ludovic este puber. Pasiunea sa pentru Paul se poate traduce — sau explica — printr-o atracție fizică, carnală adică? Diverși autori susțin că Paul și Ludovic au trăit o prietenie aparte.

Doctorul Robin precizează, referitor la subiect: „Deși îndeobște tendințele fizice, reveriile pasionale ideale și pure se contopesc, după pubertate, într-un complex afectiv și senzual care este baza dragostei, în cazul prințului cele două tendințe funcționează nefericit. Excitația fizică merge în sensul autoerotismului. Nevoia psihică se convertește, ca înainte de pubertate, în visări idealiste, în amor la distanță, în pasiuni imaginare. Un abis se cascadează între personalitatea etică și instinctul sexual, un soi de intrus, un invadator exigent. O confruntare morală se declanșează între cele două instincte care nu se pot nicicum împăca.“ Cu alte cuvinte, Ludovic este îndrăgostit de dragoste precum un adolescent care-și trăiește primele entuziasme.

Trebuie, în cele din urmă, sublinat că, pentru întâia oară, Ludovic are libertate de mișcare. Are și „mijloacele“ de a-și trăi fantasmele. Există, este prințul moștenitor, are propria sa casă. Nimic nu i se pare imposibil. Și nu este anormal ca, după o educație paradoxală care a oscilat între adulație și tiranie, fără prieteni de aceeași vârstă, Ludovic, descoperind un prieten de același rang, să confunde prietenia și iubirea. Nu știe nimic nici despre una și nici despre cealaltă. Prințul căruia mâine-poimâine i se va cere să domnească peste milioane de supuși ignoră până și valoarea banilor: crede că poate cumpăra un magazin întreg cu doar câteva monezi de aur! E departe, acum, de contabilitatea precisă pe care o ținea la doisprezece ani, când nota până și prețul unui cadou oferit fratelui său Otto.

În vreme ce tânărul nostru, refugiat prin vreun castel ori pavilion de vânătoare, îi scrie febril răvașe de amor dragului său Paul, cu senzația pe cât de

sinceră pe atât de exagerată că trăiește o aventură romantică, orizontul politic se întunecă. O bună ocazie pentru Maximilian de a-l însărcina pe Ludovic cu o parte din treburile sale și de a-l pune la curent cu afacerile de stat.

Dar, încă o dată, ocazia este ratată. Din neglijență și din slăbiciune. Dar și din pricina bolii; regele Bavariei, în acea toamnă a anului 1863, nu se bucură de o stare de sănătate excelentă. Grijele politice îl macină. E neliniștit și, pentru a lupta împotriva crizei ce va zgudui Bavaria, nu poate conta decât pe puterea bunăvoinței și cinstei sale.

*

Criza vine de departe.

În 15 noiembrie 1863, regele Frederic al VII-lea al Danemarcei moare subit. Suveranitatea monarhului danez se exercită totodată, cu titlul de domeniu personal, asupra teritoriilor mlăștinoase și stepelor aride aflate între Marea Nordului și Marea Baltică: ducatele Schleswig și Holstein.

Titlul de duce este purtat de regele Danemarcei fiindcă, de-a lungul anilor, micile localități de la nord de Elba și marele port din Kiel s-au aliat cu Danemarca din proprie voință. Ducatele sunt, practic, autonome. Schleswig, mai aproape de Danemarca, are populația pe jumătate daneză și pe jumătate germană, în vreme ce Holstein, aflat mai la sud, are populație în majoritate germană și este membru al Confederației germane.

Tradițional, aceste ducate se bucură de privilegii; nu sunt supuse legilor daneze, ci respectă un principiu al solidarității. În teorie, o măsură aplicată într-unul este automat valabilă și pentru celălalt. În fapt, solidaritatea ducatelor este atacată de toată lumea: regele Danemarcei ar vrea să anexeze ducatul Schleswig, riscând să renunțe la Holstein; populațiile germane doresc separarea. Prusia, adică Bismarck, merge și mai departe încă: vrea să pună mâna pe amândouă ducatele.

Din 1848 situația ducatelor devine incertă. Problema naționalităților e în tandem cu interesul strategic asupra acestei căi naturale ce leagă Scandinavia de statele germane. După o confruntare între trupele daneze și cele prusace, apoi între trupele daneze și cele ale Saxoniei și Bavariei, este semnat un acord la Londra, în 1852. Trebuie amintit că acest „război de gherilă“ din nordul Europei afecta grav comerțul maritim. Protocolul de la Londra dispune ca Danemarca să rămână suverană a ducatelor, însă promite să respecte particularitățile germane ale populației.

Incendiul fusese stins, însă focul mocnea încă; zece ani mai târziu, problema încă nu fusese de fapt rezolvată.

Frederic al VII-lea al Danemarcei pune să se pregătească un proiect de „Constituție a Statului Unitar“, prin care se îngloba Schleswig în regatul danez. Nicio reacție. Bismarck — ținut la curent de ambasadorul său — nu se manifestă. Și, în 9 noiembrie 1863, Parlamentul danez votează proiectul.

În 13, spre surpriza danezilor, Bismarck declară că textul este ilegal și contrar Protocolului de la Londra, semnat de altfel doar de Prusia și Austria; Confederația îl respinsese.

Două zile mai târziu, în 15 noiembrie, regele Frederic moare, lăsând cheștiunea ducatelor într-o stare diplomatică critică. Însă la moartea sa se adaugă o problemă de succesiune care va pune paie pe foc. Nu are copii. Și, în virtutea unui drept ereditar transmis prin femei, una dintre verișoarele sale îi va fi moștenitoare. Aceasta fiind căsătorită cu ducele Christian de Glücksburg, acesta îi va urma lui Frederic la tron. Însă regula nu se aplică decât asupra Danemarcei și a ducatului de Schleswig. În Holstein, dreptul la domnie îl are un văr mai îndepărtat, din familia Augustenburg.

Doi regi pentru două ducate... e prea de tot.

Protocolul de la Londra prevăzuse această imposibilitate succesorală. Se convenise ca ramura Augustenburg să renunțe la drepturile sale contra unei compensații financiare. Însă, cum descendentul astfel înlăturat decedase între timp, fiul acestuia va refuza tranzacția. Astfel, în 16 noiembrie, pe de o parte, Christian de Glücksburg va fi proclamat rege al Danemarcei, duce de Schleswig și de Holstein, cu numele de Christian al IX-lea. Pe de altă parte, în aceeași zi, Friedrich von Augustenburg, invocând solidaritatea dintre cele două ducate recunoscută printr-un decret din secolul al XV-lea, se declară, sub numele de Frederic al VIII-lea, duce de Holstein și de Schleswig!

Protocolul de la Londra eșuează: e un duce în plus. Năuceala este totală. Lordul Palmerston, ministrul de externe al Angliei, ajunge la concluzia că doar trei persoane ar putea descălci ițele acestei afaceri: prințul Albert, consortul reginei Victoria, însă acesta a decedat; un profesor german, care însă e nebun, și el însuși, Palmerston — doar că are altele pe cap!

Pentru Danemarca e un impas; pentru Prusia e o oportunitate. Bismarck vrea să profite de încălcarea Protocolului de la Londra. Pretextul este ideal. Fiindcă Danemarca nu-și respectă angajamentele, va trebui

* Werner Richter, *Bismarck*, [traducere în limba franceză], Paris, Plon, 1965.

constrânsă. Cine o poate face? Statele semnatare, adică Prusia și Austria, pe care Bismarck le face părtașe în această aventură.

În 28 noiembrie, cele două state solicită renunțarea la noua constituție daneză recent votată și, în caz de refuz, aduc vorba despre ocuparea Holsteinului...

Toate statele Confederației germane sunt uluite și indignate. Europa, divizată, privește de departe această afacere care maschează cu iscusință ambițiile prusace.

Maximilian, regele Bavariei, este prins între bavarezii care-l presează să intervină pentru eliberarea ducatelor și firea sa pașnică, molatică. Ezită din pricina atitudinii ipocrite a statelor Germaniei de sud. La Dieta din Frankfurt nu îndrăznește să se opună Austriei. Însă e deja bolnav, suferind de reumatism articular. La sfatul medicului, se sustrage asprimii iernii bavareze și se refugiază în climatul blând al zonelor rurale italiene.

Afacerea ducatelor s-a umflat ca un buboi și Maximilian, aflat în încurcătură, nu e prea dornic să ceară sfatul fiului său. Și, în orice caz, ce sfat ar putea să-i dea acesta?

Ludovic afișează un dezinteres total pentru chestiunea care agită statele germane și Bavaria. În particular însă, atitudinea i se mai nuanțează. Îi scrie verișoarei Anna de Hessen: „Povestea asta fără sfârșit cu Schleswig și Holstein îmi frânge inima... Aveți grijă, nu arătați nimănui scrisoarea!”

Două lucruri ar fi de remarcat: afacerea îl preocupă, însă nu vrea ca acest lucru să se știe. Disimularea asta — considerată abilitate politică — nu este din păcate folosită în negocieri, ca și cum pământurile de la nord de Elba ar fi pe un tărâm depărtat. Doar Maximilian se va strădui din răspuțeri să joace cartea unei a treia forțe, poziționându-se între pretențiile daneze și ambițiile prusace.

În noaptea de Anul Nou, Bismarck, apărător oficial al Protocolului de la Londra, îi împărtășește unui prieten bun — la un pahar de punci — că „teritoriile nu vor fi niciodată separate, ci vor deveni curând prusace”

Acesta este prologul la războiul ducatelor. Se pune capăt păcii printr-un ultimatum adresat Danemarcei, cu solicitarea de a-și abroga Constituția într-un interval de patruzeci și opt de ore. Bismarck, apoi, trece la fapte: apărătorul ducatelor e gata să le invadeze! La 1 februarie 1864, trei divizii austro-prusace — 60 000 de oameni — înaintează spre nord și traversează râul Eider. Li se opun 25 000 de danezi care se bat vitejește și rezistă cinci săptămâni. Însă ce pot face niște străvechi bombarde

medievale contra puternicelor tunuri Krupp? Înfrângerea este totală. Christian al IX-lea cere un armistițiu. Danemarca își va pierde o treime din teritoriu și două cincimi din populație, pe care și le vor însuși Prusia și Austria, extinzându-și teritoriile proprii. Este sfârșitul războiului ducatelor, declanșat de moartea regelui Danemarcei, însă din punct de vedere diplomatic chestiunea nu se sfârșește aici.

„O ocazie nesperată pentru Prusia“, spusese principele Karl Anton de Hohenzollern în ziua morții regelui Danemarcei. O lovitură dură, ce șubrezește și mai mult sănătatea regelui Bavariei.

*

Maximilian, chemat de datorie și conștiință, s-a întors între timp din Italia. Realizează, neputincios și slăbit, deșertăciunea speranțelor sale că ducatele ar fi putut fi eliberate și intuiește, mai ales, ce rol de intermediar — ostatic, miză ori momeală — ar putea fi Bavaria constrânsă să joace între cele două mari puteri, Prusia și Austria.

Cu ceva vreme înainte de înfrângerea de la Duppel, unde cea mai importantă fortăreață daneză cădea în mâinile austro-prusacilor, Maximilian se simte deja sleit de puteri. Iarna, în München, îi merge mai prost decât pe parcursul verii petrecute în Italia.

La sfârșitul lunii februarie, la Residenz se ține un mare bal. E vorba de un bal mascat. „Și aici, notează Georges Bordonove, intrăm în domeniul fantasticului, al legendei ajunsă realitate.“ Invitații la bal remarcă acolo o femeie foarte frumoasă, însă a cărei prezență dă răcori celor de față. Se spune că ar fi contesa de Orlamonde... adică Moartea. Fiindcă, la fel cum temuta Doamna Albă a Habsburgilor nu se înfățișează decât pentru a anunța moartea în viitorul apropiat al unui membru al familiei, și membrii dinastiei Wittelsbach o au pe contesa Orlamonde, a cărei apariție precedă întotdeauna un deznodământ tragic.

Să fie vorba de o halucinație colectivă, de o bârfă răspândită atent, cu bună știință? Ori suntem în prezența unui autentic semn prevestitor, un presentiment al dramei ce va să vină? Martorii vremii sunt foarte siguri pe ei: contesa Orlamonde a apărut la bal, semănând groaza printre cei prezenți. Fiind vorba despre Ludovic de Bavaria și de universul său familial, nimic nu este în principiu imposibil sau prea fantezist. Să ne limităm însă la constatarea faptelor: în acea seară, la balul de la Residenz, Maximilian al II-lea, regele Bavariei, avea să fie văzut pentru ultima oară în public...

Odată cu venirea lunii martie — în vreme ce trupele prusace și austriece asaltează fortificațiile daneze — Maximilian cade la pat. Vestea bolii sale face vâlvă. De ce suferă? Münchenezii află asta dintr-un buletin despre sănătatea regelui: „Motivul pentru care Majestatea sa nu a apărut în public în ultimele zile este o febră, ce se manifestă cu precădere seara. Dimineața febra mai scade într-o câțva, dar nu dispăre de tot. Simptomele locale sunt nas înfundat și inflamație a gâtului și a traheei.“ Este clar, e vorba de o congestie pulmonară, însă nu e totuși o afecțiune care să stârnească o îngrijorare extremă. Ludovic al II-lea nu-și face prea multe griji și nu-și întrerupe șirul de ieșiri la Operă. În 7 mai e prezent la un nou spectacol cu *Lohengrin* — după ce insistase înainte și pentru o reprezentare în 21 februarie.

Însă starea regelui se agravează. Regina Maria își consemnează mâhnirea în a sa *Hauschronik*:

„Miercuri, în data de 9: cam pe la două și jumătate se sfârșește ultima ședință de lucru cu Pfistermeister, este pusă ultima semnătură. Cu începere de la ora trei starea i se agravează. La ora patru are patru medici la capătai. După odihna de după-amiază, mă întorc în odaia lui, la patru și jumătate. Îmi cere să-i mulțumesc împăratului Austriei. «Și-acum am terminat-o cu politica», zice. Se simte ceva mai bine după ora opt. Este afișat un buletin de sănătate. La teatru, reprezentația este oprită. Luăm ceaiul în familie. La douăsprezece și jumătate noaptea observ pentru prima oară masca morții pe chipul său și pierd orice speranță. La ora patru dimineața e împărțășit și primește sfântul maslu. Reindl și cu mine rămânem singuri la capătaiul lui. Îi este iarăși un pic mai bine. Mă odihnesc și eu vreme de o oră jumătate. Dimineața, la opt și jumătate, îi vede pe copii. De la ora zece încolo, starea i se agravează neîntrerupt. Gietl [medic al curții] îmi năruie orice nădejde. Apoi rămân o bucată de vreme singură cu Maximilian, singură în ultimul său ceas! Clopotele de la catedrală bat: camera e scaldată în soare. La ora unsprezece patruzeci și cinci, Maximilian se stinge în liniște, fără să se chinuie prea mult. Iată-l răposat, frumos și parcă un pic uluit. Arhiepiscopul își spune rugăciunile și binecuvântează trupul. E de față întreaga familie, la fel și Albrecht. Ludovic e rege. Am impresia că am murit și eu, că mă aflu pe lumea cealaltă. Chiar dacă moartea ne-a despărțit, inimile noastre rămân unite.“

Aceste ultime rânduri sunt admirabile. În vorbele de adio ale blândeii regine Maria adresate bunului rege Maximilian e frumusețe, puritate, sobrietate. Dar și luciditate: Maximilian s-a eliberat în cele din urmă de

povara puterii, o povară pe care nu era făcut să o poarte. La doar cincizeci și nouă de ani, Maximilian se stinge repede, fără zbucium și suferință. Cu câteva ore înainte de sfârșit își văzuse fiul, pe Ludovic al II-lea, și-i transmisese ultimele povețe, la fel ca și testamentul său politic, prin care îi cerea, fără îndoială, vigilență în privința Prusiei, în scopul păstrării intacte a Bavariei. Maximilian, la fel de puțin în largul său în rolul de tată ca și în cel de rege, dovedește pe patul de moarte o justă clarviziune politică.

Moartea regelui este anunțată münchenezilor. Doliul, care drapează în scurtă vreme cupolele înalte ale catedralei Frauenkirche, dă îndată de știre. De aici, din catedrala müncheneză, unde se odihnesc deja mai mulți suverani din casa Wittelsbach, se răspândește vestea că Maximilian, al treilea rege al Bavariei, a răposat.

Două zile mai târziu, în 12 martie, sala tronului de la Residenz e plină. Curtea și membrii familiei Wittelsbach îl înconjoară pe Ludovic; noul rege trebuie încoronat. O ceremonie simplă, e drept: noul suveran jură să respecte Constituția. Și astfel prințul Ludovic al Bavariei devine regele Ludovic al II-lea al Bavariei. Această schimbare e resimțită până în străfunduri de proaspătul rege; îi scrie, în aceeași seară, fostei sale guvernante, baroana von Leonrod:

„Îmi ofer inima întreagă tronului, o inimă care bate pentru poporul meu și nu vrea să știe decât de binele acestuia. Bavarezii pot fi liniștiți. Voi face tot ce-mi stă în puteri pentru a le oferi întru totul satisfacție. Binele poporului meu, traiul său în pace sunt condițiile înseși ale mulțumirii mele.“

Se poate concepe o declarație de intenție mai frumoasă, se poate găsi o dovadă mai bună a bunăvoinței sale? Putem afla mai multă generozitate decât cea de a renunța la propria fericire pentru cea a supușilor săi?

Este însă o mărturisire, nu un discurs oficial. Ludovic nu a ieșit cu totul, încă, din coconul protector al adolescenței. Are optsprezece ani și jumătate. Pentru a fi un prinț romantic și seducător e suficient. Pentru a fi rege, e însă prea puțin. Regina Maria are presentimentul că Ludovic, prea tânăr, nu e pregătit.

Notează cu sobrietate în jurnalul său: „Max a murit prea devreme...“

II

REGELE FĂRĂ REGINĂ

Eimpunător. E frumos. E tânăr.

Astfel apare în ochii mulțimii müncheneze noul rege al Bavariei care, până de curând, fusese cel mai misterios dintre feți-frumoși. Pentru imensa majoritate a poporului bavarez, Ludovic este o descoperire, o plăcută surpriză. Și mai mult chiar: un semn care prevestește fericirea.

Suntem în 14 martie 1864. Regele, curtea, arhiepiscopul de München, ambasadorii, prinții germani și mulțimea urmează cortegiul funerar al lui Maximilian, care pornește pe Residenzstrasse. De la reședința regală până la Theatinerkirche, unde va fi înmormântat Maximilian, calea nu este lungă. Este însă îndeajuns pentru ca Ludovic să poată fi admirat de supușii săi.

Statura înaltă — un metru nouăzeci și doi — e bine pusă în evidență de o uniformă peste care este trecută panglica ordinului Sfântul Hubert. Silueta sa subțiratică, alungită, contrastează cu capul ce pare prea mic. Trăsăturile îi sunt fine, ovalul feței e regulat, tenul superb. Paloarea — să fie de la emoție? — scoate în evidență ochii imenși, cu privirea îndreptată parcă spre nicăieri și părul des, negru ca de cărbune.

Un adevărat zeu! Subjugați, entuziaști, bavarezii simt, din acel moment chiar, o dragoste nețărnută pentru noul lor rege, ce pare atât de plin de calități. La începutul acelei primăveri a anului 1864, în aerul proaspăt, se instalează un entuziasm general ce face din procesiunea funerară începutul uneia dintre cele mai frumoase primăveri ale istoriei locului.

„Este cel mai frumos tânăr pe care l-am văzut vreodată“, scrie romanciera austriacă Klara Tschudi. La care adaugă: „Și de-ar fi fost un cerșetor l-aș fi remarcat. Nimeni, tânăr sau bătrân, bogat ori sărac, nu putea rămâne insensibil la farmecul ce emana din el.“ Și precizează: „Părul său des, ușor ondulat și mustăcioara dădeau chipului său o asemănare cu

operele de artă ale Antichității, unde se formează primele noastre idei asupra frumuseții masculine, așa cum o concepeau grecii.“

Martora — femeie — nu vede nimic rău în frumusețea ieșită din comun a lui. În schimb, un alt contemporan, englez și bărbat, deplânge abundența podoabei capilare a regelui, care îl privează pe acesta de aerul marțial pe care ar fi trebuit să-l aibă, recunoscând totuși că Ludovic se ține în șa cu o perfectă ușurință și că are, pentru un tânăr de vârsta lui, o atitudine extrem de demnă.

Cu cât se află mai aproape, cu atât martorii contemporani se arată mai entuziaști. Cei care discută cu el îl ridică în slăvi. Vocea îi este, afirmă ei, cât se poate de plăcută, se exprimă într-o germană curată și conversația îi este de calitate. Ce mai încoace-încolo, un adevărat prinț.

Însă mărturia cea mai semnificativă e și poate cea mai demnă de luat în seamă, pentru că nu o putem bănuî de părtinire, este cea a prințului de Hohenlohe, care va fi câțva timp ministru al lui Ludovic al II-lea. Acest descendent al unei familii ilustre nutrește simpatii prusace și aprecierea sa ne amintește de cea a lui Bismarck. Într-o scrisoare adresată reginei Victoria, o informează: „În privința Bavariei, mi-e imposibil să ascund că avem cel mai plăcut monarh pe care mi-a fost dat să-l văd vreodată. Are o fire nobilă și poetică, o personalitate cu o extraordinară putere de seducție, fiindcă se poate simți că politica sa este reflectarea unui suflet bun. Inteligența și caracterul îi sunt pe măsură. Aș dori ca încercările de care va avea parte cât va domni să nu fie mai presus de puterile sale.“

Această evaluare este cu atât mai demnă de remarcat cu cât este emisă în 15 aprilie 1865, adică la un an de la urcarea lui Ludovic pe tron. Verdictul nu mai are de-a face cu febrilitatea încoronării și e scutit de entuzismul contagios, de călduroasa orbire a bavarezilor, satisfăcuți că au drept rege unul dintre cei mai atrăgători prinți ai Europei. Să notăm că prințul de Hohenlohe, partizan al Prusiei și, prin urmare, artizan al sfârșitului independenței Bavariei, nu contestă bunele intenții ale lui Ludovic — pe care diverși istorici au negat-o pur și simplu. Calitățile unui om sunt mai bine măsurate, adesea, de adversarii săi decât de amici. Să mai remarcăm și că — Hohenlohe o recunoaște — bunăvoința nu e de ajuns pentru a fi rege. Voința e mai efecă.

Cortegiul funebru se oprește înaintea bisericii teatinilor*, înălțată la sfârșitul secolului al XVII-lea, sintetiză reușită a stilurilor renascentist și ba-

* Ordin monastic fondat la Roma în 1524.

roc. Nu peste mult timp, în naosul edificiului, în partea dreaptă, trupul lui Maximilian al II-lea e depus spre odihnă, nu departe de cavoul unde se află înhumat bunicul său, Maximilian Joseph, primul rege al Bavariei.

De-acum, ca să domnească, să decidă și să aleagă, Ludovic e singur.

În 30 martie vorbește, pentru prima oară în calitate de suveran, despre strategia politică pe care dorește să o pună în aplicare. Discursul său la Consiliul de Stat, unde depune jurământul, n-are nimic ieșit din comun.

Va urma exemplul tatălui său, „contând, pentru a-și duce la capăt dificila misiune, pe vrerea și călăuzirea lui Dumnezeu“. Simțim nesiguranța tânărului „adus brusc și fără nicio pregătire prealabilă, cum spune von Mohl, diplomat al curții din Baden, din odaia cu jocurile copilăriei în sala tronului“ *

Proaspătul rege îl renumește pe Ludwig von der Pfordten ca șef al guvernului, cu o echipă de șase miniștri și trei șefi de stat-major. Un bărbat pe care Ludovic îl cunoaște bine este promovat la gradul de general-major: contele La Rosée, fostul său pedagog, atașat personal al regelui. Însă cel mai apropiat colaborator al său — adică cel pe care îl vede mai adesea — e un înalt funcționar care s-a aflat și în serviciul lui Maximilian; e vorba despre baronul von Pfistermeister, șef al cabinetului regal. Mai vârstnic decât von der Pfordten, aproape chel, cu ochelari ovali pe nas, mustață și barbișon alb, Pfistermeister e însuflețit de idei reacționare. În afara aghiotanților, printre care se numără și Paul de Thurn și Taxis, suita regelui e formată din persoane în vârstă. Cei care-l sfătuiesc l-au cunoscut pe Maximilian, cunosc Bavaria și pe bavarezi. Și încearcă cu întârziere să-l învețe pe Ludovic ce ar fi trebuit deja să știe.

Primele săptămâni ale primăverii anului 1864 sunt cele ale unei idile. Bavarzii au încă în minte imaginea lui Ludovic — redingotă albastră, pantaloni albi, ghetete negre — învăluit în hlamida de hermină de la încoronare. „E luna de miere a domniilor noi“, scrie Jacques Bainville. Eduard von Bomhard, ministrul justiției, care nu a făcut parte din cabinetul precedent, povestește o audiență la tânărul său suveran:

„Regele adolescent, aureolat de o frumusețe juvenilă, cu chipul și trupul de o mare noblețe, m-a primit cu solemnitate, cu steaua ordinului său prinsă pe piept. După ce mi-a arătat, cu multă politețe, priveliștea grandioasă ce se zărește de la ferestrele castelului, mi-a vorbit despre sarcinile mele ministeriale, în privința cărora părea surprinzător de bine

* Constantin de Grunwald, *Louis II, le Roi romantique*, Paris, Pierre Waleffe, 1967.

informat, probabil mulțumită șefului său de cabinet. După ce-am luat masa, regele m-a luat deoparte ca să conversăm, dornic, în mod vizibil, să se instruiască în chestiuni de natură istorică și juridică, să afle despre lucrări noi despre istorie și situația politică.“

Toate acestea nu vor să însemne că urcarea pe tron l-a schimbat pe Ludovic. Firea sa nostalgică, înclinația spre solitudine se zbat să revină la suprafață. Regele duce o luptă interioară. Ministrul justiției adaugă, într-adevăr: „Mi-am dat seama, repede, că în vreme ce părea să-și păstreze grația și bunăvoința, uneori căpăta brusc o expresie gravă și o atitudine întunecată ce contrastau cu cele de mai sus. Mi-am zis atunci: Dacă există două firi care se luptă în sufletul acestui adolescent, dea Domnul să triumfe cea bună asupra celeilalte.“

Chiar dacă preferă să-și primească membrii guvernului în vreun castel precum Berg sau Hohenschwangau mai degrabă decât la München, Ludovic își ia totuși în serios meseria de rege. Dimineața, de la opt jumătate până la zece, își primește secretarii. La unsprezece e ședința cu miniștrii. Prânzește devreme, apoi acordă audiențe înainte de plimbarea zilnică. După-amiaza târziu e o nouă ședință de lucru cu secretarii, apoi, înainte de cină, i se citesc jurnalele și gazetele din München.

Existența asta din cale-afară de cuminte va dura cât ține luna de miere. Pentru Ludovic, treburile regatului sunt o corvoadă și le va boteza, ironic, „fandoseli de stat“. Își face datoria, însă nu-și dorește decât să fie scutit de povară. Când perioada de doliu oficial abia a trecut, Ludovic face primul său gest regal. Un gest semnificativ și foarte conform cu moștenirea dinastiei Wittelsbach. Un gest de protector al artelor.

*

Într-o dimineață de aprilie, baronul Pfistermeister este chemat de rege. Șeful de cabinet socotește că tânărul suveran e preocupat de situația militară din ducate. Fiindcă, într-adevăr, veștile din nord sunt alarmante. Prusacii, se spune, se pregătesc să năvălească în Iutlanda, în peninsula daneză și pe insulele din largul coastei estice a Danemarcei.

Însă, în dimineața cu pricina, regelui nu-i stă gândul la Danemarca. Pe el îl interesează un om. Un bărbat a cărui operă îl bântuie de ani buni. Un bărbat pe care vrea să-l cunoască, să-l ajute și să-l încurajeze, un bărbat pe care-l vrea găsit deîndată: Richard Wagner.

Ludovic a parcurs lista, redactată de poliție, cu străinii aflați în trecere prin München. Degeaba, Wagner nu apare. Și totuși în 25 martie, în

Vinerea Mare, la München, un bărbat disperat, ajuns la capătul puterilor, și-a compus propriul epitaf: „Aici odihnește Wagner, care n-a ajuns nimic pe lume, nici măcar cavaler al vreunui ordin de doi bani.“ În aceeași zi, Wagner vede într-o vitrină portretul noului rege al Bavariei, al cărui tată răposase cu două săptămâni în urmă. Muzicianul se declară impresionat de „grația nespusă a trăsăturilor subtile, pline de sufler“

Nu se știe ce-i cu Wagner? Trebuie să se descopere iute pe unde se află și să i se ceară să se înfățișeze repede la palat. Regele își însărcinează șeful de cabinet cu această misiune care nu are nimic politic ori diplomatic în ea. Însă pentru baronul Pfistermeister, care numai la asta nu se aștepta, Wagner e un nume ca oricare altul. „De care Wagner e vorba, Majestate?“

Pentru rege, de multă vreme, nu poate fi vorba decât de un singur Wagner. Pentru demnitar, numele nu e defel grăitor. Află că este vorba despre compozitorul lui *Lohengrin* și *Tannhäuser* și că trebuie să-l găsească și să-l aducă dinaintea regelui. Iute. Fără zarvă. E o poruncă, prima poruncă a noului rege. Și, câteva zile mai târziu, în 14 aprilie, se poate citi precum urmează în *Augsburger Abendblatt*, gazeta de seară a orașului Augsburg: „Consilierul aulic (regal) ce exercită funcția de șef de cabinet a întreprins astăzi o călătorie la Viena.“ Cotidianul lasă să se înțeleagă că ar fi vorba de o importantă misiune politică ori de o cerere în căsătorie. Ambele ipoteze sunt plauzibile. Austria este, din toate punctele de vedere, apropiată de Bavaria. Manevrele diplomatice ar putea servi drept contrapunct la războiul ducatelor, în care Austria a fost antrenată de Prusia. Cât despre cererea în căsătorie, este preocuparea tuturor peșitoarelor care au pus ochii pe acest rege tânăr, dornic să placă.

Nimeni nu-și închipuie că misiunea secretă a baronului este de a da de urma unui om pe care mai multe poliții îl socotesc un revoluționar primejdios.

În aprilie 1864, asta ar putea fi, într-adevăr, una dintre identitățile lui Wagner. Compozitorul e pe marginea prăpastiei. Împovărat de datorii, hăituit dintr-o parte într-alta a Alpilor de creditori din ce în ce mai puțin răbdători, obligat să se mute tot mai în pripă și tot mai des, cu inima sfâșiată de iubiri tumultuoase, cu orgoliul rănit de eșecuri, hălăduiește prin Europa. Singur, abandonat de aproape toți prietenii, se ascunde fiindcă trecutul său politic a făcut ca șederea să-i fie interzisă în mai multe țări.

Iar viața sa extraordinar de agitată este un fabulos roman, al cărui rezumat trebuie cunoscut dacă dorim să înțelegem mai bine viața lui Ludovic al II-lea. Richard Wagner, proscrisul, aventurierul care se socoate pe sine

însuși un om sfârșit, s-a născut în bubuitul tunurilor lui Napoleon, care trebuia să facă față consecințelor campaniei sale catastrofale din Rusia. Popoarele Europei se uniseră pentru a pune capăt hegemoniei franceze. Era o Europă a coalițiilor. Mai mult ca niciodată, fiecare bătălie conta.

Cu o zi după lupta de la Bautzen, sâmbătă 22 mai 1813, la Leipzig, în familia lui Friedrich Wagner, secretar la birourile poliției, se naște un al nouălea copil. Micul Richard este contemporan cu Verdi și mai tânăr decât Chopin, Schumann și Liszt. La puțină vreme după colosala bătălie de la Leipzig, numită Bătălia Națiunilor — cu mai bine de 100 000 de morți și răniți — pericolul napoleonian face loc, în oraș, tifosului. Populația, deja greu încercată, e decimată. Wagner-tatăl sucombă, și soția sa Johanna se recăsătorește, în 1814, cu Ludwig Geyer, prieten bun al familiei, actor de renume. Schubert își scrie sonatele, Weber compune a sa *Freischütz* și micul Richard crește. Tânărul Wagner, care studiază muzica la celebra Thomasschule din Leipzig, îl descoperă deja pe Mozart, însă Beethoven — a cărui *Simfonie a IX-a* abia a apărut — decide vocația băiatului.

La nouăsprezece ani, Wagner este, ce-i drept, cam mărunțel, însă are fruntea înaltă, gura senzuală, ochii albaștri pătrunzători. Și femeile vor începe să ocupe un loc important în viața sa. Se îndrăgostește de două surori, fiicele contelui Patcha, care-l invită pe acest băiețandru sărac și anonim în castelul său din Pravonice, în Boemia. În principiu, Wagner s-a înamorat de Jenny, însă și Augusta îl atrage mult. Respins, se răzbună pe această dublă idilă cehă scriindu-și prima operă, *Nunta* (1832), neterminată și pe care o va distruge mai târziu.

Iată-l apoi director muzical al teatrului din Magdeburg în 1835.

Remarcă, de la pupitrul său, o actriță drăguță, proaspătă și cu patru ani mai mare ca el, Minna Planer. E frumoasă? Are talent? Nu e sigur. A remarcat că tânărul dirijor e genial? Ea îl găsește interesant, energic, masculin.

Devin amanți, se ceartă, se împacă și se căsătoresc la Königsberg în 24 noiembrie 1836. Carierele lor, reunite de viața conjugală, se mișcă în ritmul vieții de provincie.

Și o involburare, totuși, din această perioadă: Wagner, inspirându-se din Shakespeare, compune *Dragoste interzisă*, o lucrare în două acte ce are ca personaj o îndrăzneță novice de la mânăstire. Compozitorul speră că opera asta îi va aduce banii care-i lipsesc atât. Însă se dovedește un eșec. Ba și mai rău: un scandal. La a doua reprezentație, un episod pugilistic între artiști degenerează într-o bătaie în lege pe scenă. Cortina rămâne coborâtă: trupa nu mai poate evolua! Prima operă a lui Wagner reprezentată oficial

provoacă zarvă. Suntem în 29 martie 1836. Wagner are deja susținători și adversari.

Căsnicia e lăsată de izbeliște când Richard obține — după insistențe îndelungi — postul de șef de orchestră la Riga. Nu e ceva tocmai sublim, însă domnul *Musikdirektor* se înhamă la o nouă operă în cinci acte, *Rienzi*, scrie articole despre Bellini și organizează stagiunea lirică din Letonia. Inepuizabil, neobosit, perfecționist, îi muncește fără milă pe ceilalți. „Wagner îmi chinuia angajații cu repetiții interminabile“, povestește Holtei, director al Operei. Zilele petrecute fără să mănânce, nopțile consumate cu corectarea orchestrărilor îi aduc o febră tifoidă. Acolo unde alții ar fi fost doborâți, el rezistă, uluiește, trăiește. O forță a naturii, un gigant. Wagner este deja Wagner.

Însă deocamdată puțină lume o știe...

Catastrofă! Ca urmare a unor intrigi mărunte, Wagner se trezește în stradă. Opera din Riga nu mai are nevoie de el. Ce-i de făcut? E un singur răspuns la aceste amenințări ale sărăciei, un singur mijloc ca să nu se mai poticnească în mediocritatea provincială, în mințile mărunte și în acreala invidiei: trebuie să se ducă la Paris! De ce la Paris? Fiindcă, de vreo zece ani buni, Parisul e primul oraș al Europei într-ale muzicii. Înainte de a-și încerca norocul, Wagner îi trimite o scrisoare lui Scribe, un libretist celebru pentru abundența producției.

Însă încântarea muzicianului se risipește iute. Parisul nu-l așteaptă pe Wagner. Îl întâlnește pe Scribe, care-i califică muzica drept încântătoare, circulă pe culoarele clădirii Operei, prin lojele interpreților și prin birourile editorilor de lucrări muzicale. Unul dintre ei, Maurice Schlessinger, animator al *Gazetei muzicale*, editor al lui Chopin și al lui Liszt, îl angajează pe Wagner mai întâi ca aranjor pentru partituri, pe câțiva bănuși, apoi ca jurnalist. Primul său articol — scris firește în germană și tradus apoi de Wagner pe speze proprii — este intitulat *Despre muzica germană*. Articolul e remarcat, citit, se solicită altele. Împins pe această cale neașteptată, Wagner, în schimbul câtorva zeci de franci de care trebuie să tragă cât mai mult cu putință, începe ceea ce am numi azi o „serie“. Își poate în sfârșit exprima tezele, ideile și doctrina. Și nu e defel în pană de idei; merge până la a inventa „o vizită la Beethoven“ — pe care nu l-a văzut niciodată! — unde autorul lui *Fidelio* susține idei ce seamănă mult cu acelea ale lui Wagner însuși: „Vocea umană este un instrument mai nobil și mai frumos decât orice altceva“, va scrie.

În vreme ce Minna face adevărate minuni pentru a ține casa, Richard are o satisfacție — singura, însă e imensă: uvertura *Columb* compusă în 1835 intră în programul de repetiții al orchestrei Conservatorului.

Gazeta muzicală, din ianuarie 1840, anunță că „o uvertură a unui tânăr compozitor german de un deosebit talent, domnul Wagner, a intrat în repeții cu orchestra Conservatorului și a obținut aprecieri unanime. Sperăm să auzim curând interpretată această lucrare, pentru a o putea evalua corespunzător.”^{*} Este întâia oară când Wagner își va citi numele într-un jurnal franțuzesc.

Inspirat de o legendă povestită de Heine — exilat atunci voluntar la Paris — Wagner se apucă de libretul *Olandezul zburător*. Realizează o schiță pentru directorul Operei care, mulțumit, decide să încredințeze partitura altcuiva... oferindu-i lui Wagner, ca preț de cesiune a drepturilor de autor, cinci sute de franci.

Împărțit între insulta de a-și vedea proiectul realizat de altcineva — ba, și mai rău chiar, de un francez — și consolarea de a avea ceva bani, Wagner acceptă. Însă făgăduindu-și sieși să le-o ia înaintea francezilor și să realizeze el primul, în ciuda înțelegerii făcute, premiera *Olandezului zburător* în Germania.^{**}

Familia Wagner se pune într-o câțva pe picioare. E închiriat din nou un pian. Și Wagner se înhamă la o cursă contra cronometru: zece zile pentru text, șapte săptămâni pentru muzică. E oare cu puțință ca șansa, în sfârșit, să-i suradă? Află dintr-o scrisoare că *Rienzi* va fi pus în scenă la Teatrul Regal din Dresda, în stagiunea următoare (1842). Germania vine în ajutorul lui Wagner.

Însă trebuie să mai aștepte un an. Iar banii, în acea toamnă a anului 1841, se găsesc greu. Sărăcia, pusă momentan cu botul pe labe, își arată din nou colții. Minna și Richard se mută în rue Jacob la numărul 14 și Wagner se cufundă iarăși în corvezi muzicale obscure. Va ajunge chiar să se propună corist la Operă, pentru trei franci pe seară. Însă e clar, Opera de la Paris nu-l vrea pe Wagner nici măcar pe ușa din spate.

Sosește până la urmă și 7 aprilie 1842, „ziua mântuirii”. Familia Wagner părăsește Parisul și ia calea Germaniei. *Rienzi* se apropie, iar *Olandezul zburător* este în programul Operei din Berlin. Vremea „castelelor pariziene”, spulberate toate precum visele în zori, a trecut. Wagner nu se îndoiește de asta. Parisul-purgatoriu, Parisul-coșmar al câștigării pâinii de zi cu zi s-a dus. Wagner, care sosise aici plin de speranță, pleacă cu

* Guy de Pourtalès, *Wagner, histoire d'un artiste*, Paris, Gallimard, 1932.

** Doctorul Bergfeld, fost curator al muzeului Wagner din Bayreuth, ne atrage atenția: „Wagner își vânduse libretul, nu și partitura!”

promisiunea că Germania, în sfârșit, îl va accepta. Era dovada că o națiune nu-și abandonează nicicând cu totul copiii.

În 20 octombrie 1842, cele cinci acte din *Rienzi* se dovedesc un triumf. La douăzeci și nouă de ani, Wagner are parte de primul său succes de public. În 2 ianuarie, anul următor, are loc prima reprezentație a *Olandezului zburător*. Opera nedumerește un pic, însă cu toate acestea e acoperită de elogii și de încurajări ce capătă forma unor propuneri de angajare. Cea mai confortabilă: un decret al Majestății Sale regele Frederic al Saxoniei care-l numea prim-dirijor al Teatrului Regal din Dresda.

Wagner continuă să scrie. O schiță intitulată *Venusberg*, viitoarea operă *Tannhäuser*, prinde formă. La Berlin, în prezența regelui Prusiei, audiența e împărțită într-o manieră care se va mai repeta: presa — cu câteva excepții — îl urăște. Criticii iau partitura la puricat. Verdict: „Nu este muzică adevărată.“ Publicul — mai ales cel de prin loje — este entuziasmat. Începe să se contureze cultul lui Wagner.

Suntem acum în februarie 1848. La Paris, de unde par să se iște toate revoluțiile, bătrânul Ludovic Filip își va pierde tronul. Pentru a doua oară, Vechiul Regim — cu toate că s-a mai îmburghezit între timp — este condamnat. Iar revoluția e ca o febră molipsitoare ce se întinde dinspre Paris către Europa. „Lumea morală, ca și cea fizică, își schimbă cu rapiditate chipul“, observă Guy de Pourtalès.

Milano, Berlin, Viena se confruntă cu revolte de stradă. La München, insurecția e stârnită de scandalul Lola Montez. În mai 1849, Dresda e trecută prin foc și sabie. Și Wagner îmbrățișează noile idei. Pledează, înaintea unei mulțimi entuziaste, pentru o monarhie republicană. Pamfletul Wagner face mai multă vâlvă decât Wagner muzicianul. Iar într-o seară, îl întâlnește pe rusul Bakunin, un gigant, anarhist, poliglot și cel mai faimos revoluționar al vremii, căutat de toate polițiile. Fraternizează cu el, pregătesc incendiul. Wagner crede sincer că revoluția politică va stârni revoluția artistică. În 3 mai, baricadele se opun baionetelor prusace din două divizii chemate să restabilească ordinea. Însă saxonii sunt împărțiți în privința intervenției străine. Revolta devine război civil. Wagner este în prim-plan: e martor, participant, sprijinitor.

Peste puțină vreme, situația rebelilor se înrăutățește. Bakunin e arestat, iar Wagner trebuie să fugă ca să evite închisoarea. Fostul dirijor de la Teatrul Regal — ajuns acum un morman de ruine fumegânde — e pus pe lista neagră a revoluționarilor și dat în urmărire.

Mandatul de arestare îl obligă să se grăbească: este în primejdie în întreaga Germanie. Ca să poată dispărea mai iute, se separă de Minna și de fiica sa, Natalie. Poate, în sfârșit, să recunoască: „Nimic nu se poate compara cu starea de bine care m-a cuprins când m-am simțit iarăși liber.“ Nu era însă vorba de libertate, ci de o ușurare a situației sale. Wagner avea să se suie pe un vapor care, traversând lacul Konstanz, îl va duce în Elveția, care este deja un loc de azil...

La 1 iunie 1849, Wagner, singur, ajunge iarăși în Babilonul modern zis și Paris, capitala Artelor. Părăsise un oraș burghez, impregnat de domnia lui Ludovic Filip. Regăsește un oraș republican unde se pregătesc alegeri ce vor readuce Partidul Ordinii în Adunare. O epidemie de holeră îl obligă să se mute departe de Paris, la Rueil. Însă nu pentru multă vreme. Se întoarce în Zürich la mijlocul lui iulie. Impetuos, efervescent, scrie cu patos și ardoare *Arta și revoluția*, un pamflet în care relatează, din punctul său de vedere, evenimentele din mai 1848... Iată-l satisfăcut, însă fără o para în pungă. Însă are un înger protector. E vorba despre Liszt care, confruntându-se cu nenumărate dificultăți el însuși, găsește încă mijloacele de a-și ajuta prietenul. „Liszt va fi, continuu, bancherul lui Wagner“, scrie Bernard Gavoty*. Ori de câte ori poate, îi trimite câte o mică sumă „ca să se mențină pe linia de plutire“ Și cum Liszt este convins că, în afara Germaniei, muzica nu este posibilă decât la Paris, îi scrie (în 14 ianuarie 1850) lui Wagner un cec de cinci sute de franci la banca Rotschild pentru a-și acoperi cheltuielile unei noi călătorii și șederi pe malurile Senei.

Singur, în vreme ce Minna așteaptă plictisită la Dresda? Nicidecum. O tânără englezoaică pe care o cunoscuse drept Jennie Taylor îi scrie. Acum se numește doamna Laussot.

E soția unui negustor de vinuri și locuiește la Bordeaux. Recentul său mariaj nu i-a șters din amintire impresia puternică pe care i-a făcut-o Wagner când îi ceruse un autograf.

Fiindcă a doua sa călătorie la Paris se anunța neinteresantă, Wagner o pornește spre Bordeaux.

Familia Laussot îl așteaptă. Jennie a rămas la fel de proaspătă și de tânără (abia a împlinit douăzeci și doi de ani), la fel de plină de admirație. Wagner, încurajat s-ar părea de bovarismul tinerei, îi devine amant. Jennie e sursa lui de inspirație. Cei doi plănuiesc, nu peste multă vreme, să-și unească destinele fugind împreună.

* „De la Meyerbeer la Liszt“, în *Wagner*, lucrare colectivă, Paris, Hachette, col. *Génies et Réalités*, 1971.

Așa că Minna primește aceste rânduri de la impetuosul său soț: „Sunt pe cale să plec la Marsilia, unde voi lua un vas englez spre Malta și, de acolo, voi porni spre Grecia și Asia Mică. Deocamdată viața modernă e pentru mine o ușă închisă, căci o urăsc și nu vreau să mai am de-a face cu ea... Adio deci, Minna, soție greu încercată.“

Minna e într-atât de încercată, încât sosește în graba mare: nici vorbă să accepte despărțirea! La rândul său, domnul Laussot, căruia i s-a făcut lehamite de rolul de soț care închide ochii, anunță poliția. La sfârșitul lui aprilie, Wagner, un „străin“, este interogat în privința unor nereguli la pașaport. Și, cât ai clipi, e expulzat din Bordeaux. Jennie nu se retrage la mânăstire, însă e pe aproape: soțul o ține prizonieră într-un imobil descris în acești termeni sumbri de Marcel Brion: „un loc unde singurătatea și plictiseala îi permiteau să cugete îndelung la neplăcerile pe care le adusesese asupra ei adulterul“ *

Aventura din Bordeaux se sfârșește în conformismul unui intermezzo conjugal, însă în opera lui Wagner nu este un simplu antract. Atribuim acestei idile duetul amoros dintre Sieglinde și Sigmund de la finele primului act al *Walkiriei*. Pentru a crea, Wagner are nevoie de o muză. Într-o bună zi va recunoaște asta deschis, zicând că „femeile sunt muzica vieții“ Mai ales dacă e vorba despre femeile altora.

La începutul anului 1860, Wagner, căruia i se alătură în scurt timp și Minna, încearcă pentru a treia oară să cucerească Parisul cu trei concerte. Dirijor este Hans von Bülow, conducătorul de orchestră favorit al lui Wagner și soț al Cosimei, fiica lui Liszt. Sala Ventadour e, ca de obicei, împărțită în opiniile sale: publicul primește cu căldură prestația, criticii îi sar la beregată. Cel mai îndârjit este Berlioz care, în publicația *Les Débats*, toacă mărunț muzica fostului său amic. Însă lucrările lui Wagner au reușit între timp să-i aducă și aliați în Paris. Și nu dintre cei neînsemnați. Are aliați intelectuali precum Baudelaire, care îi scrie pentru a-i transmite entuziasmul său, ori precum romancierul Champfleury, care îi consacră o broșură. Câștigă și sprijinul unor persoane cu influență: prințesa de Metternich vrea să facă ceva pentru acest domn despre care a început să se spună, în șoapătă, că s-ar putea să aibă geniu. Prințesa este soția ambasadorului Austriei însă, mai ales, o prietenă apropiată a împărătesei Eugenia. Și astfel ajunge Austria să ceară Franței să ajute un prusac. Suntem chiar la începutul Imperiului liberal care urmează după opt ani de autoritarism. Prințesa îi vorbește, așadar, împărătesei despre acest Richard Wagner atât de oropsit,

* *La Musique de l'Amour*, Paris, Hachette, 1967.

iar împărăteasa îl menționează împăratului. Nu mai este vorba despre concerte, ci de operă. Și mai bine încă: de operă reprezentată la Operă. Clanul Wagner alege *Tannhäuser* pentru a înfrunta publicul de la Academia Imperială de Muzică. Și împăratul Napoleon al III-lea își dă cuvântul.

Mai exact, acest public al Operei nu este tocmai ușor de mulțumit. I se cere lui Wagner să introducă în *Tannhäuser* un balet! Un balet? Printre abonații la Operă — numeroși și exigenți — se găsesc diverși domni membri ai Jockey Clubului. Aceștia au propriile loje și propriile tabieturi. Printre tabieturi, în 1860, se numără și acela de a întreține câte o dansatoare („Dragul meu, vă invidiez: balerina dumitale este de-a dreptul încântătoare...”). Și membrilor Jockey Clubului le place la nebunie să-și vadă balerinele pe scenă. Un balet? Niciodată! Wagner e de acord cu unele mici modificări, dar să nu vadă picior de dansatoare în *Tannhäuser*!

Punerea în scenă a operei e plină de fast. Cuvântul lui Napoleon al III-lea nu a fost, s-ar părea, un simplu gest de bunăvoință. O sută șazeci și patru de repetiții și un nou acces de febră tifoidă nu-l sleiesc de puteri pe Wagner, îngrijit de Minna. Nu e de ici, de colo. N-a mai fost tratat vreodată cu atâta larghețe. E cu puțință ca Franța să-i ofere ce-i refuzase Germania? Însă un nou asalt e în desfășurare: se vorbește iar, insistent, de un balet. Pe strada d'Aumale numărul 3, unde locuiește, Wagner sfârșește prin a accepta să introducă scena unei bacanale în actul întâi, pentru ca domnișoarele din corpul de balet să poartă înfățișa scenic deliciile amorului în fața amantilor. Avem de-acum o versiune pariziană la *Tannhäuser*.

Vine, în cele din urmă, și ziua de miercuri 13 martie 1861. De mai bine de un an Parisul așteaptă să-l judece oficial pe Wagner.

Seara începe bine. Însă la începutul scenei 3 din actul I, râsete și hui-duieli din sală însoțesc corul pelerinilor. Furioasă, prințesa de Metternich își rupe evantaiul. Spectatorii se iau la harță. Calmul, care a revenit în actul II, e în curând suprimat de o explozie: huiduielile se întorc în același timp cu *Tannhäuser*: vocea tenorului Niemann, tocmit special și cu cheltuială (pe el îl va asculta Ludovic al II-lea în *Lohengrin*), este acoperită de hlizeli venite din loje. Sala e manipulată de manevrele răuvoitorilor. Treizeci și unu de ani după „jiletca roșie” a lui Théophile Gautier, Parisul are parte de o nouă bătălie pentru *Hernani*, un *Hernani* de la Operă.

La a doua reprezentație, ținută în următoarea zi de luni, apar și mai mult abonați. Cabala vociferează și mai tare. Tenorul, nemaisuportând, sfârșește prin a-și arunca pălăria de pelerin în sală, unde aristocrația se dezlănțuie.

Wagner se gândește la o stratagemă: solicită ca la următoarea reprezentare să se intre fără abonament. Fără Jockey Club, fără mașinațiuni, își zice. Însă, preveniți — le-au spus dansatoarele? — domnii de la Jockey Club sunt cu toții acolo. Mai zurbagii ca niciodată. Și-au adus, în seara cu pricina, până și fluierători de argint.*

Continuarea reprezentăției este absolut imposibilă: amicii lui Wagner protestează, cer ca agitatorii să fie dați afară. Însă e prea târziu. Obişnuirii Operei nu acceptaseră ca din program să fie scos tradiționalul balet sub pretextul că opera acestui domn Wagner era deja prea lungă. Împătimiții de balet triumfă, prin mijloace îndoielnice, asupra iubitorilor de muzică. Posibil să fi fost vorba și de anumite sentimente xenofobe. Sumele cheltuite de Operă pentru a-l reprezenta pe Wagner fuseseră enorme: două sute cincizeci de mii de franci. Numeroși compozitori francezi, îndepărtați de pe întâia scenă lirică a țării, nu priveau una ca asta cu ochi buni. În seara de 24 martie 1861, Wagner este, așadar, respins de Paris. Este însă vorba mai puțin de un eșec cât de un scandal. Chiar și printre critici, ascultatul și foarte cititul Jules Janin apără *Tannhäuser* în *Journal des Débats*.

Prezentul însă e incert. Noi dificultăți financiare îl obligă pe Wagner să se aștearnă din nou la drum. Kalsruhe, Veneția, Mainz, unde o cunoaște, printre alții, pe o anume Mathilde Maier, fiica mai mare a unui notar din oraș. Sentimentală și fascinată de acest cvintagenar aflat mereu în căutare de favoruri, ea este noua sa inspiratoare, aceea a *Maeștrilor cântăreți din Nürnberg*, lucrare a cărei compoziție Wagner o începe. Îi propune să se mute cu ea, însă tot el renunță. Nu din pricina soției, care lăncezește gelosă la Dresda, ci dintr-un soi de mistică: deja a tras din tinerețea Mathildei energia de care are nevoie pentru a-și continua opera. „...Vei fi deci toată a mea, îi scrie, chiar dacă nu va trebui să te posed niciodată. (...) Doar omul vulgar e fericit, ființele nobile nu-și găsesc scăparea decât în tristețe.”

Și a și plecat deja, după cum îl mână hazardul concertelor. La Viena, în ciuda prezenței lui Sisi, tânăra împărăteasă a Austriei, care nu-și preocupă laudele, seara lui 26 decembrie 1862 iese prost la socoteală: douăzeci și trei de chemări la rampă, însă niciun bănuț profit; cheltuielile au înghițit totul.

Se consolează în brațele unei actrițe de comedie, Frieda Mayer. La începutul lui 1863, concertele de la Sankt Petersburg și de la Moscova

* Guy de Pourtalès, *op. cit.*

îi aduc, pentru întâia oară, succes și bani. Șapte mii de taleri, o sumă frumoasă. În Berlin locuiește la Hans von Bülow și începe s-o socotească pe nevasta acestuia, Cosima, foarte pe gustul său. Însă nu e vreme pentru frivolități, căci datoriile se adună. Wagner semnează polițe, își vinde mobile și câteva bijuterii prețioase. Își vâra degetele în menghina cămătăriei. Apoi nădejdea unor concerte la Kiev se spulberă, fiindcă organizatorii șovăie în fața costurilor. Situația este catastrofală! Cum să dea înapoi aceste împrumuturi pe termen scurt? Ce-i de făcut? Încotro s-o apuce? Nu-i mai vor operele, nu vor nici măcar să-i cante muzica la concerte. Ce prinț îl va ocroti pe Wagner? Muzicianul, fără un chior, îl abandonează pe Pohl, bătrânul său câine de vânătoare, și o pornește spre München. Orașul e în doliu. Wagner observă într-o vitrină portretul lui Ludovic al II-lea. Paloarea de pe chipul tânărului rege e în ton cu această sumbră Vinere Mare.

Și astfel Wagner, lucid însă disperat, își compune propriul epitaf. Se gândește oare la sinucidere? Cu siguranță nu. Prea multă viață bate în inima sa umflată de orgoliu. Însă este într-atât de umilit, încât goana sa neconținută aduce cu o moarte lentă.

În acest punct se afla, la jumătatea lui aprilie 1864, părintele dramei muzicale, creatorul *muzicii viitorului*.

Baronul von Pfistermeister iese din biroul regelui cu o misiune secretă: să-l găsească pe geniul a cărui prezență o solicită Majestatea Sa.

Baronul von Pfistermeister habar n-are de fraza pe care Wagner a scris-o în prefața la poemul *Nibelungilor*: „Se va găsi oare principele care să facă posibilă reprezentarea lucrării mele?” Însă neîndoielnic că Ludovic, cititor exaltat al poemului, medita la această întrebare pusă sorții și, odată ajuns la domnie, o socotise o chemare.

*

Consilierul regal a aflat câte ceva: cele mai noi informații susțin că Wagner s-ar afla momentan la Penzing, aproape de Viena. Muzicianul sosise acolo în 9 decembrie, instalându-se într-o vilă confortabilă, cu servitori în jur — guvernantă, cameristă și valet — și numeroase concerte în agendă. Wagner are trăsătura asta simpatică: oricând are bani, îi cheltuie. Și, foarte rapid, ajunge să trăiască din câteva donații pe care le pusese deoparte și din avansuri smulse de la domnul Schott, editorul partiturilor sale. Rămas din nou fără un ban, Wagner o șterge iarăși, urmărit de polițele pe care n-a izbutit să le onoreze.

Pfistermeister descoperă casa din Penzing însă nu și pe Wagner. Nu e acolo decât servitoarea, Anna Mazrek. Defel impresionată de identitatea vizitatorului, femeia refuză să vorbească. Nu se poate afla pe unde își face veacul Wagner, care lăsase probabil ordine stricte ca drumurile sale să fie ținute secrete. Pe de altă parte, știa fugarul însuși vreun loc anume unde să-și găsească o liniște de durată?

Pfistermeister investighează prin Viena. Un jurnalist de la *Wiener Botschafter* îl informează că Wagner ar fi fugit în Elveția. Fiindcă misiunea sa se complică, baronul trimite o telegramă regelui său, pentru a-i cere instrucțiuni. „Plecați cât mai iute cu putință în căutarea lui Wagner, răspunde regele. Fără să atrageți atenția, dacă se poate. Țin enorm să-mi văd realizată această dorință pe care o nutresc de atâta vreme.“*

Wagner este la Mariafeld, lângă lacul Zürich, la niște prieteni, doctorul Wille și soția.

Doamna Wille face tot posibilul pentru a îndulci suferințele lui Wagner. Frikka — așa o alintă Wagner — amenajează o bibliotecă pe măsură pentru oaspetele său: volume despre Napoleon, Federic cel Mare, Beethoven și proza vechilor mistici germani.

În ciuda eforturilor de a-l trata pe Wagner ca pe un prieten, acesta din urmă, lucid, nu se poate scutura de amărăciune. Caritatea deghizată îl exasperează. Într-o dimineață nu mai rezistă: „Frumusețe, splendoare și lumină, asta-mi trebuie“, se vaită muzicianul. Și adaugă, nu tocmai cu modestie: „Lumea îmi datorează lucrurile de care am nevoie! Nu vreau să trăiesc într-o chilie de organist sărmană, cum a făcut maestrul vostru Bach! E chiar așa de mult să pretind și eu un pic de confort și îndestulare? Eu, care aduc atâta bucurie lumii și popoarelor sale!“

Wagner este deznădăjduit. Doarme prost, pândind poșta în așteptarea vreunei vești bune, ca de pildă primirea drepturilor de autor pentru lucrările sale. Citește Schopenhauer, a cărui filosofie pesimistă îl va influența pe Nietzsche, cel care, mai târziu, îl va analiza pe Wagner în amănunt. Schopenhauer îi și scrisese, de altminteri, doctorului Wille: „Mulțumiți-i prietenului vostru Wagner pentru că mi-a trimis ai săi Nibelungi, dar ar trebui să-și atârne muzica în cui. E mai înzestrat ca poet! Eu, unul, Schopenhauer, le rămân fidel lui Mozart și Rossini!“**

* Detta și Michael Petzet, *op. cit.*

** Scrisorile doamnei Wille. Traducere franceză apărută în mai 1887. Traducere nouă și prezentare de Edmond Fazy, *Louis II et Richard Wagner*, Librairie académique Didier, Perrin et Cie, 1893.

Wagner, care a primit niște scrisori, își anunță plecarea. Din vreun motiv anume, vreo nădejde ce se poate materializa? Nu e mai degrabă modul său de a fugi de umilință, după cum consideră Guy de Pourtalès, goană care-l împinge tot mai departe când viața îl trage din ce în ce mai în jos?

Într-adevăr, din Basel, unde l-a lăsat vaporul, trimite această misivă familiei Wille: „Mă voi întoarce. Păstrați-mi odaia și prietenia.“

Nici n-a apucat Wagner să-și ia un pripit la revedere de la familia Wille că Pfistermeister se și înfățișează la ușa lor. Pfistermeister n-a pierdut prea multă vreme, însă fugarul are un avans considerabil asupra consilierului regal.

Cei doi Wille, după ce se asigură că baronul nu vrea decât binele amicului lor, îi dezvăluie adresa acestuia: Hotelul Marquardt din Stuttgart. Baronul ia cu el, de aici, o pană și un creion ce aparținuseră muzicianului pentru a le trimite ca suveniruri regelui său.

Mesagerul regal reușește să-l ajungă din urmă pe Wagner pe când acesta se află la prietenul său, capelmaistrul Karl Eckert. Cartea de vizită pe care o prezintă vizitatorul îl neliniștește pe Wagner. „Baronul von Pfistermeister, secretar aulic al M.S. Regele Bavariei.“ Dumnezeu știe ce neplăceri noi se ascund după literele acelea. Vreun creditor? Poliția? Trecutul politic și problemele financiare îi recomandă prudență. Nu, nu-l va primi pe respectivul personaj. Ba chiar va trebui trimis de-acolo cu precizarea că Wagner nu este disponibil sub nicio formă.

Însă baronul, care știe cum stau de fapt lucrurile, îl așteaptă pe Wagner la hotel. Unde, când intră în cameră, compozitorul găsește din nou cartea de vizită a mesagerului lui Ludovic. Wagner șovăie, refuzând iarăși să se arate. Vizitatorul insistă, anunță că e vorba de ceva important. Degeaba. Baronul își petrece noaptea cu ochii pe ușa acestui caraghios domn Wagner, care a reușit isprava de a-l face să aștepte pe șeful de cabinet al regelui Bavariei!

Într-un târziu, dimineața — suntem în 3 mai — la a treisprezecea încercare, Richard Wagner deschide. Pe chipul baronului nu se citește nici vreo amenințare, nici prea multă voioșie. Demnitarul îi întinde îndată muzicianului o misivă scrisă de mâna regelui. Câteva fraze doar, însă o veste fantastică: regele îl roagă să vină la München! Scrisoarea e însoțită de o fotografie a lui Ludovic al II-lea. Da, este chiar chipul văzut în treacăt într-o vitrină cu câteva săptămâni în urmă, în acea după-amiază de Vinerea Mare. Ce coincidență extraordinară! Tocmai la München își compusese Wagner „epitaful“ și chiar acolo îl cheamă regele.

Apoi, în cele din urmă, baronul pune înaintea lui Wagner o casetă. Aceasta adăpostește un rubin montat într-un inel de aur cu ornamente bogate. Frumusețea bijuteriei și valoarea sa evidentă îl dau peste cap pe Wagner. Scrisoarea, portretul și darul... Lirismul, frumusețea și generozitatea... Tânărul rege Ludovic e întruchipat pe deplin în aceste simboluri. Muzicianul îl ascultă pe Pfistermeister insistând asupra urgenței de a porni la drum de îndată. „De trei săptămâni umblu în căutarea dumneavoastră. Majestatea Sa vă așteaptă.” Înainte de a pleca, Richard Wagner îi trimite iute o telegramă regelui:

„Scump și minunat rege!

Vă trimit aceste lacrimi ale emoției celei mai celeste pentru a vă spune că miracolele poeziei au intrat precum o divină realitate în viața-mi amărată, însetată de dragoste. Toate armoniile poetice și muzicale ale acestei vieți — ba chiar și viața — vă aparțin de-acum întru totul, tânărul și prea darnicul meu rege. Dispuneți, așadar, de ele după cum veți binevoi.

*Cu credință și purtat de cea mai înălțătoare dintre încântări,
Supusul vostru umil,*

Richard Wagner.“

Aceste prime cuvinte inaugurează o corespondență abundentă, impetuoasă și pasionantă între rege și muzician. Preț de aproape douăzeci de ani — din acea dată de 3 mai 1864 și până pe 10 ianuarie 1883, dată a ultimei scrisori a lui Richard adresate lui Ludovic — cei doi își vor scrie declarații înflăcărâte, tirade de pasiune lirică, își vor jura credință, se vor îmbufna și se vor împăca, totul într-un vocabular prețios, dacă nu chiar extravagant. Aceste faimoase scrisori sunt baza tuturor studiilor asupra relației dintre cei doi bărbați.*

Între primul bilet — o pagină de scris mare, redactată în grabă la hotelul din Stuttgart — și ultima misivă — mai multe pagini cu rânduri mărunte — scrisă la palatul Vendramin, din Veneția, Ludovic de Bavaria și Richard Wagner dau în vileag ce însemnau unul pentru altul, și încă cu asupra de măsură.

*

Wagner este salvat. O știe. Îi scrisese doamnei Wille că „doar un miracol mă mai poate salva” Timpul curgea în defavoarea sa. Și iată că un

* A se vedea remarcabila selecție și traducere [în franceză] realizată de Blandine Ollivier (*Richard Wagner et Louis II de Bavière: Lettres*, Paris, Plon, 1960).

tânăr rege hotărât, bine servit de iscusința șefului său de cabinet, era pe cale să oprească timpul. Era Norocul în carne și oase.

Transformat, întinerit, Wagner împrumută ceva bani de la editorul său von Gall pentru a-și plăti drumul cu trenul de la Stuttgart la München.

Și într-un vagon de clasa întâi va abandona Richard Wagner deznădejdea și sărăcia.

*

Cei doi călători ajung pe seară în München. Pfistermeister, potrivit instrucțiunilor, îl anunță pe rege, care îl așteaptă în ciuda orei târzii. Wagner, nemaîindoindu-se nici de el și nici de Ludovic, se instalează la *Baye-rischer Hof*, cel mai elegant hotel din oraș.

În ziua următoare chiar, în 4 mai 1864, regele îl primește în audiență. O întâlnire socotită în istorie crucială pentru viața și opera lui Wagner, într-o semenea măsură încât ne putem întreba ce s-ar fi ales, altminteri, de compozitor. Cât despre Ludovic, acesta a primit în audiență, totodată, visul, revelația și idealul său. Toate motive bune — și după el suficiente — pentru a fi rege.

Decorul: marea sală a palatului Residenz. Pereții acoperiți cu brocart albastru — culoarea preferată a lui Ludovic — sunt înviorați de auriul baroc. E începutul după-amiezii. Îmbrăcat în negru și cu cravată albă după cum solicită eticheta, Richard Wagner, introdus de Pfistermeister, îl așteaptă pe rege. Sună orele două.

Majestatea Sa apare. Wagner, sărind peste protocol și năpustindu-se printre curteni, se aruncă la picioarele regelui și-i sărută mâna. Tăcere. Regele îl ridică pe Wagner, regele vorbește, iar Wagner nu-și crede nici ochilor și nici urechilor.

Stranie întrevvedere. Totul, într-un sens, îi face pe cei doi să fie diferiți. Regele este tânăr, frumos, nou, idealist în exces, preocupat exclusiv de Artă și Frumusețe. Muzicianul e cu treizeci de ani mai în vârstă. Are o fire tare, e un seducător incorigibil, un geniu neînțeles, câteodată exasperant, uneori extrem de simpatic, care a cunoscut eșecul, adică pe scurt un bărbat a cărui viață e bogată și agitată și al cărui chip trădează încercările prin care a trecut. Primul nu a trăit decât prin interpuși și nu cere decât să vibreze. Al doilea are un trecut, însă nu-și dorește decât un lucru: să poată în sfârșit trăi în lumină și glorie.

Însă, din acel moment, totul îi apropie. Vor fi douăzeci de ani, dar pe moment Wagner e copleșit de recunoștință. Regele este proteguitorul,

muzicianul este idolul. Ludovic l-a găsit pe creatorul operei *Lohengrin*, Richard l-a găsit pe principele pe care-l invoca în prefața la *Nibelungen*. Începe, pentru cei doi, o viață nouă. Și viața asta se numește destin.

Primul lor dialog, din păcate, nu ne este cunoscut. Însă au multe să-și spună, de vreme ce audiența durează o oră și jumătate...

Aflăm amănunte de la doamna Wille. Fiindcă, din acest moment, Richard Wagner întreține o dublă corespondență, cu o parte completând-o pe cealaltă, și cealaltă corectând-o pe prima: în fața regelui recunoaște totul, în vreme ce Elizei Wille i se confesează; ceea ce, vom vedea, nu este deloc același lucru.

În aceeași seară de 4 mai, reîntors la hotel, Wagner îi scrie la Mariafeld:

„Dragă prietenă,

Aș fi cel mai nerecunoscător dintre oameni dacă nu v-aș face de îndată părtaşă la imensa mea bucurie. Știi că tânărul rege al Bavariei a pus să fiu căutat. Și astăzi am fost adus înaintea lui. Este, vai, așa de frumos și plin de spirit, încât mă tem să nu-i fie viața ca un vis trecător al zeilor, risipindu-se în această lume atât de banală. Mă iubește cu fervoarea și ardoarea adâncă a primului amor. Știe totul despre mine și mă înțelege până în adâncul sufletului. Vrea să nu fiu niciodată departe de el cât lucrez, cât mă odihnesc, cât îmi pun lucrările în scenă. Vrea să-mi ofere tot ce-mi trebuie pentru asta. Trebuie să termin Nibelungii și el vrea ca piesa să fie jucată exact cum îmi doresc. Voi avea control absolut. Sărăcia va fi alungată, voi avea, așadar, parte de ceea ce am nevoie. Trebuie doar să rămân prin preajma lui. Ce părere aveți? Ce spuneți? Nu e de necrezut? E cu puțință să fie altceva decât un vis? Închipuiți-vă emoția mea! (...) Simt că mă tolesc. Nu vă închipuiți ce putere de fascinație au ochii săi: numai de-ar avea viață lungă!”

I s-au reproșat mult lui Wagner lingușelile lipsite de demnitate, însă în acea primăvară a anului 1864, acuzația este nedreaptă. Wagner e cum nu se poate mai sincer, fiindcă este, pur și simplu, cucerit. De pe o zi pe alta, literalmente, viața sa capătă sens. Multele umilințe, multele greutăți și multa sărăcie sunt lăsate în urmă. Iată-l pe Wagner ieșit la lumină, mântuit, spirit în sfârșit liber să se dedice operelor sale. Ludovic al II-lea este răzbunarea lui Wagner. O clipă de fericire face să dispară anii chinuți. Însă Richard Wagner, deși uluit, este lucid în uluirea sa. Nu e parcă prea frumos? Să fie oare adevărat?

Totul este adevărat. Dorințele regelui sunt pe măsura puterii sale: este protectorul lui Wagner așa cum un Medici îl proteja cândva pe Fra Angelico.

În chiar ziua următoare (în 5 mai) regele îi scrie. Este, dacă putem spune așa, răspunsul la nelineștile muzicianului care, în scrisoarea către Eliza Wille, se întreabă dacă nu cumva visează.

„Domnule,

L-am însărcinat pe consilierul Curții, Pfistermeister, să se întâlnească cu dumneavoastră într-un loc pe care-l veți socoti potrivit. Fiți convinși că voi face tot ce-mi stă în putere pentru a vă compensa trecutele suferințe.

Voi înlătura pentru totdeauna din mintea dumneavoastră grijile banale ale vieții de zi cu zi. Vă voi asigura pacea la care aspirați, pentru ca în sfârșit să vă puteți deschide larg puternicele aripi ale geniului și să vă înălțați în eterul pur al îmbătătoarei dumneavoastră arte. Ați fost, fără s-o știți, singurul izvor al bucuriei mele și, din perioada adolescenței timpurii, prietenul meu, cel care, ca nimeni altul, știa să vorbească inimii mele; maestrul cel mai bun dintre cei buni, educatorul meu. Vreau, la rândul meu, să vă plătesc datoria. Cu câtă bucurie m-am gândit la vremea când o voi putea face! Nici nu cutezam să nutresc speranța că voi izbuti atât de curând să vă arăt dragostea pe care v-o port.

Cu cele mai călduroase salutări,

Prietenul vostru,

Ludovic, regele Bavariei. “

Cum să se îndoiască Ludovic de puterea visării, dacă de la prima sa premieră la teatru, unde venise să vadă și să asculte *Lohengrin*, n-avusese în minte decât un singur vis, iar visul acela devenise realitate? Wagner e acolo! Și cum să nu fie compozitorul copleșit de această minunată întâmplare? Ar fi trebuit să fie o fire impasibilă, ar fi trebuit să fie altcineva decât Wagner.

Există deocamdată niște probleme materiale urgente de care muzicianul trebuie să se dezbrace. La Viena a lăsat datorii. Trezorerul Majestății sale îi remite suma de 3 000 de florini și Wagner dă o fugă până în capitala Austriei pentru a-i liniști pe cei mai nerăbdători dintre creditorii săi. Întăile generozități ale lui Ludovic al II-lea nu scapă neobservate. În 12 mai, ambasadorul Austriei în Bavaria, într-o notă transmisă Ministerului vienez de Externe, scrie, profetic: „Fără nicio îndoială, Wagner are să-l

coste mulți bani pe rege. Ar fi însă supărător ca, la vârsta lui, regele să nu-și poată face un pic de cap.“

În grabă, Wagner revine în țara sa de adopție. În 15 mai, se instalează la Kempfenhausen, într-o superbă casă de țară, unde traiul e plăcut vara. Vila aceasta, un chalet cu două etaje care dă către lacul Starnberg, este foarte aproape de castelul Berg. Închiriind această reședință de la contele Pellet, Ludovic al II-lea îl plasează pe Wagner în decorul său preferat. Va fi totodată, cum știm, și scena morții sale. Pfistermeister i-a adus între timp acolo și pe Irma și Frank Marzek, cuplul care-l servea pe muzician atunci când locuia la Penzing. Cinci kilometri, adică zece minute cu trăsura, despart vila de castel. Ceea ce-i permite suveranului să-l vadă cu ușurință pe compozitor, lucru pe care, de altfel, nu și-l refuză. Doamnei Wille, Wagner îi povestește pe larg în 26 mai: „...În fiecare zi, mă cheamă să-i fiu alături vreme de o oră sau două. Și alerg către el ca la o întâlnire amoroasă. E un schimb nemaipomenit.“ Wagner insistă (în altă parte, în aceeași scrisoare) asupra aspectului „amoros“ al întâlnirilor de la castelul Berg printr-o uluitoare exclamație: „Ah! În sfârșit o legătură de iubire care nu aduce după ea chinuri și frământări!“ Evident, scenele cu Minna, proiectele cu Jennie, jurămintele făcute Mathildei sunt tot atâtea furtuni cu tunete și fulgere în comparație cu „amabila solitudine“ a regelui și „încântătoarea timiditate a inimii“ acestuia. Ah, ce ușurare!

O întrebare se ridică îndată. Chiar crede Wagner că trăiește o poveste de dragoste cu regele? Compozitorul uluit că e pus deodată la mare cînste, onorat și ridicat în slăvi, are, poate, dificultăți în a înțelege cum stă de fapt. Regele i-a zis lui Wagner că are geniu și i-a sucit capul. Regele i-a zis că lumea întreagă îl va îndrăgi, iar Wagner crede. Va ajunge chiar să-și isprăvească scrisoare către Eliza cu această afirmație: „...În plus, din zi în zi, totul în noi și în jurul nostru devine din ce în ce mai frumos și mai bun. Sunt fericit, dragă prietenă! Vă îndoiiți că așa stau cu adevărat lucrurile? Da, le trăiesc cu adevărat; veți vedea că fericirea asta va dura și că totul va prospera. Să nu vă îndoiiți nicio clipă!“

Wagner răspunde dinainte propriei sale uluiri și a celei a Elizei Wille, care îl cunoaște bine. Și, dacă are grijă să precizeze că este cu adevărat fericit, o face poate pentru a se convinge singur. Să scapi de creditorii cei mai persistenți e una, fericirea e alta, mai ales pentru Wagner. În două scrisori*, Richard Wagner își povestește oficial extazul. În 18 mai îi expli-

* Detta și Michael Petzet, *op. cit.* Scrisori publicate în Germania în 1909 și 1930.

că Mathildei Maier: „...Îi citesc actualmente poemele mele. Caută cu ardoare să i se limpezească tot ce nu-i pare îndeajuns de clar, cu profunzime și o remarcabilă inteligență. Interesul său e șocant. Fizionomia sa splendidă oglindește durerea cea mai adâncă ori bucuria cea mai vie pe măsură ce-i ating sufletul.“ În 20 mai, își mărturisește entuziasmul cântărețului Ludwig Schnorr von Carolsfeld, care se află la Dresda: „Un rege tânăr, plin de spirit, de profunzime, de o incredibilă viață interioară, care mă numește deschis, în anturajul său, «unicul și veritabilul său educator»! Îmi cunoaște operele și scrierile, poate ca nimeni altul, și se simte chemat să realizeze totul, tot ceea ce, dintre planurile mele, poate fi realizat de oameni. Și în asta este regal: nu are tutore, nu se găsește sub nicio influență și se dedică treburilor regatului cu atâta seriozitate și siguranță încât toți știu că el este, cu adevărat, regele. (...) Ce incredibil miracol a condus aici destinul meu! N-am niciun titlu, nicio funcție, nicio obligație: nu sunt altceva decât Richard Wagner.“

Wagner, mai lingușitor decât un curtean? În acest început de vară al anului 1864, Wagner e mai degrabă măgulit să fie Wagner. Este poate o condiție necesară stării sale de bine, însă cu certitudine nu și una suficientă, deoarece exact în aceeași perioadă scumpa sa Eliza Wille, căreia n-a reușit să-i ascundă niciodată ce are cu adevărat pe suflet, primește aceste rânduri: „...Unde ești acum, draga mea? Mai ai de gând să-mi scrii? Sunt singur cuc aici: încă îmi lipsește un pic de tovarășie. (...) Aș putea să renunț dintr-odată la compania feminină? Suspin adânc și zic nu, deși mai că ar trebui să-mi doresc asta! O privire aruncată asupra imaginii sale dragi îmi vine în ajutor! Ah, ce ființă adorabilă! Și, cu adevărat, el este pentru mine totul, lume, soție, copil.“

Vedem că Wagner se străduiește. I-ar plăcea, și-ar dori să fie fericit astfel. Muzicianul e plin de bune intenții și dornic de fericire. Însă aceste convocări la orice oră din zi și din noapte sunt un pic obositoare... „Petrecem adesea ore întregi așezați acolo, pierduți unul în contemplarea celuilalt...“ Wagner simte deja că nu va putea să suporte vecinătatea permanentă cu regele. Că Ludovic al II-lea îi e „lume“ lui Richard, asta e adevărat. Însă este evident fals că poate înlocui o soție sau un copil. La cincizeci și unu de ani, chiar dacă de ziua lui, în 22 mai, a primit de la rege un portret pentru care acesta a pozat special, Wagner nu-și va schimba firea și caracterul, cu atât mai puțin înclinațiile.

Iute, iluziile sale se prăbușesc. Prins între recunoștința profundă pe care i-o poartă suveranului și dorința de a continua să trăiască, Wagner se

apucă să compună. Dorește să nu rupă acest acord fragil, deoarece știe că favoarea regelui e o minune pe care soarta nu o face de două ori. Însă, pe de altă parte, e prea consumat de travaliul creației pentru a pluti în norii singurătății contemplative.

Are nevoie de companie. Îi scrie directorului său muzical, Hans von Bülow, cerându-i să îi facă o vizită cu familia. Prin familie înțelegându-se, firește, doamna von Bülow, adică Cosima, fiica lui Liszt.

Scrisoarea muzicianului e insistentă. Cosima și ficele ei sosesc deci la sfârșitul lunii iunie la vila de pe lacul Starnberg. În 30, Wagner își transmite în scris decepția doamnei Wille: „Sunt sleit. Sufăr de prea multă viață trăită. Acum, că încântarea s-a domolit, revine durerea, ca o rană. Nu voi fi în stare să-mi văd de artă atât de repede cât ai putea să presupui. (...) Singurătatea mea e groaznică. Relația cu acest tânăr rege e la fel de delicat de menținut pe cât este să te ții în echilibru pe vârful crestei unui munte.“ Și Wagner se mai plânge că trebuie s-o facă pe stăpânul casei. „A trebuit să mut mobile, să organizez o gospodărie, să mă ocup de cuțite, de furculițe, de farfurii și oale, de așternuturi și câte altele. Eu, cel care glorifică femeile! Iar ele, în schimb, se mulțumesc să-și lepede prietenește grijile în spinarea mea!“

O imagine cam neașteptată, însă care trădează starea în care se găsește compozitorul. E hărțuit de rege și se preumblă fără țință prin casa prea mare. Până și venirea Cosimei, fără soț, nu poate pentru moment să-i calmeze regretele. „Soțul va veni mai încolo. Asta mă mai înviorează un pic, însă mă simt atât de solitar că nimic nu mă mai poate bucura“, îi scrie aceleiași doamne Wille.

Wagner trece de la o extremă la alta, cum dovedește această frază: „Aș muri și astăzi cu bucurie!“ Într-o lună, visul de fericire s-a consumat ca un foc de paie. Wagner își trimite rugămințile de ajutor și-o imploră pe Eliza Wille să vină și să-l vadă, recunoscând, în privința regelui: „...Dacă nu sunt pe deplin fericit, vina nu-i aparține nicidecum lui. E încă greu de conceput, din afară, cât de magnifică este această legătură a noastră“. Nu sună asta precum confesiunea unui prizonier aflat într-o cușcă aurită, nu au cuvintele sale parfum de regret?

*

Ludovic vrea să-și păstreze exclusivitatea. Și, spre deosebire de Richard, entuziasmul său vine din străfundurile ființei și nu este pe cale să se stingă.

Scrisoare a regelui, redactată la München în 28 mai:

„Scumpe domn,

Un impuls dintre cele mai profunde mă îndeamnă să vă scriu aceste câteva cuvinte, pentru a vă aduce la cunoștință sentimentele de care mă simt pătruns.

Primiți, înainte de orice, mulțumirile mele cele mai sincere și emoția mea cea mai adâncă pentru că mi-ați citit, cu atâta dragoste și dăruire de sine, splendidele dumneavoastră creații. Nu mă opt opri să nu vă spun că socot aceste zile, în care am avut imensa fericire de a vă cunoaște și de a vă vorbi, unele dintre cele mai frumoase din viața mea.

Tot ceea ce creați simt atât de aproape, atât de viu interior, îmi merge atât de direct la inimă încât plăcerea pe care o simt e de-a dreptul paradiziacă. Nu v-ar veni a crede ce fericire de necuprins mă încearcă atunci când îl văd, în sfârșit, față în față, pe cel a cărui natură sublimă m-a atras și cucerit încă din zorii tinereții mele cu o putere irezistibilă. Fără preget, mi-am dorit să vină o vreme în care să vă pot, cumva, ușura grijile și alina suferințele pe care le-ați îndurat într-o asemenea măsură. Și iată, minune, că vremea aceea a sosit. Pot acum că port purpura regală, să-mi folosesc puterea pentru a vă îndulci, cât de bine cu putință, viața. Nu vă veți lăsa oprit de nimic, vă veți putea dedica nestânjenit de vreun obstacol artei voastre suverane, insuflată de Spiritul ce vă inspiră.

Când vă văd în fața mea profund emoționat, ca acum câteva zile, când îmi pot spune: «Datorită ție este mulțumit, împlinit», o fericire dincolo de marginile fericirii mă ridică mai sus de mine însumi, și sunt beat de simțământul că cerul a coborât pe pământ.

Îmi spuneți, în repetate rânduri, că îmi datorați mult. Însă toate acestea sunt nimic în comparație cu ce ar trebui să vă ofer ca recunoștință. Am primit de la dumneavoastră momentele cele mai frumoase ale vieții (...) Aștept cu înfiorare reprezentațiile lucrărilor voastre. Mulțumiri, încă o dată, pentru marea bucurie și minunatele ore pe care mi le-ați oferit la Berg...

Magnifică scrisoare, care conține cheia pasiunii lui Ludovic și dova de deplinei sale sincerități. Înțelegem de ce, în legătură cu operele lui Wagner create după 1864 — *Tristan, Parsifal, Aurul Rinului și Amurgul Zeilor* — Ludovic va folosi termenul „operele noastre“

Cel mai important biograf al lui Wagner, Ernest Newman* rezumă această colaborare: „Permițându-i lui Wagner să-și îndeplinească dorințele, Ludovic, de fapt, și le îndeplinea pe ale sale.“ Ludovic va construi renumele lui Wagner cu aceeași hotărâre cu care, mai târziu, își va construi și castelele.

Regele și compozitorul au stabilit, de altfel, și un program al reprezentațiilor cu operele maestrului: *Tristan și Maestrii cântăreți din Nürnberg* în 1865, *Tetralogia* în 1867–1868 și *Învingătorii* în 1871, lucrare ce n-a mai fost scrisă. Calendarul acesta, adevărat plan cincinal al muzicii, dovedește nivelul de implicare al lui Ludovic. În ce privește pasiunea sa, regele țintește departe.

Wagner ia aceste proiecte drept pretext pentru a face să fie adus dirijorul său favorit, Hans von Bülow. Până atunci însă, Cosima sosește prima, la sfârșit de iunie. Și, cu începere din acel moment, Richard Wagner nu mai este defel același. Corespondența sa cu regele atinge culmile lirismului, însă, de fapt, cuvintele parcă nu mai au greutate. Ludovic e din ce în ce mai sincer, Richard din ce în ce mai prudent. Cosima îi prezintă — dată fiind și lipsa soțului — dovada fermecătoare și carnală că regele Bavariei, cu toată generozitatea sa, nu reușea să înlocuiască „lume, soție, copil“. Nici vorbă ca Wagner să renunțe la femeii!

După o lună și jumătate de favoruri regale, Wagner își regăsește natura. Ca să creeze și ca să trăiască are nevoie de material uman, de tovărășie, de prezență feminină.

Și noua sa inspiratoare este Cosima.

*

Ludovic, care pare a nu fi preocupat decât de Wagner, nu-și neglijează între timp datoriile și obligațiile. În acel început de vară a anului 1864, regele Bavariei pare chiar omul potrivit la locul potrivit.

La sfârșitul lunii iunie trece granițele Franconiei, la Bad Kissingen, o stațiune balneară la fel de celebră și pentru parcurile sale, pentru grădinile și trandafirii săi. Călătoria lui Ludovic nu are motive de natură medicală. E mai degrabă vorba despre o vizită de curtoazie făcută Majestăților Lor împăratul și împărăteasa Austriei, veniți, ca toți suveranii Europei, să facă o cură balneară, care rămâne deocamdată cel mai bun leac pentru bolile gastrice și hepatice.

* *The Life of Richard Wagner*, 4 vol., New York, Alfred Knopf, 1946.

Este totodată și o vizită de familie. Împărăteasa Elisabeta e o Wittelsbach, așadar, verișoară cu Ludovic. O răpitoare verișoară ce poartă un nume de alint drăgălaș: Sisi...

Dacă primul gest al noului rege al Bavariei a fost să-l aducă pe Wagner, prima sa vizită în calitate de suveran îi e dedicată lui Sisi. Se completează, astfel, universul uman ce-l înconjoară pe Ludovic al II-lea: Sisi și Wagner sunt cele două ființe care contează în viața regelui. Amândoi au lăsat în acest adolescent amprente pe care maturitatea nu le va șterge.

Sisi... un nume, un destin dramatic prin excelență. Și, pentru Ludovic, cea mai fericită dintre amintirile copilăriei.

Născută la München, chiar înainte de Crăciunul anului 1837, are așadar cu opt ani mai mult ca Ludovic. Tatăl ei este ducele Maximilian al Bavariei, un Wittelsbach din ramura secundară a familiei, însă care și-ar fi meritat cu prisosință locul în ramura principală: onorurile îl irită, îi place viața veselă și natura. Încarnează tipologia gentilomului rustic, „mai mult rustic decât gentilom”^{*} Când nu hoinărește călare prin codri, se oprește să închine cu țărani, ciocnind halba de bere cu ei, punctând astfel melodiile pe care le cântă cu vocea-i celebră până și în ultima crâșmă din Bavaria. Am spune, în zilele noastre, că e vorba despre un boem. Întruchipează aspectul voios, savuros al familiei Wittelsbach. Străunchiul lui Ludovic este foarte popular.

Soția sa, Ludovica, născută ducesă de Bavaria, e o Wittelsbach din ramura principală, fiică a lui Maximilian, primul rege al Bavariei, și soră a lui Ludovic I, bunicul lui Ludovic al II-lea. Ea e personajul negativ, are adică rolul de a fi serioasă, chibzuită, econoamă și, în calitate de mamă a opt copii — cinci fete și trei băieți între 1831 și 1849 —, prevăzătoare precum o furnică. Va clădi, așadar, viitorul copiilor săi. Preocuparea sa de căpătâi este să-i căsătorească bine; pentru ea căsătoriile reușite țin loc de satisfacție personală. Fetele îi dau, privitor la acest subiect, speranțe solide. Copiii sunt crescuți la castelul Possenhofen, clădire masivă de piatră roșie construită în mijlocul unui parc și care se oglindește în apele lacului Starnberg, acest lac Starnberg care, e limpede, pare să fie punctul central al vieții lui Ludovic al II-lea. Acolo, printre flori, cai și aromele pădurii, Elisabeta se face mare. Acolo o vede tânărul Ludovic, atunci când are ocazia să părăsească austerul Hohenschwangau pentru a merge la Possenhofen, călărindu-și cu multă grație calul lipițan. Elisabeta este fiica tatălui ei și bunătatea este o regulă la castel, ca și în inimile copiilor.

* Georges Bordonove, *Les Rois fous de Bavière*, Paris, Laffont, 1964.

Elisabeta, ca și Ludovic, se simte mult mai în largul său în natură decât la München. Nu peste mult, vorbindu-se de această reședință prietenoasă, se va zice „Possi“ la fel cum se va zice și „Sisi“

Ludovic e fascinat de verișoara lui. Zburdalnică însă foarte inteligentă, știe să cânte minunat Alpii, pădurile și lacurile. La Possenhofen, tânăra mai mare ca ani și prințul cel mic sunt complici. În copilăria lui Ludovic, remarcabilă prin austeritate, plimbările și vizitele la verișoara lui sunt ca niște vacanțe.*

Are opt ani când se produce „catastrofă“, iar ea șaisprezece. Catastrofa, adică mariajul lui Sisi. O căsătorie aproape din greșeală. Tânărul împărat al Austriei, Franz Joseph, venit ca s-o întâlnească pe vara sa Elena, una dintre surorile lui Sisi, se îndrăgostește de aceasta din urmă! Catifeaua brună a ochilor săi contrastează cu pielea fină și luminoasă, silueta zveltă este dominată de coroana naturală a părului său șaten. „E mult mai drăguță decât sora ei!“, gâdește Franz Joseph care, la rândul lui, este un tânăr seducător.

Pentru Ludovic, această căsătorie nu înseamnă, firește, altceva decât o separare: Sisi se duce hăt, departe, la Viena. Sisi nu e nici ea conștientă că părăsește paradisul pentru o închisoare. Palatul Habsburgilor, celebrul Hofburg, nu e un loc tocmai vesel, iar rigiditatea etichetei înrăutățește lucrurile. Nemulțumită cu viața de soție — intimitatea este aproape imposibilă la Hofburg, și Franz Joseph n-a avut, poate, răbdarea pe care ar fi meritat-o o tânără nevastă de șaisprezece ani —, Sisi șochează curtea cu încălcările sale de protocol: bea bere la masă, cere o cadă de baie și îi plac escapadele pe Graben, marele bulevard al Vienei. Conflictul e deschis cu soacra, arhiducesa Sofia, care nu pierde nicio ocazie de a-i aminti Elisabetei că nu mai e în Bavaria... Iar Elisabeta înțelege prea bine că s-a sfârșit cu „Sisi“ și cu „Possi“.

Două nașteri o fac să-și împlinească menirea de mamă — două fete — deși Austria, care aștepta un băiat, e dezamăgită. Fiul, Rudolf, eroul tragediei de la Mayerling, se naște în 1858, la un an după moartea timpurie a fiicei celei mai mari a cuplului imperial.

Neglijată, tulburată și dezamăgită de înfrângerea politică a Austriei în războiul din 1859 împotriva Franței și Piemontului, Elisabeta se pune pe călătorit. Singură. Străbate Europa. Vizitează Madeira (1860), Grecia (1861), Mallorca, Malta, Corfu. Devine împărăteasa insulelor sau,

---

* Unul dintre frații lui Sisi este Gackl (Karl Theodor, născut în 1839), singurul prieten din copilărie al lui Ludovic.

cum spune Maurice Barrès, „împărăteasa singurătății“. Și între două evadări — care se produc cu deosebire iarna — Elisabeta își însoțește soțul imperial la băi în Bad Kissingen, în vara lui 1864.

*

Ludovic este de-a dreptul încântat. Îmbibat de mulțumire wagneriană, tânărul rege face o excelentă impresie mai vârstnicilor împărați ai Austriei și Rusiei. Ce bucurie s-o regăsească pe Sisi! Diferența de vârstă, atât de importantă când erau mai tineri, s-a estompat. Sisi e familia. Cele două surori ale ei, Mathilde și Sophie, sunt de față. Ludovic, devenit brusc sociabil, organizează promenade cu verișoarele și nu uită să viziteze capetele încoronate. Și acolo e, un pic, ca o vacanță în familie: țarina Rusiei, născută de Hessen, îi este verișoară și ea.

Amabil, radios, tânărul rege își încântă însoțitorii. Aproape că ne-am putea întreba dacă nu l-a uitat pe Wagner. Pe parcursul șederii la Kissingen, Ludovic nu simte nevoia să-i scrie prietenului său. Nicio epistolă nu pornește către lacul Starnberg. E tăcere. Venit cu intenția de a sta doar trei zile la Kissingen, regele Bavariei zăbovește o lună.

Wagner, de altfel, nu se plânge. Are lucruri mai bune de făcut decât să poarte corespondență. Cosima este cu siguranță plină de grație, de delicatețe și de câte alte calități, iar soțul ei, Hans von Bülow, este încă reținut cu treburi la Berlin...

În această pace estivală, pe malul lacului, absența regelui favorizează conturarea unei iubiri, o nouă pasiune a lui Wagner, de data aceasta definitivă, căci va dura douăzeci de ani, până la moartea compozitorului.

Cosima nu rezistă mult timp seducției maestrului. Nouă luni mai târziu, în 12 aprilie 1865, va da naștere unei fiice.

Nimeni nu e uimit când copila e botezată Isolda... Era, pe-atunci, un prenume la modă.

*

Vara se scurge în armonia cea mai deplină. Regele a revenit la Hohenschwangau, iar Wagner apucă iarăși pana pentru a-i răspunde suveranului, care acum îl numește „scumpul meu prieten“. În 9 august, Wagner întreabă: „Preamilostivul meu rege mă va primi cu bunăvoință de aș voi să-i arăt în persoană credința nestinsă și dragostea ce-i port?“ Răspuns al lui Ludovic, din 16 august: „Mă întrebați dacă sosirea dumneavoastră la frumosul Hohenschwangau mi-ar face plăcere! Fiți sigur că nimic nu

mi-ar putea produce o mai mare bucurie decât să vă văd aici, iubite prieten. Atunci mi se va limpezi sufletul, atunci natura sublimă va fi de două ori mai strălucitoare. Sufletul și inima mea vor cunoaște, văzându-vă, cea mai vie dintre bucurii.“

În secret, Wagner pregătește un cadou pentru rege. Compune un marș, *Huldigungsmarsch* sau *Marșul omagial*, pe care intenționează să-l interpreteze cu ocazia celei de-a nouăsprezecea aniversări a suveranului, în 25 august. Repetă cu optzeci de muzicieni militari, însă, din păcate, de Sfântul Ludovic, regina-mamă Maria, care se află și ea la Hohenschwangau, nu se simte bine. Marșul, așadar, nu mai este cântat; regele e dezamăgit, însă foarte sensibil la această atenție delicată. Între timp, Wagner a cerut să fie făcut cetățean bavarez, iar Hans von Bülow — sosit într-un târziu — e numit pianist al curții, apoi dirijor al Teatrului Regal. Wagner, cum vedem, face multe alegeri pentru el.

După care compozitorul declară că se va dedica exclusiv *Inelului Nibelungilor*. „Majestate, scrie, binevoiți a-mi acorda pentru acest motiv un spațiu potrivit la München, ca și mijloacele, pe lângă timpul necesar, pentru a trăi independent și liber, fără a fi supus la obligația de a-mi câștiga altfel pâinea.“

Avem de-a face cu o evoluție: Wagner nu se mai mărginește să accepte, solicită. Pretențiile sale sunt, de altfel, cât se poate de legitime. Mai vrea și ca aspectele protecției regale să fie bine lămurite. Dorește ca acest mecenat să capete un caracter oficial. Prudență? Nu e cu neputință, de vreme ce scrie : „...Situția mea, atât de invidiată, va deveni explicabilă.“ Wagner are nevoie să fie identificat limpede drept *muzicianul prin excelență*. Să fim dreți: regele este cel care l-a încurajat, spunându-i „conștiința cauzei însemnate pe care o servim ne va întări“. Apoi, ceva mai târziu: „Drama, întruchipată în toată perfecțiunea sa, trebuie să se nască prin eforturile noastre.“

În toamnă, potrivit instrucțiunilor lui Ludovic al II-lea, Wagner se instalează la München. Regele îi oferă o casă cu etaj, cu logie și grădină, pe Briennerstrasse la numărul 21. E de fapt un palat, iar strada e una dintre cele mai elegante din oraș. Mărginită de reședințe întinse și aristocratice, duce către Vechea Pinacotecă, la Gliptotecă și la Propilee. Wagner este, ca să spunem așa, în inima cartierului artei din München. Drept mulțumire, la sosirea regelui, Wagner pune să se interpreteze în 5 octombrie marșul său aniversar în curtea palatului Residenz. Fanfarele a trei regimente de infanterie termină acest concert un pic neobișnuit cu extrase din *Lohengrin* și *Tannhäuser*.

Regele, căruia Wagner i-a dăruit partitura de la *Huldigungsmarsch*, scrie în 7 octombrie: „...Împlinirea înfocatei dumneavoastră dorințe e gata să se producă, opera despre care abia dacă cutezați să sperați că va fi vreodată zămislită va fi reprezentată și voința dumneavoastră se va împlini. În ce mă privește, voi face tot ce-mi stă în putință și nu voi precupeți niciun efort. Vom dăruia această minunată lucrare națiunii germane, arătându-le lor, ca și altor popoare, ce poate împlăti arta germană.“

În această ultimă frază găsim, exprimată pentru întâia oară, într-o manieră ambițioasă, misiunea pe care și-a luat-o asupra sa regele: triumful cruciadei Wagner, gloria „muzicii viitorului“

În același moment, tounul scrisorilor schimbate de cei doi capătă, pare-se, un caracter personal, chiar dacă mai aparte... Ludovic nu mai începe cu „Dragă domnule“ sau „Scumpe prietene“ ci cu „Prieten drag și scump“ sau „Preaiubitului, unicului“. Richard nu se mai adresează suveranului, în răspunsurile sale, numindu-l „regele meu mărinimos“, ci-i scrie „Prietene infinit de drag“. Ar fi excesiv să conchidem că legătura regelui cu muzicianul este de natură homosexuală. Epoca în care trăiesc este încă cea a romantismului, care triumfase în mijloc de secol. Gustul pentru exotismul nordic și sentimentalismul debordant se numără printre caracteristicile acestuia. Regele-mecena și muzicianul-idol nu trăiesc decât pentru Dragostea de Artă, și Arta este cea care i-a adus împreună. Homosexualitatea lui Ludovic nu se manifestă în privința bărbaților ce nu mai sunt în floarea tinereții. Wagner, să ne amintim, i-ar putea fi tată. Ludovic se simte bine în tovărășia bărbaților tineri, arătoși. Richard este micuț de stat și-și rezervă farmececele femeilor. A găsit în acest monarh singura persoană dornică să facă totul pentru a-l ajuta, singura persoană care îl înțelege. Cum, de altminteri, să nu se simtă atras de tinerețea și de entuziasmul suveranului pe care Europa îl privește drept mezinul său? În afara faptului că e interesat, Wagner nu poate decât să se simtă mișcat de această excepțională favoare. Faptul că, în recunoștința sa, Wagner își îngăduie termeni ce par ambigui nu e o dovadă a unor relații dubioase. Cei doi bărbați sunt integri, absoluți, fără compromisuri. Scriu așa cum trăiesc, cu gândul la nemurire. Regele se simte menit unui destin superior, Wagner a recunoscut în Ludovic o ființă excepțională. Aventura lor nu este una banală, și felul în care își aleg vorbele ține de punere în scenă și de joc teatral. Se poate remarca însă că foarte rapid, în câteva cuvinte, protocolul, distanța dintre suveran și vasalul Artei se face nevăzută. Neîndoielnic, Wagner n-ar fi riscat să fie prea familiar dacă nu ar fi fost

îndemnat de monarhul însuși. Regele Bavariei a dat deja exemplul; o va mai face și cu alte ocazii.

*

Nu sunt decât catifele, taftale și mătăsuri peste tot. Stofele prețioase rivalizează cu covoarele scumpe. Culorile sunt agresive: galben, violet. Stăpânul casei lasă să se știe că nu poate crea decât în lux. În locuința sa din Briennerstrasse se succedă diverși meseriași. Și Wagner, triumfător, parfumat din belșug, cu legendara beretă de velur pe creștet, supraveghează instalarea pianului și baletul tapisierilor în vreme ce dă de mâncare unei perechi de păuni ce-i împodobesc grădina. Fastul regal i se potrivește de minune : pentru Ludovic, ca și pentru Richard, nimic nu e îndeajuns de frumos dacă are ca scop Arta.

Din nefericire, Richard nu este și discret. Locuința sa devine, prin noiembrie, un obiect al curiozității. Oamenii cască gura la locul unde regele, care este foarte popular, l-a instalat pe compozitor. Bavarezii sunt mândri de suveranul lor, așa că nici comentariile nu sunt răuvoitoare.

Treaba se cam strică atunci când sosesc facturile, pe care Wagner le trimite baronului von Pfistermeister. Acesta plătește, remarcând însă că un pic de sobrietate — nu îndrăznește să zică „bun-gust“ — ar fi binevenită. Se spune că, la reproșul că luxul deșănțat în care trăia era mai rău decât al unei femei întreținute, muzicianul i-ar fi răspuns: „Eu nu sunt Lola Montez!“

Regele, într-adevăr, are planuri grandioase. Decide construirea unui vast teatru consacrat operelor „sublimului său amic“ Un edificiu nou pentru o operă artistică nouă. Apare ideea unui teatru permanent dedicat unui singur autor. Se schițează deci ceea ce avea să devină Festivalul de la Bayreuth cu a sa sală de concerte, cu diferența că, pentru rege, doar Münchenul este demn de a fi capitala wagneriană. La sugestia lui Wagner, e adus în discuție numele unui arhitect: Gottfried Semper, profesor la Zürich, prieten al muzicianului în perioada agitată din Dresda. În 29 decembrie, acesta sosește la München și regele îl însărcinează oficial cu proiectul ce trebuie terminat până în vara anului 1867 pentru reprezentarea *Inelului Nibelungilor*. Ca o încurajare suplimentară, regele a cumpărat de la Wagner *Tetralogia* (care nu a fost realizată deocamdată nici pe jumătate) pentru treizeci de mii de guldeni, care se adaugă la venitul anual de opt mii de florini pe care Majestatea Sa a decis să-l acorde preaiubitului geniu.

Cu Wagner asigurat financiar, protecția regală pare absolută. Și totuși „idila”, în chipul în care s-a desfășurat cândva la Berg, a lăsat locul unor raporturi într-o câtva mai puțin înfocate. Cei doi nu se mai văd în fiecare zi. Poate trece și o săptămână fără să adea ochii unul cu celălalt. Își scriu. De la Residenz la casa de pe Brienerstrasse, curierii se plimbă neîncetat. Și adeseori cel care servește de cutie poștală e Pfistermeister. Fiindcă regele, în ciuda a ce s-a spus despre el, se ocupă de treburile statului. Susceptibilitatea sa, firea retrasă îl ajută să fie conștiincios și aplicat. Regele muncește, regele domnește. A cooptat alți trei miniștri în guvernul său: îl are pe Niklaus von Koch la Afaceri Culturale, pe Eduard von Bonhard la Justiție și pe Ludwig von der Pfordten la Externe. Îi primește în audiență, se menține informat cu privire la evenimentele politice din țările germane și Europa — în special în legătură cu războiul ducatelor, unde operațiunile militare au lăsat locul manevrelor diplomatice. Prin Tratatul de la Viena, semnat în octombrie, Danemarca a cedat Schleswig și Holstein Austriei și Prusiei. Regele profită de aceste evenimente ca să ia lecții de diplomație. Și i se plânge muzicianului că meseria de rege îi consumă prea mult timp: „Găsesc, în sfârșit, un moment de respiro” (25 decembrie); „Nu am, vai, pentru mine însumi decât o clipă.” (31 decembrie); „Ard de dorința de a vedea reîntorcându-se acele ore liniștite, binecuvântate...” (5 ianuarie 1865).

Sfârșitul de an e pus în evidență de două spectacole ale Operei, unul dintre ele în prezența regelui, lucru remarcat fiindcă loja regelui rămăsese goală o vreme. Premiera lui *Tannhäuser* la München, începută într-o atmosferă oarecum reticentă, sfârșește în entuziasmul publicului. Jignirea de la Paris este ștearsă. Însă în 11 decembrie un concert înlocuiește, în ultima clipă, programul obișnuit. Abonații sunt dezamăgiți de această schimbare, pe care o socotesc inoportună. Concertul, ce începe cu uvertura la *Faust*, e urmat de preludiul din *Tristan și Isolda* și de bucăți din *Maestrii cântăreți*, din *Walkiria* și din *Siegfried*, niciodată reprezentate deoarece nu sunt încă terminate.

Premiera acestei audiții nu-l încântă decât pe rege. Extaziat, acesta pune să i se trimită un bilet lui Wagner: „Sunt copleșit, transportat de admirabila seară de ieri, așa că trebuie să cedez vocii interioare ce mă îmboldește să vă spun că preaplinul de frumusețe pe care mi l-ați dăruit nu are nume în limba oamenilor. Am fost purtat în sferele supratereștre, am respirat voluptăți inexprimabile, dar ce rost ar avea să vă descriu această beatitudine? Bietele cuvinte lipsite de muzică nu au cum să fie de ajuns.”

Wagner e în culmea bucuriei. Neliniștit în privința părerii regelui, care asistasese la o repetiție mediocră, se grăbise să pună mâna pe pană pentru a calma eventuala dezamăgire a lui Ludovic. Era pe cale să-i scrie ceva suveranului când a primit scrisoarea de mai sus. Ce ușurare! Regele ajungea, chiar, până la a-i spune că nu-și găsește cuvintele pentru a-i mulțumi, că „n-ar ști decât să bolborosească recunoscător“

În ultima zi a anului 1864, regele își rezumă mulțumirea: „Anul ce stă să treacă a fost printre cei mai frumoși din viața mea, un an înălțător și fericit.“

Regele n-ar fi putut s-o zică mai bine: este acum la apogeul fericirii sale.

*

Norii vin dinspre locuința luxoasă de pe Briennerstrasse. Wagner începe să fie privit cu neîncredere. „Menaj în trei“, încep să zică münchenezii despre Cosima, Richard și Hans, cu toate că domnul și doamna Bülow locuiesc pe Luitpoldstrasse, altundeva. Un lux din ce în ce mai bătător la ochi, în vreme ce Minna, soția sa, lânzezește departe, nu-l face pe Wagner prea simpatic în ochii bavarezilor. E o chestiune cât se poate de personală, însă care completează zvonurile că muzicianul ar fi atotputernic la curte.

Acuzația circulă nestingherită. Nu e decât un curtean, un favorit. Îi mărturisește doamnei Wille: „De curând au apelat la mine părinții unei otrăvitoare.“ I se cere lui Wagner să obțină grațierea unor condamnați. Apoi apelează la el un personaj bine cunoscut poliției. Ferdinand Lassalle este democrat radical și socialist, un prieten al lui Marx și Proudhon care a luat parte la insurecțiile de la Düsseldorf din 1848–1849. Tocmai a scris o carte, *Capital și muncă*, și este fondatorul Asociației Generale a Muncitorilor Germani, cu un an înainte de crearea, de către Marx, a Asociației Internaționale a Muncitorilor, Prima Internațională. Îi cere lui Wagner să-i trimită regelui o notă împotriva ambasadorului bavarez în Elveția. Wagner refuză, subliniind că își interzice să intervină pe lângă suveran în altceva decât în domeniul artistic. Iar monarhul se dovedise autoritar. Concediasse trei miniștri, limitase acțiunile deputaților și se arătase deosebit de atașat de ideea păstrării independenței Bavariei. Un deputat liberal, contele Hergnenberg–Dux, rostise aceste cuvinte, care atunci rămaseseră fără răsunet: „Iată că ne-am întors în vremea nebuniilor.“* Dar

* Werner Richter, *op. cit.*

popularitatea regelui se datorează faptului că susține ideea unei Bavarii independente.

Wagner însă rămâne un străin. Prietenii pe care i-a adus aproape, precum prusacul Bülow, care au căpătat și ei pensii și favoruri regale, alcătuiesc un anturaj de străini.

Cu toate că până acum Wagner s-a abținut să intervină și să-și folosească influența pe care o are asupra regelui, întrevăderea sa cu „revoluționarul” Lassalle produce efecte foarte neplăcute. Münchenezii așteaptă de la Wagner mai mult decât recunoștință: vor fidelitate și discreție. Că Wagner trăiește pe seama vistieriei regale, treacă-meargă; însă cetățenii sunt neliniștiți de noile cheltuieli pe care acesta le plănuiește. După „Teatrul Wagner”, e în discuție un „Conservator Wagner”

Dușmanii săi se găsesc în chiar sânul cabinetului regal; sunt Pfistermeister și von der Pfordten, noul ministru de externe, funcție la care se adaugă și cea de prim-ministru. Dintre cei doi baroni, cel mai periculos pentru muzician este Pfordten. Cu toate că este bavarez, acesta s-a aflat un timp în serviciul regelui Saxoniei și l-a cunoscut pe Wagner în perioada sa de agitator din Dresda, în 1848. I-ar fi ușor să extragă de sub vâlul uitării câteva elemente defavorabile compozitorului. Deja a împiedicat o reprezentație cu *Tannhäuser* la München. Pfordten, un slujitor fidel, ba chiar zelos al lui Ludovic al II-lea, declarase cândva: „Bavaria poartă garanția longevității în istoria sa și în cea a dinastiei de care este legată, în constituția sa, în întinderea teritoriului, în demnitatea poporului său.” Ordinea domnește în Bavaria, regele este foarte iubit. Această serenitate trebuie păstrată. Cu începere din ianuarie 1865, Pfordten și Pfistermeister se ocupă de cazul Wagner. Tactica lor este simplă și eficace: să devină obstacole între rege și amicul risipitor al acestuia.

Primul obiectiv: oprirea hemoragiei financiare. Cabinetul sugerează să se treacă de la construirea unei săli permanente la cea a uneia temporare. *Glaspalast*-ul, complexul din fier și sticlă folosit pentru expoziții, zic ei, ar fi cât se poate de potrivit. Ludovic al II-lea refuză. Cabinetul recurge la o viclenie. Gottfried Semper, arhitectul recomandat de Wagner, un alt „pașoptist”, nu primește confirmarea scrisă a comenzii regale. Săptămânile trec. Contractul său, deși garantat, se pierde printre hârțoage și nu-i mai parvine; Wagner își liniștește prietenul, afirmând că promisiunea regelui este îndeajuns. Însă în realitate, neliniștit, îl înștiințează pe Ludovic: „Dacă acest proiect al lui Semper a primit aprobarea Majestății Voastre, s-ar simți onorat să primească instrucțiuni precise pentru punerea în

practică a planurilor. “ Degeaba a afirmat regele că este perfect de acord cu acest teatru, nu se întâmplă nimic. Cabinetul nu e la curent...

Al doilea obiectiv: să atingă persoana însăși a lui Wagner. După ridicarea în slăvi urmează discreditarea. Wagner, care a pus să i se facă portretul având pe fundal un bust al lui Ludovic, înfățișează tabloul regelui și, ca de obicei, nota de plată cabinetului. Fără nicio grija, în ziua de 6 februarie, la ora unu după amiaza își anunță prezența la Residenz, pentru audiența stabilită. Stupoare! Regele nu îl primește! Nu, Majestatea Sa nu este indispus, ci în dezacord cu domnul Wagner, i se răspunde.

Pe culoarele palatului, o întrebare se iscă pe toate buzele: Să fie asta dizgrația? Nu încă, însă afacerea Wagner s-a declanșat.

*

Cei doi baroni au profitat de imprevizibilitatea reacțiilor regelui. Știu prea bine că, în toiul celei mai mari bunăvoințe, Ludovic al II-lea poate, brusc, să se simtă lezat de un detaliu, de o familiaritate, de un gest sau cuvânt. Se relatează* că Wagner, într-o discuție, comisese eroarea de a-l fi numit pe rege „băiatul“ lui, în sensul că i-ar fi fost valet. Ipoteză neverificată ce pare, în orice caz, puțin probabilă. Însă poate că nici nu-i nevoie să inventezi o asemenea calomnie pentru a pune capăt unui capriciu regal.

Wagner se aruncă asupra mesei de scris, însă, din instinct, nu face nicio aluzie la incident.

Zvonul căderii în dizgrație e ca un detonator cu întârziere. Domnul Wagner, gălăgios, bătător la ochi și excesiv, atrăsese curiozitatea ziariștilor. Dar niciunul nu-și permisese comentarii acide. Acum, că se plantase sămânța îndoielii, presa începe o campanie împotriva „străinului“. E o veritabilă canonadă contra celui al cărui cap evocă, după spusele wagnerianului francez Schuré, „rând pe rând, într-un singur chip, fruntea lui Faust și profilul lui Mefisto“!

În 19 februarie, foarte reputatul și seriosul *Augsburger Allgemeine Zeitung* își lansează primele bombe jurnalistice. Sub titlul „Richard Wagner și opinia publică“ se poate citi: „Ceea ce numește el viață de zi cu zi și confort își are rădăcina într-o fire atât de dedată într-ale plăcerilor, încât și un pașă oriental s-ar simți stânjenit să-i fie musafir ori să se așeze cu el la masă.“

E drept, Wagner nu are stofă de ascet, iar stilul său de viață în inima unei Bavarii catolice și conservatoare, în mijlocul unui cartier dintre cele

---

* Wilfrid Blunt, *op. cit.*

mai frumoase, este o provocare. Ne putem totuși simți uimiți de un atac atât de direct. Însă în Bavaria libertatea presei este garantată din 14 iunie 1859. Cenzura, așadar, nu există; în plus, presa este „încurajată” în a-l critica pe Wagner. Articolul, anonim, continuă prin a face aluzie la sumele plătite de „generosul binefăcător” și se sfârșește cu aceste vorbe teribile pentru compozitor și prietenii acestuia: „Dacă va continua să se interpună între noi, bavarezii, și mult iubitul nostru rege, ar face bine să părăsească țara cât mai curând.”

E mai mult decât o amenințare sau un avertisment, este o capcană.

Muzicianul ar fi trebuit să se facă mic, să se apuce de lucru, să-și vadă lungul nasului. Wagner face exact dimpotrivă. Urgența, pentru el, este de a-și plăti creditorii cărora nu li s-au achitat încă toți banii din urmă și care, aflând despre miraculoasa avere a debitorului lor, încep să se prezinte la ușa lui. O urgență este și *Tristan*, la care repetițiile trebuie curând să înceapă.

Wagner, furios și temându-se să nu piardă totul, face singurul gest pe care n-ar fi trebuit să-l facă: răspunde. E curajos, însă nepotrivit. Invocă dreptul pe care îl are un bărbat de a-și vedea de treburile private, potrivit convingerilor sale... dar în această privință nu i se făcuse niciun reproș! I se reproșase că folosea fonduri publice pentru a duce o viață privată costisitoare. Nicăieri în articol muzica sa nu era pusă în discuție. Bülow, la rândul-i, îl atacă pe „infamul jurnalist anonim”, lucru care, firește, pune paie pe foc.

Afacerea Wagner ia proporții atunci când absența regelui de la o reprezentație cu *Tannhäuser* pare să confirme ieșirea din grații a compozitorului.

Însă Wagner, într-o scrisoare lungă adresată salvatorului său, îl întreabă ce-ar trebui să facă. Să plece? Să rămână? „Nimeni nu trebuie să sufere pentru mine și o uitare adâncă trebuie să șteargă tot ce s-a întâmplat. (...) Voi merita oare acest drept unic, pentru care aș sacrifica bucuros toate drepturile din lume? Așa nădăjduiesc. Rămân credincios până la moarte.”

Reacția regelui vine mai întâi pe calea presei guvernamentale. În 25 februarie, *Gazeta Bavariei*, apropiată curții, afirmă că influența compozitorului nu depășește domeniul restrâns al artei.

Apoi, răspunzând în amănunt chestiunii de încredere ridicate de Wagner, Ludovic al II-lea vorbește de vastitatea și intensitatea durerii sale. „Trebuie să-mi avertizez Unicul, scrie regele, că circumstanțe pe care nu le pot deocamdată ține sub stăpânire îmi creează implacabila necesitate

și-mi impun ca pe o datorie sacră să renunț pentru moment la întrevederile noastre (...) Sper din tot sufletul că vor veni și timpuri mai bune, când vom putea, ca altădată, să ne vedem și să ne vorbim. Se vor spulbera aceste obstacole jalnice! Curaj! Totul e bine! Cine ar fi putut gândi, cine ar fi putut prevesti o soartă atât de crudă? Dragostea este atotputernică. Vom învinge. Pentru totdeauna.“

Ceva s-a frânt. Ludovic resimte atacurile contra lui Richard ca pe critici aduse persoanei sale. Se simte lezat de reacția opiniei publice care, paradoxal, încearcă să-i demaște pe dușmanii regelui. Însă ce e grav în această scrisoare din 10 martie 1865 este că regele nu vede, ca ieșire din această criză, decât fuga. „Curaj!“ E singura povață pe care o oferă și pe care și-o dă lui însuși. Nicio clipă nu-i sugerează lui Wagner să-și calmeze indignarea, să câștige timp, să-și îndrepte anumite purtări. Nicio clipă regele nu ia în calcul măsuri constructive, coerente, pentru a-și apăra Prietenul Unic.

Ludovic al II-lea se mulțumește să spere. Nu acționează. Se izolează, fuge de realitate. Incontestabil, miracolul mult visat pe care-l realizase se împiedică acum de lipsa de înțelegere a anturajului său, o dezamăgire care, prin ricoșeu, capătă pentru el dimensiuni traumatice. Au vrut să-i facă rău lui Wagner, însă regele este cel afectat.

Wagner, între timp, își examinează situația defel confortabilă în care se află, mărturisindu-i doamnei Wille: „V-ați dat seama că tot ceea ce mi se pune în cârcă în mod deschis nu-i decât un pretext; asta n-are a face, calomnia își joacă deja ultima șansă disperată. Dar pentru care motive? Ar trebui să tremur negândindu-mă decât la liniștea mea, ar trebui să bat în retragere spre a-l abandona pe el între cei care-l înconjoară (...) Tactica exterioară a intrigii, unde întregul calcul constă în a mă scoate din pepeni ca să-mi smulgă vreo indiscreție, se prăbușește ca un castel din cărți de joc.“

Ciudat lucru; Wagner pricepe că i s-a întins o cursă, însă nu se sinchișește. Imprudența lui se explică. În 11 martie, regele îi spune: „Rămâneți. Rămâneți aici. Totul va fi minunat, ca înainte.“ Iar regele a asistat, în sfârșit, la o reprezentație cu *Tannhäuser*, împreună cu vărul său Gackl.

Wagner poate respira ușurat, furtuna a trecut și umbra dizgrației s-a risipit. E un moment nimerit pentru a se dedica repetițiilor cu *Tristan*.

Cabinetul regal a pierdut prima rundă. Ba chiar se pare că strădaniile lui Pfordten și Pfistermeister pentru a semăna discordia între rege și muzicianul său i-au apropiat și mai mult pe Ludovic și Richard. Este clasic.

Însă, în amândouă taberele, se stă cu ochii în patru. Wagner e mai „periculos“ decât s-a crezut, socotesc baronii. Cât despre muzician, acesta știe acum că dacă voința suveranului e un lucru, punerea în practică a acestei voințe de către miniștri și administrație e cu totul altceva.

*

A doua rundă începe cu un mic război al poreclelor. Pfordten și Pfistermeister sunt botezați „Pfo“ și „Pfi“ de Wagner, care se amuză pe seama lor. Cei doi îi răspund cu asupra de măsură: Wagner devine „Lolus“, reîncarnarea Lolei Montez! Porecla prinde, iar aluzia este cu atât mai limpede cu cât — supărătoare coincidență — este știut că Briennerstrasse, unde locuiește Wagner, se intersectează cu Barerstrasse, unde Ludovic I o instalase pe Lola Montez... Lola și Lolus, așadar.

Dansatoarea și muzicianul au trei puncte comune: sunt străini, sunt costisitori și fac scandal.

La München, lumea începe să-l socoată pe Ludovic al II-lea un demn urmaș al lui Ludovic I.

*

Un alt prenume, mai prestigios, sudează reconcilierea dintre rege și al său „prieten unic“: *Tristan*. În 1859, Wagner a finalizat această operă, însă lucrarea n-a fost niciodată reprezentată pe scenă. Spre necazul compozitorului, opera e știută ca imposibil de jucat. Ludovic al II-lea acceptă provocarea; va permite crearea unui spectacol cu *Tristan*, adăugând la mecenat o dimensiune care-i e dragă: vrea să facă lumea să prindă gustul pentru Wagner dăruindu-i lucrări noi. Acolo unde cei mai îndrăzneți directori de operă dăduseră înapoi, regele Bavariei își face o obligație de onoare din a reuși. E suficient să deschidă larg băierile pungii.

Din aprilie, se dă startul repetițiilor în mica sală de teatru de la Residenz. În fiecare dimineață, Hans von Bülow își muncește fără preget muzicienii, care nu au la inimă aroganța sa prusacă.

Regele urmărește pregătirile cu o exaltare cum nu a mai simțit niciodată. Singura umbră de nemulțumire e un dezacord în privința alegerii sălii. Regele ar dori ca lucrarea să fie găzduită de Opera regală, unde cele două mii de locuri îi par a servi mai bine drama lui *Tristan și Isolda* decât intimitatea salonașului rococo de la palat. Din motive de acustică, Wagner insistă, iar regele cedează: „El dorește asta“. El, acest Wagner căruia regele i se adresează acum, în scrisori, la persoana a treia... În primăvara

lui 1865, comuniunea intelectuală dintre Ludovic și Richard atinge nuanțe divinatorii.

În 12 aprilie, când Bülow urcă la pupitru pentru prima repetiție generală, e oficial tatăl unei fete, născută în zori. Prenumele care i s-a ales este Isolda. Nașterea Isoldei în ziua lui Tristan! O coincidență aproape incredibilă. Wagner vede aici un semn de la zei. Ar fi putut mama fetei, Cosima, să-i ofere un omagiu mai special și totodată mai bine disimulat lui Wagner, părinte al operei și totodată al fetei?

Regele nu e în pană de inspirație. Vrea să boteze și el ceva; va da numele Tristan vapoșului cu care va face numeroase escapade. Micul vas cu zături va străbate undele lacului Starnberg expunându-și pe laturi, cu enorme litere gotice, numele.

În acest timp, Bülow se dezlănțuie asupra muzicienilor și, cu nervii întinși la maximum (își revine după boală), își îngăduie noi grosolării. Solicită mai mult spațiu pentru orchestră și i se răspunde că asta ar însemna renunțarea la treizeci de locuri. Bülow reacționează afirmând că cei treizeci de spectatori sunt oricum inutili și taxând-i de „porci“

Insulta, răspândită de răuvoitori, e preluată în coloanele publicației *Münchener Neueste Nachrichten*, de parcă presa ar fi așteptat cu nerăbdare un pas greșit al clanului Wagner. Iar acum au comis-o ! Incidentul raportat de *Ultimele știri din München* — principalul cotidian liberal — stârnește un asemenea scandal că Bülow trebuie să-și ceară scuze în paginile sale. O va face dând vina pe un grup mic de antiwagnerieni. Însă alte gazete, ca de pildă *Neuer Bayerischer Kurier* și *Volksblatt*, nu iartă injuria. Bülow, ca și Wagner, trebuie să se țină tare; nimic nu le va fi iertat.

Regele își stăpânește cu greu nerăbdarea. În cele din urmă se stabilește ziua de 15 mai ca dată a premierei lui *Tristan*. S-a făcut un an, de-acum, de când Wagner se află sub protecția regelui Bavariei. În ziua aniversării primei lor întâlniri, în 5 mai, muzicianul îi scrie regelui: „Nu pot spune că, în acest ultim an, am intrat într-un refugiu al păcii, ba chiar mă întreb dacă voi avea parte de acest refugiu altundeva decât în mormânt. Poziția mea și relațiile cu lumea vor fi întotdeauna supuse unor perturbații de care sunt vinovate extraordinarul și excepționalul; e sigur că n-am fost scutit de ele pe parcursul acestui an, unde mai fiecare zi s-a scurs aducându-mi supărări, încordare, neliniști și tristețe (...) Trebuie să recunosc că întreaga mea viață de până acum mi se pare, în comparație cu acest ultim an, lipsită de valoare, trăită searbăd. (...) Nu cunosc și nici nu voi cunoaște vreodată ceva mai frumos ca Majestatea Voastră!“

Ce schimbare, într-un singur an! Scârbit, plin de amărăciune, Wagner a rămas totuși pe loc. Mantaua de aur cu care l-a acoperit regele e o protecție imperfectă contra invidiilor, ranchiunelor și criticilor. Wagner e foarte conștient că nimic nu poate fi ușor, că nimic nu îi e garantat.

Paradoxal, dintre cei doi, Ludovic pare în aceste circumstanțe mai rezistent. Pe 10 mai îi răspunde lui Wagner: „Niciun moment de pace, nicio bucurie nu pot încerca dacă trebuie să mă tem de nemulțumirea autorului acestor extaze nepământene, de nemulțumirea Unicului meu, cel pentru care sunt gata în orice clipă mai degrabă să renunț la viață decât să știu că nori amenințători îi acoperă cerul (...) Nu deznădăjduiți, vă implor! Peste tot pe unde ați umblat, până în momentul de față, ați luptat contra mediocrității din lumea teatrului; de-acum înainte totul se va face într-o perfecțiune. Perfecțiunea va fi soluția tuturor problemelor. Curajul nu-mi va slăbi (...) Vom zgâlțâi limitele obișnuinței, vom distruge convențiile acestei lumi egoiste și vulgare.“

Tristan este responsabilă pentru această dârzenie a regelui Ludovic. Regele, în exaltarea sa, îl confundă pe Wagner cu *Tristan*. Și, fără îndoială, opera trece înaintea creatorului său. *Tristan* devine o realizare comună al cărei veritabil zămislitor este regele. Înflăcărarea aceasta explică totodată și de ce Ludovic nu e preocupat decât de viitor, în vreme ce Wagner îndură povara trecutului. Ludovic, proaspăt și tânăr, se avântă în viață fixându-se pe Wagner. Trecutul, prezentul său sunt Wagner. La fel și viitorul. Muzicianul a înțeles prea bine starea de spirit a regelui, fiindcă îi scrie: „Dacă *Lohengrin* mi-a adus inima voastră, *Tristan*, știu asta, o va păstra alături de mine.“

Din toată Europa, wagnerienii — există deja această sectă — o pornesc spre München. Din Berlin, din Sankt Petersburg, din Londra dar și din Paris, muzicieni, dirijori, directori de conservatoare vin să fie martorii orbitoarei gloriei wagneriene. Bülow se epuizează și își epuizează și orchestra cu douăzeci și una de repetiții. Caricaturistul jurnalului satiric bavarez *Punsch** îl desenează pe Bülow în fața a diverse pasaje muzicale, de la *crescendo* la *pianissimo*, de la *maestoso* la *fortissimo*. Cu țacălie și mustață a la Napoleon al III-lea, cu lornionul cocoțat pe nas, dirijorul e reprezentat pe rând în genunchi în fața pupitrului, copleșit de greutatea partituri, apoi întins pe jos sau atacând notele ca un spadassin...

* Nu trebuie confundat cu celebrul magazin britanic *Punch*.

În vreme ce Münchenul se amuză de această bandă desenată pușintel cam ireverențioasă, ziua cea mare sosește. În dimineața zile de 15 mai, Ludovic al II-lea al Bavariei și Richard Wagner își scriu, terminându-și scrisorile cu aceste cuvinte: „Ziua lui Tristan...” Totul arată minunat și toate locurile din sală sunt rezervate. Regele, foarte agitat, îi scrie lui Wagner: „Unicul și deplinul. Culmea extazului meu. (...) Aștept cu bucurie seara!” Wagner îi răspunde în același ton: „Salvatorul! (...) Iată și ziua pe care mi-o oferă îngerul meu.”

S-a făcut deja după-amiază târziu când un zvon se insinuează prin oraș. La orele șaptesprezece și jumătate, pe ușa Operei Regale (Wagner a abandonat până la urmă sala înghesuită de la Residenz), un anunț scris de mână și nesemnat dă de știre că reprezentația este amân timer din cauza indisponibilității doamnei Schnorr, care trebuia să interpreteze rolul Isoldei... Pentru Wagner și rege, întâmplarea e catastrofală. Comentariile se încing. Sunt pe cale să câștige dușmanii lui Wagner partida?

În realitate, aceștia n-au nimic de-a face. Malvina Schnorr, soție a marelui tenor Ludwig Schnorr care trebuie să-l în truchipeze pe Tristan, a făcut o baie prea caldă și vaporii de apă i-au afectat corzile vocale! Nu-i nici complot și nici vreun capriciu de divă, însă incidentul îl consternează pe Wagner. Căci în aceeași zi o situație mai serioasă, de data asta una pusă la cale, eșuase în a-l compromite. Ca din întâmplare, fusese vorba despre bani. În dimineața premierei, un executor se prezentase la domiciliul muzicianului, cerând plata imediată a unei sume către doamna Julie Schwabe. Aceasta din urmă, de origine franceză, îi împrumutase cinci mii de franci lui Wagner cu ocazia șederii acestuia la Paris, în 1861. Wagner o uitase, așa cum uitase de toți creditorii săi. Amenințarea e serioasă: Wagner riscă închisoarea. Să ajungă la închisoare în ziua lui *Tristan*! Neavând la dispoziție suma, o trimite grabnic pe Cosima la palat, unde regele pune să se plătească datoria. Wagner, iarăși, a fost salvat *in extremis*. Abia dacă a trecut șocul și muzicianul încearcă să-și vină în fire, când Ludwig Schnorr îl anunță, în lacrimi, că Malvina nu mai are decât un firicel de voce, din pricina acelei băi stupide...

Wagner se arată, și aici, mai deznădăjduit decât regele. Însă vestea acestei încurcături nu e decât încununarea unor circumstanțe defavorabile. Știrile alarmante pe care le-a primit de la un prieten medic îi tulbură fericirea traiului cu Cosima. Minna, soția lui, este foarte bolnavă. Fie va fi fost vorba de vreo vinovăție reală ori de vreo umbră care-i întuneca noua existență, Wagner se arată afectat. Soția abandonată, datoriile pe

care nu le-a terminat de plătit, comploturile... Într-un an, s-au schimbat oare lucrurile cu adevărat? În seara de 15 mai, e atât de decepționat și de abătut, încât îi scrie iarăși regelui: „Nu mai valorez nimic pentru această lume, viața mi-a fost prea mult expusă la josnicia umană. Am ajuns, privind în inimile oamenilor, să întrevăd un abis pe care nicio speranță nu l-ar mai putea umple.“

Ludovic al II-lea răspunde: „Vă cred și înțeleg că ajungeți să cădeți pradă acceselor de furie îndreptată împotriva speciei umane. Să ne gândim, totuși (nu-i așa, dragul meu?) că există încă destule ființe nobile și bune, care stârnesc bucuria de a crea și de a trăi. Nu vă pierdeți nădejdea.“

Regele adaugă și această povață: „Practicarea uitării este un gest de noblețe.“

Iată, din nou, diferența dintre cei doi. Wagner are senzația că nu va izbuti nicicând să scape de trecutul său; spirite răuvoitoare se încăpățânează să-l tulbure, să-l șubrezească și să-l murdărească. Regele, dimpotrivă, e preocupat de viitor și, pentru a nu suferi decepții, are arma psihologică supremă: uitarea, detașarea, evazionismul.

Majestatea Sa încă speră ca *Tristan* să poată fi jucat în următoarea zi, însă Malvina nu se va dovedi nici atunci capabilă să cânte.

Regele își pune atunci sfaturile în practică: pleacă la Berg, în castelul său, pentru a-și începe „șederea la țară“, dând asigurări: „Mă aștept numai la lucruri bune de la țara peste care domnesc“, dar având și regrete: „Ce minunată amintire! A fost ca-n Paradis! Ce m-aș bucura ca și în acest an să-mi pot onora prietenul!“

Familia Schnorr părăsește și ea Münchenul. S-a hotărât că vor reveni de îndată ce Malvina își va recăpăta vocea.

În seara de 16 mai, Wagner e în culmea amărăciunii, în vreme ce toată lumea are pe buze bârfe despre acest *Tristan* ce n-a mai ajuns să vadă ziua cea mare a premierei, însă pe care privilegiații îl cunosc deja.

Am putea vorbi, aici, de tentative de complot. Regele a făcut deja pentru Wagner un gest de o covârșitoare importanță politică. În 11 mai, cu ocazia repetiției generale, în prezența a șase sute de invitați, Ludovic al II-lea de Bavaria semna un act de amnistie în favoarea tuturor participanților la tulburările politice din 1848–1849. Măsura era transparentă; Wagner, unul dintre insurecționiștii de la Dresda, beneficia de această iertare acordată public. Regele nu mai era doar un protector luminat, ci și un suveran iertător și atotputernic. Compozitorul nu mai era nici el un revoluționar. Anunțul că un anume Richard Wagner era căutat de

autorități, apărut în 16 mai 1849 în *Leipziger Zeitung** și care-l transformase într-un fugar prin Europa, nu mai însemna acum decât o amintire întunecată. Ca să mulțumească monarhului, Wagner, înainte de preludiu, apăruse pe scenă și ținuse o scurtă cuvântare socotită de cei prezenți „exceletă, modestă, simplă și călduroasă“, în care mulțumise orchestrei. Publicul, din păcate, rămăsese rece. *Tristan* surprindea, uluia, șoca fără a entuziasma sala, în care se găseau de altminteri mulți prieteni și muzicieni versași. Unul dintre martori, soția pictorului Wilhelm von Kaulbach, ea însăși violonistă, care primise loc în sală de la Cosima, își povestește impresiile într-o scrisoare adresată soțului: „În sfârșit... a început preludiul, interpretat magnific însă fără să corespundă concepției noastre obișnuite despre muzică... Întreg actul al doilea constă într-un duet de patruzeci și cinci de minute, fără pic de oprire, de o pasiune care se transformă în furie. Aproape că i-aș putea spune barbar. (...) Partiturile vocale sunt doar țipete și răcnete; interpreții rag, urlă, mormăie, în vreme ce orchestra îi acompaniază în cacofonia cea mai șocantă.“**

Încă o dată descoperim discrepanța dintre entuziasmul regelui și reacția caldă a publicului. Discrepanță cu atât mai evidentă cu cât opera, niciodată jucată, este nouă. Publicul nu se lasă convins că e vorba despre inovație acolo. Ne aducem aminte de o critică nemiloasă a uverturii la *Tannhäuser*, cântată la Paris, apărută într-un articol al gazetei *National* din 30 noiembrie 1850: „Opera ni s-a părut doar acompaniamentul extrem de strident al unei melodii absente. Nu există, până la urmă, lege care să împiedice compunerea de partituri fără pic de habar. Lucrarea domnului Wagner este, așadar, perfect legală.“

Mai puțin legală, în ochii cabinetului, este măsura amnistiei acordate insurecționiștilor. Lui Pfordten nu-i e greu să-și rememoreze faptul că Wagner a fost nu doar participant, ci și teoretician al revoltei, fiindcă publicase în 1850, la Leipzig, un eseu despre *Artă și Revoluție*.

În aceste condiții, sosirea executorului în chiar dimineața premierei la *Tristan și Isolda* aduce mult cu o întâmplare... provocată. Însă, atunci când manevra eșuează, baronii „Pfo“ și „Pfi“ învață un lucru: nu banii sunt calea directă pentru a-l înlătura pe Wagner. Regele e gata să-i plătească datoriile, să pună să se voteze credite. Acestor asalturi meschine contra Prietenului le poate replica imediat cu o trăsătură de condei,

* Redactorul-șef, Oswald Marbach, era un cumnat al lui Wagner.

** Wilfrid Blunt, *op. cit.*

asigurându-i compozitorului sprijinul vistieriei regale. Este pentru rege o obligație asumată, un gest natural, un mijloc de a atinge sublimul prin reglarea acestor „situații“

Va trebui deci să se găsească altceva pentru neutralizarea lui Wagner...

Care, de fapt, este deja destul de zguduit. În 30 aprilie, în plină repetiție, îi scrisese doamnei Wille plângându-se de „grosolănia înfiorătoare a anturajului (și a tuturor celorlalte din jur), în timp ce el domnește cu înțelepciune, cu un instinct infailibil! Să dea Domnul să prospere și să reușească! Atunci, în sfârșit, națiunea germană va avea modelul de care are nevoie, un alt Frederic al II-lea.“

Richard Wagner înțelesese cu vârf și îndesat că, fără regele Bavariei, n-ar fi fost nimic.

*

Ludovic al II-lea s-a retras, așadar, în castelul Berg. Atmosfera repetițiilor din care n-a pierdut nimic, intensă încordare nervoasă pe care a simțit-o la repetiția generală, încercările din ultimele zile și teribila dezamăgire a premierei anulate l-au sleit de puteri. Strălucirea soarelui și peisajul încântător nu sunt de ajuns ca să-l lecuiască. Citim toate acestea în scrisorile din ultima parte a lunii mai, unde își exprimă pe rând și încrederea, dar și neîncrederea în ce va aduce viitorul. Invitându-l pe Wagner la Berg, are grijă să precizeze: „...Vai! Circumstanțele mă constrâng, o știți prea bine, la o mare prudență. Dacă ați accepta o locuință prin preajmă, situația s-ar ușura mult...“

Trebuie să ne întrebăm aici dacă cei doi baroni din cabinet n-au reușit, până la urmă, să ciobească din entuziasmul regelui. Nu, nu încă. Însă suveranul este, fizic, într-o asemenea stare, încât vrea să se refacă fără a risca șocuri prea violente. Imaginația-i excesivă, pe care o acuzase doctorul Geitl, medic al curții, a făcut din el adevăratul „părinte“ al lui Tristan. Și nu se va mai întoarce la München până la premieră.

Familia Schnorr revine la începutul lui iunie, amândoi cât se poate de capabili vocal. Se anunță, așadar, *Tristan* pentru 10 iunie.

Wagner scrie că, în acea zi, va lua o masă foarte simplă cu trei prieteni. Le va frânge pâinea „precum la Cina cea de Taină“! Misticismul nu este trăsătura cea mai neînsemnată a acestei zile.

În 10 iunie, duminică, la ora șase după-amiaza, Opera Regală este ticsită. Ochii a două mii de spectatori sunt fixați pe ornamentele aurite ale lojei regale. Regele apare singur și — ceea ce surprinde — într-un

costum simplu, de seară. Va avea alte extravagante vestimentare. Unul dintre primii wagnerieni, francezul Schuré, prezent în sală, povestește: „...Strălucea, în acea clipă de o frumusețe uluitoare. Trăsăturile fine de adolescent, fruntea boltită, încadrată de părul negru și buclat, ochii săi mari și albaștri cătând, ca întotdeauna, undeva către văzduh, licărind blând. Întreaga sa personalitate transmitea o exaltare calmă și entuziasmul cel mai pur. Zvon de fanfară și ovații repetate îl salutară; însă, cu privirea pierdută, părea să nu zărească mulțimea ce îl aclama.“

Întregul München este acolo.

Familia regală a făcut și ea drumul. Prințul Luitpold, unchiul regelui, ducele Max al Bavariei și soția sa, ducesa Ludovica, sunt de față. Într-o lojă învecinată, este remarcat un alt Ludovic: bătrânul rege Ludovic I, care a renunțat la exilul său voluntar și a venit special la München pentru eveniment. E interesant de notat prezența sa, fiindcă bunicul urmărește de aproape destinul nepotului. Când primele atacuri contra lui Wagner apăruseră în presă, Ludovic I îi dăduse acest sfat lui Ludovic al II-lea: „...Nu renunța la niciunul dintre drepturile Coroanei. Îți vor fi recunoscători pentru o vreme, însă pierderea va rămâne dureroasă pentru totdeauna. *Aura populus* e atât de schimbătoare! Bunicul tău a învățat-o pe pielea lui. . . “ Iată un avertisment de care, la vremea lui, ar fi trebuit să țină seama bătrânul rege însuși. Ludovic al II-lea va ține seama de povață. Are un simț al datoriei mai accentuat decât cel al bunicului său, un soi de conștiință pe care și-o menține trează, în vreme ce conștiința lui Ludovic I a fost adormită de farmecece Lolei Montez. Însă ceea ce contează în seara premierei este că bătrânul rege, care a înțeles prea bine importanța „bătăliei pentru *Tristan*“, a venit să-și încurajeze, aprobe și susțină nepotul.

Iubitori de operă din întreaga Europă îl aplaudă în picioare pe regele Bavariei care, scăldat în strălucirea celor douăzeci de ani ai săi, pare aproape despovărat. Exaltarea calmă pe care o observă Schuré ascunde o excepțională emoție, iar Wagner, palid la față, e în culise. Cele trei acte se bucură de un mare succes și muzicianul își capătă laurii pe care n-ar fi crezut vreodată să-i poată obține. *Tristan și Isolda*, opera socotită de nejucat și pe care n-o voia nimeni, tocmai a fost zămisliță.

Suveranul e și mai impresionat decât după ascultarea lui *Lohengrin*. Noaptea, așterne grăbit câteva cuvinte pe o foaie și-i trimite îndată misiva lui Wagner: „Unică, Preaferitică, Inefabilă Împlinire — extaz binefăcător — inconștient — voluptate supremă. Operă divină. Eternă. Credincios până dincolo de moarte.“

Regele este într-o asemenea stare de surescitare nervoasă că bolborosește scriind. Stilul aduce cu cel al unui mesaj telegrafic, cuvintele se precipită. Prea multă bucurie, prea multă fericire. Lirismul este învins de emoție. Și aceste câteva rânduri din 10 iunie 1865 alcătuiesc cea mai scurtă dintre scrisorile pe care regele i le scrie lui Wagner. Vreme de aproape douăzeci de ani, zguduirea pe care i-a provocat-o *Tristan* va rămâne de neegalat în sufletul regelui Bavariei.

Succesul lui *Tristan* se răsfrânge asupra celor doi, iar Wagner socotește că de-acum i-a cucerit pe münchenezi. *Augsburger Allgemeine Zeitung* îl glorifică, în numărul din 16 iunie, pe suveran: „Când a pătruns în loja sa, exact la ora șase, întreaga sală a explodat în aclamații și de trei ori trâmbițele au sunat pentru a însoți aceste expresii ale recunoștinței pe care publicul voia să o transmită tânărului rege pentru că făcuse posibilă o asemenea reprezentație.”

În 13 iunie, la reprezentația a doua, și aceasta în prezența regelui, Wagner este chemat la rampă de trei ori. În 19, Ludovic al II-lea nu este în sală. Îl primește pe nașul său care îi este și unchi, fostul rege Otto al Greciei. De la abdicarea sa din 1862, acesta locuiește la Bamberg. Tenorul Schnorr (Tristan) îi scrie tatălui său: „Sala a fost plină ochi, aplauzele călduroase. Un singur lucru a fost aparte. Tânărul rege nu a venit la teatru. Primise o vizită a regelui Otto, după ce solicitase ca reprezentația să fie amânată cu o săptămână. Wagner pleca în același timp la Berg și reprezentația a fost menținută în program pentru toți prietenii care sosiseră deja. Regele însă n-a venit, fiindcă n-ar fi putut să asiste decât însoțit de regele Otto și nu poate suporta în niciun chip să fie deranjat cu întrebări. S-a urcat pe cal și a plecat în munți. Otto a asistat însă cu un deosebit interes la reprezentație, de la început până la sfârșit, și s-a făcut remarcat prin aplauzele furtunoase, nepărăsindu-și loja până ce n-am fost chemați de patru ori la rampă.”

Regele Bavariei îl primește pe ex-regele Greciei și-l lasă singur la teatru! Reacție bizară ce arată bine felul în care Ludovic al II-lea îl „trăiește” pe *Tristan*. Nu mai este vorba doar de a fi cel ce a reușit să facă să se joace opera de nejucat, *Tristan* face acum parte din viața sa.

La 1 iulie, o a patra și ultimă reprezentație sfârșește seria, lăsându-l pe rege într-un asemenea hal de surescitare că acesta se întoarce în plină noapte la Berg, cocoșat în locomotiva trenului său special, după ce trăsese semnalul de alarmă fiindcă în vagon era sufocant de cald! Își calmează nervii în aerul înviorător de afară și viteza prelungește extazul celor cinci ore de operă.

Să facem o paranteză în privința acestui tren regal, căci Ludovic al II-lea îl va folosi foarte adesea în deplasările sale. Progresul științific îl interesează, atâta vreme cât îl poate pune în serviciul visurilor sale. Va pune să se construiască în castelele și în palatele sale mașinării stranii, mecanisme complexe și încălțite care vor aduce lumina în peșteri artificiale, vor însuflă lebede de ipsos și vor proiecta pe tavanul unei încăperi un întreg cer înstelat. Și, dacă tot vorbim despre extravaganța barocă a castelelor lui Ludovic, să nu uităm totuși să amintim de tren, un vehicul revelator și anterior celorlalte construcții faimoase, alcătuit dintr-o locomotivă Crampton „Poelnitz“ cu tiraj forțat, trei vagoane de călători și unul pentru bagaje în albastru și auriu, culorile preferate ale regelui. Vagonul-salon, imprimat cu emblema regală, are montată deasupra sa o coroană masivă din aur, interiorul, greoi și bogat, e compus din canapele și fotolii tapițate cu albastru și auriu, ca și un extraordinar tavan aurit, pictat cu scene de călătorie. E un veritabil castel pe șine, un *Linderhof* umblător care dă seama de gusturile regelui așa cum castelele îi vor oglindi sufletul.

Tristan este un triumf al cărui răsunet se propagă în întreaga Europă, mărturiile celor prezenți coroborându-se cu relatările din ziare. Curios lucru, tocmai un jurnal francez rezumă cel mai bine ce ascunde această reușită, anume veritabila intrare în scenă a noului rege al Bavariei. Citim în *Progrès de Lyon*, numărul din 1 iulie: „Comportamentul regelui pe parcursul celor cinci ore ale reprezentației a fost una dintre curiozitățile spectacolului. Să fiți convinși că se va mai auzi de acest tânăr principe. Un rege de douăzeci de ani, mai liberal decât opoziția pe care o stimulează, care nu dă înapoi în fața niciuneia dintre problemele cele mai acute ale artei este o apariție rară în istorie.“

O definiție excelentă.

Și, paradoxal, această intrare este totodată și o ieșire. Regele, mai afectat de calomnie decât s-ar crede, va începe de-acum înainte să nu mai aibă încredere în anturajul său și va apărea mai puțin în München, ca și cum n-ar vrea să fie mănjit de mizeria scandalului. Doar opera și teatrul îl vor mai atrage cu adevărat în capitală. În vara anului 1865, centrul Bavariei se mișcă imprecis și temporar către Alpi, urmând capricioasele escapade ale lui Ludovic. Nu peste mult, munții puri și neatinși vor deveni adevăratul său regat.

În 21 iunie, pentru întâia oară, Ludovic trimite o scrisoare localizată „în Alpi“, care-i ține loc de castel, „departe de agitația umană“, și se lasă

cuprins de sentimente bucolice. „De mult, deja, lumina zilei s-a prăvălit după șirurile înalte de munți“, scrie regele. „Pacea domnește în văile adânci; zvonul de talangă al turmelor, cântecul unui păstor urcă până la divina-mi singurătate; blând și limpede, luceafărul de seară licărește departe, arătând calea trecătorului ce hoinărește prin văi și făcându-mă să mă gândesc la preaiubitul meu prieten și la muzica sa dumnezeiască.“

Cu bruschetea-i obișnuită, regele a fugit din München după *Tristan*. Se simte epuizat, cu mintea sleită, însă nu e lipsit de realism. A priceput mai bine decât a lăsat să se înțeleagă ce fel de persoană e Wagner și ce luptă neîncetată va trebui să ducă contra dușmanilor acestuia.

Ludovic al II-lea, orb în fața evidenței? Nici pe departe! Regele a decis, pur și simplu, să se lase cât mai puțin afectat de calomniile și josniciile. Vrea să se păstreze neatins, să conserve ce e frumos și măreț, Arta. Nu putem socoti, așadar, că plecarea sa a fost datorată unei lipse de curaj.

Îl vor afecta două evenimente triste, două decese: cel al fostului său preceptor, contele de La Rosée, apoi cel a lui Tristan, tenorul Ludwig Schnorr care întruchipase personajul.

Generalul conte de La Rosée se îmbolnăvise grav, iar regele dorise să-l revadă pe cel pe care-l numea al doilea său tată. Înfășurat într-o mantie largă, închisă la culoare, Ludovic, pe jos, apare la domiciliul fostului său preceptor. Bucătăreasa, care nu-l recunoaște în penumbra din vestibul, nu-i dă voie să intre. Ludovic insistă. E căutată doamna de La Rosée, care descoperă că vizitatorul nu e altcineva decât regele. Bucătăreasa e cât pe ce să leșine, iar Ludovic îi întinde, surăzător, mâna. Când tânărul monarh pătrunde în odaia generalului, acesta e mișcat până la lacrimi; va muri la câteva zile după aceea. Pe Ludovic îl impresionează mult această dispariție. Spectacolului morții i se alătură, în sufletul acestei ființe excesiv de sensibile, durerea pierderii. Plecarea dintre cei vii a contelui e un adio spus copilăriei, de care Ludovic pare să se fi desprins cu multă greutate.

Mai aproape în timp este serata din 12 iulie, unde Richard Wagner, pentru a-i mulțumi suveranului său, dirijează personal un concert alcătuit din fragmente ale lucrărilor sale, în sala mică de la Residenz. Reprezentația, strict privată, permite soților Schnorr să interpreteze extrase din *Walkiria*, din *Siegfried*, din *Aurul Rinului* și din *Maestrul cântăreți*. Șapte zile mai târziu, Ludwig Schnorr, care se plânsese de curent pe scenă și de crize violente de reumatism, moare. N-avea nici treizeci de ani. Wagner, dat peste cap, însoțit de Bülow, călătorește până la Dresda. I se

transmit ultimele cuvinte ale lui Tristan al său: „O, Siegfried, Siegfried! Adio! Consolăți-l pe Richard.“

Wagner, zdrobit, blestemă soarta crudă. Oare mereu o nenorocire va urma unei bucurii? Oficial, succesul operei *Tristan* îi pune cu botul pe labe pe adversari. Însă, în umbră, cabinetul regal nu se dă bătut. Lui Pfordten și Pfistermeister li s-a alăturat un al treilea baron, Sigmund von Pfeufer, șeful poliției din München. După „Pfo“ și „Pfi“, iată-l și pe „Pfeu“... care e și el de părere că Wagner îl cam acaparează pe rege.

De fapt, tânărul suveran și-a pierdut deja iluziile în privința lui Wagner. Decide totuși să intre în joc și-l invită pe Prietenul Unic să întreprindă un voiaj la una dintre cabanele sale, refugiul Hochkopf, în inima Alpilor, care domină Wachelsee. Wagner se lasă rugat, șovăie. „Îmi cunosc prea bine vechiul ghinion care face ca, ori de câte ori stabilesc ceva ce are de-a face cu timpul și spațiul, calculele mele să fie greșite.“ Muzicianul e pe deplin conștient că ar fi imprudent să se depărteze de München și în același timp că ar fi extrem de riscant să rămână departe de rege, care străbate pisc după pisc munții, de la vastul Hohenschwangau până la cabana pitorească de la Pürschling, insesizabil, niciodată stând locului, imprevizibil. Dialogul se desfășoară însă într-un registru în aparență foarte practic, material. Fiindcă timpul e împotriva Prietenului, victoria obținută cu *Tristan* trebuie consolidată. La începutul lui august, Richard Wagner îi solicită regelui să i se ofere public însărcinarea de a-și pune în practică proiectul care vizează întemeierea unei Școli Germane de Muzică. „Partea pur administrativă ar reveni, firește, funcționarilor cabinetului vostru. Astfel partea de «întreținere» va fi separată, iar eu voi putea furniza partea de «cunoaștere într-ale artelor».“ Iată primul său atac, indirect însă neșovăielnic, împotriva lui Pfistermeister. Noul teatru și conservatorul trebuie să fie — e și ideea regelui — desprinse de cabinet și cheltuielile în cauză trebuie trecute pe lista de cheltuieli publice. Progres considerabil, care consolidează ca nimic altceva poziția lui Wagner. Pentru a realiza acest plan, regele apelează la baronul von Moy, desemnat, mai mult sau mai puțin, să ocupe poziția de ministru al internelor. Se va întâlni cu Wagner, care îi face o vizită. Eliminarea lui Pfistermeister e un lucru bun, însă ideea unui intermediar nu-l încântă pe compozitor. Dar asta-i viața! Wagner își face bagajul și, însoțit de servitorul său Franz și de bătrânul câine Pohl, pornește spre Alpi, lucrând totodată la *Siegfried* și schițând contururile operei *Parsifal*. A avut însă grijă să trimită regelui o scrisoare cu ceea ce numește „condițiile necesare pentru această schimbare“,

care nu e altceva decât o nouă solicitare de fonduri fiindcă, subliniază compozitorul, „doar regele îmi poate oferi ceea ce lumea îmi datorează” Suma, enormă, ajunge la 200 000 de guldeni, împărțiți în 40 000 bani gheață — datoriile, iarăși datoriile — și 160 000 depuși într-o bancă cu scopul de a produce o dobândă trimestrială de 2 000 de guldeni. Mai cere și să devină proprietar al casei de pe Briennerstrasse.

I-a luat o oră lui Wagner să-și estimeze securitatea financiară și să-și facă socotelile. Un singur adagiul la acest memoriu adresat regelui: „...iar acum, prietene, e cazul să reglementăm cu calm situația mea personală”

Putem socoti sordidă perpetua nevoie de bani a lui Wagner. Și trebuie să fim de acord că acum nevoile sunt mai degrabă pretenții. Cel mai neplăcut este că beneficiarul însuși e cel care își stabilește condițiile. Aceste amănunte, chiar dacă nu umbresc cu nimic geniul muzicianului, aruncă o lumină nu tocmai favorabilă asupra omului Wagner. Să ne amintim totuși, în apărarea sa, că în întreaga Europă nu există decât un singur Ludovic al II-lea de Bavaria.

Printr-o întorsătură a sorții, muzicianul care a vrut să-și asigure viitorul și siguranța detaliindu-și bugetul de cheltuieli își va grăbi astfel căderea, fără ca regele să poată face ceva. Precauțiile prea mari ale lui Wagner vor da cabinetului ocazia să lovească.

Pfistermeister execută o manevră vicleană. Cu Wagner absent din München, baronul îi scrie Cosimei, în 26 august, că Majestatea Sa e de acord cu dorința muzicianului. Sumele cerute de acesta vor fi vărsate. La puțin timp după aceea, consilierul revine cu precizarea că cei 160 000 de guldeni ce alcătuiesc capitalul vor fi înlocuiți cu dobânzile la sumă, adică 8 000 de guldeni pe an... Cât despre cei 40 000 de guldeni bani gheață, Pfistermeister se exprimă atât de vag încât e greu de știut dacă regele acceptă cu adevărat să îi plătească datoriile. Lui Ludovic, în munții săi, Wagner îi povestește ce existență duce la München, repetă cât de prețios este pentru el calmul din Briennerstrasse: „Dimineața deschid fereastra ce dă spre grădina cea atât de drăguță. (...) Mă reculeg apoi, înainte de muncă. (...) La ora trei, iau masa întotdeauna singur, asta dacă nu sunt aici soții Bülow.” Apoi vine o aluzie clară la amenințarea de care Wagner se simte înconjurat și care-i explică nerăbdarea: „...La ora patru, mă plimb cu trăsura prin vecinătate, la repezeală, pentru a nu fi recunoscut de nimeni în solitarele-mi promenade.” Citește, cântă la pian, își bea ceaiul, își plimbă câinele prin parcul din Nymphenburg... Compozitorul încearcă să se prefacă burghez, măsurat, încrezător, dar în 10 octombrie

Pfistermeister, în sfârșit, i-o spune de la obraz: regele nu mai are intenția de a plăti datoriile domnului Wagner.

Cu acest afront începe criza finală, la mijloc de octombrie 1865, care-i are protagoniști pe Wagner, pe inamicii săi și pe rege. Pfistermeister, după ce a izbutit să marcheze un punct, este eliberat din funcția de intermediar. Baronul von Moy, pe care-l dorise regele, nu a putut îndeplini acest rol ca urmare a unei indiscreții. Al doilea secretar de cabinet, Johann Lutz, îl înlocuiește pe „Pfi” în negocierile dintre Majestatea Sa și Artistul său.

În 18, lovitură de teatru, regele își schimbă părerea și pune să i se dea 40 000 de guldeni lui Wagner. Cabinetul, care a protestat zadarnic, se răzbună în chip savuros. Când, în următoarea zi, Cosima se prezintă la trezoreria regală, casierul îi explică, cu un aer îndurerat, că le lipsesc bancnotele și că suma nu poate fi plătită decât în monezi mici. Și iat-o pe Cosima cărând vreo paisprezece saci grei cu mărunțiș în două birje închiriate. Trecătorii, care au recunoscut-o pe „amanta aventurierului” privesc cu neplăcere această golire nu tocmai discretă a pușculiței regatului. Și asta nu-i nimic. Fiindcă o escortă militară cât mai bătătoare la ochi cu puțință însoțește birjele până pe Briennerstrasse numărul 21. Iată unde se scurge aurul Bavariei...

În München, ostilitatea lasă loc mâniei, căci noile generozități regale sunt extrem de prost văzute. Sunt puse în legătură cu refuzul Majestății Sale de a asista la manevrele de toamnă ale armatei bavareze. Un raport confidențial din 22 septembrie* consemnează, în legătură cu evadările regelui în refugiile sale alpine: „Dacă regele poate călări câte opt, chiar zece ore prin păcle și întuneric fără să-și riște sănătatea, Majestatea Sa ar putea de asemenea să dedice câteva ore armatei sale.”

În 18 octombrie, în chiar ziua în care Ludovic decide să acorde acești faimoși 40 000 de guldeni, refuză o invitație la cină făcută de bunicul său, Ludovic I. Motivul: criză de reumatism. Însă, în aceeași seară, Ludovic al II-lea este în loja sa din teatrul de la Residenz unde un tânăr actor, Emil Rohde, debutează în *Wilhelm Tell* de Schiller. Și regele îl ridică în slăvi pe actor! Ludovic vrea să facă un pelerinaj în Elveția, pe urmele eroului național. La Lucerna, pentru întâia oară, monarhul își ia numele simbolic de contele Berg, pe care îl va folosi de-acum înainte în fiecare călătorie incognito. Este, din păcate, recunoscut. *Schwyzer Zeitung*

* Wilfrid Blunt, *op cit.*

menționează apariția unui călător tânăr, străin, înalt, cu aspect nobil... în vreme ce, la München, Wagner e din ce în ce mai puțin popular și relația cu regele, din nou, primejduită. În realitate, münchenezii nu văd decât consecințele financiare, cum s-ar zice politice ale aceste pasiuni. Cu naivitate, monarhul îi scrie fostei sale guvernante că zvonurile cele mai bizare care circulă în privința legăturii sale cu muzicianul sunt fantezie pură. Și, ce-i drept, nu cu Wagner a dat Majestatea Sa o raită prin Elveția!

Și totuși, de îndată ce revine la Hohenschwangau, în 2 noiembrie, primul gest al regelui este să-l invite acolo pe muzician. Cu o rezervă. Richard Wagner a tot încercat să-l convingă pe rege să ofere o audiență unui scriitor și jurnalist bavarez, Julius Fröbel. Regele însă, care s-a documentat, scrie: „... Mă neliniștește un lucru. Am fost asigurat că Fröbel n-ar fi venit la München cu alt scop decât acela de a acționa în favoarea Asociației Naționale Germane [pentru crearea unui stat sub conducerea Prusiei], lucru care pentru mine, ca rege al Bavariei, ar fi bineînțeles extrem de periculos. Nu mi-aș face datoria de părinte al Patriei.“

Regele își anunță, așadar, intenția de a nu se lăsa manipulat pe plan politic. În afacerea Wagner, luciditatea și voința întru separarea artei de politică se văd extrem de clar.

Cei doi petrec o săptămână idilică împreună. Pentru prima oară, locuiesc în aceeași casă, lucru care nu-i împiedică să-și adreseze unul altuia bilețele înflăcărâte: „Când vă am aproape, scrie regele, limba se împiedică, nu-mi găsesc cuvintele, tremur de plăcere, lumea dispare și sunt transportat în sferele supraterestre.“ În plină reverie medievală, Wagner dirijează serenade adresate regelui, în aerul blând de mijloc de noiembrie. Fanfara primului regiment de infanterie face să răsunе valea. După ce Wagner revine la München, liniștit în privința intențiilor regale, petrecerea continuă și fără el. Prințul Paul de Thurn și Taxis, eclipsat de compozitor, este constrâns să joace un rol — în sensul din teatru — în lumea fabricată a lui Ludovic al II-lea. Într-o seară, după un foc de artificii, aghiotantul trebuie să se înveșmânteze cu armura din *Lohengrin* și să se suie într-o barcă trasă de un echipaj compus din lebede de carton...

Această evocare wagneriană — în lipsa lui — pune capăt călătoriei. Cortina se va ridica peste ultimul act al afacerii Wagner. Pentru rege și pentru Prietenul său, momentele petrecute la Hohenschwangau sunt cântecul lor de lebedă.

Vorbind despre rege, Wagner îi scrisese doamnei Wille, în 25 septembrie: „...Ține departe de mine tot ce îmi amintește de viață și realitate. Nu mai pot decât să visez și să creez.“ Din nefericire, coborând din Alpi, Wagner se va confrunta cu realitățile vieții; detractorii săi s-au dezlănțuit. Putem nota totodată un climat ostil, de revoltă, care duce la demiterea ministrului de interne, von Neumayer, privit drept singurul liberal din cabinet. În 16 noiembrie, o publicație müncheneză îl arată pentru prima oară pe suveran cu degetul, publicând aceste rânduri: „Întotdeauna absent din capitala sa, regele nu-și mai primește, ca să spunem așa, miniștrii.“ Secretarii de cabinet guvernează în locul lui. Și jurnalul conchide că voința regală nu ar trebui să se sustragă oricărui control, având în vedere „tot ce a aflat Bavaria despre caracterul suveranului său“

Un articol îngrozitor. Regele este discreditat fără a se preciza ce anume se înțelege, mai exact, prin „caracter“. Aluzia, foarte probabil, este pur politică. Bavarezii au motive de neliniște. Înaintea pretențiilor prusace, un suveran excentric și delăsător ar fi o catastrofă. Circulă o vorbă a lui Bismarck: „Vom mărșălui pe picioarele Austriei.“* Nu este momentul pentru un rege-fantomă, a cărui absență la *Oktoberfest*, sărbătoarea străngerii recoltelor, unde se petrece cu bere și vite întregi fripte la proțap, este resimțită ca o gravă atingere adusă tradiției. Cu atât mai mult cu cât sărbătoarea însăși este o tradiție regală, fiindcă a văzut lumina zilei în 1810, cu ocazia logodnei lui Ludovic I, bunicul lui Ludovic al II-lea.

Nimeni însă nu-și amintește că regele are doar douăzeci de ani.

Richard Wagner încearcă să dezamorseze campania de presă scriindu-i lui Ludovic pagini întregi de povește, fiindcă „este vorba, dimpotrivă, de anihilarea unei conspirații împotriva onoarei și libertății unui suveran. Aveți grijă la mijloacele care se află la dispoziția dușmanului.“ Dușmanul înseamnă, firește, „Pfo“ și „Pfi“ Wagner susține că „Pfistermeister s-a folosit, vreme de șaisprezece ani, de influența exclusivă asupra tuturor birourilor statului și țării pentru a pune peste tot persoane care îi datorează avansarea — și averea. (...) Niciun interes politic superior nu l-a însuflețit vreodată pe secretarul de stat. Talentul, cunoștințele sale sunt atât de slabe, încât îi este imposibil să se ocupe el însuși de o sarcină politică. Nu are drept scop decât puterea personală și menținerea acesteia. (...) Secretarul vostru se simte mai puternic decât Majestatea Voastră și, pe lângă asta, impune poporului dezbinat favoriți pe care i-a înălțat în

* Pierre Gaxotte, *Histoire de l'Allemagne*, vol. 2, Paris, Flammarion, 1963.

ranguri tocmai pentru a-și calomnia augustul senior. (...) Lasă a se înțelege că sunt vinovat eu de demiterea lui Neumayer. (...) Nimeni nu trebuie să știe că eu sunt acela care v-a deschis ochii. Sfatul meu, pe care vi-l dau cu toată hotărârea, este același: demiterea imediată a lui Pfistermeister, rechemarea lui Neumayer și convocarea unui consiliu în scopul formării unui nou cabinet!“

Și Wagner pretinde, douăzeci de rânduri mai jos, că nu vrea să exercite nicio influență asupra regelui! E drept, muzicianul duce o luptă pe viață și pe moarte. Dacă membrii cabinetului nu sunt înlocuiți, se poate teme de ce e mai rău. Afacerea asta personală a devenit o afacere politică.

Răspunsul regelui este nu doar imediat și decis, dar arată totodată chibzuință și logică: „Ar fi o inconsecvență din partea mea să încredințez formarea unui nou cabinet tocmai celui de care, vă repet, am toate motivele să fiu nemulțumit. Pfistermeister este, neîndoielnic, un bărbat mediocru, de prea puțină valoare și nu-l voi mai îngădui cu siguranță prea mult în cabinetul meu. Însă eliminarea sa din cabinet, ca și a celorlalți domni, mi se pare inoportună deocamdată, fiindcă momentul potrivit nu s-a ivit încă. (...) Articolul pe care mi-l trimiteți este rușinos — oh, lume rea și coruptă! Vă veți mira aflând de la mine că, în ciuda aparențelor, articolul nu provine de la cabinetul meu. Nu vă preocupați de murdăriile presei, care este, prin însăși natura ei, neputincioasă. Nu dați prea multă importanță, prieten multiubit, acestor calomnii sordide...“

Regele nu se lasă clintit de pe domeniul rezervat autorității sale și nu permite să i se impună idei din afară. Sfatul pe care i-l dă lui Wagner e plin de înțelepciune. Însă este prea târziu. Mașinăria infernală a calomniilor s-a pornit. Chiar dacă sforile nu mai sunt trase de membrii cabinetului, Wagner s-a făcut într-atât de nepopular din cauza banilor, încât a ajuns să fie luat la ochi de jurnale, ai căror directori știu prea bine că „dușmanul“ lor, departe de a fi insensibil la vorbele lor veninoase, nu le suportă defel. În această campanie, Wagner, prin nerăbdarea și inconștiența sa, este aliatul lor cel mai de nădejde. Din nou, așadar, presa îi va întinde lui Richard Wagner o capcană.

În 29 noiembrie, *Ultimele Știri* publică o afirmație nouă: „Știm acum că amiciția regelui pentru Richard Wagner nu mai este o simplă fantezie tinerească și că aceasta a atins o asemenea amploare că muzicianul poate obține de la rege tot ce-și dorește, bani sau putere...“

O bombă. Articolul îl scoate din sărite pe Wagner care, furios, pică orbește în plasă. Se grăbește să răspundă în coloanele aceluiași ziar,

denunțându-i pe adevărații agitatori. Nu semnează însă acest drept la replică, făcându-l să pară scris de niște prieteni indignați. Numai că nu păcălește pe nimeni. „Comitetul de apărare al lui Wagner“ nu este alcătuit decât din Wagner însuși. De altfel, o ciornă a acestui text, scrisă de mâna Cosimei, a fost găsită la vila Wahnfried*.

Acest fals curaj îl irită pe rege în cel mai înalt grad. De la Hohenschwangau, pe 3 decembrie, îl avertizează pe autorul răspunsului cel atât de transparent: „Articolul din *Ultimele Știri* a contribuit în mare măsură la amărăciunea ce a marcat sfârșitul șederii mele aici. A fost scris, fără nicio îndoială, de unul dintre amicii dumneavoastră, care a socotit că astfel vă va face un serviciu. Din păcate, nu a reușit decât să vă aducă deservicii însemnate.“ Ludovic, apoi, nu se poate opri să nu-și exprime acest regret: „Dragă prietene, ne fac viața atât de grea!“ Pentru prima oară, în schimbul lor epistolar, regele nu îi ia apărarea protejatului său. Criticii sale i se alătură amărăciunea de a-și vedea Prietenul comițând o eroare atât de grosolană care, departe de a-l păstra în Valhala, paradisul războinicilor, îl coboară în lumea reacțiilor prea omenești. Ludovic al II-lea de Bavaria, pus alături de Wagner întru glorie muzicală, este asociat cu acesta, spre neplăcerea sa, și când compozitorul se dedă unor acțiuni necugetate.

Cabinetul regal nu este singurul cerc de persoane care nu-l are pe compozitor la inimă. Familia regelui, curtea, biserica, nobilimea și mica burghezie li se alătură, grefându-și indignarea pe atacurile presei.

La 1 decembrie, baronul von der Pfordten, președinte al consiliului, adresează suveranului o scrisoare ce reprezintă o adevărată somație: „Majestatea Voastră trebuie să aleagă între dragostea și respectul credinciosului vostru popor și prietenia lui Richard Wagner. Acest om, care a avut îndrăzneala de a afirma că membrii cabinetului, care și-au dovedit cinstea, nu se bucură de pic de respect în sânul populației bavareze, este el însuși, peste tot, socotit demn de dispreț.“ Șeful guvernului vorbește de „ingraturitate“, de „înșelătorie“, de „lux bolnăvicios“ și de „nerușinare“, cu care „exploatează nemeritat bunăvoința Majestății Voastre“. Aflat în Hohenschwangau, regele meditează asupra acestor rânduri pline de severitate. Ultimatumul este totodată și o condamnare; aduce aminte de cel primit de Ludovic I atunci când afacerea Lola Montez atinsese paroxismul.

Revista *Punsch* se depășește pe sine. O caricatură îl înfățișează pe Wagner la pian, cântând o melodie care face să joace niște pungi de 1 000 de

* Casa lui Wagner din Bayreuth.

guldeni. Sub desen apare „Rugăciunea de dimineață a unui om umil“, parodie a faimoasei rugăciuni a Lolei Montez: „Doamne, dă-mi sănătate! Lasă-mă să-mi păstrez căsuța, grădinița și bănuții de care am nevoie ca să le îngrijesc, și mai trimite-mi câteva sute de mii de guldeni, dar nu într-o singură tranșă, ci în mai multe sume mici.“

Într-o epocă în care ridicolul poate ucide, imaginea, care aduce a adevăr, e picătura ce umple paharul. În 6 decembrie, Wagner încearcă să se justifice în fața regelui... „Iată, din nou, că aceste binefaceri sunt prezentate publicului, mulțumită trădării slujitorilor și funcționarilor Majestății Voastre, într-o asemenea lumină încât amenință să devină o povară pentru mine și un reproș pentru voi. (...) Vă rog cu umilință să porunciți, cu regală rigoare, ca secretariatul curții voastre să publice următoarea declarație: «Afirmațiile apărute în ziare, referitoare la sumele de la trezoreria cabinetului regal pe care le-aș fi disponibilizat, sunt inexacte și profund exagerate.» L-aș mai ruga pe regalul meu prieten să adauge la această declarație, pe care aș vrea s-o văd reproducă în *Bayerische Zeitung*, o întărire a autorizației date de el pe acest subiect, precum și o notă redactată de mine. (...) Las pe seama înțelepciunii voastre regale, pe seama puternicei și neabătutei voastre vreri, sarcina de a descurca nodul pe care doar sabia lui Alexandru cel Mare ar ști să-l deznoade.“

Nodul gordian, într-adevăr, trebuie tăiat; întreaga Bavarie, cei iluștri și cei anonimi, cei puternici și cei sărmani deopotrivă, așteaptă decizia suveranului.

În 6 decembrie, dimineața devreme, regele Bavariei se înapoiază în München. După ce discută cu mai mulți demnitari, în special cu străunchiul său Karl, comandantul armatei bavareze, și cu arhiepiscopul de München, îl primește, la ora două, pe doctorul Geitl, un vechi prieten, medicul familiei regale, care îl tratase în copilărie. Regele nu suferă de nimic, însă regatul este bolnav. Studiind rapoartele polițienești despre atmosfera din oraș, Ludovic al II-lea își dă seama că operațiunea este urgentă: Wagner trebuie să plece.

— Da, îi zice regele medicului. S-a amestecat prea mult în treburile statului. Luați-mi pulsul. Mă simt extenuat.

La ora trei, regele îl sună pe Johann Lutz, secretarul său de cabinet însărcinat cu rapoartele legate de muzician.

Wagner a pierdut. Influența care i se reproșează atât — și care nu este, de fapt, decât o încercare de influență — este măturată de sentimentul datoriei față de stat pe care o dovedește regele. Decizia sa a fost luată:

Richard Wagner va fi însoțit până la frontieră și rugat să se țină departe de Bavaria vreme de șase luni.

Atunci când, după-amiaza târziu, Lutz se prezintă în Briennerstrasse numărul 21 pentru a-i semna lui Wagner că prezența sa nu mai este dorită de rege, perplexitatea muzicianului face iute loc mâniei. Revarsă un torent de insulte asupra lui Pfistermeister și îl acuză cu atâta violență că este cel mai mârșav dintre intriganți, încât îl face pe Lutz să intervină. „Veniți-vă în fire! Sunt aici în misiune oficială.”

În aceeași seară, la teatru, regele este primit cu răceală, ba chiar și fluierat de câteva ori. Spectatorii nu știu. Bavaria încă nu știe că a câștigat bătălia împotriva străinului. Nimeni nu bagă de seamă extrema paloare a chipului tânăr. Pupilele dilatate, întunecate, buclele de păr negru, înflăcărarea adolescentină sunt, în această seară, cât se poate de severe.

Se joacă *Ifigenia* de Goethe, o tragedie în care străinii sunt condamnați la moarte...

Scrisoare a regelui către Wagner din următoarea zi, 7 decembrie.

„Dragă prietene,

Oricât de dureroasă ar fi această lovitură pentru mine, trebuie să vă cer să respectați dorința pe care v-am transmis-o prin intermediul secretarului meu. Credeți-mă, am fost obligat să acționez în acest fel. Dragostea mea pentru dumneavoastră va dura pentru eternitate. Și vă rog să-mi păstrați aceeași prietenie. Pot spune, cu toată sinceritatea, că sunt demn de dumneavoastră. Cine ne-ar putea despărți? Știu, rămâneți în comuniune cu mine. Vă închipuiți abisul suferinței mele, însă n-aș fi putut face altminteri, să fiți convins. Niciodată să nu vă îndoiiți de fidelitatea celui care vă este prietenul cel mai bun. Toate acestea nu vor dura o veșnicie.

Până la moarte,

Al vostru, cu fidelitate, Ludovic.

Atât cât va fi posibil și potrivit dorinței voastre, situația trebuie ținută secretă.”

Din aceste cuvinte ne dăm seama de dimensiunea dramei regelui. Visul i s-a năruit. Și-a călcat pe inimă luând o decizie pentru Bavaria. Spectrul revoltei, populația în stradă, amintirea afacerii Lola Montez l-au făcut să se teamă. Și, înainte de a decide, a căutat să fie sfătuit. Nu asta înseamnă să te porți ca un rege?

Însă — și nimeni nu-și dă deocamdată seama — și-a sacrificat rațiunea de a trăi, șubrezită deja de mai multe dezamăgiri. Wagner l-a decepționat, consilierii și puterea l-au decepționat. „Dragă prietene“, scrie... Vocabularul a redevenit administrativ, îndepărtat, călău.

În 8 decembrie, suveranul îl convoacă pe Pfordten pentru a-i confirma că „dragostea pentru poporul său și încrederea cetățenilor au, în ochii mei, prioritate. Vă dați seama că decizia a fost una greu de luat, însă am izbândit“, îi spune prim-ministrului. Se întrevede ideea de confruntare cu sine însuși, de luptă interioară, de duel între bine și rău. Va fi cea mai însemnată bătalie pe care va trebui să o ducă regele.

Putem ghici că președintele consiliului de miniștri nu a așteptat prea mult până să răspândească vestea. Peste Wagner, care voia să o șteargă în vârful picioarelor, dă năvală presa. Oficiosul *Gazeta Bavariei* anunță în van că Majestatea Sa a decis să-i transmită domnului Wagner dorința ca acesta să părăsească regatul pentru mai multe luni, fiindcă în *Allgemeine Zeitung*, în *Jurnalul universal* și în *Ultimele știri din München* scrie de-a dreptul: „Wagner a fost exilat!“ Sunt atât de întărâțați cu toții împotriva compozitorului, încât, fără odihnă, presa îl face cu ou și cu oțet. Ludovic al II-lea va trebui să intervină iarăși și să precizeze că muzicianul nu este alungat din regat, ci că va porni într-o călătorie, preț de câteva luni. N-o crede nimeni: se vorbește că e pentru totdeauna.

În 10 decembrie 1865, într-o duminică, la ora cinci dimineața, pe peronul gării din München așteaptă în noapte câteva siluete tăcute. Sunt fideli, prietenii proscrisului. Unul dintre aceștia, Peter Cornelius, un compozitor care îl ajutase în momente dificile, văzându-l pe Wagner coborând dintr-o birjă, este frapat de aspectul său: „Arăta ca o stafie; era alb și tras la față, iar șuvițele lungi de păr răvășit arătau ca presărate cu cenușă. Cosima părea zdrobită. Trenul dispăru pe după coloane, ca un vis ce se destramă.“

Însoțit de vechiul său servitor Franz și de câinele Pohl, Richard Wagner apucă iarăși calea pribegiei, calea Elveției. Soții Bülow zăbovesc pentru a lichida afacerile maestrului. Cosima n-are încotro și trebuie să rămână cu soțul, care și-a păstrat slujba de pianist regal. Ea va fi mesagera lui Wagner pe lângă suveran.

Într-o scurtă apariție, Ludovic al II-lea își salută Prietenul, având poate în minte ultimele rânduri scrise de Wagner, printre bagaje: „V-am asigurat, până la sfârșit, că nu m-am îndoit niciodată de dragostea voastră. Dumnezeu nu mi-a putut stinge Credința. Știu de unde vine Puterea

care ne-a adus împreună, care v-a făcut să mă căutați. Mândru să vă fiu protejat, nu voi renega această Putere — chiar și acum, când socotiți că e nevoie să mă alungați. (...) Și fie ca această asigurare să-i domolească pe cei cărora îmi datorez exilul. Adio, frumosul, îndureratul meu prieten. Altceva n-aș ști să vă mai spun astăzi, căci și eu vă duc grija. Da, sunteți singurul căruia îi duc grija. Adio. Credincios până la moarte.“

Și tot doamnei Wille îi va mărturisi muzicianul, refugiat la Geneva, două săptămâni mai târziu, adevăratele sale sentimente, fiindcă dizgrația regelui l-a afectat profund. Wagner, care a trecut prin multe, îi scrie confidentei sale rânduri remarcabil de adevărate: „...Acum e nevoie să i se lase tânărului rege puțin timp, pentru a învăța într-o câtva să domnească și să fie stăpân. Lecția suferințelor actuale îi va prinde bine. Prea marele său atașament față de mine îl făcea orb în privința celor ce-l înconjurau. Era și ușor de păcălit. Nu cunoaște oamenii și mai întâi ar trebui să învețe să-i priceapă. Dar am speranțe pentru el. La fel cum sunt sigur pe veci de dragostea lui, am încredere și că magnificele sale însușiri vor spori. Trebuie doar să învețe să înțeleagă umanitatea un pic și se va pune la iuțală pe drumul cel bun.“

Mărturisire, judecată a unui om care știe ce-i viața, povețe ale unui tovarăș mai vârstnic și mai grijuliu, această scrisoare pledează, în definitiv, în favoarea lui Wagner, în ciuda ambiguității din formularea „era ușor de păcălit...“

Împotriva sa, regele are tinerețea, orbirea, excesul. Împotriva sa, muzicianul are o reputație execrabilă: e numit eretic, adulterin, profitor.

Însă un animal insidios și tenace i-a înfrânt pe amândoi, o fiară modernă deși fără vârstă care, o dată trezită, nu e mulțumită până ce nu-și sfâșie prada.

Numim acest monstru opinie publică.

*

Regele Bavariei are vârsta eroilor, însă în câteva săptămâni a îmbătrânit fără să atingă maturitatea. Însă ar trebui să socotim că a atins-o. Tânărul suveran a limpezit o criză internă evitând lucrul care-l îngrozea cel mai tare: revolta străzii. Și îndepărtarea lui Wagner va readuce imediat în inimi și minți adevăratele probleme ale Bavariei. Căci sunt lucruri mai grave, care neliniștesc mai mult decât atitudinea lui Wagner! Este, de pildă, Prusia. Vulturul prusac se va năpusti asupra firavilor umeri ai lui Ludovic al II-lea precum, vorba lui Goethe, „un aer prea învolburat

într-un piept mult prea strâmt“. Wagner fusese o facere personală ajunsă afacere de stat. Prusia e o afacere de stat care va ajunge un război.

*

Semnata cu patru luni mai devreme, în august, Convenția de la Gastein ar trebui să reglementeze diplomatic chestiunea ducatelor [pentru care s-a dus războiul germano-danez] și a diferențelor de perspectivă austro-prusace. Austria se angajează să administreze ducatul Holstein, Prusia urmând să facă la fel cu Schleswig. Cu toate acestea, împărțeala dintre învingătorii Danemarcei nu este tocmai dreaptă; Prusia își însușește totodată și micul ducat Lauenburg, al cărui nume se uită, cu regularitate, a fi pronunțat. Diferența se accentuează atunci când devine evident că Lauenburg se transformă într-un teritoriu sută la sută prusac, în vreme ce Schleswig se află doar sub administrația Prusiei. Manevra este eficace fiindcă, între Schleswig și Lauenburg, ducatul Holstein este prins în menghina prusacă. Convenția este un butoi de pulbere. Odată realizată această primă fază de izolare, Bismarck, căruia Wilhelm I îi conferă, în 15 septembrie, titlul de conte, ia pulsul țărilor mari ale Europei. O modalitate de a-și asigura spatele.

Rusia e de partea Prusiei, legată de o datorie de onoare din perioada revoltelor din Polonia. Bismarck avusese grijă să nu intervină, și neutralitatea amicală a Prusiei îi aduce, acum, sprijinul țarului Aleksandru al II-lea. Italia, unde regele Victor Emanuel al II-lea se luptă cu dificultățile generate de recenta unire, își dă acordul lui Bismarck, care îi promite în schimb Veneția, deocamdată teritoriu austriac. Nalopeon al III-lea e ceva mai reticent. Ministrul său de externe, Edourad Drouyn de Lhuys, i-a trimis o notă secretă despre semnarea Convenției de la Gastein: „Convenția respectivă nu se bazează pe altceva decât pe forță și nu are altă justificare decât înțelegerea a două puteri care împart între ele totul. E o practică ce nu se mai obișnuiește prin Europa“, spune ambasadorul. Diplomatul francez nu are Prusia la suflet. Ca să-l liniștească pe împărat, Bismarck îi face, în octombrie, o vizită la Biarritz. Cu fața către valurile oceanului, vreme de cincizeci de minute, Bismarck promite Franței compensații teritoriale pe malul Rinului. Capcana funcționează. Cu toate că Bismarck, mai târziu, avea să scrie că „împăratul a refuzat să infecteze cu politică proșpețimea brizei mării“, prim-ministrul Prusiei se întoarce cu certitu-

* Yves Grosrichard, *Les Cent Visages de Bismarck*, Paris, Presses de la Cité, 1970.

dinea că, într-un război austro-prusac, Napoleon al III-lea, șovăielnic și în cele din urmă în favoarea unirii statelor germane, ar rămâne neutru, ba încă într-o neutralitate mai degrabă binevoitoare în raport cu Prusia. Întrevederea de la Biarritz este, așadar, decisivă; dinspre frontiera franceză nu este de așteptat nicio primejdie.

Micile state germane urmăresc, la rândul lor, șirul de mari manevre de la distanță. Însă Bavaria este cel mai important dintre statele din rândul al doilea. Atitudinea regelui ei este, așadar, pusă sub lupă. Ludovic al II-lea poate juca un rol de o importanță considerabilă.

Visul tatălui său, Maximilian, era de a alcătui o confederație a Germaniei de Sud, o entitate capabilă să echilibreze dominația prusacă din nord și în care Bavaria să fie statul cel mai de seamă. Maximilian murise sperând că Bavaria avea să devină Prusia sudului. La întronarea sa, bavarezii văzuseră în Ludovic al II-lea continuatorul acestei politici, vai, atât de utopice. Un poet, Gardthausen, compusese chiar o odă în onoarea noului monarh: „Ridicați în înalt stindardul tatălui vostru, ca și dreptul german!”

Stindardul și dreptul sunt, firește, amenințate de afacerea ducatelor, care pentru Ludovic al II-lea reprezintă un exercițiu de ucenicie politică și examenul său de absolvire pe scena europeană. Iubitoare de independență, Bavaria e de partea libertății ducatelor, așadar, contra regelui Danemarcei, ceea ce nu înseamnă că ar fi de partea Prusiei. Leopold von Ranke, unul dintre primii istorici germani din acea epocă, vorbește despre „dreptul la autodeterminare al ducatelor” Încât eliberarea lor să nu însemne transferarea tutelei de la coroana daneză la cea prusacă.

Ludovic al II-lea este obligat să fie părtaș la această afacere care, cât trăise tatăl său, îi stârnise atâta aversiune. Îl va susține mai întâi pe ducele Friedrich de Schleswig-Holstein-Augustenburg*. Această poziționare tardivă e anulată de coalitia austro-prusacă atunci când, în primăvara lui 1864, bastioanele din Duppel cad în mâinile viitorilor „protectori” [Prusia și Austria]. Intervenția regelui nou-nouț al Bavariei în această încurcătură ce nu avantajează pe nimeni este timidă. Vocea Bavariei este iute acoperită de tunurile prusace. Ludovic al II-lea începe să-și trăiască povestea romanțioasă cu Wagner.

* Acesta a încercat să preia în 1863 puterea asupra celor două ducate Schleswig și Holstein, susținut de o serie de state germane, dar nu de principalii competitori, Danemarca, Prusia și Austria. În urma războiului germano-danez (războiul ducatelor) din 1864, cele două ducate au trecut sub suveranitatea Prusiei și Austriei, devenind un „condominiu”. (N. red.)

Apoi, ca și ceilalți bavarezi, regele presimte că această Convenție de la Gastein nu este decât o mână de paie pe foc aruncată cu iscusiță de Bismarck. Acest domn, pe care tânărul prinț îl socotise „interesant“, devine chiar supărător deoarece îi divizează pe bavarezi.

De o parte sunt catolicii, conservatori, care nici nu vor să audă de Prusia; de cealaltă liberalii, gata să-i cedeze. Și Prusia este înainte de orice o armată a cărei eficacitate a fost demonstrată. Ludovic al II-lea e scârbit de tot ce are a face cu milităria. Nu-i place, în privința luptei, decât viziunea idealistă a cavalerilor medievali. Și, ori de câte ori poate, temperează rigorile regulamentului militar cu inițiative bizare care stârnesc multă vâlvă. Într-o dimineață, trecând pe dinaintea unei santinele care stătea de gardă în Residenz, i se pare că tânărul soldat e cam palid și pune să i se aducă... o sofa! Altădată, când trece în revistă un detașament, regele apare în uniformă de ceremonie, ținând în mână stângă cascheta și în cea dreaptă o umbrelă! Cât despre podoaba capilară a regelui, buclele sale lungi și ondulate nu sunt demne de un conducător militar, fiindcă Ludovic are rangul de colonel al armatei bavareze, lucru care nu-l încântă, putem presupune, mai deloc. Îi putem judeca atitudinea după niște fotografii și un tablou. Fotografiile îl arată în picioare, în uniformă de colonel. Regele e distrat, pare iritat, nerăbdător să se termine odată; nu se poate spune că ar avea un aer decis și marțial. Tabloul este o scenă călare. Regele, pe un armăsar alb, înconjurat de generali mustăcioși, cu caschete pe cap, poartă o ciudată pălărie moale. Nu vrea să-și strice freza! Ofițerii îl privesc perplecși, cu chipuri pe care se citește uluirea. În acea toamnă a anului 1865, când Majestatea Sa își trece în revistă trupele, izbutește mai degrabă să lase impresia că a pornit-o undeva la vânatoare.

Ludovic nu iubește războiul, însă însușirea Lauenburgului de către Prusia i se pare gravă. Nu peste multă vreme va veni și rândul Bavariei, gândeste suveranul, care își prefiră prin minte toate posibilitățile pentru evitarea unei confruntări. Între partizanii Austriei și cei ai Prusiei, ideală ar fi neutralitatea. Pe noua față a Europei care, sub pretextul unificării, se clădește pe cuceriri, soarta statelor „însemnate dar mărunte“ este automat stabilită, însă nu se știe în ce sens. Trebuie să se poziționeze într-o tabără sau alta, asumându-și pe deplin riscurile.

Regele e atașat de ideea unei atitudini pașnice. Acum că Wagner a plecat, nu-și mai trăiește visul; se închide în sine. Conte de Blome, ambasador al Austriei în Bavaria, raportează că tânărul suveran își pierde vremea și nu se întâlnește practic cu mai nimeni în afara lui Bülow, pianistul său,

care îi cântă muzica lui Wagner. „Astfel încercăm să ne facem viața cât de cât suportabilă“, va scrie regele. Pentru moment, repetă: „Nu am de gând să pornesc la război.“ Însă zilele ce urmează contrazic această soluție. Prințul de Hohenlohe, viitor ministru al lui Ludovic al II-lea, încearcă să-l convingă pe rege că ambiția lui Bismarck se limitează la Germania de Nord. Însă Ludovic nu se lasă indus în eroare: „Da, deocamdată, apoi vor cere mai mult“, îi răspunde lui Hohenlohe. Regele Bavariei nu este orb și nici surd la aceste amenințări. Încearcă imposibilul, însă curând, trebuie să aleagă o tabără, căci războiul pare de neevitat. Prusia, care domină deja nordul, plănuiește să-și asigure hegemonia și în sud prin eliminarea Austriei. Regele Bavariei nu este iubitor de război, însă neputându-l evita, alege să treacă de partea combatantului mai puțin agresiv, adică Austria. Obligat să participe la conflict, o va face fără tragere de inimă. Ar fi derizoriu să opună bravele — și puțin numeroasele — trupe bavareze feroșilor prusaci. Alături de Austria, Bavaria se implică puțin, încercând totuși să-și păstreze onoarea intactă. Decizând să se opună pe față, chiar dacă nu cu virulență, mașinațiunilor lui Bismarck, Ludovic al II-lea se dovedește un adevărat fiu al lui Maximilian.

Lui Bismarck îi revine sarcina de a aprinde fitilul. Intenționat, cu șiretenie diabolică, înveninează relațiile cu Austria în ce privește aplicarea, deloc lipsită de greutate, a Convenției de la Gastein. Franz-Joseph se plânge, Wilhelm I reclamă, toată lumea protestează, este exact ce ticluise Bismarck, care are grijă să neutralizeze Italia semnând cu ea un tratat comercial sub care se ascunde o alianță militară. Aceasta va avea rapid ocazia să-și dezvăluie adevărata natură. Douăzeci și patru de ore mai târziu, Bismarck, falsul salvator al ducatelor, depune la Dieta din Frankfurt o moțiune ce viza reformarea constituției federale într-un sens mai liberal, adică cu un parlament ales, fără Austria. Viena, firește, nu acceptă această bruscă și neașteptată pledoarie în favoarea sufragiului universal și respinge întregul proiect. Bismarck, atunci, proclamă sus și tare că s-a produs o încălcare flagrantă a Convenției de la Gastein și invadează Holsteinul austriac. Împreună cu Austria, Hanovra, Saxonia și Württemberg, Bavaria intră în război contra Prusiei. „Mici“ și „mari“ se bat pentru sau contra unei anumite idei despre Germania. Războiul din 1866 este unul civil. Expresia îi aparține lui Ludovic, în discursul său oficial.

Tânărul se înhamă la insuportabilele formalități legate de intrarea în război, în special cele legate de mobilizare, fiindcă ordinul trebuie semnat pentru ca trupele să pornească. Suveranul, călcându-și pe inimă,

semnează decretul în 10 mai. Însă se simte lipsit de forță! Are nevoie de ajutor. Cine i l-ar putea da? Răspunsul, luminos, e acolo: Wagner!

Exilatul de la Tribschen — o peninsulă pe lacul Lucerna — primește, în 15 mai, o adevărată cerere de ajutor. „Îi cer prietenului meu, scrie regele, un răspuns prompt la următoarele întrebări: Dacă prietenul meu ar vrea și ar socoti nimerit, sunt gata să renunț la coroană și la vana-i strălucire.”

Mai limpede, regele vrea să abdice în favoarea fratelui său Otto și, dintr-o lovitură, să-și aducă iarăși aproape Prietenul de care nu mai suportă să stea departe; apoi, după aceste cuvinte disperate, regele se retrage la Berg, atrăgându-și reproșuri vii din partea populației müncheneze. În castelul său, palid la față, Ludovic așteaptă răspunsul lui Wagner.

Neliniștit, Pfistermeister îi scrie doctorului Gietl: „Majestatea Sa regele era extrem de agitat astăzi la amiază, părea deosebit de nefericit și mi-a transmis niște ordine pe care nu le pot nici măcar repeta. A vorbit de abdicare, sub pretextul că nu ar fi pe deplin sănătos mintal, și de un plan de a porni spre Elveția și de a se stabili acolo, plus altele de același gen. Motivul mi se pare următorul: ieri și azi, colonelul Lutz și eu însumi am insistat pe lângă Majestatea Sa pentru a-l convinge să inaugureze, din vreme, sesiunea parlamentară...”

Wagner răspunde în aceeași zi. Iar această scrisoare îl va influența pe rege, fără îndoială, mai mult decât toate celelalte scrise până atunci de muzician. Este unul dintre privilegiile dizgrației să li se acorde importanță celor care îi cad victime. Wagner scrie cum i-ar scrie un preceptor elevului său: „Luați distanță de tot ce este, momentan, doar o joacă și nu o serioasă și onorabilă ocupație. Aplecați-vă, dimpotrivă, cu mai multă atenție asupra treburilor statului. Refuzați-vă retragerile alinătoare la Berg. Rămâneți în reședința voastră. Dacă mă iubiți atât cât mi-aș dori, ascultați-mi rugămintea: vă implor să deschideți chiar Majestatea Voastră, în 22 mai, lucrările din Landtag*. Ați ales pentru această fatidică solemnitate chiar ziua mea de naștere. O! Oferiți cu generozitate darul propriei voastre persoane. Mergeți la München și inaugurați lucrările Parlamentului.” Apoi, pe un ton ceva mai personal, Prietenul își completează povața. Îi cere regelui să mai reziste cel puțin șase luni, jumătate de an, căci o abdicare în acel moment ar însemna o catastrofă.

Ce dezamăgire! Deci Wagner nu vine? Atunci îl va vizita regele pe el. Aghiotantul Paul de Thurn și Taxis este trimis în grabă la vila de la

* Parlament.

Tribschen și, în dimineața zilei de 22 mai, prevăzută pentru începerea noii sesiuni parlamentare, Ludovic al II-lea și valetul său, Volk, se suie în trenul spre Lucerna.

Regele Bavariei va încerca să-și regăsească puterile pierdute lângă exilatul de la Tribschen.

Aici o întâlnește Ludovic pentru întâia oară pe Cosima. Cu fața ei alungită și nasul lung, e parcă un portret al tatălui ei, Franz Liszt. Are ochi limpezi, albastru-cenușii, păr cu nuanțe de chihlimbar și o rochie de muselină albă strânsă pe talie... Regele nu dă multă atenție și nu pare deloc mirat să o găsească pe această „castă colaboratoare” lângă prietenul lui.

Cosima și Wagner au, în schimb, de ce să fie mirați. Regele, înfășurat într-o mantie de conspirator, apare într-o barcă împreună cu valetul și se prezintă sub numele de cavalerul Stolzing, însoțit de scutierul său. Cavalerul Walther von Stolzing este eroul din *Maestrul cântăreți*, lucrare căreia Wagner este pe cale să-i compună al doilea act. Vedem deci că wagnerianismul suveranului nu s-a domolit defel. Wagner e înnebunit, regele n-a înțeles nimic din scrisoarea lui! E musai să se întoarcă la München cât mai iute! Însă, fără îndoială, regele a venit cu ideea de a abdica și de a trăi pentru totdeauna nutrindu-se cu muzica și mai ales cu prezența lui Wagner. Trebuie luate măsuri drastice pentru a-i scoate din cap această idee nebunească. Vreme de două zile, Wagner negociază și trudește pentru Bavaria. Când regele discută de planurile arhitectului Semper, Wagner schimbă subiectul și aduce vorba de datoria față de stat, de necesitatea ca Bavaria să fie sigură de regele său în aceste vremuri tulburi. Evident că muzicianul pledează totodată și pentru sine, fiindcă abdicarea ar risca să-l priveze de generozitatea regelui, care nu ține seamă de frontierele exilului; rezultatele sunt următoarele: după două zile de plănuit imposibilul, regele, mai liniștit acum, se întoarce la München. În vila din Tribschen ocupanții respiră ușurați. Coșmarul abdicării a fost evitat.

În ciuda precauțiilor luate — fără tren special de această dată, călătorind sub numele de contele de Berg —, escapada regelui în Elveția nu rămâne neobservată în Bavaria. Cetățenii se înfurie. La München încep să apară temeri, lumea e îngrijorată, Wagner încă îl ține pe adolescentul-rege captiv în mrejele sale. Ce-i drept, Wagner a făcut tot ce i-a stat în puteri pentru a-l influența pe rege de data aceasta într-un sens bun. Patruzeci și opt de ore de rugăminți pentru ca regele să ia în serios o situație gravă. Însă bavarezii nu știu asta. Nu se vede nici urmă de vreo bună intenție.

Populația vede doar ceea ce suveranul nu a izbutit să ascundă: s-a dus „după el”. Călătoria capătă sensul unei vizite făcute într-un loc rău famat.

Nu doar că Wagner și-a folosit bine forța de persuasiune, dar a izbutit să-l și revigoreze pe rege. Înapoindu-se la Berg, Ludovic acceptă în sfârșit să inaugureze sesiunea Camerelor și să-și rostească celebrul discurs, amânat pentru 27 mai. Bunicul său, Ludovic I, i-a cerut imperativ s-o facă. Aplaudat de opoziția liberală, regele vorbește despre „măreața patrie germană” Însă cum regele îndeamnă totodată la evitarea unui război civil iminent, analiza sa, oricât de lucidă, stârnește consternare. Parlamentul îl imploră pe monarh, prin urmare, să se pună în fruntea trupelor bavareze.

Trecând pe străzi, regele plătește prețul pentru vizita făcută lui Wagner. Oamenii murmură, fluieră. „Călătoria i-a dăunat mult, scrie prințul de Hohenlohe. A fost insultat în public și abia dacă l-au salutat.”

Ludovic al II-lea, care tocmai a făcut un efort imens în fața Parlamentului, este exasperat de această primire. Furios, îl convoacă pe Pfeifer, prefectul de poliție, pentru explicații, și îl demite pe loc. Ne aflăm în plină neînțelegere. Wagner a acționat bine, regele a reacționat bine după imprudența săvârșită, însă mecanismul furiei publice e mai implacabil ca niciodată. *Der Neue Bayerische Kurier* îi numește pe Cosima și pe Wagner aventurieri ticăloși și lacomi. În 31 mai, *Volksbote* atacă pe un alt ton, neobișnuit până atunci: „Doamna von Bülow este «amica» lui Wagner.” Întregul München înțelege că e amanta lui. Soțul cere directorului publicației scuze sau un duel. Apoi, după ce cugetă un pic la vorbele-i imprudente, Hans von Bülow se grăbește să o șteargă la Triebtschen.

Rezultatul este un adevărat complot pentru onoare și contra onestității. În 6 iunie, Wagner îi scrie regelui niște rânduri delirante, ce nu au alt scop decât de a-i cere să dezmință public afirmațiile făcute în ziar. Mai întâi, Richard Wagner afirmă că Bülow, un bărbat de onoare, este aruncat în „cea mai murdară istorie din existența curților germane”, apoi o apără și pe învinuită: „Nobila-i consoartă, care s-a sacrificat, dintr-un sentiment de extraordinar devotament și compasiune, pentru prietenul tatălui ei, ca să-l încurajeze și consoleze, pentru idealul soțului ei și pentru protejatul regelui pe care îl venerază cu înflăcărare, a fost, ca răsplătă pentru dragostea pe care binevoitorul suveran i-o poartă prietenului său, persecutată chiar din cauza acestei iubiri, făcută public albie de porci și umilită într-un chip care l-ar pângări până și pe îngerul inocenței. Și toate acestea au trecut nepedepsite. (...) Din adâncul imensei mele mâhniri vă aduc, rege și prieten iubit, o singură rugă. Rupeți, cel

puțin în acest caz, tăcerea voastră regală și exprimați printr-o scrisoare (a cărei publicare o veți autoriza) trimisă prietenului meu Hans von Bülow satisfacția voastră suverană în privința purtării sale și neplăcerea regală în privința felului în care el și soția au fost tratați de anumite publicații din München.“

Wagner nu are scrupule. „Devotamentul prietenesc“ la care face apel nu e decât o minciună sfruntată. Cosima, „îngerul inocenței“, îi este într-atât de devotată lui Wagner, încât îi mai naște un copil. Va ajunge astfel să aibă patru, dintre care doi nu sunt ai soțului. Ceea ce nu o va împiedica să-i scrie ea însăși regelui, spunându-i că „trebuie să păstreze intact numele cinstit al tatălui ei“

Tristă farsă, care nu face nimănui cinste. Singurul cu adevărat onest e, iarăși, regele. El este îngerul inocenței. Fiindcă semnează scrisoarea către Bülow și o publică.

De o dezolantă josnicie, această comedie sună fals fiindcă se joacă pe un fond tragic. În 8 iunie, Austria primește în sfârșit anunțul oficial de sprijin în caz că va fi atacată de Prusia. Ludovic al II-lea încearcă o ultimă stratagemă, refuzând să se pună în fruntea armatei sale. Străunchiul său Karl, veteran septuagenar, primește comanda supremă, în locul monarhului „dezertor“

În 14 iunie, Austria cere Dietei federale să răspundă mobilizării prusace cu mobilizarea armatelor statelor federale. Cu nouă voturi contra șase, Austria obține mobilizarea. Nu mai există Confederația, ci Nordul împotriva Sudului. Germania se angajează în propriul război de secesiune.

Regele Bavariei, epuizat, se retrage pe Insula Trandafirilor, refugiuul său din mijlocul lacului Starnberg. Nu vrea să vadă pe nimeni cu excepția aghiotantului Paul de Taxis și a lui Volk, care are în grijă caii regelui. Pregătește oare vreun plan de bătălie? Vreo notă pentru statul său major? O cuvântare de rostit înaintea soldaților? Nici vorbă. Pus în fața obuzelor, Majestatea Sa răspunde cu focuri de artificii! Până și membrii Camerei Superioare, veniți în delegație pentru a-i transmite un mesaj al Parlamentului, nu sunt primiți, ceea ce, după Hohenlohe, „e un fapt fără precedent în istoria Bavariei“

Pfordten, prim-ministrul, sosește la rândul-i. Servitorii nici măcar nu-l anunță. Forțând trecerea, baronul sfârșește prin a-l descoperi în fundul unei odăi întunecate, luminată doar de razele unei luni artificiale, pe regele deghizat în Frederic Barbarossa, în vreme ce Paul de Taxis poartă, cum ne-am obișnuit deja, costumul lui Lohengrin!

Dar nimic nu-l mișcă din loc. Majestatea Sa refuză să-și părăsească insula, visurile și joaca.

Wagner începe o nouă ofensivă epistolară, încercând să-l convingă pe Ludovic să-și încurajeze trupele. „Regele Bavariei în fruntea ostașilor săi, acel rege are în mâini soarta lumii! Ah, destinul vă cheamă!... Por-niți! Porniți! Destinul vă arată soluția: în fruntea armatei voastre sunteți atotputernic, impenetrabil contra jalnicei șlehte de paraziți din a voastră tristă Residenz.“

În 22 iunie se aud primele bubuituri de tun. Patru zile mai târziu, Ludovic, părăsind Insula Trandafirilor, ascultă poveștele lui Wagner. Cu-vântul salvator vine iarăși din Triebchen. Regele acceptă să-și viziteze trupele pe front, la Bamberg. Pentru curajoșii soldați apariția lui e ca o viziune. În uniformă albastră cu argintiu, petrece douăzeci de ore călare, gonind de la o tabără la alta, galopând printre piese de artilerie, și face o imensă impresie. Regele nu mai avusese parte de un asemenea succes personal de la încoronare, fiindcă succesul lui *Tristan* îl împărțise cu Wagner. Este una dintre acele ocazii când ne simțim înclinați să zicem „când vrea, regele poate...“, unul dintre acele exemple de „legătură de iubire“ între rege și poporul său.

Momentul glorios se sfârșește iute. Plăcut surprins de primirea călduroasă, Ludovic al II-lea se grăbește să se întoarcă pe Insula Trandafirilor. Nici vorbă să se mai lase deranjat apoi de veștile de pe front. Regele Bavariei a terminat cu războiul „lui“ Știe tot ce este de știut pe această temă. Știe că Prusia nu a provocat confruntarea decât pentru că se știa capabilă să învingă. Neputând să se lepede de înțelegerile atât politice, cât și personale cu Austria și să-și ia înapoi vorba, preferă să lase Bavariei un rol neînsemnat în conflict. Prusia victorioasă nu se va încrâncena în a pedepsi cu represalii dure regatul bavarez. Inactivitatea va fi socotită drept circumstanță atenuantă.

Dacă acest raționament este, politic vorbind, foarte just — ar putea scuti Bavaria, pe termen lung, de consecințe catastrofale —, pe moment, stârnește enervarea militarilor, începând cu unchiul Karl, comandantul-șef, care se plânge fostului rege Ludovic I că emisarii săi nu sunt nici măcar primiți atunci când vin cu vești alarmante.

Dar care sunt aceste vești? Pe front, totul se desfășoară iute, și evenimentele sunt mai rapide decât depeșele.

Austria și statele din sud trebuie să se bată pe două fronturi, cel prusac și cel italian. Dispersării armatei i se adaugă și slăbiciunea acesteia,

ori, mai degrabă, zdrobitoarea superioritate militară prusacă. Moltke, șeful statului-major al Prusiei, are ca strategie o rapiditate fulgerătoare a manevrelor, inspirată de Napoleon. Și, inaugurând transportul masiv de soldați pe calea ferată, prusacii sunt peste tot. Învîing Hanovra la Langelsalza, lângă Erfurt, iar Bavaria este zdrobită la Kissingen. O victorie austriacă la Custozza, aproape de Verona, localitate care străjuiește drumul spre Veneția, nu evită dezastrul final pe frontul din nord. În 3 iulie 1866, la mai puțin de o sută de kilometri nord-est de Praga, patruzeci de mii de austrieci sunt uciși, răniți sau luați prizonieri aproape de Königgrätz. Însă sub numele de Sadova, un alt sătuc din Boemia aflat foarte aproape, intră această victorie prusacă, la care participă personal Wilhelm I și Bismarck, în cărțile de istorie. Bătălia de la Sadova răsună ca o salvă de tun prin întreaga Europă, instalând Prusia în liga națiunilor majore, de care va trebui să se țină seama. În Franța, neliniștea este atât de mare, încât Napoleon al III-lea trimite cincizeci de mii de oameni pe Rin, apoi, confirmând cele observate de Bismarck cu ocazia călătoriei la Biarritz, împăratul francezilor se răzgândește și anulează mobilizarea, propunându-se în schimb ca mediator...

În Bavaria, anunțul despre victoria Prusiei la Sadova declanșează panica. Se vorbește despre evacuare. Pfordten, prim-ministrul, l-a rugat de altfel pe Napoleon al III-lea să intervină militar. Vreme de câteva zile, Münchenul se așteaptă la tot ce e mai rău. Ducele de Gramont, ambasadorul Franței la Viena, raportează că, îmbătate de victorie, diviziile prusace „devastează și jefuiesc totul, de la bordeie până la palate, de la bucătării la saloane, de la oratoriile mănăstirilor la bisericile din orașe“

Însă, foarte rapid, temerile se spulberă. Prusacii nu pătrund nici măcar în Viena, darmită în München. În 21 iulie, un acord de pace preliminar e semnat la Nikolsburg.

În timpul acestor frământări majore ale unei Europe aflate în chinurile facerii, Ludovic al II-lea de Bavaria, rămas inaccesibil, trăiește, cu Paul de Taxis, o aventură care este de două ori în afara timpului, atât istoric, cât și geografic. Și, din nou, Majestatea Sa este mai bine informată decât pare. Între două schițe pe care i le prezintă decoratorul Angelo Quaglio, regele își îndreaptă din nou privirea spre Triebschen, așa cum o persoană îngrijorată consultă un oracol. E vorba, firește, de operă, însă și de politică. Amestecul de propuneri inutile și de reflecții lucide, de aluzii personale și de întrebări generale este una dintre caracteristicile corespondenței dintre rege și muzician.

Scrisoare din 18 iulie către Wagner: ...Ah! Fața lumii e groaznică, pustiiată; spiritele tenebrelor stăpânesc, minciuna și trădarea sunt pretutindeni, de legăminte nu se mai ține seamă. Tratatetele sunt rupte; eu însă nu abandonez nădejdea. Dumnezeu va veghea ca independența Bavariei să poată fi păstrată. Dar, dacă va trebui să renunțăm la ea și să pierdem dreptul de a ne reprezenta singuri în străinătate, voi pleca. Nu vreau să fiu un rege-fantomă, fără putere reală. Of, Germanie!“

În realitate, dacă regele a început iarăși să aducă vorba de abdicare, aceasta s-ar produce numai dacă Prusia ar absorbi și elimina Bavaria. Tânărul suveran nu este foarte sigur de analiza lui, care l-a făcut să-și angajeze țara într-o manieră marginală în acest conflict. Condițiile exacte ale păcii nu se cunosc încă. Va fi atitudinea pasivă a Bavariei la Sadova, până la urmă, un avantaj în balanța negocierilor? Acolo e miezul problemei.

În cele din urmă, în 22 august, situația se clarifică prin încheierea tratatelor de pace de la Praga (cu Prusia) și Viena (cu Italia). Confederația germană este dizolvată, Prusia anexează faimoasele ducate Schleswig și Holstein, Hanovra, electoratul de Hessen (cel din nord), Frankfurt și toate statele de la nord de râul Main. Ele formează Confederația Statelor Nordice, al cărei cancelar este, firește, Bismarck. Statele sudice, marele ducat de Hessen, Württemberg, Baden și Bavaria, ies din război onorabil. Se vede acum că Ludovic al II-lea a fost inspirat să mimeze războiul. Bismarck se arată aproape indulgent cu acest rege tânăr care s-a lăsat implicat în conflict, însă a făcut-o cu prudență. Nu-i trimite decât o solicitare de despăgubiri de război, fiindcă îi apreciază manevra. Prețul nu este exagerat de mare: o sumă de treizeci de milioane de guldeni (54 de milioane de mărci-aur) și trei cantoane din Franconia Superioară (cu o populație de 30 de mii de suflete cedate Prusiei). Condiții severe, însă ar fi putut fi mult mai rele. Ce ușurare! Independența și particularitățile bavareze rămân intacte după acest război fulgerător.

Ludovic al II-lea este atât de bucuros încât, în 29 august, îi scrie regelui Prusiei, Wilhelm I, care îi este unchi, de vreme ce e fratele mamei sale. Regele Prusiei și-a manifestat dorința de a primi în dar vechea fortăreață de la Nürnberg. Regele Bavariei îi propune s-o împartă: „...Privitor la soarta acestui castel care a aparținut strămoșilor noștri comuni, să ridicăm pe el drapelele familiilor Hohenzollern și Wittelsbach, arătând prin asta, simbolic, faptul că Prusia și Bavaria sunt, împreună, păzitori ai viitoarei Germanii.“

Ludovic, constatând că de-acum Prusia se întinde de la Marea Baltică până la frontiera franceză, știe că Germania modernă e pe cale să ia naștere. Legăturile dintre Prusia și Bavaria nu sunt doar o afacere de circumstanță. Se bazează de asemenea pe relații personale. Întotdeauna a existat stimă între Bismarck și Ludovic al II-lea. Nu peste mult, un tratat de alianță și ajutor reciproc va întări aceste „interese comune”. Înțelegerea, care privește toate statele din sud, prevede ca în caz de conflict armat, trupele acestor state să fie puse sub autoritatea unui comandament prusac. Este așa-numitul *Schutz- und Trutzbündnis*, alianță ofensivă și defensivă. Un pact al lupului cu oaia, firește, printre ale cărui rânduri se poate citi începutul celei de-a doua faze a ascensiunii Prusiei. Șiretenia din această clauză nu va atrage decât mai târziu atenția. Nu-l surprinde pe Ludovic, care va rosti cu amărăciune: „Domnul von Bismarck vrea să facă din regatul meu o provincie prusacă. Și o va face, din păcate, puțin câte puțin, fără să-l pot împiedica.”

Însă, deocamdată, domnește bucuria! Ludovic al II-lea a rămas stăpân în țara lui. Cu întârziere, bavarezii încep să-i fie recunoscători că relativa sa inactivitate i-a salvat. Regele și-a obținut victoria, trăgând în piept mireasma trandafirilor și jucându-se de-a opera împopoțonat în costume fanteziste. Bătălia aceasta a fost pierdută de prim-ministrul înconjurat, în biroul său, de depeșe pesimiste și de generalii gheboșați peste hărțile lor. Discret însă incontestabil, la douăzeci și unu de ani, regele Bavariei dovedește țării sale că are nebănuite calități de om de stat.

S-a spus că, dacă armata bavareză ar fi arătat mai multă fermitate, adică dacă Ludovic al II-lea ar fi dat ostașilor săi ordin să lupte cu adevărat și nu doar să pretindă, asta ar fi îngreunat situația Prusiei. Însă pare mai degrabă că, dimpotrivă, o participare activă ar fi atras deplina mânie a prusacilor. Bismarck avea nevoie de un război ca să unească nordul Germaniei. Un alt război, cel din 1870, va uni sudul. Când e nevoie de vreo chichiță pentru pornirea ostilităților, aceasta se găsește cu ușurință. Moltke, învingătorul de la Sadova, avea mai târziu să recunoască: „Războiul din 1866 nu a avut loc fiindcă existența Prusiei ar fi fost amenințată, nici pentru a se asculta de voința poporului. A fost un război de mult plănuțit, pregătit intenționat și recunoscut ca necesar de guvernământ, nu pentru cucerirea de teritorii, ci pentru a se asigura hegemonia Prusiei în Germania.”*

* André Maurois, *Histoire de l'Allemagne*, Paris, Hachette, 1965.

Ludovic al II-lea a evitat să sacrifice inutil piepturi bavareze, punându-le în bătaia puștilor de cinci ori mai rapide ale soldaților prusaci.

În vara lui 1866, în vreme ce Austria cedează Italiei Veneția, și Napoleon al III-lea încearcă să-și negocieze neutralitatea solicitând compensații teritoriale în zona orașului Mainz, făcându-l pe Bismarck să răspundă acestei pretenții cu celebra: „Iată că acum trebuie să-l plătesc și pe han-giu!“, regele Bavariei, ușurat, salvat, aflat mai mult ca niciodată în comuniune perfectă cu poporul său, își transmite bucuria mamei sale, regina Maria: „Până acum am fost așa de hăituit, atât în oraș, cât și acasă, că abia așteptam să pot face iarăși o excursie călare prin munți.“

Noaptea războiului și umbra neînțelegerilor se spulberă. E zi de sărbătoare și regele Bavariei se aruncă în brațele regatului său.

*

Iată-l în Franconia, vizitând câmpurile de bătălie. Este aclamat. La Bayreuth, unde ajunge la început de iarnă, îi salută pe locuitori de la balconul palatului. La Bamberg — unde făcuse o atât de puternică impresie trecându-și trupele în revistă — este primit de unchiul său, fostul rege al Greciei, Otto, care dă un bal în onoarea sa. Procesiunile cu torțe urmează audiențelor și este remarcată atenția pe care regele o acordă răniților, pe care îi vizitează cu răbdare. La Würzburg este atât de tulburat de cimitirul militar, încât cere să se anuleze reprezentația teatrală pe care trebuia să o onoreze cu prezența. Gestul este foarte apreciat. Șederea sa la Bad Kissingen e ieșită din comun. Fermecătoarea stațiune balneară, unde stătuse o lună îndată după încoronare, este acoperită de zăpadă, și Ludovic știe că aici soldații săi au încercat, cu curaj zadarnic, să reziste asalturilor prusace. Urmează Nürnberg, unul dintre cele mai frumoase orașe medievale ale Germaniei. Casele cu zăbrele de lemn și acoperișuri ascuțite, fântânile gotice, orologiile nenumărate îl mișcă pe rege. Este totodată orașul lui Dürer și cel al *Maeștrilor cântăreți*. Ludovic îi cere fratelui său, Otto, să i se alăture. O gazetă din Nürnberg notează că regele, bucuros, a dansat la bal „timp de patru ore fără întrerupere, cu cavaleri de toate vârstele și condițiile, vorbind fără opreliști cu toate persoanele care i-au fost prezentate“. Îl entuziasmează operele lui Verdi. Se reprezintă *Trubadurul*, pe care solicită să-l asculte iar în următoarea zi.

Călătoria la Nürnberg este o apoteoză, un triumf; imposibil să nu o asocieze cu Wagner. Ludovic îi scrie, în 6 decembrie: „E seară, zgomotele

răsunătoare ale serbării s-au stins demult, lumina limpede a zilei scapătă, stele ale fericirii scânteiază pe cer. Sunt în camera mea gotică și intimă din vechiul și augustul Berg. (...) În niciun oraș nu mă simt atât de în largul meu ca aici. Populația este inteligentă și nobilă, mai răsărită decât plebea müncheneză. (...) Știți, iubitul meu prieten, rostul adevărat al acestei călătorii. Nu doar dovezile de credință și iubire ale poporului meu mă fac fericit, nici sărbătorile strălucitoare și ovațiile nesfârșite, fiindcă ziua nu-l orbește cu lumina sa crudă «pe cel ce zărește și iubește noaptea morții»... Mă ferește gândul unic de a-i servi opera, de a-i înfăptui voia. Un rând de la el, o scrisoare de la prietenul meu. Iată ce mă bucură mai mult decât orice.“

Regele are cuvinte grele pentru münchenezi, cărora nu le poate ierta că au contribuit la exilul Prietenului. Avem aici o tendință morbidă pentru dramă și tristețe, regretul de a fi mereu departe de Wagner, la care se adaugă rolul Cosimei, care îi scrie acum cu regularitate regelui incapabil de a o considera altceva decât o amică. O seninătate liniștitoare se întrevede printre rânduri.

Bătăliile nu te întinerez. Se prea poate ca războiul din 1866 să-i fi adus regelui o maturitate cât se poate de necesară. La reîntoarcerea în München, la mijlocul lunii decembrie, regele Bavariei este aureolat de un prestigiu fără precedent. Reușita călătoriei sale i-a sporit meritele în privința păcii pe care a știut s-o câștige. Comuniunea cu supușii este totală. Steaua sa urcă. Ai sentimentul că adolescentul a devenit un bărbat și că regele a cedat locul suveranului.

*

În vreme ce popularitatea lui Ludovic sporește, cea a cabinetului, a guvernului și a celor care le alcătuiesc este serios pusă sub semnul întrebării. Regele decide de unul singur să scape de primul său ministru, von der Pfordten, și de Pfistermeister. E un moment crucial. Majestatea Sa așteptase momentul, considerând răbdarea drept o virtute politică. Regele îl convoacă pe baronul von der Pfordten și îi pune o întrebare capcană:

— Aveți vreo obiecție personală la revenirea lui Richard Wagner la München?

— Sire, îl socot pe Richard Wagner unul dintre cei mai diabolici oameni de pe fața pământului, un om care ar putea corupe trupul și sufletul tânărului nostru rege. Ca atare, nu voi putea continua să-mi exercit funcția decât dacă Majestatea Sa promite să rupă orice fel de legătură cu el...

Ludovic sperase că, cine știe, Pfordten avea să se lase înduplecat. Însă nu. Pfordten e demis. În fond, Wagner este cel care, de la distanță, îl alungă. Regele nu este nemulțumit; el, care trebuise să suporte ultimatumul fără ocolișuri al prim-ministrului său, a folosit un limbaj aidoma, însă mai puțin tăios și mai subtil. Un an după alungarea muzicianului, Pfordten este înlocuit cu Hohenlohe, care de ceva vreme căuta să se facă util. Prințul Chlodwig zu Hohenlohe-Schillingfürst își ia în primire obligațiile de premier și de ministru al casei regale în 31 decembrie. Odată cu sosirea lui Hohenlohe, în Bavaria se instalează un avocat al Prusiei. Prima asigurare pe care ar fi dat-o prințul regelui, se spune, este: „Sire, vă promit înapoierea domnului Wagner.“

Pfistermeister este și el îndepărtat din funcție, spre bucuria lui Bülow. Succesorul său este Max von Neumayr, fost ministru de interne. Un personaj foarte ostil lui Wagner, Julius von Hoffmann, este și el eliberat din funcția de director al finanțelor cabinetului regal. O persoană însemnată...

Regele nu a dorit să acționeze prematur. Dovedește că e metodic, logic și independent. Este capabil de toate acestea. Cu mai mult timp în urmă, cu ocazia unei întruniri avute la puțină vreme de la încoronare cu câțiva reprezentanți ai consiliului, îl întrebase pe unul dintre consilieri ce părere avea de o recalculare pentru doi ani a bugetului, în loc de șase. Delegatul răspunsese:

— Sire, o asemenea modificare ar fi extrem de avantajoasă pentru situația financiară a regatului.

Ludovic, mirat, întrebase:

— Dar, domnule consilier, îmi amintesc foarte bine să majoritatea colegilor dumneavoastră și dumneavoastră înșivă erați, nu demult, împotriva unei asemenea rectificări.

— Neîndoielnic, Sire, dar asta exclusiv din pricina atașamentului nostru pentru Majestatea Sa tatăl vostru, care prefera ca bugetul să fie calculat pe șase ani...

Ludovic adresase atunci celor ce-l înconjurau aceste cuvinte tăioase:

— Cum să afle un rege adevărul, dacă consilierii săi îi zic astăzi să facă ce condamnav până ieri, în loc să-și spună părerea cu toată cinstea și sinceritatea?

*

Nu-i mai rămâne regelui decât să aștepte revenirea lui Wagner. Prudent, prințul de Hohenlohe îl anunță pe Ludovic că sosirea muzicianului

ar fi mai oportună după încheierea, în martie, a sesiunii parlamentului. Fiindcă așa, îndată, ar fi riscant. Niciodată nu se știe ce scânteie pătimașă ar putea să aprindă iarăși mânia poporului. Hohenlohe a promis să-l aducă pe Wagner înapoi, însă nu vrea neapărat să-și țină cuvântul pierzându-și poziția abia câștigată.

Moderația și măsura caracterizează primele zile ale anului 1867. În Bavaria potolită, se desfășoară un soi de antract, iar tânărul rege aproape că pare o întruchipare a rațiunii. Însă un mesaj enigmatic, datat 22 ianuarie, îl lansează din nou pe traiectorie. Scrisoarea conține aceste rânduri: „Walther se bucură să-l anunțe pe dragul său Sachs că a întâlnit-o pe Evchen și că Siegfried și-a găsit Brunhilda. Sophie e extrem de fericită de scrisoare. Secretarul pleacă mâine. Credincios până la moarte. Walther“

Despre ce e vorba? Un mic cod secret, nu foarte complicat de altminteri, care ascunde un mare mister. Ludovic îi scrie lui Wagner pentru a-i anunța apropiata ceremonie de logodnă. Regele, cum altfel, se socotește Walther, eroul din *Maestrul cântăreți*, ori Siegfried! În bizarul său stil epistolar, Wagner devine Hans Sachs, bătrânul cizmar din *Maestrul cântăreți*, iar logodnica e botezată Brunhilda, după walkiria preferată a zeului Odin.

Cuvinte puține însă bogăție de sens. Ludovic trăiește o aventură, se crede într-o operă de Wagner. Care, de altfel, îi face jocul. Nimic nu l-ar putea mira mai puțin. Răspunde în aceeași zi: „Majestății Sale Regele Ludovic al II-lea al Bavariei, fericitul suprem. Mă înclin și binecuvântez supus această legătură. Sachs.“

Wagner amestecă complicitatea acestor prenume fictive — totodată joacă și visare — cu o neașteptată întoarcere la protocol. Este pentru prima oară când i se adresează salvatorului său în termeni respectuoși și distanți.

E tot pentru prima oară, oficial, când regele e interesat de o fată, ba chiar pe cale să se logodească cu ea.

O stranie și dureroasă aventură va începe.

*

Sophie Charlotte nu este o necunoscută. E una dintre cele cinci fiice ale ducesei Ludovica a Bavariei, mătușă a lui Ludovic al II-lea, cea perpetuu preocupată de măritișul fiicelor sale. Această politică matrimonială își arată roadele. Elisabeta, Sisi, s-a căsătorit cu Franz Joseph, împăratul Austriei, Helena se va mărita cu un prinț de Thurn și Taxis, care nu este aghiotantul regelui, Marie Sophie va deveni nevasta lui Francisc al II-lea,

ultimul rege al Celor Două Sicilii, al cărui frate, contele de Trani, o va lua de soție pe Mathilde, a patra fiică.

O împărăteasă, o regină, o prințesă și o contesă: fiicele ducesei Ludovica a Bavariei nu-și dezamăgesc mama. Doar Sophie Charlotte mai este liberă. Este și cea mai mică, însă nu și cea mai puțin încântătoare.

În München, cei șaptesprezece ani ai săi fac senzație. E elegantă, are un surâs drăgălaș, e grația însăși. Izbutește să pună pe jar niște inimi pe la curțile europene. Un prinț de Württemberg, arhiducele Ludovic Victor, un infante al Spaniei se declară gata să moară din dragoste pentru ea. Dar degeaba. Sophie își neliniștește mama prin hotărârea de a nu se logodi decât dacă se îndrăgostește cu adevărat. „Dar e nevoie să fii îndrăgostită ca să te măriți?” suspină ducesa. Fata are caracterul independent al surorii sale Sisi, care o susține scriindu-i mamei lor, în 22 aprilie 1866. „Doar de și-ar găsi un soț pe care să-l iubească și care s-o facă fericită, dar cine?”*

Sisi nu are cum să ghicească, firește, că răspunsul la întrebare va fi vârul ei, Ludovic al II-lea.

Sophie și Ludovic se știu de mult. S-au jucat, veri fiind, la palatul Residenz ori în primatorul Possenhofen, pe malul lacului Stranberg. Însă nu există între ei acea forță secretă de atracție care vine dintr-o profundă înțelegere reciprocă, așa cum este între Ludovic și Sisi.

Dar iată că se produce ceva nou, se declanșează ceva ce, deodată, îl apropie pe Ludovic de Sophie. Această schimbare bruscă i se datorează lui Wagner. Însă fără ca acesta, personal, să fie implicat.

Sophie, pur și simplu, îi adoră muzica. De când exilul a pus capăt afacerii Wagner, este singura din familia Wittelsbach care ia apărarea muzicianului și-i spune regalului său văr cât de tare o sâcăie această nedreptate.

Sunt cuvinte magice. Sophie, verișoară îndepărtată, devine o aliată extrem de apropiată. Regelui, care este atât de singur și amărât, Sophie, arătând înțelegere și compasiune, îi spune părerea ei: muzica este o vibrație măreață, dincolo de vulgaritate și josnicii. Fără nicio îndoială, fiindcă „simte în profunzime” muzica, Sophie își pierde în ochii săi carnalitatea, apoi miracolul continuă: tână prințesă se așază la pian într-o zi, la Residenz, și dă viață, cu pricepere, melodiilor exilatului. Bucuria e supremă: și mai cântă și cu vocea... Când problema cea mai arzătoare e războiul, regele și verișoara lui se refugiază în Wagner. Îl știu pe de rost, îl citesc, îl

* Marguerite Bourcet, „Les Fiançailles de Louis II de Bavière”, în *Revue des Deux Mondes*, 1 decembrie 1937.

recită. E drept, Sophie nu e tocmai Wagner. Nu-l poate înlocui pe prietenul exilat, a cărui absență Ludovic n-o poate îndura. Însă are un avantaj imens, cel de a fi acolo, prezentă. Și mai are o mare calitate: seamănă cu Sisi. Ludovic își rezumă astfel atracția: „Presupunând că m-aș putea înțelege cu o femeie, cea mai bună alegere pe care aș putea-o face ar fi o soră a admirabilei împărătese.“

Regele, în culmea confuziei, face un dublu transfer. Idealul său feminin este o eroină wagneriană care seamănă cu Sisi.

În toamna lui 1866, dublul miraj pe ritmuri de *Tannhäuser* ori *Lohengrin* încetează să mai fie o imagine cețoasă. În castelul Berg nu scapă nimănui, îndeosebi reginei Maria și ducesei Ludovica, faptul că cei doi tineri petrec împreună ore multe. Ludovicăi începe să i se pară că Ludovic întârzie să se decidă. Îl însărcinează atunci pe unul dintre fii săi, pe Karl Theodor, „Gackl“, prietenul din copilărie al lui Ludovic, cu un mesaj pentru a-i sonda intențiile. Regele îi răspunde că Sophie este o prietenă admirabilă...

Ducesa Ludovica, căreia nu-i place să piardă vremea, îi cere prin urmare fiicei sale să termine cu aceste întâlniri muzicale și plimbări nocturne care nu duc la nimic. În plus, Sophie începe și ea să se plictisească să audă continuu vorbindu-se doar de Wagner. Un pic de iubire, iată ce speră ea acum.

Brusc agasat, Ludovic îi scrie, în 10 ianuarie, o stranie epistolă: „Mi-e penibil să-ți trimit aceste rânduri, însă socotesc de datoria mea s-o fac chiar acum. Ah! Să nu te superi pe mine, dragă Sophie, ascultă-mi rugămintea și îndreaptă spre mine gânduri bune. Știi ce fel de destin mă așteaptă, ți-am scris recent de la Berg pe tema misiunii mele pe pământ. Știi că nu am prea mulți ani de trăit, că voi părăsi această lume atunci când oribilul se va petrece, când steaua mea nu va mai luci, când el nu va mai fi, prietenul meu cel mai credincios. Da, viața mea se va stinge și ea, fiindcă fără el nu voi mai putea dăinui. Obiectul principal al legăturii noastre a fost mereu, vei fi de acord, ciudatul și tristul destin al lui Richard Wagner. Hai, nu te îmbufna, trimite-mi câteva rânduri prietenoase care să-mi arate că-mi dorești binele. Se prea poate ca prietenul tău să nu mai aibă decât câțiva ani de trăit; scurta bucată de existență care îi rămâne trebuie amărâtă fiindcă una dintre puținele ființe care l-au înțeles vreodată, căreia i-a fost drag, îl urăște acum în tăcere? Of, asta n-o merit, o pot spune sus și tare. Rămas-bun, scumpă Sophie. Dacă asta vrei, nu-ți voi mai scrie nicicând. Fii fericită și adu-ți aminte de mine.“

Nici n-a apucat să se logodească și Ludovic trimite deja o scrisoare de despărțire! Nu este nevoie să psihanalizăm aceste rânduri pentru a dezvălui strania concepție despre dragoste pe care o are acest tânăr. Trebuie reamintit că numirea prințului de Hohenlohe ca prim-ministru anunță întoarcerea lui Wagner. E o chestiune de săptămâni. De acum, fiindcă Prietenul va fi acolo în carne și oase ca să-și înflăcăreze propria mitologie, cultul amintirii sale este inutil. Ludovic s-a prins cu sinceritate în joc, însă tranziția a început de acum. Sophie, dublură a lui Wagner, nu mai are pentru ce să existe în viața lui. Concluzia nu este inexactă și vine însoțită de o presimțire. Regele e convins că va muri tânăr și că, în orice caz, n-ar putea supraviețui morții prietenului său. Ludovic recunoaște deschis că Sophie l-a înțeles prea bine în orele sale întunecate.

Cu siguranță lucid, Ludovic și-a văzut între timp greșeala. Amândoi au suferit, deși în grade mult diferite, din pricina complotului contra lui Wagner. Prietenia lor nu fusese decât uniunea a două tristeți, iar regele pare acum să-și dea seama că o fericire nu se poate construi pe două nefericiri.

*

Ne putem da seama de măsura importanței lui Wagner în viața regelui când vedem că suveranul îl asociază pe muzician cu toate preocupările sale personale. Până și Cosima îi devine confidentă, un fel de Wagner alternativ. Ludovic i-a mărturisit: „Sophie este o prietenă de încredere, participă cu mult spirit. Destinul ei are ceva aidoma cu al meu.“

Ludovic n-ar fi putut-o spune mai bine; și el și ea sunt însemnați cu pecetea tragediei.

După această scrisoare de adio — Wagner i-a unit, Wagner îi desparte — un eventual mariaj poate fi socotit, de acum, imposibil. Sophie nu știe ce să mai creadă. I-ar plăcea să înțeleagă, ea care nu cere decât să fie iubită. Și, deodată, vine seara lui 22 ianuarie 1867...

*

În palatul Residenz, curtea ține un bal grandios. Un bal plin de fast, înveselit de voioasele valsuri ale lui Johann Strauss-fiul. Regele dansează mult, adesea cu Sophie. De după evantai, ducesa Ludovica urmărește rotirile perechii cu cea mai mare atenție de care e în stare o mamă pusă pe pețit. Nu se mai pune problema de a-și lua rămas-bun, și nici măcar — ce fericire! — problema lui Wagner.

Pe parcursul serii, Prietenul este cel căruia Ludovic îi va da mai întâi vestea, trimițându-i faimoasa depeșă codată: „Siegfried și-a găsit Brunhilda.“ Ludovic vrea să se căsătorească cu Sophie.

Ce eveniment neașteptat, ce motivație secretă și irezistibilă l-a putut îmboldi pe rege să-și schimbe părerea în opt zile? Motivul este totodată simplu și nu tocmai măgulitor. Aflând că aghiotantul său, prințul Paul de Thurn și Taxis, ca și marele său comis, contele Holnstein, sunt pe cale să se însoare, Ludovic se resemnează. Fiindcă în căsnicie Ludovic vede un soi de sfârșit, dacă e să credem această declarație pe care le-o face celor doi amici: „Ei bine, voi proceda la fel ca să vă țin companie.“*

Paul de Taxis, distribuit în rolul lui Lohengrin în fanteziile regelui, cel pe care Ludovic îl numește „credinciosul meu Friedrich“, nu va renunța la muzică, de vreme ce se va căsători cu o cântăreață.

Ludovic a făcut pasul decisiv. Căsnicia este alibiul său; acum, Bavaria și lumea întreagă trebuie să afle. Nu e o clipă de pierdut.

Ca și cum n-ar fi vrut să se mai uite înapoi, Ludovic al II-lea pătrunde ca o vijelie, la orele șase dimineața, în odaia mamei sale, regina Maria, și-i împărtășește intenția de a se căsători cu Sophie. La ora șapte, într-o stare de extremă surescitare, se dă jos din caleașcă și se anunță la casa unchiului său, ducele Max Joseph, care abia s-a trezit. Ducele și regele joacă scena cererii în căsătorie. Vestea pare neașteptată și minunată. Și când Sophie, îmboldită de tatăl ei să-și dea acordul, declară, luată prin surprindere, că își acceptă vărul ca logodnic, nimeni nu se îndoiește că n-a avut timp să priceapă prea bine ce i se întâmplă însă că, plină de bunăvoință iubitoare, a iertat de îndată incredibila scrisoare de adio.

*

În aceeași seară a acestei bruște cereri, în sala teatrului din Residenz, spectatorii au privirile ațintite spre loja regală. Ludovic al II-lea și mama lui, regina Maria, tocmai au apărut. Regele se așază, publicul la fel, când, brusc, Ludovic se ridică iar și dispare. Trec câteva momente. Majestatea Sa revine în lojă la braț cu Sophie, care se afla cu tatăl ei într-o lojă învecinată. Ludovic o roagă pe fată să ia loc între mama lui și el însuși, în primul rând de fotolii. Toate privirile se îndreaptă spre ea. Sophie îi face o reverență reginei Maria. Spectatorii, surprinși, se bucură. Sunt primii care află, prin acest gest simbolic, că regele este pe cale de a-și anunța intențiile.

* Constantin de Grunwald, *op. cit.*

În 22 ianuarie, curtea anunță oficial logodna regelui cu ducesa Sophie. Surpriza, în München, este generală. Mai întâi fiindcă secretul fusese bine păstrat. Nimeni nu știe cât de drastic și-a schimbat atitudinea tânărul rege. Și apoi fiindcă în preajma lui au fost foarte rare prezențele de sex feminin. Destule inimi de fată bătuseră pentru tânărul ajuns rege, a cărui frumusețe severă nu părea satisfăcută însă, vai, decât de tovărășia bărbaților.

Un zvon circulă prin capitală: regele este virgin. Bârfa se bazează pe marele interes pe care Ludovic îl poartă băieților de vârsta lui. Evadările-i deja celebre cu aghiotantul, instructorul de călărie sau alți tineri îi subliniază gusturile. Însă nu demonstrează nicicum că suveranul ar fi virgin...

Anecdote contradictorii și răutăcioase încep să aducă vorba despre relațiile feminine ale regelui. Ar fi, de pildă, o actriță unguroaică. Lila von Bulyowsky, pe care regele a remarcat-o într-o seară a lunii mai 1866, în rolul Mariei Stuart din drama cu același nume de Schiller. După cum făcuse și bunicul său pentru Lola Montez, Ludovic al II-lea comandă două portrete ale ei pictorului curții, Franz Heigel. Gottfried von Böhm, în enorma sa biografie de opt sute de pagini*, relatează această romanță așa cum i-a fost povestită de actriță. După plimbări și escapade pe Insula Trandafirilor, Ludovic vizitează cu ea întregul Hohenschwangau, camera după cameră. Ajunși în odaia regelui, Ludovic și Lila se așază pe marginea patului și încep să recite pasaje din *Egmont*, tragedia lui Goethe pentru care Beethoven a compus o celebră uvertură. La scena sărutului, în loc să se apropie unul de altul, se țin la distanță.

„Nu-mi amintesc, relatează actrița, dacă în acest moment, ori poate mai devreme sau mai târziu, mi-a zis că nu cunoscuse nicio femeie trupește și că noaptea, adesea, se gândea la ea și acoperea perna cu sărutări. După această mărturisire, și-a plecat capul, lăsându-l să-i cadă aproape cu totul peste piept. Ea a păstrat liniștea și a tras, cu blândețe, capul regelui către ea.“

Regina Maria, părându-i-se că actrița nu e suficient de distinsă, îi cere să părăsească Münchenul după ce-i expiră contractul cu teatrul. „Nu-mi plăcea ideea de a trebui să seduc un tinerel“, ne asigură truediana.

Ceea ce vrea să spună că cineva îi ceruse să facă uz, cu regele, de farmecele sale. Pentru a-l determina, neîndoielnic, să-și piardă inocența. Acel cineva ar putea fi regina Maria sau prim-ministrul de atunci,

* *Ludwig II, König von Bayern*, Berlin, Engelmann, ediția a 2-a, 1924.

Pfordten. Într-o altă versiune, mai epică, Lila, vorbind despre vizita la Hohenschwangau, declară: „Regele e rece ca un sloi de gheață!“, la care Ludovic, ca să se apere, afirmă că ea l-ar fi urmărit prin cameră, obligându-l să se retragă într-un ungher. Ludovic al II-lea se temea să nu fie violat de o angajată a teatrului!

Varianța a doua, cu siguranță, nu e tocmai una glorioasă. Certitudinea: actrița și regele s-au văzut de multe ori doar ei doi. Întrebarea: să se fi petrecut între ei ceva de natură fizică? Ludovic al II-lea, cucerit de Maria Stuart — unul dintre personajele sale preferate —, se poate să fi fost surprins și provocat de îndrăzneala comedianeii care nu se mai afla pe scenă. Oficial, aventura nu merge prea departe. Lila nu este Lola lui Ludovic al II-lea.

Trebuie totuși să precizăm că regele va continua să o vadă timp de mai mulți ani pe această femeie, chiar și în perioada logodnei.

În München, surpriza se transformă în veselie. Regele se va căsători cu verișoara lui! Viitorul dinastiei este asigurat. Dintre toate binecuvântările pe care i le-a oferit tânărului suveran pronia cerească, iat-o pe cea mai minunată. Data căsătoriei este stabilită pentru 25 august, ziua de naștere a lui Ludovic. În vreme ce veștile bune, transmise prin cancelarii, sunt aduse la cunoștința tuturor țărilor, făcând din Ludovic și Sophie logodnicii Europei, ambasadorul curții din Baden, Robert von Mohl, e primit în audiență la rege. Imediat, suveranul îi arată una dintre primele fotografii cu el și logodnica. Această poză a ajuns și la noi, împreună cu cele care alcătuiesc seria de fotografii oficiale ale logodnei. Sophie poartă o rochie simplă, strălucitoare, cu broderie englezească, acoperită pe jumătate de un mantou închis la culoare. În jurul feței are un văl de muselină ce cade într-o cascadă de pliuri. Ludovic în redingotă și pantaloni de stofă văr-gați, își ține în mână stângă jobenul.

Ne atrage atenția distanța dintre cei doi tineri. Cu toate că Ludovic îi oferă brațul drept lui Sophie, cu toate că degetele prelungi ale prințesei se odihnesc pe brațul său, nu putem spune că cei doi sunt apropiați. Timiditate și tinerețe. Imaginea regelui e mai cenușie. În vreme ce Sophie, în toate cadrele, se uită la fotograf cu o privire limpede și pură, având, uneori, pe buze, și câte un surâs care amintește de cel al Giocondei, Ludovic e cu ochii altundeva. Ca de obicei. La dreapta, la stânga, întotdeauna cătând în sus. Are un aer nerăbdător, deloc în largul său. Ea este pasivă, aproape ostentivă. El pozează triumfător și iritat, cu piciorul stâng așezat prea în față. Sophie pare foarte fragilă alături de acest băiat zvelt, mai înalt cu un cap, pierdut în hainele sale. Regele în civil pare mereu

prost îmbrăcat; doar uniformele îi sunt bine croite. Astfel, bavarezii pot contempla imaginea celor doi logodnici, multiplicată curând în mii de exemplare. „Un logodnic, notează ambasadorul von Mohl, care, se vede limpede, nu e tocmai topit de iubire.“

Câteva guri slobode regretă că regele n-a ales-o pe foarte tânăra fiică a țarului Aleksandru al Rusiei, Maria Aleksandrovna, care apăruse mult în public la Bad Kissingen pe parcursul verii anului 1864. O apropiere între Rusia și Bavaria nu ar fi displicut defel opozațiilor Prusiei. Puțină lume, în schimb, își bate capul cu faptul că acest proiectat mariaj va fi unul între veri.

Ce veselie în regat! Logodnicii sunt salutați cu ovații. În februarie, mai multe serbări și baluri îl onorează pe rege și pe viitoarea sa soție, care formează un cuplu ce-ți ia ochii. În public, Sophie și Ludovic par a se potrivi de minune, ea în rochie de bal albastru cu negru, el în uniformă de cavalerie. Balul cel mai fastuos este cel dat de prințul de Hohenlohe, prim-ministrul. Sophie și Ludovic apar aici în chipul în care-i vede bătrânul rege Ludovic I: acesta i-a numit Venus și Adonis într-un poem pe care nu s-a putut opri să nu-l scrie.

În acea seară, un incident bizar stârnește îndoieli în privința iubirii lui Ludovic pentru Sophie. S-a făcut zece seara, balul abia a fost deschis. Regele se apropie de Bomhard, ministrul său de justiție, și-l întreabă:

— Cât e ceasul?

— Zece, sire, răspunde ministrul, stânjenit că trebuie să-și scoată din vestă ceasul, cu toate că regele se plasase dinaintea lui pentru a ascunde inconveniența acestui gest.

— Zece? Asta înseamnă că încă am timp să asist la ultimul act al dramei lui Schiller...

— Dar, sire, ducesa Sophie...

Stupefiat, ministrul nu mai apucă să zică altceva. Regele a plecat! Fără să-și ia rămas-bun de la logodnică! Ludovic a lăsat-o pe Sophie pentru a se refugia în brațele lui *Wilhelm Tell*! Invitații sunt perplecși, ministrul e jenat, prim-ministrul e neliniștit. Bomhard scrie: „După asemenea incidente am fost silit să admit că regele nu era îndrăgostit de logodnica sa.“ Să fie teatrul rivalul Sophiei? E și mai rău de-atât: Sophie însăși *este* un personaj de teatru, însă biata de ea încă nu-și dă seama. Fiindcă regele se identifică cu eroii din piese și-și vede și logodnica în chip de eroină. E clar, nu poate să iubească pe nimeni pentru ceea ce este. Deja a botezat-o pe Sophie Elsa. Mariajul său nu este decât o operă, *Lohengrin*.

Schimbarea de prenume nu o neliniștește pe Sophie. Ea știe că vărul ei se poartă ciudat uneori, că are reacții surprinzătoare. N-a apărut el într-o bună zi la Possenhofen în uniformă austriacă, ca să-o bucure pe Sisi, cu o umbrelă mare desfăcută pentru a-și proteja tunsoarea? Mai are și reacții dezamăgitoare, sau mai degrabă e vorba despre absența reacțiilor. La o întâlnire, a îmbrățișat-o de la început pe Sophie apoi, vreme de jumătate de oră, s-a mulțumit să-i repete întruna: „Ce ochi frumoși aveți!” Un sărut de îndrăgostit, un adevărat sărut, nici nu intră în discuție. Ludovic, la această idee, ar fi în stare s-o rupă la fugă.

Sophie dă dovadă de o răbdare de înger.

Din păcate, nu se pune problema de timp, ci de temperament. În 17 februarie, tânăra primește aceste rânduri: „E important să ne iubim cu sinceritate. Dintre toate femeile de pe lume, pentru mine tu ești cea mai de preț, dintre toți amicii, e Wilhelm [vărul său din Hessen]; dintre supuși, Kinsberg [un aghiotant] îmi este printre cei mai dragi. Însă Dumnezeu! vieții mele este, cum știi deja, Richard Wagner.”

Adevărul este acolo, obsesie tragică, mereu aceeași: Wagner. Ludovic nu i se poate sustrage și i se pare absolut firesc să o angreneze și pe Sophie, care e totuși undeva în josul ierarhiei de pasiuni a regelui. Îi cere logodnicei sale să-i scrie Prietenului. În seara de 5 februarie o îndeamnă: „Scumpa mea Elsa, să-i scrii fără întârziere (de ce nu chiar mâine dimineață?) lui Wagner; mi-ar face multă plăcere. Știu ce mulțumit va fi să vadă că a primit o scrisoare de la tine. Și-acum, din toată inima, noapte bună! Al tău credincios Heinrich, care te iubește...”

Heinrich... iarăși această manie a substituției. Pretinde că ar iubi-o pe Sophie? Dar, în acest caz, ce se poate crede despre epistola pe care i-a scris-o lui Wagner în aceeași noapte, la ora unu și jumătate, și care începe astfel: „Prieten iubit cu ardoare și mai scump decât tot ce e pe lume”, după care urmează: „Divina dumneavoastră scrisoare m-a umplut și împrăștiat cu o bucurie minunată, care nu are nume în nicio limbă. (...) Vino, adorabile, către cel ce-ți poartă credință, cel a cărui viață depinde de tine și pentru care însemni totul. (...) Primăvară, apropie-te, adu-mi-l pe cel pentru care trăiesc, pe cel al cărui nume îl cântă păsările, pe cel pe care mi-l vestește susurul izvoarelor, pe cel dezvăluit de parfumul florilor, de gloria soarelui și de scânteierea stelelor?”

Dintre cele două scrisori ale serii, doar a doua este de dragoste. Cu-vântul dragoste îi este rezervat lui Wagner.

Sophie socoate nimerit să se conformeze solicitărilor lui Ludovic. Fără vreo strădanie, fiindcă îl admiră pe muzician și fiindcă știe prea bine ce loc ocupă acesta în inima regelui, intră în joc cu sinceritate deplină. Ba îi și scrie maestrului:

„Stimate domnule Wagner,

Aș dori să vă adresez câteva rânduri pentru a-l saluta din adâncul inimii pe prietenul care îmi sunteți și care-mi veți fi întotdeauna... Atunci când, în 17 mai 1863, am ascultat pentru prima oară Tannhäuser, magnificul poem a avut darul să mă transpună. Nu mă îndoiam defel că urma să intru într-o legătură cu dumneavoastră, într-un chip atât de minunat, și că voi putea numi prieten un maestru atât de desăvârșit. Parsifal mi-a mărturisit ce legătură există între el și dumneavoastră, știu ce însemnați pentru el. Nu mi-a ascuns nimic. Însă cu cât m-a asigurat mai mult că acest atașament este sacru și de neclintit, cu atât am simțit mai mult că inima mea îi aparține. El este tot ce am mai scump pe lume. Am doar o dorință: să-mi leg întreaga viață de a sa și să-i împărtășesc destinul. Despărțită de el, n-aș mai vedea lumea decât ca pe un deșert pustiu și dușmănos, o umbră rece și înnegurată.

Ce n-aș da să vă știu aici, să puteți lua parte la fericirea mea, care e atât de îmbătătoare acum. Trebuie neapărat să vă întoarceți odată cu primăvara care se apropie. Trebuie să puneți capăt acestei crude separări. Credinciosul prieten suferă deja de prea multă vreme. Veniți curând și înveseliți-l. Parsifal v-a trimis fotografii cu mine, tare mi-ar plăcea să-mi trimiteți portretul dumneavoastră!”*

Sophie e emoționantă. Prinsă în joc, îl numește pe Ludovic Parsifal. Wagner e contagios; lucidă, Sophie își dă seama: cu cât se va întoarce mai curând Prietenul, cu atât mai bine va fi. O fericire colectivă va fi zămislită de prezența sa, iar fericirea sa proprie nu se poate obține fără Wagner. Își semnează scrisoarea: „A dumneavoastră devotată cu fidelitate.” În această corespondență în care toată lumea își jură credință, Sophie este cea mai devotată. Își pariază fericirea pe fericirea regelui.

Și, de altminteri, nici nu greșește crezând asta. Ca să facă uitată dispariția grosolană de la balul Hohenlohe, Ludovic pune să se amenajeze la Residenz un apartament rezervat lui Sophie, ale cărui ferestre dau spre

---

* Scrisoare publicată de Annette Kolb, *Le Roi Louis II de Bavière et Richard Wagner*, Paris, Albin Michel, 1947.

grădina de iarnă. Decorațiunile sunt extravagante, însă, până la urmă, preocuparea regelui dovedește delicatețe. O acoperă pe Sophie cu daruri și cere să se construiască pentru căsătorie o caleașcă splendidă. Costuri: un milion de guldeni. Nimic nu e îndeajuns de frumos. Iar bavarezii, de data asta, nu mai sunt tulburați din pricina sumei. Sophie nu este nici Lola Montez și nici Richard Wagner, ci viitoarea regină a Bavariei.

Trebuie, așadar, luată în considerare coroana ce se va odihni pe fruntea fetei. Ludovic se însărcinează să se ocupe de asta. „Măine, îi scrie logodnicei, voi aduce coroana și o voi pune pe fruntea ta. Dacă e prea grea sau prea largă voi cere să se facă o alta, fiindcă aș vrea mult să te văd că o porți în ziua căsătoriei; un creștet atât de frumos și pe care-l iubesc atât merită să poarte cel mai nobil dintre toate giuvaierurile lumii, acest simbol al maiestății terestre și al puterii suverane.“ Diadema pe care trebuie să o poarte Sophie este cea purtată cândva de Carolina de Baden, soția lui Maximilian I Joseph, primul rege al Bavariei. Monetăria bate o medalie ce le reunește profilele, cu aceste inscripții: „Ludovicus, rex“ și „Sofia-Carola, uxor“ Sute de mâini cos harnice kilometri de fir de aur. Se taie, se coase, se brodează; trusoul lui Sophie se mărește. Gazetele, în sfârșit, publică portretul cuplului ce va fi în curând regal. Protocolul fixează lista invitaților și a doamnelor de onoare, în vreme ce la curte sunt anunțate darurile trimise din întreaga Europă.

Regele îi trimite fetei un bilet unde, pentru întâia oară, afirmă că preferă intimitatea fastului. „Bună ziua, dragă Elsa. Ce mai faci? Eu sunt fericit și plin de bucurie. Mi-a fost adus programul ceremoniilor căsătoriei noastre. Toate astea ar arăta mult mai frumos într-o bisericuță de lângă lacul Starnberg.“

Starnberg? La țară, lângă lac, în natură. Însă câte amintiri, ce simbol! Starnberg aproape că rimează cu Wagner...

În München, în întregul regat, nu se mai vorbește decât de ziua cea mare, care este, totuși, încă departe. În armonie cu veselia bavarezilor, lucrurile stau bine și în plan politic. După pace urmează împăcarea. Majestatea sa n-ar fi putut să-și aleagă mai bine momentul pentru a dărui Bavariei o regină.

Duminică, 9 martie 1867. Directorul de la Bayerischer Hof, unul dintre hotelurile cele mai de seamă din München, primește un client celebru. Acest călător este totodată un prieten și hotelierul se bucură de revedere. Vremea frumoasă e numai bună pentru primirea unui vizitator cu greutate.

Musafirul e Richard Wagner. A venit să binecuvânteze căsnicia regală. A promis un cadou de nuntă pe cât de inedit pe-atât de personal, un dar demn de un rege: partitura la *Maestrul cântărești*.

Wagner la München! Compozitorul e atât de surescitat că n-a putut, toată noaptea, închide un ochi. Însă afecțiunea pe care i-o arată hotelierul este călduroasă, iar domnul Lorenz von Duflipp, secretar al cabinetului regal, îl primește în numele regelui. Wagner s-a întors, însă fără zarvă, aproape cu discreție. Prințul de Hohenlohe veghează ca lucrurile să stea astfel. Pe lângă asta, sosirea lui Wagner, în mijlocul acestor pregătiri, trece aproape neobservată. Cu atât mai bine pentru rege, care ține morțiș ca Prietenul s-o întâlnească pe Sophie. Ludovic al II-lea nu-i cere muzicianului permisiunea de a se căsători, îi cere însă aprobarea. Wagner, maestrul spiritual al regelui, trebuie să-și dea binecuvântarea. Însă e nevoie de multă prudență. Nu se pune problema să se întâlnească cu ea la Possenhofen. Ducele Max, tatăl lui Sophie, nu-l place pe muzicianul care, o dată pentru totdeauna, a fost declarat *persona non grata* în Bavaria. La fel de imposibil ar fi să-i primească pe Sophie și pe Wagner la Residenz. Nu se cade. Oficial, regele nu trebuie să-și prezinte logodnica muzicianului. Trebuie să găsească un loc sigur.

Ideea vine de la Sophie. Aceasta organizează un mic complot, ceva fermecător și romantic așa cum își dorește, care are imensul avantaj de a o apropia de rege. Sunt, pentru prima oară, complici. Întrevederea se va ține la fratele mai mare al lui Sophie, ducele Ludwig Wilhelm, a cărui soție, Henriette, apreciază mult operele Prietenului. Sophie organizează totul cu la fel de multă precizie ca lucratul unei broderii. Wagner găsește acest bilet: „Vă rog să vă duceți, cât mai punctual cu putință, la numărul 33 de pe Canalstrasse. Cumnata mea vă va aștepta la intrare și vă va conduce la ea în casă, unde voi sosi și eu ceva mai târziu. Trebuie să vă rog îndeosebi să nu folosiți trăsura hotelului, ci să închiriați o birjă și să o puneți pe liber de îndată ce ajungeți. Fratele meu se va ocupa de drumul dumneavoastră înapoi la hotel. Ce regretabil că nu ne putem vedea în alte circumstanțe; tare aș fi preferat să vă pot primi în apartamentul meu! Însă fiindcă o asemenea întâlnire este cu totul exclusă, mă resemnez în a accepta inevitabilul și mă bucur de această posibilitate de a-l vedea pe Prietenul nostru și de a-i vorbi.“

În 15 martie, la ora douăsprezece și jumătate, Sophie și Wagner se întâlnesc. Sophie a prevăzut totul, chiar și faptul că nu trebuie să se intersecteze pe scări! O adevărată ședință conspirativă.

Ludovic al II-lea urmărește cu exaltare acest mister. Ce secret minunat! Și când Prietenul, câteva ore după aceea, își așterne impresiile de la întâlnire, o face cu un entuziasm delirant. „În sfârșit, în fine, cineva din anturajul vostru, trimis de voi, sire, o ființă în care găsesc reflectat sentimentul cel mai sfânt al inimii mele: dragostea pe care v-o port. Și este femeia întruchipată, aleasa strălucitoare, blândă, entuziastă, pasionată, frumoasă, tânără precum suflarea primăverii. Mă simt profund emoționat. Știți asta fără să v-o mai spun. Sper să v-o pot și spune, cât de curând. Ce lume de insesizabile disonanțe vă desparte încă? Mi-am privit, văzând cum această nobilă ființă se depărtează, în adâncul sufletului. (...) Dacă până acum nu trăiam decât pentru voi, de-acum înainte voi trăi și pentru ea, care nu trăiește decât pentru voi.“

Simpatică frază. Dacă Wagner, în ciuda situației neobișnuite a lui Ludovic și Sophie, este pretextul acestei căsnicii, îi este totodată și dușman fără s-o știe; emulația celor doi tineri în pasiunea pentru muzician nu este decât un strat subțire de lipici.

Ar fi fost și puțin probabil ca Wagner să nu-i ridice regelui logodnica în slăvi. Dimpotrivă. Tot ceea ce putea consolida puterea deplină a lui Ludovic al II-lea, căsnicia ca semn al responsabilității, era important. Un Ludovic instalat cu adevărat în funcția de rege, un Ludovic al II-lea în poziția de suveran necontestat nu putea decât să-i fie de folos lui Wagner. Și de-ar fi fost Sophie cocoșată, cu dinții putrezi, Wagner i-ar fi găsit calități sublime.

Prietenul își dorește, așadar, ca mariajul să se săvârșească cât mai iute. Fiind la München, Wagner se umflă în pene pe lângă Hohenlohe, amintindu-i că el îi sugerase regelui să scape de von der Pfordten și îl împiedicase să abdice. Hohenlohe ascultă, surâzător, povețele sale interesate. Apoi vine iarăși vorba despre operă. Se plănuiește o nouă reprezentație cu *Lohengrin*, de la care, pentru Ludovic, a început totul. Lumea se așteaptă ca reîntâlnirea dintre rege și Wagner să fie dulce, însă tocmai contrariul se petrece. Un violent dezacord se iscă din cauza rolului principal, care ar trebui jucat din nou de Joseph Titaschek, un bătrân tenor care a interpretat prima oară rolul lui Lohengrin la Dresda, în 1845, chiar în anul nașterii lui Ludovic. La repetiția în costume, apariția cântărețului gârbovit, despre care Ernest Newman susține că avea mai multă voce decât inteligență, dezlănțuie mânia regelui. Cere să fie înlocuit. Wagner refuză. Regele insistă: un tânăr tenor, Heinrich Vogl, ar fi sublim în rolul cavalerului cu lebăda. Wagner, furios, părăsește Münchenul. Și nu se întorsese decât de două săptămâni...

Incidentul este grav. Regele și compozitorul nu se mai văd. Dezacordul e stingheritor pentru Wagner, care are nevoie de întregul sprijin al regelui, în special pentru crearea *Maeștrilor cântăreți*. Neînțelegerea trebuie înlăturată cât mai iute. O scrisoare lungă sosește de la Tribschen. Wagner se cufundă în scuze și laude:

„Regele meu preamilos. Prietene. Ultima mea speranță. Înțelepciunea mea frumoasă,

Se pare că m-am depărtat încă o dată de voi, lăsându-vă cu impresia că aș fi ingrat și dezagreabil. Experiența aceasta mi-a arătat și că, dacă aș vrea, cu focul ce mă arde și mistuitoarea mea vitalitate, să mă ocup durabil și direct de realizarea proiectelor noastre artistice, aș fi sleit în puțini ani și, în ziua în care aș decide asta, izvorul creației va seca. Îmi rămâne, așadar, să sper că expresia lucrărilor mele va fi găsită și fixată fără mine: nu ignor, firește, că doar eu aș putea să aduc la lumină lucrările respective.“

Pentru prima oară, Wagner lasă să se înțeleagă că îi vine greu să fie de acord cu regele. Înfruntarea, în teorie artistică, era o luptă a caracterelor, o criză. Compozitorul termină epistola vorbind despre Sophie, pe care o numește „adorata noastră Sophie“ Wagner observă, pe bună dreptate: „A căutat inima voastră într-a mea.“ Pentru a ajunge la Ludovic, Sophie, într-adevăr, a făcut un ocol pe la Wagner. „Am avut pentru prima oară sub ochi emoționanta dovadă a fericirii voastre. Am auzit vibrând, în muzica vocii sale, sufletu-i blând, iubitor, grijiului. Astfel v-am cunoscut fericirea. (...) Iubiți-vă, făpturi minunate și sublime. Iubiți-vă cu dragoste nemuritoare și tandră, nici mai mult, nici mai puțin.“ S-ar spune că Wagner, sleit de rolul de intermediar și sătul de fervoarea tinereții lor, încearcă să-i pună pe logodnici față în față, singuri în intimitatea amoroasă.

Însă Wagner e la fel de ancorat în inima lui Sophie pe cât e și într-a regelui. În 24 martie, de la Possenhofen, unde cântă și repetă de zor muzica Prietenului, ea îi scrie acestuia: „...Mi-ar fi plăcut mult, cu ocazia romanticei noastre întrevederi, să vă pun întrebări despre cărțile dumneavoastră, însă timpul a fost atât de scurt! Și totuși, ce frumoasă călătorie! Oh, n-o voi uita nicicând. Știu că, din acea zi, vă sunt și eu dragă. Ne vom revedea. Sunt sigură că vremea frumoasă va înlesni o altă întâlnire și, până atunci, voi fi răbdătoare. Ah, măcar dacă ar fi aproape frumoasa lună mai! Când va înflori liliacul și va înmiresma aerul, atunci Parsifal al meu nu va mai fi departe!“

Mai sunt cinci luni până la nuntă și biata Sophie se agață de Wagner ca să nu-l piardă pe Ludovic.

Fiindcă regele nu este un logodnic ca toți ceilalți. Și are un fel mai aparte de a-și curta aleasa.

Sophie este la Possenhofen, Ludovic la Berg, de cealaltă parte a lacului. Se văd, însă în circumstanțe bizare. Regele se apucă să-și prezinte omagiile logodnicei sale în miez de noapte. Sosește, nerăbdător, trezește întreg castelul, ai cărui locuitori, căscând pe ascuns, îi ascultă tiradele înflăcărâte. Înflăcărâte? Mai degrabă niște flăcărui. Ca și cum s-ar teme să se vadă între patru ochi cu Sophie, Ludovic al II-lea începe să-i facă curte prin intermediari. Într-o dimineață de mai, la revărsat de zori, trimite un aghiotant care, din nou, trezește întregul castel. Aghiotantul primise ordinul să-i prezinte lui Sophie personal și nimănui altcuiva un buchet de flori. Cu un bilețel: „O, tu, aleasa mea! Încă fermecat de magia sunetelor, pun acum, în zori, întreaga putere a afecțiunii mele într-o urare de fericire către tine, grațioasa mea logodnică!”

Aghiotantul așteaptă, impasibil, un răspuns. Sophie nu scrie nimic, nu spune nimic sau aproape. Nu face decât să mulțumească, epuizată după o seară de citit *Tristan*. „Magia sunetelor”

Pe Ludovic îl înfurie reacția lui Sophie. „Îi sunt văr și logodnic! Dar mai sunt și regele ei!”

Reacție neliniștitoare, însă ușor de explicat. De când l-a cunoscut pe Wagner, monarhul nu doar trăiește o aventură pe care o consideră excepțională, dar o și transpune în scris. Între două întâlniri, bilețele. Între două vizite, scrisori. Între două călătorii, confesiuni. Spre tot mai marea sa dezamăgire, Sophie nu-i scrie nici la ora două noaptea și nici la șase. Îl așteaptă pe Ludovic, încearcă să-l înțeleagă, să-i ghicească stările. Și nu primește decât declarații bombastice, zi de zi, care promit totul însă nu oferă nimic. Pe scurt, chiar dacă Ludovic e atent cu ea, nu e și entuziast.

Bijutierul, care a lucrat potrivit indicațiilor sale, potrivește diademele pe creștetul Sophiei. O noapte întreagă regele, care a pus să se scoată giuvaierele din vistieria regală pentru a fi încercate la Possenhofen, contemplă rezultatul. Își privește regina fără să-și vadă în ea viitoarea soție. Dispare apoi, lăsându-și fără vreo veste logodnica. Răceala urmează înflăcărării.

E drept, Ludovic al II-lea este foarte ocupat, însă nu Sophie îi mănâncă timpul. Sâmbătă 14 mai, regele, care stă în această perioadă la Berg, pleacă foarte devreme la plimbare, călare. Responsabilul cu echitația, Volk, e bolnav; a fost înlocuit cu un tânăr pe care regele nu-l cunoaște. Un tânăr blond, athletic. Are chip frumos, păr buclat și ochi foarte albaștri. Ludovic al II-lea îi cere să-l însoțească în cavalcada sa.

Ar fi trebuit să se îndrepte spre Possenhofen. Dar nu se mai duce. Tânărul cavaler se numește Richard Hornig. Un alt Richard, de aceeași vârstă cu suveranul, intră în viața regelui.

La sfârșitul lunii, Ludovic al II-lea pleacă în călătorie. Richard Hornig îl însoțește. Împreună, vizitează Wartburgul, palatul din Turingia unde Wagner a situat turneul din actul al doilea al operei *Tannhäuser*. E un fel de a-l onora pe marele Richard cu noul Richard.

Dar Sophie? De la Possenhofen, unde așteaptă vizitele logodnicului său, care se lasă tot mai rar văzut, îi lansează un strigăt de ajutor lui Wagner. „Ce mult aș vrea să vă văd! Trebuie să găsim o ocazie.” (Scrisoare din 7 iunie)

Cât așteaptă, logodnica face impresie bună. Regele a decis să-l salute pe Napoleon al III-lea și pe împărăteasa Eugenia care, traversând Bavaria, se îndreaptă spre Gastein. La gara centrală din München, Ludovic o prezintă pe Sophie. Doamna Annette Kolb, ai cărei părinți au asistat la întrevedere, povestește:

„Părea pierdută în crinolina ei și sub mantoul amplu de mătase cu franjuri grei, ale cărui mâneci lăsau să se vadă bluza albă, de tul brodat. O pană maiestuoasă îi cuprindea pălăria minusculă. Regele completase acest ansamblu cu o broșă uriașă de turcoaz bătută cu diamante. Fiindcă culorile Bavariei trebuiau mereu să fie prezente.”

Împărăteasa Eugenia, bucurându-se să vadă o asemenea regină fermecătoare a Bavariei, uită de protocol și îl sărută pe rege pe amândoi obraji, făcându-l să roșească.

La ceva timp după această întrevedere, Ludovic execută o altă întâlnire feroviară. În trenul care o duce la Bad Ischl, regele se vede cu cealaltă verișoară a sa, Sisi, modelul iubirii visate de el. În plinătatea celor treizeci de ani ai săi, Sisi, radioasă, arăta splendid. Ea și Franz Joseph tocmai au fost încoronați rege și regină ai Ungariei la Budapesta, iar Sisi a avut un imens succes printre maghiari. Scriindu-i fiicei sale, Cosima, Liszt, care a compus *Missa Încoronării* pentru această ocazie, declară: „Niciodată n-am mai văzut-o atât de frumoasă, părea o viziune cerească apărută în toiul unui ospăț barbar.” În vagonul-salon, Sisi îl ascultă pe Ludovic vreme de două ore. Îl întreabă cum se simte. Fără îndoială, este singura care pricepe măsura bizareriei vărului său regal și e neliniștită să-și vadă sora, pe Sophie, suferind. Ludovic, întors la München, nu se poate opri să nu-i scrie: „Nu-ți imaginezi, dragă verișoară, cât de fericit m-ai făcut. Orele petrecute cu tine în vagon, ieri, le socotesc printre cele mai frumoase;

nu le voi uita niciodată. Mi-ai permis să vin și să te văd la Ischl; când momentul în care voi avea fericirea de a-ți fi alături se va produce, mă voi considera cel mai norocos dintre muritori. Sentimentul de sinceră afecțiune, de respect și de apropiere sinceră pe care ți l-am purtat încă din fragedă tinerețe mă face să cred în paradisul pe pământ și nu se va stinge decât odată cu moartea. Te rog din inimă să-mi ierți cuprinsul acestor rânduri, însă altfel nu puteam face.“

Regele nu se zgârcește cu declarațiile de credință. Nici cu entuziasmele și fericirile sublime. În această scrisoare nu mai există distanța pe care diferența de vârstă — opt ani — o așezase între el și Sisi când erau mai tineri. S-a apropiat de verișoara sa, Sisi... logodindu-se cu sora acesteia.

Sophie? Ea are onoarea de a asista, în 16 iunie, la noua reprezentație cu *Lohengrin*, împreună cu Ludovic, fratele său Otto și unchiul lor, Adalbert. De la ora optsprezece până la ora douăzeci și două și patruzeci și cinci, splendoarea operei o face să uite de răceala logodnicului său.

E puțin și totuși mult pentru rege care, în secret, are un proiect imediat: să plece la Paris.

Singur la Paris? Nici vorbă. Cu Sophie? Nici atât. Cu Richard Hornig? Iată o idee ispititoare...

*

În 20 iulie 1867, tânărul conte de Berg și scutierul său trag la Hôtel du Rhin, în Place Vendôme. Contele este, firește, regele Bavariei. Este greu de înțeles, de altfel, nevoia de pseudonime cu ocazia acestei vizite în Franța, de vreme ce nimănui din anturajul lui Napoleon al III-lea nu-i scapă sosirea sa și va fi primit de altfel, în vizite lungi, de împărat și împărăteasă. Prezența lui Ludovic al II-lea la Paris este justificată. Expoziția Universală, cea mai mare organizată vreodată, atrage toate capetele încoronate ale Europei. Iar Parisul e o sărbătoare gigantică, un bal permanent, un vârtej de voioșie. Gustave Flaubert îi mărturisește lui George Sand: „...Parisul, în rest, devine colosal. E o nebunie și-un dezmăț total. Suntem amenințați de un nou Babilon.“

Luându-se cu cadrilurile și faimosul cotilion, Ludovic al II-lea este prins în această involburare de plăceri care era atunci viața pariziană, al cărei maestru este domnul Offenbach, mulțumită spiritualei sale muzici. Ludovic se duce des la teatru, aplaudând-o pe Hortense Schneider, care tocmai dăduse viață *Marii ducese de Gerolstein*, și-și închiriază o lojă la Operă, unde galele se succed din 3 aprilie până în 26 octombrie. Se joacă

Don Carlos și regele cugetă la ce-i spusese Wagner, în 18 iulie, chiar înainte să plece: „Parisul a devenit, într-un fel ciudat, singurul oraș pentru care păstrez un oarecare interes și simpatie. (...) Alte orașe sunt etape. Parisul este inima civilizației moderne (...) Acolo, cel puțin, vede lumina zilei sub o formă originală ceea ce oriunde altundeva nu se întâlnește decât sub forma unor imitații proaste, defel plăcute...”

Wagner nu este ranchiunos. Parcă ar fi uitat de complotul contra lui *Tannhäuser* și felurile umilinte. „Veți vedea, continuă ca un ghid compozitorul, oriunde veți pune piciorul prin Paris, o perfecțiune unică în tot ceea ce este prezentat publicului. Jocul actorilor este perfect până și în sala de teatru cea mai neînsemnată, iar fiecare scenă este executată cu o siguranță și precizie care nu se întâlnește nicum prin teatrele germane.”

Ludovic al II-lea este foarte impresionat. Acest tânăr grav și frumos, spectator atent și distant, este remarcat. Multe femei îl cercetează prin binocurile de teatru împodobite cu perle. Și Parisul numără multe femei curioase. Având mai mult sau mai puțin de-a face cu împăratul, cu lumea și cu mondenitățile, ele poartă nume precum Castiglione sau la Païva. Altele, mai puțin faimoase însă mai fășnețe, atrag în aceeași măsură privirile bărbaților care, cu toții, așteaptă vreun gest schițat din evantai ori ca vreo batistă să le pice damelor, cu un pic de noroc, pe lângă crinoline. O pariziancă vioaie, baroana de Poilly, prietenă cu împărăteasa, a făcut senzație la un bal dat la Tuileries, unde „venind cu o rochie acoperită de pene, aducea cu una dintre acele simpatice păsări colibri ale căror culori reflectă razele soarelui” * Baroana de Poilly s-a documentat bine. Trecutul amoros al tânărului rege al Bavariei este, se spune, extrem de limitat.

Într-o seară, cu ocazia unei petreceri date la Tuileries, baroana decide să-și pună toate farmecele la bătaie și să-l seducă.** Îi face aluzii îndrăznețe. Ludovic al II-lea, roșu la față și stânjenit, se oprește în fața unei statui, o fixează cu privirea și declară:

— Aș vrea, ca s-o iubesc, o femeie albă ca neaua și de piatră, cum este cea de dinaintea noastră.

Baroana surâde.

— Dar, sire, ați vrea să retrăiți povestea lui Pygmalion!

— Da, și e imposibil, nu?

— Păi nu, sire, nu e imposibil!

* Henri d'Almérás, *La Vie parisienne sous le Second Empire*, Paris, Albin Michel.

** Guy Breton, *Histoires d'Amour de l'Histoire de France*, Paris, Presse Pocket.

— Credeți?

— Sunt sigură!

— Și cum ați face să aduceți la viață această poveste?

— Foarte simplu, sire, îmbrăcându-mă cu un costum alb, mulat pe corp...

Regele își lasă bărbia în piept.

— Nu, ar fi o minciună. Sub costum ar fi o ființă vie, iar mie mi-ar plăcea să iubesc o femeie cu totul și cu totul albă și de piatră.

Dezamăgită, baroana bate în retragere cu o reverență promptă. În următoarea zi, povestindu-i cele întâmplate unei amice, baroana concluzionează:

— Omul acesta e nebun! Vrea femei de piatră! Și cu siguranță că nu la Tuileries le va găsi...

O femeie de piatră în locul uneia din carne și oase, iată ce caută regele Bavariei cu trei săptămâni înainte de căsătorie...

Până atunci, Ludovic al II-lea frecventează expoziția, ale cărei pavilioane îl încântă. Se oprește ca trăsnet în fața unui chioșc maur. Cupolele aurite, sculptura dantelată, mozaicurile reconstituite îi plac mult. E doar o imitație făcută din tablă, însă Ludovic al II-lea cumpără pavilionul, care va sosi desfăcut în bucăți la München și va ajunge, reasamblat, una dintre curiozitățile parcului Linderhof unde, cu Alpii pe fundal, acest pavilion oriental pare rătăcit în peisaj. De altfel, acest gust pentru construcție și reconstrucție îl face pe Ludovic să viziteze Pierrefonds; ruinele acestui castel feudal din secolul al XIV-lea sunt, chiar atunci, în plină restaurare, iar Napoleon al III-lea a încredințat lucrările lui Viollet-le-Duc, un arhitect de care se face mare caz. Regele este uluit de impozanta clădire. Vizita aceasta este punctul culminant al șederii sale în Compiègne, alături de curtea imperială. Ludovic al II-lea se simte aproape în largul său în mijlocul numeroșilor invitați ai împăratului și împărătesei. Invitați de prima mână ce se numesc Alexandre Dumas — tatăl și fiul —, Charles Gounod — a cărui nouă lucrare, *Romeo și Julieta*, Ludovic tocmai a văzut-o — și Gustave Doré. Este acolo chiar și acel domn Mérimée care nu-l suportă pe Wagner, însă a cărui funcție de inspector al monumentelor istorice și prietenia pe care o poartă inițiativelor lui Viollet-le-Duc îl fac să spună lucruri pasionante.

Dar șocul cel mare pentru Ludovic al II-lea va fi Versailles-ul. Nu se poate smulge de lângă acest martor al monarhiei absolute. Vreme de opt zile, Ludovic al XIV-lea, pe care îl admiră, și Maria Antoaneta, pe care o

venerează, sunt prezenți în spiritul regelui care, din copilărie, le-a tot citit și recitat povestea. Să-și vadă eroii în decorul lor natural e un vis de-al lui Ludovic, un vis care-l bântuie și care-i va cotoropi existența. Regele Bavariei va avea și el un Pierrefonds al său, un Versailles și Trianon al său, punând să se înalțe castelele de la Neuschwanstein, Herrenchiemsee și Linderhof. Astăzi, vizitându-le, se poate evalua impactul călătoriei lui Ludovic în Franța.

Sejurul său se termină la sfârșitul lunii iunie. Cu atâtea preparative și repetiții, iată că ziua căsătoriei a ajuns aproape. La 1 august, premiera noii versiuni scenice a operei *Tannhäuser* — fără Wagner, care e îmbufnat — este o ocazie pentru bavarezi de a vedea cuplul în curând regal. Dar vai... După cum remarcă Liszt, prezent în sală, regele este singur în loja centrală, în vreme ce Sophie, ca în vremurile de dinainte de logodnă, a ocupat un loc în loja dintr-o latură.

Ludovic se mulțumește să-i aducă un buchet de flori și să rămână alături de ea vreme de cinci minute, în antract. Liszt rezumă impresiile spectatorilor scriindu-i (în franceză) prietenei sale, prințesa de Wittgenstein, aflată la Roma. „Ardoarea matrimonială a Majestății Sale bine domolită.“

E cel mai elegant fel de a o zice. Cu toate că Ludovic i-a jurat lui Sophie o minunată regăsire în ideala solitudine a castelului Hohenschwangau, numind-o, într-o scrisoare, „Senta, Elisabeta, Elsa, Isolda, Eva, Brunhilda...“ Pe hârtie, regele e gata de orice, mai puțin de ceea ce este esențial...

Cu câteva zile înainte de 25 august, curtea anunță că oficierea cununiei se amână până în 12 octombrie, zi în care se căsătoriseră și Maximilian I, dar și Ludovic I. Bavarezii încep să-și pună semne de întrebare.

Ce se petrece? Totul și nimic, ca de obicei. Ludovic al II-lea a căzut în propria-i capcană. O vedea pe Sophie ca pe o ființă lipsită de carnalitate. Ideea că ar putea să fie femeie, ideea de a face dragoste fizic cu ea cade ca un baros, cât se poate de reală, după aceste pregătiri pe cât de grăbite pe atât de premature. Sophie este o femeie, o femeie adevărată, e cu puțință?... Elsa în carne și oase, Elsa cu farmece feminine e de neconceput. Ludovic nu s-a gândit la asta, iar acum, gândindu-se, i s-a făcut frică. Multe motive mărunte au ajuns să formeze un mare pretext pentru a amâna căsătoria. Pasiunea sa recentă, însă vie pentru cavalerul Richard Hornig are și ea de-a face, neîndoielnic, cu întârzierea. Wagner, maestrul, nu și-a ținut promisiunea: partitura la *Maestrul cântăreți* nu va fi gata în 25 august. Muzicianul trimite, ca să-l înlocuiască, un poem de șase rânduri. Ce dezamăgire!

Sophie nu mai poate, acum, să întoarcă spatele adevărului. I se jeluiește mamei sale, ducesa Ludovica, care este extrem de iritată de amânarea ce nu îi onorează fiica: „Dar nu vezi că nu mă iubește? Se joacă cu mine!” Și, ce-i drept, Ludovic al II-lea se joacă de-a căsnicia în loc să o trăiască. Este aici scriitorul și regizorul, însă nu și actorul. A împins simulacrul până la a pune să defileze pe străzi somptuoasa caleașcă de căsătorie trasă de șase cai albi. Și caleașca asta ce se plimbă goală nu e de bun augur...

*

Trec încă trei săptămâni în cap. Wagner și Cosima își dau seama că Ludovic se găsește în plină criză. O teribilă criză de încredere în sine. Regele, timid, are nevoie de ajutor.

Scrisoare a lui Wagner către rege, scrisă la Tribschen, duminică 22 septembrie, la ora nouă seara: „Îmi arunc privirea în ochii voștri și vă întreb: Nu aveți nevoie de un prieten? Tristețea, nemulțumirea, grijile, neliniștea, melancolia vă sălășluiesc în inimă? Și nu vă împinge totuși o voce interioară să vă deschideți inima înaintea prietenului? Fiindcă înaintea cui să v-o deschideți, dacă nu înaintea mea? Cui altul ați dat dovezi de afecțiune atât de generoase? Cine este unicul în care ați recunoscut darul de a vă cunoaște, de a vă înțelege? (...) Deschideți-vă inima, nu trăiesc decât pentru voi. Spuneți-mi ce vă apasă.”

Wagner, lecuitorul sufletului lui Ludovic, înțelege că vindecarea nu poate veni dinspre exterior.

Ludovic tace.

Dacă vorbește, e pentru a face afirmații nebunești. Lui Lorenz von Düfflip, secretarul său de la curte, îi spune, la sfârșit de septembrie: „Aș prefera să mă arunc în lac decât să mă însor!” Înecul doar pentru a scăpa de căsnicie, iată la ce s-a ajuns. Se zvonește că i-ar fi cerut doctorului Geitl, bătrânul doctor al curții, un certificat prin care să se stabilească faptul că nu se poate căsători. Nu există dovezi care să susțină că ar fi solicitat asta, dar doctorul știa prea bine cum stau lucrurile cu Ludovic, pe care-l avusese în grijă încă de la naștere.

La Possenhofen, răbdarea părinților lui Sophie s-a cam sfârșit. Regele, logodnic imposibil, este un soț improbabil. Ludovica insistă ca Sophie să-i redea vărului ei libertatea. Și iată că Ludovic are o reacție bizară. În loc să profite de ocazie, se lasă cuprins de ezitări și cere ca oficierea ceremoniei să fie, din nou, amânată. O ultimă amânare, până în decembrie.

La acest răspuns, ducele Max, om bun ca pâinea caldă, explodează. În 3 octombrie îl somează pe Ludovic al II-lea să ia îndată o decizie. E un ultimatum. Căsătoria trebuie să se facă cel mai târziu până la sfârșitul lui noiembrie.

Fiindcă părinții lui Sophie nu mai sunt entuziasmați de această idee. Și nici Sophie, de fapt. Și cum se întâmplă de obicei când se pune la cale o căsnicie, cele două mame fac schimb de impresii. Ludovica îi spune reginei Maria: „N-am dorit niciodată ca fiica noastră să fie o piedică în calea responsabilităților lui Ludovic.“ Ludovica minte. Ea este cea mai agasată, de fapt, de această nuntă mereu amânată. Să notăm că Ludovic i s-a plâns lui Sophie în privința atitudinii mamei sale, regina Maria: „...Din păcate, scrisese, șederea mea actuală este complet ratată din cauza prezenței mamei, care mă torturează cu neobosita-i dragoste; nu știu ce este odihna și orice scânteiere poetică se stinge înaintea ei.“ Maria, mamă abuzivă — nu este cu neputință. Însă Ludovic nu se poartă frumos cu ea. I-a cerut cu fermitate să își stabilească reședința, cât mai repede cu putință, departe de München, la Hohenschwangau. Regele își dorește liniște, să călărească toată ziua sau să se cufunde în meditații. Însă prezența mamei sale îl iritase. Fără îndoială că îl pistonase cu zeci de întrebări.

Lui Ludovic nu-i pică deloc bine ultimatumul ducelui Max.

— Așa se adresează un supus suveranului său? îl întreabă, furios, pe secretarul Döfflipp.

— Sire, ducele Max nu v-a scris în calitate de supus, ci în calitate de tată, răspunde secretarul.

De data aceasta Ludovic se folosește de pretext. Face, din acest ultimatum, un incident decisiv. După trei zile de frământări, îi scrie, în 7 octombrie, lui Sophie. E o scrisoare de despărțire, la cinci zile înainte de data teoretică a căsătoriei, o scrisoare în același timp jalnică și curajoasă al cărei conținut este grăitor:

„Mult iubită mea Elsa,

Dat fiind că am fost constrâns să fixez data căsătoriei cam cum obligi o plantă de seră să înflorească, după ce deja m-au constrâns să stabilesc data logodnei, consider ca pe o datorie sacră să vorbesc acum, cât mai este timp. Mereu mi-ați fost prețioasă și dragă și vă iubesc cu o afecțiune adevărată și sinceră. Vă iubesc ca pe o soră scumpă. Acest sentiment, adânc înrădăcinat în inima-mi, nu mă va părăsi niciodată; vă mai rog totodată să-mi acordați și de-acum înainte prețioasa și atenta voastră afecțiune.

Dacă vă veți aminti de mine cu tristețe și amărăciune, asta mă va mâhni profund. (...)

Dacă am poruncit să se facă pregătirile de nuntă, dacă v-am vorbit ori v-am scris despre asta și dacă le-am amânat fără să mă decid să le abandonez, n-a fost fiindcă am vrut să vă batjocoresc sau, cum ați putea crede, să mă îndepărtez încet și treptat; nu, nu am vrut să vă induc în eroare. Nici vorbă de așa ceva. Am acționat cu convingerea fermă că totul va duce către o concluzie mulțumitoare. Am avut timp, până acum, să-mi cercetez simțămintele și să cumpănesc situația și vă spun că mereu voi avea pentru persoana voastră, în adâncul cel mai adânc al inimii, o dragoste de frate, adevărată și credincioasă; mai știu însă că nu acesta e felul de dragoste de care e nevoie pentru o uniune matrimonială.

Vă datoram scrisoarea aceasta, draga mea Elsa; și vă implor să mă priviți cu aceeași prietenie și după toate acestea. Când ne vom fi separat, vă rog, nu țineți în suflet ranchiună și amărăciune; vă mai rog, din tot sufletul, să păstrați toate amintirile de la mine și să-mi dați voie să le păstrez pe cele primite. Îmi vor aduce aminte de o perioadă a vieții ce nu va înceta niciodată să aibă o uriașă însemnătate, de o prietenă și de o rudă atât de apropiată inimii mele și pentru a cărei fericire mă voi ruga lui Dumnezeu în fiecare zi.

Dacă, într-un an, nu veți fi găsit pe cineva care să vă facă fericită și dacă astfel va sta situația și cu mine (o eventualitate nicidecum imposibilă) ne vom putea uni atunci destinele pentru totdeauna, asta dacă, firește, veți mai dori acest lucru; este însă preferabil să ne despărțim acum, fără să ne facem promisiuni pentru viitor. Vreau să spun, din nou, că intervenția în treburile noastre a mamei voastre, iarna trecută, a fost regretabilă. Și de veți mai nutri în suflet resentiment și amărăciune care sunt logodnicele urii, mă voi ruga Domnului să vă facă mai înțeleghătoare și să vă ajute să recunoașteți în această mărturisire sinceră dovada prieteniei celei mai pure și fidele. Dorința mea cea mai fierbinte este ca Dumnezeu, ce se află deasupra noastră a tuturor, să vă călăuzească, scumpa și credincioasa mea prietenă Elsa, pe drumul adevăratei fericiri. Meritați din plin asta. Deocamdată, adio! Nu-l uitați pe al vostru sincer, iubitor și credincios,

Heinrich.

P.S. Vă rog să aveți bunătatea de a aduce la cunoștința părinților voștri punctele principale ale acestei scrisori!"

Atrage atenția, mai întâi, tonul. Detașare, distanță, platitudine. Ah, suntem departe de lirismul din scrisorile trimise lui Wagner! Nu ne găsim în prezența unei scrisori a unui îndrăgostit febril, mistuit de pasiune și devastat de ruptură, ci avem de-a face cu o epistolă de-o disperare moderată. Până la capătul aventurii sale, regele dă prinos pseudonimelor. Sophie, alungată de Elsa, nu se poate impune, în vreme ce Ludovic se ascunde după Heinrich. Fără îndoială că măștile de operă au căzut, dezvăluind realitatea. Ludovic și-a dat prea bine seama că nu era cavalerul cu lebăda și că Sophie rămânea, în ciuda eforturilor sale, foarte departe de Elsa. Ludovic își iubește verișoara ca un frate. Fiindcă el și-a imaginat că amorul dintre un bărbat și o femeie este precum cel între un frate și o soră.

Adevăratul motiv al acestei rupturi este homosexualitatea. Doctorul Robin* dezvăluie că „regele, luptând contra unor înclinații ce nu se dezvăluiseră în mod clar în relația cu Paul de Taxis, se căsătorește din interes. Sau nici măcar. Se căsătorește din iluzie.” Dacă Paul de Taxis poate fi socotit un „accident al tinereții”, Richard Hornig se află acolo pentru că Ludovic al II-lea preferă și dorește asta.

Să recitim frazele-cheie: „Am acționat cu convingerea fermă că totul va duce către o concluzie mulțumitoare. Am avut timp, până acum, să-mi cercetez simțămintele și să cumpănesc situația și vă spun că mereu voi avea pentru persoana voastră, în adâncul cel mai adânc al inimii, o dragoste de frate, adevărată și credincioasă; mai știu însă că nu acesta e felul de dragoste de care e nevoie pentru o uniune matrimonială.” Așadar, Ludovic a încercat să lupte. A crezut că a izbutit să-și învingă înclinațiile logodindu-se, fiindcă i se păruse suficient să aibă o logodnică pentru a se transforma într-un bărbat îndrăgostit.

Însă pare incapabil să fie îndrăgostit de o femeie. O replică de-a sa, analoagă celei rostite în Tuileries, îi dezvăluie intențiile. Când un consilier îl întreabă care este tipul său ideal de femeie, regele răspunde:

— Suflet frumos, corp frumos, voce muzicală, iar în jurul ei parfum de crini...

— Dar, sire, ar fi extrem de dificil!

— Ne e neapărat nevoie să fie. Visarea ajunge.

Din nefericire, visatul la Sophie nu va fi de ajuns. În ciuda aparenței sale candori, Ludovic al II-lea știe că fata nu se va mulțumi cu un

---

* *Op. cit.*

simulacru. Și ce dezamăgitoare e, până la urmă! În loc să-și mențină în permanență lirismul și exaltarea, lui Sophie îi place calmul. În loc să țină vie flacăra entuziasmului, ea o stinge. Pretextul este superficial. Brusc, Ludovic o vede pe Sophie în coordonatele sale reale. Oare n-a suit-o pe un pedestal prea înalt?

Un alt pretext: teama de a nu întina ceva frumos și pur. La vremea când Ludovic al II-lea ia decizia să rupă relația — fiindcă el ia această decizie — natura relației dintre domnul Wagner și doamna von Bülow vine să-l tulbure profund. Prietenul și Prietena să fie oare amanți? De neconceput, imposibil, oribil! Când membri ai cabinetului aduc vorba înaintea Majestății Sale de faptul că doamna von Bülow a adus pe lume un alt copilăș, pe mica Eva, născută în primăvară cu toate că domnul von Bülow zăbovește mai mult la München decât la Triebschen, regele declară: „Nu vreau și nu pot să cred că relațiile dintre domnul Wagner și doamna von Bülow depășesc limitele amicitiei. Ar fi înfiorător.“

Chiar că înfiorător, fiindcă regele s-a apucat să garanteze public prin gazete castitatea relației respective. Înfiorător, mai ales, fiindcă asta ar însemna că Richard Wagner a trădat sublima pasiune a regelui, frumoasa, unica pasiune a regelui. Cum? Wagner să fi mințit? Are nevoie de o femeie? Pustnicul, solitarul să nu fie decât un impostor? Eu, Ludovic al II-lea, nu i-am oferit totul așa cum mi-a oferit și el totul? Asta ar fi nu doar înfiorător, ar fi negarea a trei ani fericiți, o dezavuare, o pată. Un vis mănjit de realitatea oribilă care este natura umană.

Ideea că între cei doi ar putea exista un alt simțământ decât prietenia să fi sfâșiat oare vâlul care-l orbea pe rege? Și-atunci ce se alege din iubirea de frate pentru Sophie? „Știu însă că nu acesta e felul de dragoste de care e nevoie pentru o uniune matrimonială“, scrie Ludovic. Frumos eufemism!

Suveranul, așadar, rupe logodna fără tristețe, însă nu și fără mânie. Într-un acces de furie, Majestatea Sa face bucăți fotografiile logodnicei sale, îi arde scrisorile — cam puține pentru gustul său — și aruncă pe fereastra palatului Residenz bustul din marmură al Sophiei ce-i împodobește masa de lucru. Bustul Elsei se face țandări pe aleile din Hofgarten, parcul regal. Va fi înlocuit cu cel al lui Wagner.

Contrast strident între vorbele calme — parcă exagerat de calme — din scrisoare și acest episod de furie dezlănțuită. Ludovic al II-lea a dus o luptă teribilă, violentă, contra naturii sale, înclinațiilor sale, posibilităților sale. Într-o scrisoare către Cosima, căreia îi va scrie mai multe luni

după ruptură, își rezumă astfel problemele: „O cunoșteam din copilărie, am apreciat-o dintotdeauna ca pe o prezență minunată, cu profunzime și sinceritate, cum aș face-o cu o soră; am avut încredere în ea și i-am oferit prietenia mea — însă nu și dragostea! Vă imaginați deci cât de groaznic a fost pentru mine, din ce în ce mai mult pe măsură ce ziua căsătoriei se apropia, să fiu silit a recunoaște că această uniune nu ne va aduce nici-unuia fericirea. Și totuși, cât de penibil m-am simțit luând decizia de a rupe logodna.“

Lui Wagner, regele îi precizează: „...aș fi fost nefericit cu Sophie, care nu este «femeia pe care mi-a încredințat-o Domnul». Nu mă înțelege, are un fel superficial de a gândi și nu posedă profunzimile pe care le cer de la viitoarea mea soată. Farmecul și grația, care la ea sunt doar exterioare, au izbutit la un moment dat să mă fascineze, însă, mulțumesc lui Dumnezeu, mi-am venit iute în fire.“ Aceste critici sunt de fapt o autocritică. La fel de pripit cum își anunțase, sfidător, logodna, Ludovic al II-lea a decis să se desprindă de biata Sophie. Nu făcuse decât să ia un vis drept realitate. Se declarase îndrăgostit fără să fie. Și-acum trebuia, cu orice preț, să evite ireparabilul. Fostei sale guvernante, baroana von Leonrod, îi mărturisește drama personală în termeni care nu mai lasă nici urmă de îndoială:

„Starea de fericire pe care o simt pentru moment, după ce am scăpat de aceste lanțuri împovărătoare, nu se poate compara decât cu senzația delicioasă a convalescentului, care apucă în sfârșit să tragă puțin aer în piept după o boală primejdioasă.“ Tocmai o febră îl împinsese să se logodească și, după ce febra scăzuse, rațiunea demascase eroarea câtă vreme încă se putuse face ceva. Ludovic vedea această căsnicie ca pe „un coșmar“ O și spune într-o scrisoare către Wagner, adăugând, și acolo, că a reușit să evite ce e mai rău. „Îmi regăsesc pofta de viață acum. Respir iarăși liber, ieșind dintr-un vis urât. Pacea lăuntrică, pe care o pierdusem de mult, mi s-a întors în suflet.“

Cuvântul acesta, coșmar, îl va folosi iarăși în 10 octombrie, ziua când este anunțată ruptura logodnei. În jurnalul personal — ce va căpăta, pentru istorici, o importanță deosebită — scrie: „Sophie e îndepărtată. Întunecata perspectivă dispare. Aveam nevoie de libertate, îmi era sete de libertate, trebuia să mă trezesc odată din acest oribil coșmar.“ Ce oroare să socotești că Sophie ar fi o femeie precum actrița aceea, Lila von Bulyowski, a cărei amintire e atât de traumatizantă! Ludovic, aici, nu mai trișează. Căsătoria sa era o comedie ce avea tonul secret al unei drame.

Era oare nefericita Sophie atât de înspăimântătoare, un asemenea monstru de coșmar? Evident că nu. Mai insignifiantă, adică mai normală decât Ludovic al II-lea, nu izbutea, pur și simplu, să-i țină pasul. Probabil că va fi suferit de pe urma unui logodnic care, în miez de noapte, adusese la Possenhofen, așezându-l pe pianul mare din salon, un buchet de flori, semn fermecător al trecerii sale care nu era însă urmat decât de tăceri și absențe prelungite. O alternanță de jurăminte de „credință” fără dovezi ale dragostei. Sigur, îi oferise inima ei. Apoi jucase cartea lui Wagner, devenit liant al logodnei lor. Totul se complicase delicios însă rezultatul rămânea nesigur.

S-o fi învins colosul Wagner pe ingenua Sophie? Așa s-ar părea. Regele se îndreaptă spre Prieten cu o frenezie aparte, dornic să șteargă trecutul cu buretele și să-și continue împreună planurile, începând cu crearea *Maeștrilor cântăreți*.

Sophie, în realitate, a contat puțin în decizia luată de rege. Cheia acestui eșec este firește certitudinea că Ludovic are înclinații homosexuale. Ori de câte ori se află în prezența unei femei, Ludovic al II-lea nu se simte în largul său, asta dacă femeia nu e în vârstă ori dacă nu este vorba despre Sisi. La Bad Kissingen, unde plecase după încoronare, îi arătase mult mai mult interes țarinei, născută Maria de Hessen, cu douăzeci de ani mai în vârstă ca el, decât fiicei acesteia. O mamă îi părea mai demnă de admirație decât o tânără. În studiul său psihiatric făcut asupra lui Ludovic al II-lea, doctorul Robin scrie: „Ludovic a preferat întotdeauna tandrețea maternă a femeilor vârstnice farmecului fetelor.” Și subliniază că slăbiciunea tânărului rege pentru împărăteasa Rusiei îl neliniștea pe Pfistermeister, care încercase să-l facă pe Ludovic să înțeleagă că ar fi putut să-i fie mamă.

„Ah, de-ar fi adevărat!” replicase acesta.

Gusturile sale nu așteaptă decât să iasă la iveală. Richard Hornig le va satisface. Ajunge, chiar, să-i devină indispensabil regelui. Comis al Majestății Sale, fiul marelui comis al curții, el supraveghează grajdurile regale, unde se află un număr de cinci sute de cai. Are, așadar, toate motivele să fie important în viața suveranului.

Hornig nu-l înlocuiește pe Wagner, ci mai degrabă, am îndrăzni să punem, o înlocuiește pe Sophie. În aceste condiții, scrisoarea ducelui Max, somându-l să-i ia fiica de nevastă în trei săptămâni este o umilință

și totodată un pretext care îl salvează. Iar dacă regele, într-un acces de furie, distruge amintirile de la Sophie, după ce o îndemnase pe aceasta să le păstreze pe cele de la el, este pentru a se răzbuna pe Femeie mai degrabă decât pe o femeie anume.

*

În 10 octombrie, Bavaria află, așadar, lucrul de care mulți bavarezi se temeau: regele nu se mai însoară. În München și în provincie consternația e mare. Două mii de persoane sunt mai atinse decât altele de această veste tristă. Curtea stabilize, într-adevăr, ca în ziua căsătoriei o mie de cupluri sărace să fie căsătorite pe cheltuiala statului. Frumos obicei pe care Maximilian, tatăl lui Ludovic al II-lea, îl respectase când se însurase cu Maria de Prusia în 1843. Dar în timp ce cu ocazia căsătoriei lor nu se oferiseră bani decât pentru treizeci și șase de cupluri, acum trebuia să fie o mie pentru Ludovic. Sărbătoarea ar fi fost magnifică.

Ruperea logodnei este primită cu calm de Sophie. Părinții ei se împart între alinări și indignare.

Însă la Viena veștile declanșează o furtună în familie. Sisi și Franz Joseph sunt supărați pe Ludovic. De la Schönbrunn, Sisi îi scrie mamei ei, Ludovica, în 19 octombrie: „Sunt indignată la maximum, la fel și împăratul. Nu am cuvinte să calific o asemenea purtare. Nu înțeleg nici cum de mai îndrăznește Ludovic, după tot ce s-a întâmplat, să se arate prin München!”

Împărăteasa Austriei nu este genul care să se preocupe de conveniențe. Bizareriile vărului său i s-au părut amuzante. Însă acum s-a umplut paharul. Sisi, soră mai mare a lui Sophie, nu va uita prea curând acest afront. Și încă Sisi nu știe că, în aceeași zi de 19 octombrie, Ludovic al II-lea, scriindu-i lui Wagner, spune: „Anul acesta va fi fericit și ne va aduce bucurii.” Sophie pare demult uitată! Fericirea de care cutează să vorbească Ludovic este cea de a-i vedea slăbiți și descurajați pe dușmanii lui Wagner... În scrisoarea trimisă mamei sale Ludovica, Sisi se gândește la viitorul surorii ei umilite: „Sunt însă mulțumită că Sophie rezistă atât de bine. Dumnezeu știe că n-ar fi fost fericită în veci cu un asemenea om. Și îmi doresc să-și găsească un soț bun. Dar cine?”

Răspunsul nu va întârzia. Un răspuns care-l privește totodată și pe Ludovic al II-lea care, cu o inconștiență totală, îi propusese: „Dacă, într-un an, nu veți fi găsit pe cineva care să vă facă fericită... ne vom putea uni atunci destinele pentru totdeauna.”

Unirea, cu siguranță, a două nefericiri. Ludovic nu va trebui să se păstreze în rezervă pentru Sophie. Fiindcă aceasta din urmă l-a cunoscut deja, cu o lună în urmă, la Possenhofen, pe viitorul său soț. Se numește Ferdinand d'Orléans, duce d'Alençon, și este nepotul lui Ludovic Filip. Vizitându-l ceva mai târziu, tot ce va găsi Ludovic al II-lea de spus e această frază: „M-am plictisit de moarte.“

Sophie se va căsători cu Ferdinand în 28 septembrie în anul următor, deci la mai puțin de un an după trista propunere de temporizare maritală avută în minte de Ludovic al II-lea.

Vorbind despre Sophie, Cosima declară cu suficiență: „Această micuță ducesă nu era făcută pentru rege.“ Dar se înșală. Sophie nu e o micuță ducesă. E făcută dintr-o stofă de calitate și moartea sa o dovedește definitiv. Deoarece Sophie nu se va putea sustrage tragicului ei destin.

Trezeci de ani mai târziu, în 4 mai 1897, pe strada Jean-Goujon de la Paris, Bazarul Carității ia foc. Refuzând să-și abandoneze vânzătoarele, ducesa d'Alençon dă un ordin: „Mai întâi salvați-le pe fete!“ Ea se sacrifică. Gestul său îi face de rușine pe bărbații care, în panică, dăduseră buzna să iasă înaintea femeilor.

Din ducesă s-au mai găsit doar câteva resturi de oase calcinate, pe care doar dentistul ei a izbutit să le identifice.

III

VULTURUL ȘI PORUMBIȚA

Și-acum tăcerea. Groznica tăcere, preludiul tragediei. Renunțând să se însoare, regele Bavariei, fără s-o știe încă, își dă viața peste cap. Până atunci, îndurase această existență cu mai multă sau mai puțină mulțumire. Îl ajutaseră artificiiile și iluziile. De-acum încolo, trecând granițele fantasticului, se aruncă în acesta cu capul înainte. După ce și-a găsit adăpost în visările sale, acum le va trăi. Noul său regat, unde a făcut deja numeroase incursiuni, se numește Noaptea. Și se va rătăci acolo.

*

Tăcerea. Mai întâi la Residenz, de unde Ludovic a dezertat pentru Hohenschwangau și de unde cadourile de nuntă, expuse privirilor admiringale ale bavarezilor, au fost înlăturate. Sisi se înșelase crezând că regele avea să se arate la München. Nici vorbă de așa ceva. Refugiat în creierii munților, cu vântul tare de noiembrie izbind în vitraliile ferestrelor gotice, Ludovic, la simpla lumină a lămpii, își savurează pacea regăsită. „Totul este atât de pașnic aici, liniștea atât de înviorătoare, în vreme ce în zarva lumii mă simt atât de nefericit!”

Tăcere, totodată, între rege și Richard Wagner. Asta e mai surprinzător. Și-au scris ultima oară chiar înainte de sfârșitul lamentabil al logodnei. Wagner i-a declarat regelui: „Aș vrea să vă văd măreția recunoscută de către univers”, solicitându-i să-i aducă la München pe arhitectul Semper și pe Liszt. Münchenul, astfel, ar deveni centrul european al Muzicii. Acest proiect grandios, ce părea să fi fost compromis, revine în preocupările Prietenului.

După aceea nimic. O tăcere de patru luni, din 30 noiembrie 1867 până în 9 martie 1868. Sophie e uitată, Wagner ar fi trebuit să-și recapete înțaietatea. Ce se petrece?

În același fel în care această nefericită logodnă marchează un punct de cotitură în viața lui Ludovic al II-lea, și legătura sa cu Wagner va avea parte de momente dificile.

Putem vedea două cauze ale acestui fapt.

Mai întâi, o serie de articole pe care Wagner le publică în *Süddeutsche Presse*. Acestea îi ridică în slăvi pe regii protegitori ai artelor, pe regii esteți care, ce bine se potrivește, sunt germanici. I se aduc omagii lui Ludovic I și lui Ludovic al II-lea. Tănărul rege recunoaște prea bine, în aceste rânduri, recunoștința Prietenului. Apoi tonul se schimbă. În al doisprezecelea articol, apărarea Germaniei se transformă într-o critică a Franței și a culturii sale. Mai sunt și atacuri contra Bisericii din Bavaria, mai precis contra mediilor catolice conservatoare. Și ce să vezi! Wagner, chiar și exilat în Elveția, începe să tulbure iarăși Bavaria cu sarcasmele sale. În această privință regele nu s-a schimbat. După ce al paisprezecelea articol apare în 17 decembrie, Ludovic al II-lea ordonă jurnalului să suspende publicarea acestora.

Pe lângă toate acestea, circulă oribilul zvon al adulterului făptuit de Cosima și Wagner. La München se vorbește tot mai mult despre asta. Döfflipp, secretarul curții, încearcă să-i deschidă o dată pentru totdeauna ochii regelui.

— Sire, se glumește pe seama voastră...

Însă ar fi copleșitor pentru Ludovic al II-lea să recunoască faptul că a fost înșelat — cuvântul se potrivește bine aici — în acel moment în care, mai mult ca niciodată, Wagner este rațiunea sa de a fi în vreme ce Richard Hornig este doar un capriciu cu care-și trece timpul. Döfflipp insistă. În 13 decembrie, Ludovic al II-lea îi scrie de la Hohenschwangau: „Dacă acest nefericit zvon se va dovedi adevărat — ceea ce n-am izbutit niciodată să mă conving a crede — dacă într-adevăr adulterul există, atunci vai!”

Această iarnă a anilor 1867–1868 este cât se poate de posomorâtă. Bavaria și-a pierdut voioșia, suveranul său și-a pierdut iluziile. Și iat-o reapărând, fulgurant, pe Lila von Bulyowsky, această actriță cunoscută pentru a-l fi sedus pe rege. Îl sâcăie pe Ludovic al II-lea. „N-are decât să se ducă la naiba!” răcnește acesta, iar comedianta își face bagajele. Regele, calm, adaugă: „Doresc ca ea să nu părăsească Münchenul decât pentru o scurtă perioadă, nu definitiv. Sunt gata oricând să o tratez în același fel din clipa în care uită, iarăși, respectul datorat unui rege.” Apoi Ludovic cere unuia dintre miniștrii săi: „Liniștești-o, calmați-o, căci femeile respinse în dragoste sunt ca niște hiene.”*

* Wilfrid Blunt, *op.cit.*

Este prima părere corectă pe care Majestatea Sa o are despre femei. Și imediat se impune o concluzie: încercările domnișoarei Bulyowsky n-au fost tocmai timide. Și nu va avea defel succes reînnoindu-și eforturile pe acest front, fiindcă Ludovic al II-lea va sfârși prin a declara că nu este decât o biată femeie pe care nu dorește să o mai revadă. Lila va fi lovită de o permanentă dizgrație.

Vor mai încerca și altele să răscolească simțămintele regelui. Și toate vor avea ceva în comun, anume teatrul.

1868. Ludovic este cel care rupe tăcerea, căci nu mai rezistă. De la Wagner nicio veste, ceea ce este cu adevărat insuportabil pentru rege. Scrisoare din 9 martie: „Dacă doriți să mă fac de îndată bine, nu șovăiți, vă implor, o, cel mai iubit dintre oameni, să-mi faceți cât mai curând bucuria unei scrisori extrem de amănunțite. (...) Ah, de-ați ști ce chinuitor este pentru mine să fi fost văduvit de asta atâta vreme!”

O singurătate demnă de milă. O primăvară de așteptări. Ah, de-ar fi mai iute gata *Maestrii cântăreți*, suspină regele, pentru scurt timp imobilizat la pat din pricina unor dureri reumatice la picior. Wagner se arată într-o cârta rezervat. Îi amintește regelui că el, unul, a oferit sfaturi serioase și pertinente în privința treburilor regatului, ceea ce este adevărat, și că regele nu ține seamă de ele, ceea ce este iarăși adevărat. Urmează scrisori explicative. În aprilie, Wagner sosește la München pentru a onora cu prezența sa o nouă reprezentație cu *Lohengrin* pe care regele o oferă în cinstea prințului Friedrich al Prusiei.

Ludovic al II-lea este invizibil, suferind. Ludovic al II-lea nu dorește să-l vadă. Wagner nu insistă și se întoarce în Elveția, ușor vexat. Ce rău straniu a încovoiat voința regelui? Mai întâi îi cere ajutorul, apoi, când sosește ca să-l ajute, regele nu se arată.

Monarhul, fără ca lumea să-și dea seama, se află de mult în această stare. Și se va molipsi de o boală nouă, extraordinară, extravagantă și mult mai ruinătoare — să spunem adevărul aici — decât mecenatul: construitul. Sângele lui Ludovic I curge și în vinele lui Ludovic al II-lea.

Fiindcă lumea e cenușie și dușmănoasă, el vrea să creeze una strălucitoare și sublimă.

Iată-ne ajunși, așadar, în perioada castelelor din Bavaria. Și nu este o întâmplare. În 21 februarie, bunicul lui, ex-regele Ludovic I, răposase la Nisa, jurând că Lola Montez, care murise și ea în America în 1861, nu-i fusese niciodată amantă. Disparația bunicului său constructor sporește bugetul de cheltuieli al lui Ludovic al II-lea.

13 mai 1868 e o zi mare. Regele își anunță intenția de a reconstrui vechiul castel, aflat în ruine, aproape de Hohenschwangau, nu departe de defileul Pöllatului, un torent care se transformă într-o cascadă de patruzeci și cinci de metri. Pentru traversarea văii, un pod, Marienbrücke sau Podul Mariei, a fost construit în 1866 la porunca reginei. De aici priveliștea este impresionantă. Având în fundal masivul Säuling, înalt de peste două mii de metri, se văd acoperșurile din Füssen, lacurile și se poate ajunge cu privirea până departe, la culmile din Tirol. Cum spune regele însuși, „acest loc inaccesibil este unul dintre cele mai frumoase din lume“. Acolo, pe un pînten de munte, la o altitudine de o mie de metri, va fi construit Neue Burg Hohenschwangau, adică Noul Castel Hohenschwangau, botezat Neuschwanstein abia în 1886.

Hohenschwangau, „ținutul înalt al lebedei“, și Neuschwanstein, „noua piatră a lebedei“, fiindcă e vorba de Lohengrin, mereu Lohengrin. Și de Tannhäuser. Și de Tristan. Și de Parsifal... Toate operele lui Wagner, sau aproape toate, vor fi onorate astfel. Neuschwanstein va fi ridicat ca monument deghizat al gloriei wagneriene. Wagner nu va veni niciodată acolo și tot acolo Ludovic își va pierde libertatea.

Fiindcă este vorba, înainte de orice, de a se construi un decor în forma unui castel medieval inspirat de Wartburg și de Château de Pierrefonds, primele schițe sunt încredințate unui pictor al Teatrului Regal din München, Christian Jank, în vreme ce planurile vor fi executate sub supervizarea lui Eduard Riedel, arhitect al curții, același care restaurase și castelul Berg.

În 22 mai, ziua de naștere a Prietenului — Wagner împlinea cincizeci și cinci de ani — Ludovic al II-lea și exilatul de la Tribschen se întâlnesc să ia masa, la amiază, pe Insula Trandafirilor. „Este una dintre acele zile în care te simți rupt de lume și de răul din ea“, exclamă regele. Un singur subiect de conversație: *Maeștrii cântăreți*. Wagner coordonează repetițiile la München, Bülow dirijează orchestra.

În 19 iunie, sala mare a teatrului de la palat este plină ochi. Se aduc scaune suplimentare la parter. Are loc repetiția generală. Durează cinci ore, de la ora cinci și jumătate până la ora zece și jumătate. În relatarea publicată de *Ultimele știri din München* două zile mai târziu, citim că Wagner a fost ovaționat călduros și că opera este „grandioasă, plină de stil, deosebit de interesantă, o lucrare ce va fi acceptată și jucată cu tot mai mult succes“

Ludovic al II-lea e de părere că, de la *Tristan* încolo, n-a mai auzit până acum nimic care să o egaleze. „În ciuda uriașelor mele așteptări, niciodată n-aș fi cutezat, nici în cel mai îndrăzneț dintre visurile mele,

să sper la o asemenea minune fără de seamăn.“ Și semnează, din nou, Walther. În zorii zilei de 20 iunie, Wagner adaugă: „Mână în mână, precum Sachs și Walther, vom continua să spunem secolului nostru, de la obraz, ce avem de zis.“

În 21 iunie este premiera. Sala geme de dirijori, muzicieni, interpreți veniți, ca și pentru *Tristan*, din toată Europa. Franța este reprezentată de Léon Leroy, trimis special de *Figaro*, și de Jules Padeloup, fondator al asociației Jeunes Artistes du Conservatoire și apărător ardent al lui Wagner. La ora șase seara își face apariția regele. Apoi, în timp ce cortina se ridică, întunericul cade peste sala unde este extrem de cald. Wagner profită de beznă ca s-o șteargă discret în loja Cosimei. Nici n-a ajuns bine acolo că un aghiotant îl roagă să se ducă în loja regală. Pentru prima oară, dând peste cap eticheta, regele îl va obliga pe compozitor să salute sala din loja regală. Și asta este o premieră în felul său. O caricatură va immortaliza scena.

Nouveau Journal de la Musique informează, în 3 iulie: „Dacă se ține cont de temperatura tropicală și de durata extrem de lungă, succesul este cu atât mai mare, succes ce părea neîndoielnic încă din primul act, cu toate că o parte a spectatorilor, veniți cu anumite prejudecăți, s-au arătat la început mai rezervați.“ Reprezentații triumfale, regele, care se întoarce în aceeași noapte la Berg cu trenul său special, criticii sunt de acord cu publicul: *Maeștrii cântăreți* e un nou *Tristan*, această operă nouă sporește slava artei germane și va fi privită drept cea mai importantă lucrare scrisă până atunci de Wagner. Ludovic al II-lea, în orice caz, a fost de-o minunată generozitate. Operei i s-a suplimentat bugetul cu patruzeci și cinci de mii de florini plătiți de trezoreria regală. Cifrele sunt publicate în *Ultimele știri din München* și stârnesc un puhoi de critici contra Prietenului. Geniul, pentru a fi tras în jos, e luat la bani mărunți. O altă umbră întunecă strălucirea acestei creații: afacerea Cosima.

Devine dificil, extrem de dificil pentru Wagner să-și mai ascundă sentimentele pentru soția dirijorului său. Venind la München, muzicianul nu mai riscă să aibă de-a face cu critici politice, ci cu obiecții morale. O știe și se întoarce la Triebschen în 24 iunie.

De când e subiect de conversație, zvonul fals s-a transformat într-o știre adevărată. Și iluziile regelui, șubrezite de îndoială, se risipesc. Ochii lui Ludovic s-au deschis asupra comediei cu trei personaje ce se joacă pe lângă Hans von Bülow, soț complezent deoarece se teme de scandal și, mai ales, de pierderea postului de capelmaistru.

Ludovic al II-lea ia inițiativa de a-i scrie Cosimei, anunțând-o că în München calomniile se țin lanț. Wagner răspunde, protestează, neagă, acuză, cere dreptate. Din Berg, regele își lămurește gândul: „...Pot să vă asigur pe deplin de un lucru: cel care m-a informat în privința umilitoarelor calomnii răspândite contra dumneavoastră și a doamnei von Bülow nu este, așa cum ați putea crede, unul dintre dușmanii dumneavoastră, ci un bărbat de ispravă care a suferit în sinea sa auzind rostindu-se asemenea grozăvii. (...) Vă implor, n-o lăsați pe doamna von Bülow să plece din München în iarna asta. Plecarea ei ar da apă la moară răuvoitorilor. (...) Convingeți-vă, pentru numele lui Dumnezeu, prietena să rămână aici...”

Regele nu mai este șocat. Știe. Și se teme de imprudențe care ar confirma ceea ce gândește toată lumea. Nu protestează în numele său, încercă să salveze aparențele pentru ei. O demnitate mimată este preferabilă unui scandal pe față. E foarte posibil ca „bărbatul de ispravă” să fie secretarul curții, Döfflipp, probabil extrem de stânjenit de raportul său. Vai mesagerilor care aduc vești rele! Însă, fiindcă e adevărat, opinia publică nu mai trebuie provocată. Dacă rămâne Cosima, amatorii de bârfe vor fi reduși la tăcere.

Ludovic al II-lea, cu toate că e informat, crede încă, fără îndoială, că e vorba de un foc de paie, de o iubire trecătoare. Cum însă simțămintele dintre Cosima și maestru sunt prea puternice, cei doi nu sunt dispuși să îndure aceste limitări și nici să-i urmeze regelui, biet înger păzitor trădat, povețele.

Cosima pleacă din München în Italia, sub pretextul oficial de a-și vizita sora. Însă de fapt revine la Tribschen și abia apoi pornește către Italia, însoțită de Wagner.

În 6 iunie îi va naște un al treilea copil lui Wagner, un băiat botezat Siegfried, fiindcă tatăl e pe cale să termine actul al treilea ale acestei opere noi. Prenumele nu le dau defel bății de cap.

Fiindcă nu a fost ascultat, Ludovic al II-lea, mortificat, se refugiază în tăcere. O nouă tăcere de cinci luni. Din septembrie 1868 până în februarie 1869, scrisorile lui Wagner rămân fără răspuns. Face un drum până la München și înapoi pentru a risipi această neînțelegere. În zadar, fiindcă regele nu-i acordă o audiență.

Se vor mai scurge opt ani înainte ca ei să se revadă.

Regele, din fericire, are castelele. Neuschwanstein, cu vălmășagul de proiecte, schițe și machete, ocupă gândurile regelui. Fiindcă acest castel,

castelele sunt operele sale. Arhitecții, decoratorii, desenatorii și zidarii sunt la ordinele lui.

La Hohenschwangau, vizavi de culmea de pe care au fost demolate rămășițele vechiului burg*, o documentație imensă e îmbulzită pe masa de lucru a regelui; schițe cu castelul Wartburg, cu vechea citadelă a Nürnbergului, cu lucrările făcute de Viollet-le-Duc la Pierrefonds. Ludovic al II-lea iubește mai mult exactitatea istorică decât frumusețea estetică. Declară:

— Nu vreau o construcție simetrică, ci un ansamblu de o varietate pitorească.

Potrivit dorințelor sale, sub pensula lui Jank castelul își schimbă contururile. Inițial, acuarelistul pune pe foaie un castel micuț, cavaleresc, în stil gotic târziu. Apoi castelul se mărește, evoluează. Ludovic se oprește asupra stilului romanic și fortărețelor de la începutul secolului al XIII-lea, adevăratul Ev Mediu, cel al lui Lancelot, al lui Parsifal, al cavalerilor Mesei Rotunde aflați în căutarea Sfântului Graal. O armată de muncitori începe lucrările pregătitoare. Terenul e netezit, se construiește o cale de acces spre culme și se încearcă captarea, la două sute de metri mai sus, a izvorului care va alimenta cu apă castelul.

*

Vara este anotimpul curelor balneare. Luna august atrage în stațiuni clientela sa tradițională de aristocrați și mondeni. La Bad Kissingen, Ludovic al II-lea, care și-a abandonat visul de piatră, se întâlnește, iarăși, cu familia imperială a Rusiei, țarul și țarina, ca și în 1864. Ludovic, și acum mai atras de mamă decât de fiică, o invită pe țarină la München. Unde este foarte cald. Regele Bavariei organizează atunci o somptuoasă serbare nocturnă pe Insula Trandafirilor. Adierea vântului ce bate pe lacul Starnberg abia dacă atinge undele, în care se oglindesc focurile de artificii și lămpașele bărcilor. Lampioanele alcătuiesc o arcadă de lumină ce se termină cu o coroană, deasupra căreia se află drapelul cu vulturul imperial. Serbarea dată de acest rege de douăzeci și trei de ani va rămâne în amintirea tuturor.

La sfârșitul toamnei, zăpada și gerul opresc lucrările pregătitoare de la Neuschwanstein. Și, din nou, tăcerea și rutina reglează viața regelui.

---

* În realitate erau două castele — Vorderhohenschwangau și Hinterhohenschwangau — complet ruinate, pe care Ludovic al II-lea le-a demolat. (N. red.)

1869. An intermediar. Ludovic al II-lea petrece numeroase ore în grădina de iarnă pe care a poruncit să fie amenajată la Residenz. E o curiozitate, acest Wintergarten. Pe acoperișul castelului au fost reconstituite Orientul și Africa! Sunt palmieri, un lac, pavilioane, munții Himalaya pictați pe un panou imens, ba și un papagal ce a fost învățat să spună „Bună ziua!” Ansamblul capătă noaptea, mulțumită luminii unei luni artificiale, atmosfera grădinilor din Alhambra și a pădurilor din Noua Guinee. Lui Ludovic îi place să-și stabilească întâlniri în acest surprinzător decor. Efectul asupra vizitatorilor este garantat. Infanta de Spania, Maria de la Paz, soție a prințului Ludovic Ferdinand, văr al lui Ludovic, îi face o descriere amănunțită.

— Doamne! exclamă prințesa, cred că visez!

Nicio altă impresie n-ar fi putut să-l satisfacă mai mult pe rege. Este cu adevărat un vis, însă un vis făcut din carton, din pictură în ulei și din jeturi de apă.

Un alt vis: premiera la München cu *Aurul Rinului*. Wagner și-ar fi dorit să se odihnească, are însă nevoie de bani. Îi vine greu, după ce i-a cerut regelui un avans, să nu-i facă pe plac. Spectacolul cu *Aurul Rinului* e stabilit pentru 25 august, ziua de naștere a suveranului, însă, spre marea sa dezamăgire, punerea în scenă nu este gata. Și cu toate acestea, Wagner a tot cerut modificări. Și între timp cântăreți, pictori, mașiniști și dirijori s-au tot dus la Triebschen ca să primească instrucțiunile Maestrului, care nu a catadicsit să se deplaseze el însuși. Repetiția generală are loc la parter, în fața a cinci sute de invitați — printre aceștia și Camille Saint-Saëns — în vreme ce lojele, la porunca regelui, rămân goale. Bülow, bolnav, nu dirijează. Primirea este rece. Execuția muzicală a fost de calitate, însă mizanscena s-a dovedit deplorabilă. Premiera publică trebuie amânată. Wagner îi trimite regelui o telegramă. Hans Richter, amic al compozitorului care l-a înlocuit pe Bülow la pupitru, demisionează cu aceste vorbe necugetate: „N-am decât un singur stăpân, pe Richard Wagner. Doar pe el îl ascult.” Nimeni nu vrea să-l înlocuiască pe Richter, nici măcar Saint-Saëns. Regele însă își vrea opera.

Wagner crede că Ludovic al II-lea e doar capricios. Dar se înșală. Regele e furios. Și, pentru prima oară, se ridică în mod deschis împotriva Prietenului.

În 30 august, Majestatea Sa îi scrie consilierului său, Döfflipp, care a încercat să facă totul pentru ca reprezentația să aibă loc: „Sunt convins că ați făcut tot ce v-a stat în puteri pentru a-mi impune voința și vă exprim, aici, întreaga mea recunoștință. Atitudinea lui Wagner și a celei canalii de teatru (Richter) este absolut ticăloasă și nerușinată. E o revoltă pe față contra ordinelor mele și nu pot îngădui una ca asta. Nu i se va mai permite să dirijeze pentru niciun motiv și, deocamdată, este eliberat din funcție. Personalul teatrului va asculta de poruncile mele și nu de cheful lui Wagner. S-a scris, în majoritatea gazetelor, că eu am fost cel care a anulat reprezentația. O presimțeam. Nimic nu-i mai ușor decât să răspândești vești false. Aștept să se prezinte și versiunea reală a acestei povești și știu că veți face totul pentru ca această reprezentație să aibă loc. Dacă groaznicele intrigi ale lui Wagner persistă, lumea va deveni din ce în ce mai agitată, mai insolentă și în cele din urmă ne va scăpa de sub control. Trebuie smulse buruienile. (...) N-am mai văzut o asemenea impertinență. Vă transmit iarăși mulțumirea mea în privința felului în care ați acționat.“

Și furia crește.

În ziua următoare, Döfflipp, primește o telegramă de la suveran. „Poruncesc ca reprezentația să se țină duminică. Dacă, din nou, Wagner îndrăznește să nu-mi asculte vrerea, îi retrag pentru totdeauna stipendiul și niciuna dintre compozițiile sale nu se va mai juca la München.“

Starea de rău care clocea în rege s-a transformat în criză. Cine și-ar fi putut închipui că într-o bună zi regele avea să aibă de spus cuvinte atât de aspre în privința Prietenului. Cu toate că nu e vorba decât de muzică, regele, ca și în politică, nu a suportat să i se spună ce să facă. Münchenul este capitala lui și operele Prietenului îi aparțin în aceeași măsură ca și lui Wagner. Nu este tolerabilă deci opoziția față de rege prin intermediari.

Furie teribilă. Încă două observații; este pentru prima oară când regele vorbește deschis despre banii dați lui Wagner. Totuși Majestatea Sa nu-i va tăia renta pe care o primește. Departele de asta! În nouăsprezece ani, precizează Blandine Ollivier, sumele vărsate lui Wagner vor ajunge să totalizeze 562 892 de mărci-aur. Și este totodată pentru întâia oară când un secretar de la curte însărcinat să se ocupe de legătura — și de problemele — cu Prietenul este apărat energic de rege. Ludovic al II-lea face front comun cu Döfflipp.

Wagner, dându-și brusc seama că regele nu glumește, descinde la München pe 1 septembrie, la ora patru dimineața. Richter îl așteaptă

la gară. Prietenul încearcă să-l vadă pe monarh, pe care îl crede la Berg, și-i trimite o telegramă în care declară că reprezentația comandată este imposibilă. Ludovic rămâne invizibil. Wagner pleacă în următoarea zi, furios. Premiera nu va avea loc decât în 22 septembrie, sub bagheta unui dirijor căruia Wagner îi interzisese să urce la pupitru. Regele este prezent și sala plină în ciuda prețurilor piperate ale locurilor. Va dura ceva vreme pentru ca norii negri să se risipească. Absența lui Wagner este dureroasă pentru Ludovic al II-lea. Versurile lui Schiller sună fals:

*De aceea cântărețul trebuie să pășească alături de rege
Amândoi viețuiesc pe culmile umanității!*

Prietenul nu mai pășește alături de rege. Și se anunță o criză politică.

*

Confederația Germaniei de Nord născută după Sadova nu este decât prima fază a unității concepute de Bismarck. Alipirea statelor Germaniei de Sud va fi a doua. În aceste state precum marele ducat Baden și regatul Württemberg, opoziția la dominația prusacă este puternică. Iar războiul din 1866 este privit de conservatori drept o eroare politică și o înfrângere militară. Însă în Bavaria, cel mai important dintre statele sudice, contradicția dintre cele două tendințe se vede cel mai limpede.

În ochii lui Ludovic al II-lea, prințul de Hohenlohe, prim-ministrul său, are o calitate imensă: este pacifist. În ochii catolicilor conservatori care resping unirea germană, prințul are un defect grav: este omul Prusiei. Situație stânjenitoare care va duce la o criză politică internă, preludiu bavarez la războiul din 1870.

Iar Ludovic al II-lea de Bavaria, urmărit până și în visele sale, demascat în retragerile sale, va fi silit să rupă tăcerea. Și să joace, iarăși, rolul de compoziție de care îi este cel mai silă, acela de rege războinic.

Bavarezii, constatând că regele îi dă mână liberă lui Hohenlohe, reacționează. În anumite cercuri începe să se vorbească de faptul că Ludovic ar fi categoric favorabil Berlinului. Ceea ce este fals. Regele Bavariei are aceeași părere și după Sadova ca și înainte: Prusia vrea unirea germană prin orice mijloc, de preferință prin război, „prin fier și prin sânge” potrivit cuvintelor lui Bismarck, care mai zisese, în 1865: „Politica noastră este de a absorbi Germania în Prusia și totodată de a face din Prusia Germania.”

Declarații ostile, manifestații și articole de presă marchează brusc, în 1869, un puseu de reacție anti-prusacă printre bavarezi. Numai că alianța

încheiată de Prusia cu statele sudice în 1866 este mai ales o alianță militară. În caz de război, Prusia ar prelua comanda trupelor sudului și prin urmare și a armatei bavareze.

La München, această căsnicie silnică place din ce în ce mai puțin. Mai ales că suveranul este extrem de absorbit de castelele sale. Locuiește acolo și supervizează construcțiile. Castelele l-au înlocuit pe Wagner. În acest timp, Hohenlohe ascultă de ordinele de la Berlin. Realismul regelui apare drept defetism. Lecția Sadovei a fost uitată. „Bavaria nu se va oferi pe tavă Prusiei“ se rostește în mediile clericale, printre aristocrați și conservatori.

În mai, la alegeri, „patrioții bavarezi“*, foarte implicați în lupta cu Prusia, dau prima lovitură violentă autorității lui Hohenlohe.

În toamna anului 1869 opoziția ceruse plecarea lui Hohenlohe. Ținând cont de atmosfera încărcată, prim-ministrul îi propune regelui să-i permită să demisioneze. Ludovic al II-lea, obligat să reapară, refuză.

— Fiindcă guvernul nu a pierdut încrederea coroanei, voința mea este ca membrii săi să își păstreze portofoliile, răspunde regele.

Afacerea va ajunge înaintea Camerei Superioare a Parlamentului, camera aristocraților — Reichsratkammer. Reprezentanții săi sunt inamici acerbi ai Prusiei. Se votează. Cu treizeci și două de voturi contra douăsprezece, un vot de neîncredere pentru Hohenlohe. Unul dintre cei treizeci și doi este prințul Otto, fratele lui Ludovic**. Camera mai decide și să se opună politicii personale a regelui.

În 6 octombrie, Ludovic al II-lea dizolvă camera și-l păstrează pe Hohenlohe în funcție.

Criza se declanșează.

*

Încăpățânarea regelui de a-l menține în post pe Hohenlohe ar putea, iarăși, să treacă drept orbire, când monarhul nu ar fi trebuit, poate, decât să-și arate resemnarea pentru a încerca, la fel ca în 1866, să limiteze daunele. Încă din 26 noiembrie 1867, Ludovic al II-lea îi mărturisise prințului îngrijorările sale: „Sunt foarte preocupat de subiectul independenței coroanei și țării.“

De Bismarck nu se poate scăpa alungându-l pe Hohenlohe. Ludovic își va susține, așadar, ministrul până la capăt. În 17 ianuarie 1870, într-un

* Partidul Patrioților Bavarezi (Bayerische Patriotenpartei), înființat în 1869. (N. red.)

** Pierre Gaxotte, *op.cit.*

curajos discurs, Ludovic îndeamnă Bavaria la calm, susține reconcilierea dintre conservatori și liberali și-l menține în funcție pe Hohenlohe.

Dar vin și alegerile. Reacția e mai rea decât înainte; de data asta majoritatea conservatoare e zdrobitoare. Hohenlohe nu mai poate fi păstrat. Regele, fără tragere de inimă, acceptă demisia prințului. Pierde un aliat și poate un prieten, fiindcă relațiile lor fuseseră sincere, bazate pe luciditate, un avantaj imens pe care Ludovic nu-l va recăpăta. De-acum înainte politica va fi pentru el un domeniu întunecat, complex, mundan și neinteresant.

În 8 martie, Ludovic își recheamă ambasadorul de la Viena, pe contele Otto von Bray-Steinburg, pentru a forma un nou cabinet.

Atenția bavarezilor se îndreaptă spre contele von Bray-Steinburg, un om de dreapta din partea căruia e de așteptat să nu fie sluga lui Bismarck.

Însă alți observatori urmăresc conflictul ce opune, de ceva vreme, Franța Prusiei. Se știe, în mediile catolice, în ce fel un incident oarecare poate fi transformat de Bismarck în pretext pentru a declanșa un război. A mai făcut-o când cu afacerea ducadelor. Și, de atunci, mai fusese și chestiunea Luxemburgului. Un nou număr de prestidigitație prin care Napoleon al III-lea obținuse ca garnizoana prusacă să părăsească Luxemburgul, iar Bismarck împiedicase Franța să pătrundă în teritoriul luxemburghez. Puțin lipsise ca războiul să se declanșeze. Fusese un test. Și totodată un mod de a-i face pe germanii ostili Franței să strângă rândurile contra acestei țări, vinovată de a fi încercat să anexeze Luxemburgul și să perturbe unitatea germană.

O criză se desfășura, totodată, în Spania. O revoluție tocmai o detronase pe regina Isabela a II-a, iar succesiunea acesteia era delicată. Coroana i se propune unui principe german însă catolic, Leopold von Hohenzollern-Sigmaringen. Lui Bismarck îi convenea un prusac pe tronul Spaniei. Principele acceptă. Vestea, de îndată ce se află, declanșează la Paris mânia presei și a Corpului Legislativ. În 3 iulie, *Le Temps* scrie: „Dacă un prinț prusac este pus pe tronul Spaniei, Franța va fi dată înapoi până în vremurile lui Francisc I.” Franța, literalmente, ar fi prinsă de prusaci ca într-o menghine între Rin și Pirinei. Momentan afacerea cade, deoarece principele Hohenzollern renunță la tronul Spaniei. Napoleon al III-lea nu este satisfăcut. Cât valorează, până la urmă, cuvântul aceluia prinț? Regele Prusiei trebuie să confirme el însuși că această candidatură nu va fi reluată pe viitor. Napoleon al III-lea își însărcinează ambasadorul, pe Benedetti, să insiste pe lângă Wilhelm I. Contele Benedetti insistă până într-atât, încât

izbutește să-l ofenseze pe Wilhelm. Maniera aceasta a Franței de a dicta Prusiei ce să facă este insuportabilă! Agasantă. Mai rău: provocatoare. Și de la Ems, unde rezidează, regele Prusiei îi trimite lui Bismarck o depeșă de două sute de cuvinte în care își informează cancelarul despre insistențele contelui Benedetti.

Iar Bismarck, din câteva trăsături de condei, condensează depeșa regală. Din două sute de cuvinte păstrează douăzeci și le publică în presă.

Rezultatul este imediat. Pentru Prusia, regele Wilhelm I pare să fi fost umilit. Franța rămâne cu impresia că ambasadorul Benedetti a fost ultragiat. Și, în 17 iulie, Franța declară război, convinsă că statele sudice, fie dorind neutralitatea, fie din ură pentru Prusia, nu-și vor mobiliza armatele. La Paris se tot repetă că Germania de Sud nu se va alătura Germaniei de Nord.

La München, însărcinatul cu afaceri al Prusiei insistă pe lângă contele von Bray în privința provocării; Prusia este cea ofensată. Regele Bavariei, spune diplomatul, nu poate decât să fie tulburat de o asemenea impertinență. Dar... până la urmă, unde este regele Bavariei? La Hohenschwangau? Nu, a părăsit castelul pentru un refugiu alpin...

Când se întoarce la Berg, în 15 iulie, îl găsește acolo pe șeful său de cabinet, August von Eisenhart. Funcționarul îi aduce vestea.

— Sire, Prusia se mobilizează. Războiul contra Franței bate la ușă.

Regele este extenuat. E ora unsprezece seara. Cu o oră în urmă încă se deplasa prin regatul său. Domnul von Eisenhart insistă.

— Sire, Consiliul de Miniștri îi cere Majestății Voastre să ordone mobilizarea.

— Nu există nicio cale, nicio altă posibilitate de evitare a războiului?

— Vai, sire! Bavaria trebuie să-și onoreze tratatul de alianță făcut cu Prusia. Trebuie decretată mobilizarea.

Oribil moment. Ludovic al II-lea începe să se plimbe încoace și-ncolo. Război contra Franței? Contra Franței care a făcut din Bavaria un regat*, contra Franței care a fost țara Regelui Soare și a Marelui Secol**?

— Sire, continuă Eisenhart, războiul este inevitabil.

Ludovic o știe prea bine și o știe de mult. Însă nu există, oare, o cale pentru ca Bavaria să rămână neutră?

La ora trei dimineața, Ludovic al II-lea refuză să ia o decizie înainte să se vadă cu contele von Bray, prim-ministrul său. Și adoarme în camera

* În 1805, Napoleon ridicase Bavaria la rangul de regat.

** Nume dat secolului al XVII-lea, unul foarte bogat în evenimente pentru Franța. (N.t.)

balconului, cerând să fie trezit la sosirea contelui Berchem, emisar al prim-ministrului.

La ora cinci dimineață. Berchem sosește aducând o scrisoare a prim-ministrului și decizia luată de curând de guvern. Eisenhart și Berchem îl trezesc pe Ludovic.

Din patul său imens, cu așternuturi de mătase albastră, regele îl ascultă pe Eisenhart.

— Sire, la München populația este într-o stare de extremă frământare. Ministrul de război m-a rugat să o anunț pe Majestatea Voastră că, dacă nu primește ordinul de mobilizare, își va declina orice responsabilitate.

Ministrul, baronul von Pranckh, îi recomandase deja regelui, cu două zile în urmă, să susțină Prusia. Așa că acum, în zorii zile de 16 iulie, situația nu este decât și mai clară.

Dacă Bavaria rămâne neutră și Prusia iese victorioasă — ceea ce este foarte probabil — asta înseamnă sfârșitul independenței bavareze. Prusia nu i-a iertat niciodată ruperea tratatului de alianță.

Dar o confruntare cu Prusia de partea Franței? E prea riscant, ar însemna o trădare a întregii Germanii. Consecințele bătăliei de la Sadova sunt un avertisment pe care Ludovic nu l-a uitat.

Rămâne deci soluția recomandată de cei doi bărbați de la căpătâiul regelui: războiul purtat de partea Prusiei. Cu speranța că victoria Prusiei va aduce Bavariei beneficii, soluție injustă, inevitabil, însă o soluție silnică.

Călcându-și pe inimă, ca în 1866, regele decide și rostește în latină hotărârea istorică.

— *Bis dat qui cito dat...* Cel ce oferă iute oferă de două ori, îi declară lui Eisenhart. Transmiteți imediat ordinul de mobilizare. Convocați-i pe Bray și pe Pranckh în după-amiaza aceasta, la patru. Anunțați veștile presei.

*

Soția domnului von Eisenhart, doamna Luise von Kobell, a transcris, printre amintirile sale, și întrevederea avută de soțul ei cu regele, pe parcursul acelei nopți istorice. Potrivit ei, decizia lui Ludovic al II-lea dovedește că în el avuseseră câștig de cauză sentimentele progermane.

Războiul, într-adevăr, transforma stătulețele în piese ale aceleiași armate, cea a Germaniei noi, bătându-se pentru o Germanie unită. Patriotismul e adeseori zămislit din frică. Și, până la urmă, Franța împotriva căreia pornea la luptă Ludovic al II-lea era cea a lui Napoleon al III-lea și nu cea a lui Ludovic al XIV-lea.

Însă regele Bavariei este cu siguranță un om politic fin și decizia sa este cea a unui diplomat realist și a unei persoane dăruite cu logică. Ca și în 1866, preferase să aleagă oportunismul și nu singularitatea. Interesul Bavariei cerea asta, chiar dacă existau temeri mari. Nu cu inimă ușoară alegea regele să joace cartea prudenței. Un rol dificil și aventuros.

În aceeași seară, Ludovic al II-lea îi spune, pe un ton cumva ușurat, unuia dintre aghiotanții săi, domnul von Sauer:

— Am senzația că am acționat cum trebuie.

*

La München, printre conservatori, se instaurează mai întâi nedumerirea. Cum? Regele se dă de partea Prusiei! Apoi, deodată, entuziasmul cuprinde orașul, purtat pe aripile acelui bătrân sentiment brusc regenerat, patriotismul german.

Parlamentul, reunit în ședință de urgență, ratifică mobilizarea cu optzeci și nouă de voturi pentru și cincizeci și cinci împotrivă. Partida favorabilă războiului, ca și la Paris, reușește să-l stârnească.

Mai exact, la Paris vestea alierii statelor germane sudice — Baden, Württemberg, Hessen — de partea Prusiei taie orice elan optimist. Și anunțul că Bavaria intră în conflict de partea Prusiei îl uluiește pe ministerul de externe. Rămân ca aliați posibili doar Austria și Italia. Însă cele două țări se vor abține.

În 15 iulie, Ludovic al II-lea acceptă să se întoarcă la München. Îl așteaptă un triumf. Mulțimea s-a adunat în Odeonsplatz.

— Regele! Regele! se strigă spre balconul de la Residenz.

Drapele, pălării și mâini se agită atunci când Ludovic își face apariția. Monarhul salută mulțimea, intră la loc, reapare. La fiecare apariție delirul sporește, bucuria populară crește. Majestatea Sa se lasă antrenată, până la urmă, de acest entuziasm. Gata să se retragă, regele, fermecat de această primire extraordinară, își întreabă unul dintre miniștri:

— Ar trebui să merg din nou la fereastră?

Și apare din nou.

Nu trebuie decât să-l vezi ca să înțelegi că Germania nouă, tânăra Germanie unită, este precum acest rege de mai puțin de douăzeci și cinci de ani.

La Berlin, în aceeași seară, Bismarck refuză o mediere a păcii propusă de cabinetul britanic. Regina Victoria îi ceruse lui Gladstone să intervină. Nici Papa nu are mai mult succes.

Tot la Berlin, un alt bărbat care venise ca să semneze un alt ordin de mobilizare privește la rându-i mulțimea venită să-l ovaționeze. Este regele Prusiei, Wilhelm I. Sceptic, se întoarce spre regină, spunându-i:

— Dacă veselia populară mi-ar rezolva toate problemele, ar fi minunat. Ce păcat că asta nu ajunge!

Unchiul Wilhelm și nepotul Ludovic reacționează la popularitate în maniere apropiate.

Regele Bavariei își petrece apoi seara la teatru. Asistă la *Walkiria*, creată de altminteri cu trei săptămâni mai devreme. Și acolo e aclamat de mulțime. În cele din urmă sala se scufundă în beznă. În sfârșit, seninăta-tea operei se pogoară peste suflete.

Și în această seară, când spiritul german însuflețește spectatorii, Wagner este demn de a fi onorat.

Cu Wagner, regele se găsește acum de două ori în curgerea istoriei. Să citim ce scrie o publicație lunară specializată, *Musikalisches Wochenblatt*, în numărul din 9 septembrie... „Reprezentăția *Walkiriei* este mai bună decât cea a *Aurului Rinului* și publicul mai important, această ultimă lucrare aflându-se mai aproape de sentimentele actuale în general. (...) Implicarea politică energetică a regelui Bavariei antrenează, cu o surprinzătoare rapiditate, solidaritatea întregii Germanii. Regele a fost primit de public cu entuziasm, iar orchestra a intonat imnul național.“

Până atunci Wagner îi divizase pe bavarezi. Acum sunt în unanimitate în favoarea sa. Presimțind acest succes, Ludovic al II-lea, refugiat în *chalet*-ul din Kochkopf, îi scrisese: „Umanitatea obtuză, oarbă începe în sfârșit să înțeleagă și să fie cuprinsă de remușcări. Își cere iertare din suflet pentru rușinoasa-i purtare în ce vă privește.“ (Scrisoare din 5 iunie.)

Din nefericire, aceste cuvinte calde — și profetice — rămân fără ecou. Singura corespondență pe care o schimbă regele și Prietenul în acea perioadă e pe tema *Walkiriei*. Wagner, care refuză să vină, îl imploră pe rege să nu pună opera în scenă. Însă Ludovic a cumpărat încă din 1864 această compoziție. Dă poruncă unui dirijor să se apuce de studiat partitura. Wagner e furios; dacă regele dorește o reprezentație privată, fie, însă nu se pune problema unei premiere în fața unui public adevărat. „Dacă nu puteți sau nu doriți să dați curs cererii mele, atunci voi fi obligat, de vreme ce prevăd consecințe dintre cele mai intolerabile, să păstrez o perioadă mai lungă liniștea în ce vă privește.“

Ludovic al II-lea nu cedează acestui șantaj. Și Wagner se va înșela până la urmă, fiindcă *Walkiria* e un succes. Iar atunci când Ludovic

poate în sfârșit să asiste la spectacol, două zile după mobilizare, are parte de ovații.

*

În 27 iulie, aplicând prevederile tratatelor de alianță din 1867, prințul moștenitor Frederic al Prusiei ia comanda armatelor Sudului. Sosește la München. Aclamațiile bavarezilor nu se mai îndreaptă către Ludovic, ci către bărbatul înalt și viguros, cu barbă blondă, din care deja emană triumful Prusiei.

Regele Bavariei îl primește fără entuziasm. Aflat în umbra vărului său, Ludovic e stingher în rolul de gazdă. După un dineu de gală, o reprezentație cu *Wallenstein* de Schiller prezintă, simbolic, războiul. În piesă, dușmanul este Suedia. În realitate este Franța. Ludovic al II-lea dispare din primul rând de fotolii al lojei sale; Frederic al Prusiei, în schimb, este aclamat îndelung. Emoționat, Ludovic se lasă și el purtat de valul de naționalism. După patriotismul liric, patriotismul războinic îl va înfierbânta vreme de mai multe luni.

Noaptea, regele îi scrie vărului său o scrisoare în care îi solicită să intervină pe lângă tatăl său, regele Prusiei, pentru a păstra, după război, independența bavareză. Frederic primește biletul în zori, înainte să plece, și remarcă faptul că scrisul este „strâmb, dizgrațios și cu rânduri înclinate” Observație foarte pertinentă, completată de aceste impresii trecute de Kronprinz în jurnalul personal: „Mi se pare că regele s-a schimbat în chip surprinzător. Și-a pierdut toată frumusețea și dinții din față îi lipsesc. Este palid și vorbește întruna, repezit și fără oprire, neașteptând niciodată răspunsul la întrebarea sa și, atunci când i se dă răspunsul, pune alte întrebări care nu au legătură cu cea precedentă. Inima și sufletul său par a fi de partea noastră, susținând, fără egoism, marea mișcare națională.”

Extrem de interesante rânduri. Ele ilustrează, în concizia lor, cât de zdruncinat este Ludovic al II-lea. Da, regele s-a schimbat. Dintr-o dată.

Mai întâi fizic. Fața i s-a buhăit, ascunzând osatura juvenilă. Umbra unei mustăți — o arcuire de puf deasupra buzei de sus — și-a făcut apariția. Privirile, care acum cată mai puțin în sus, au o fixitate rigidă, aproape stânjenitoare.

Dantura îi este, pur și simplu, distrusă. Efectul este atribuit pasiunii regelui pentru dulciuri. Corpul, acest corp înalt, atât de arătos în uniformă, s-a îngreunat, căpătând o trupeșie neașteptată. Privindu-i fotografiile

nu-l mai vedem pe Adonis, pe suveranul tânăr și grațios, socotit de o frumusețe exemplară la încoronare.

Transformările acestea, pe care prințul prusac le observă cu atât mai bine cu cât nu și-a mai văzut vărul de mult, sunt însoțite de primele semne de dezordine mintală a regelui. Tulburări încă secrete, dar pe care cercetările istorice ne permit astăzi să le suprapunem reacțiilor oficiale ale suveranului. Fiindcă, din 1869, regele ține un jurnal secret. Document extraordinar, confesiune grandioasă, mărturie teribilă, a fost analizat de comandantul Chapman Huston* în studiul său. Valoarea jurnalului este cu atât mai mare cu cât aceste arhive au fost, în parte, distruse în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Jurnalul a fost început de Ludovic al II-lea la douăzeci și patru de ani. Îl va ține vreme de șaptesprezece ani, până la moarte s-ar putea zice, de vreme ce ultimele cuvinte scrise datează din 7 iunie 1886. „Nu-i pic de diferență între primele pagini și ultimele“, notează doctorul Robin. „Dezechilibrul înfățișat acolo pare cam la fel.“

Dezechilibru? Mai degrabă dezechilibre. Fără a ne da unei psihanalize care nu-și are locul, vedem în aceste pagini cele două probleme majore ale regelui, homosexualitatea și schizofrenia. Ludovic a început acest jurnal odată cu penibila sa tentativă de căsătorie, „coșmarul“ din fericire evitat. Cu jurnalul, regele, prizonier al firii și al eredității sale, inaugurează o existență secretă. E un inventar de lupte, de jurăminte neținute, de promisiuni rămase în suspensie. Regele își jură lucruri imposibile. „Nu este un jurnal, notează același doctor Robin. E contabilizarea Eșecului.“

Fragmente din partea de început a jurnalului, unde anumite pasaje sunt în franceză:

„Au nom du Père, du Fils et du Saint Esprit.“**

Mă aflu sub semnul Crucii (ziua Mântuirii Domnului Nostru), sub semnul Soarelui (Nec pluribus impar) și al Lunii (Orient! A doua naștere prin miracolul lui Oberon). Să fiu blestemat, eu și idealurile mele, dacă voi recădea în greșală. Mulțumesc Domnului, asta nu este cu puțință căci sunt protejat de Sfânta Vrere a lui Dumnezeu și augustul cuvânt al Regelui.

* *Op cit.*

** În numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh. (N.t.)

Dragostea minții singură este permisă, amorul senzual înseamnă damnare. Chem cu solemnitate anatema asupra lui. Adoration à Dieu et à la Sainte Religion. Obéissance absolue au Roy et à sa volonté sacrée* (...) Fără agitație; să nu beau prea multă apă, repaus. (...) Din voia Regelui, depărtat pentru totdeauna de cerul patului regal. Spre cele două perne ale unui vis oriental. Totuși, aici, niciodată; în orice caz nu înainte de 10 februarie și mereu foarte rar, din ce în ce mai rar... Aici nimeni nu contează, căci este plăcerea noastră, însă este o lege absolută.

Toute justice émane du Roy.

Si veut le Roy, veut la loi.

Une foie, une loi, un Roy.**

Ludovic.“

Iată un „dialog“ cam neliniștitor. Regele se adresează lui însuși. Face o diferență între Ludovic și rege. Ludovic este slab, regele este tare.

Criza interioară, lupta cu înclinațiile regelui este deschisă. Se va sfârși cu o dramă.

*

Uimitoare este maniera rece și lucidă în care acest suflet torturat vede situația politico-militară din această vară a anului 1870.

Printre alte obsesii, regele Bavariei o are și pe cea a independenței țării sale. Energia celui mai mare stat al Germaniei de Sud (după propriile-i cuvinte) îi este prețioasă. I-a scris, cum am văzut, prințului prusac, exprimându-și fără ezitare neîncrederea în tendința națională germană și în războiul din care Bavaria nu trebuie să iasă cu nimic slăbită ci, dimpotrivă, întărită. Este vorba despre o adevărată obsesie, de data asta una sănătoasă, ce stăruie în mintea lui din 1866. Și, cu ceva vreme înainte ca Bismarck să fabrice depeșa de la Ems, tânărul rege își făcea cunoscute opiniile parlamentului bavarez, în discursul său regal din 17 ianuarie: „Fidel tratatului de alianță, în privința căruia mi-am dat cuvântul regal, mă voi alătura puternicului nostru aliat pentru a apăra onoarea Germaniei și pe cea a Bavariei atâta cât mi-o va cere datoria și, cu toate că îmi doresc restabilirea unei uniuni naționale a statelor germane, sper că nu voi consimți decât la formarea unei Germanii care să nu pună în primejdie

* Adorarea lui Dumnezeu și a Sfintei Religii. Ascultare absolută Regelui și vrerii sale sacre. (N.t.)

** Toată justiția emană de la Rege. / Dacă Regele vrea, și legea vrea. / O credință, o lege, un Rege. (N.t.)

independența Bavariei. Păstrând și pe mai departe capacitatea de autodefinire a coroanei și a țării înseși, îmi fac datoria nu doar în privința Bavariei, ci și în privința Germaniei. Doar dacă nu se vor abandona pe ele însele vor izbuti popoarele germane să asigure posibilitatea unei evoluții favorabile, bazate pe principiile de drept ale Germaniei întregi.“

Ludovic al II-lea acceptă să devină german cu condiția să rămână bavarez. Și iată că vizita prințului moștenitor prusac aduce peste regat umbra războinică a Prusiei. „Ce păcat, se plânge regele, că trebuie să te lupți pentru a fi puternic!“

Frederic al Prusiei implică în campanie prinții și armata Bavariei; Ludovic al II-lea, extrem de agitat, rămâne singur. Privește de departe cum se îndeplinește ceea ce prevăzuse, lucrul de care, într-un sens, se temuse.

E limpede că războiul îl umple de lehamite. Fiindcă nu este, totuși, stăpân deplin în țara lui — l-a zgândărit vizita principelui prusac — refuză să viziteze trupele și se refugiază la Hohenschwangau ori la Berg. Departe, la Froeschwiller, pe Rinul de Jos, armata franceză comandată de Mac-Mahon este învinsă de trupele lui Frederic al Prusiei. Alsacia cade. În ziua de 6 august.

Spre deosebire de războiul din 1866, de data aceasta bavarezii luptă cu adevărat; echipamentul lor nu e extraordinar, însă sunt o sută cincizeci de mii de ostași, cam o treime din trupele germane.

În ziua de 7 august, Eisenhart, șeful de cabinet al regelui, sosește găfâind, fluturând o depeșă.

— Sire, e începutul unei telegrame! Pare să anunțe o mare și victorioasă bătălie!

Ludovic al II-lea tocmai se pregătea să iasă la o plimbare. E contrariat.

— Sire, insistă Eisenhart, Majestatea Voastră trebuie să aștepte sfârșitul acestor vești! Trebuie să vă amânați plimbarea!

Răspunsul e mușcător:

— Trebuie? Un rege nu trebuie să facă nimic niciodată.

Și se suie în trăsură, lăsându-l pe bietul Eisenhart cu jumătatea sa de depeșă. Ca să-l agaseze și mai tare pe Eisenhart, își prelungește promena-da cu o oră mai mult ca de obicei. Reacție puerilă, firește, însă totodată caracteristică: „Un rege nu trebuie să facă nimic niciodată.“ Să-și fi pierdut Ludovic respectul pentru funcția regală, despre care avusese întotdeauna o părere atât de bună? Mai grav. E pe cale să-și piardă mințile.

În vreme ce Moltke asediază în Metz armata lui Bazaine, în vreme ce la Gavelotte francezii, înarmați cu puștile cu percutor inventate de

armurierul Chassepot, se aruncă zadarnic în luptă împotriva prusacilor, Napoleon al III-lea și Mac-Mahon, cu armata regrupată la Châlons, sunt înconjurați la Sedan. La 1 septembrie împăratul francezilor capitulează. Trebuie să ridice steagul alb și să predea sabia. Napoleon al III-lea ajunge prizonier al Germaniei.

În cadrul acestei victorii germane, Bavaria plătește și ea un preț de sânge. La Bazeilles, Corpul Întâi al armatei bavareze are de furcă cu o divizie de infanteriști marini și exercită represalii violente asupra populației. Bavarezii pierd două sute treisprezece ofițeri și patru mii de soldați. Fiindcă să luptaseră ca niște lei, primesc laudele prusacilor, care îi asigură că vor avea parte de o „eternă glorie“

O glorie care nu-i este pe plac lui Ludovic al II-lea și nu-l umple de entuziasm. Îi jură baroanei de Leonrod: „Ce n-aș da să fiu la munte! Pe culmi, unde există libertate, unde nu se arată suferința oamenilor. Ah, să aibă parte de toate relele cei care ne-au aruncat cu atâta ușurință în acest război oribil! (...) Vă îndoiți de satisfacția pe care mi-o dau victoriile superbe ale curajoaselor mele trupe. Cine și-ar fi putut imagina rezultate atât de uluitor de rapide? Victorii fulgerătoare și decisive ale soldaților germani asupra faimoasei, invincibilei armate franceze? Acestea nu mă împiedică totuși ca, din toate puterile, să mă rog pentru instaurarea, cât de curând, a unei păci durabile, care să-și aducă binefacerile asupra Germaniei și mai ales asupra mult iubitei mele Bavarii.“

La 1 septembrie, ziua Sedanului, Ludovic se află în München. Suferă de migrene, ce pot avea o legătură cu o cădere de pe cal de la începutul anului. Aceasta îl privează de plăcerile echitației și contribuie la îngrășarea sa, încurajată deja de o poftă de mâncare zdravănă. Durerile de cap îl tot bântuie, semn supărător și repetat al unor probleme mintale. Victoria de la Sedan, anunțată în data de 3, îl găsește vârat în străfundurile palatului Residenz. Ludovic al II-lea își însarcinează mama să apară pe balcon în locul său. Mulțimea o salută pe prusacă, însă cabinetul insistă pe lângă rege să-și pronunțe directivele în legătură cu drapelele ce urmează a fi arborate în următoarea zi.

În acel moment, dezgustul regelui este adânc. Contează un singur lucru: ce se va alege de Bavaria?

Răspunde:

— Cum deocamdată nu există nici imperiu și nici republică germană și cum așa-zisele culori germane nu reprezintă decât un vag concept geografic, doresc ca exclusiv drapelul bavarez, albastru și alb, să fâlfaie pe

clădirile regale. Sau, și mai bine încă, fără niciun steag! Oricum, mâine va ploua fără îndoială. Totul este întunecat. Vântul şuieră. Așadar, nu voi participa. Poate ceva mai târziu, când va fi cu adevărat pace.“

Prin pretextul străveziu al ploii transpare obsesia. Pace, independență, ce vorbe frumoase! Sedan nu este o catastrofă doar pentru Franța. Pentru Ludovic, încheștările războinice i-au alungat visul măreț al unei Germanii unite prin unica victorie a Artei.

„Totul este întunecat“, suspină regele. Până și această veste venită din Elveția. În 2 august, la biserica protestantă din Lucerna, Richard Wagner s-a căsătorit cu Cosima von Bülow. De-acum, relația lor a intrat în legitimitate. Cosima divorțase de Hans cu o lună mai devreme. Cât despre Minna, prima doamnă Wagner, ea a murit demult „de o moarte discretă, așezată și care nu a deranjat pe nimeni“

La München, unde regele Bavariei este singurul care nu vibrează de entuziasm, refuzul său de a onora victoria de la Sedan este foarte prost primit. „E scandalos!“ repetă münchenezii. „Aproape o provocare!“ remarcă Bismarck aflând de această decizie singulară. În luciditatea sa intermitentă, regele Bavariei se simte aproape în doliu după patria sa. După cum scrie Jacques Bainville: „Ludovic a săvârșit fără bucurie, uneori cu o proastă dispoziție stridentă, sacrificiul a cărui necesitate o recunoscuse.“ Proastă dispoziție și schimbări bruște de dispoziție. După 27 octombrie, adică după capitularea lui Bazaine la Metz, îi trimite spontan o telegramă de felicitare regelui Prusiei.

Și iată venind vremea negocierilor, momentul adevărului pentru Franța, Germania cea nouă și vechea Bavarie. Un moment delicat și pentru Bismarck; pe această victorie vor fi puse bazele noului edificiu european, Imperiul german, Reichul.

Situația este simplă. Cele două state puternice ale Germaniei sunt Prusia, agresivă și impresionantă, împreună cu Bavaria, favorabilă circumstanțial și cu tendințe protecționiste. Bismarck încearcă, așadar, să intuiască intențiile precise ale lui Ludovic al II-lea.

Cancelarul trimite un emisar la rege, pe principele Lynar, care-i sugerează monarhului să se îndrepte spre Paris, unde se află deja Wilhelm I. Ludovic utilizează toate pretextele posibile ca să scape de corvoadă. Invocă groaznice nevralgii dentare care-i interzic călătoriile lungi. Însă, în realitate, ceea ce-l reține este Linderhoful, al doilea castel pe care-l va

construi în vreme ce primul, Neuschwanstein, este înălțat cu lentoare. În 30 septembrie, Ludovic al II-lea a schițat planurile pentru Linderhof și proiectul său, o replică la Micul Trianon, îi ocupă mare parte din timp.

Bismarck încearcă iarăși, insistând. Al doilea trimis al său, Rudolf von Delbrück, îi explică regelui că unitatea germană este săvârșită, lucru exact mai degrabă din punct de vedere militar decât politic. Delbrück precizează că Bavaria ar greși dacă ar refuza să se alătore marelui curent național. Emisarul nu-și crede urechilor. Ca răspuns, regele Bavariei îl chestionează în privința dogmei infailibilității papale! Un subiect drag lui și despre care vorbește întruna. Delbrück încearcă să revină la subiectul audienței sale.

— Sire, Germania...

Dar degeaba. Cu un gest, Ludovic al II-lea îl face să priceapă că întrevederea a luat sfârșit.

Delbrück relatează scena folosind aceste cuvinte: „Mi-a lăsat impresia unei firi extrem de capabile și plăcute. Nu reușeam să găsesc cheia misterului pe care-l prezenta acest suveran care, înzestrat cu toate calitățile, evita îndârjit orice contact cu lumea exterioară. Poate că se îndoia de capacitatea sa de a apărea în public într-un fel care să corespundă elevatei sale noțiuni despre demnitatea proprie.”*

Un nou eșec. Cabinetul bavarez e înnebunit: Bismarck ar putea să se supere. Prim-ministrul, contele von Bray, reușește într-un târziu să-i smulgă regelui acordul ca o delegație bavareză să pornească spre Versailles, unde, deja, statul-major prusac vorbește în numele întregii Germanii. Trei persoane compun această delegație: Bray este asistat de Lutz, ministrul justiției, și de Franckh, ministrul de război.

Versailles! Acasă la Ludovic al XIV-lea! Ludovic al II-lea e zdruncinat. Atâția militari aroganți în acel cadru de pură frumusețe!

Conferința începe în 20 octombrie. Printre miniștri remarcăm două personaje importante: prințul Otto, fratele lui Ludovic, și principele Luitpold, unchiul său. Cu ei, Bavaria se așază la masa negocierilor impuse Franței.

Vai! Prințul Otto este mai degrabă remarcabil prin ciudățeniile sale. Prin comparație, cele ale lui Ludovic par capricii mărunte. Otto dă semne de demență evidente, de care Ludovic al II-lea este foarte conștient. Îi mărturisește ce-l doare baroanei von Leonrod: „E cu adevărat dureros

* Constantin de Grunwald, *o.p. cit.*

să-l văd pe Otto într-o asemenea jalnică stare și mi se pare că situația se înrăutățește pe zi ce trece. Se comportă nebunește, se strâmbă groaznic, urlă ca un câine, zice câteodată lucruri dintre cele mai indecente, după care e perfect normal un timp.“ Printre alte sminteli Otto se va acuza, în oribile confesiuni publice, de a fi avut relații intime cu Isus Hristos...

Însă adevărata nebunie nu stă, până la urmă, în faptul că a fost trimis la Versailles? În 5 noiembrie, Ludovic își recheamă fratele. Înainte de plecarea mezinului, Frederic al Prusiei îl fixează într-un portret: „Stătea înaintea mea, palid și bolnav, tremurând parcă de febră, în vreme ce eu îi expuneam necesitatea de a unifica lucrările diplomatice și militare. N-am fost convins că înțelegea despre ce-i vorba și nici dacă mă ascultase măcar.“

La întoarcerea fratelui său, Ludovic al II-lea, spre și mai marea sa mahnire, înțelege că abdicarea în favoarea lui Otto este imposibilă, cel puțin atâta vreme cât acesta va fi bolnav.

Prezența bavareză la Versailles este avantajoasă pentru regat. Bismarck se arată bine dispus. În 23 noiembrie, acceptă ca Bavaria să păstreze niște privilegii importante: o rețea de căi ferate și administrația poștei, o reprezentanță diplomatică, o armată, propriile prevederi juridice și financiare. Însă toate aceste dovezi de autonomie nu înseamnă independență. Semnând documentele, contele Bray suspină: „S-a sfârșit cu bătrâna Bavarie!“

Nașterea Germaniei ar fi putut să însemne, în scurtă vreme, disoluția Bavariei.

În schimb, Bismarck contează pe Ludovic pentru apoteoza ascensiunii prusace, Imperiul. Scopul său ultim este de a face din regele Prusiei împăratul Germaniei. Proiectul nu-l entuziasmează defel pe regele Bavariei, care propune o simplă federație cârmuită alternativ de un suveran prusac și unul bavarez. O idee veche pe care Ludovic o avusese după bătălia de la Sadova, propunându-i unchiului său să împartă fortăreața din Nürnberg. Și, în plus, Ludovic al II-lea solicită Lorena. Se agață de independență plasând familia Wittelsbach la același nivel cu Hohenzollernii. Bismarck se înfurie. Ce? Bavaria să impună Prusiei condiții?...

Însă Bismarck are nevoie de Bavaria.

Trebuie să manevreze cumva. Îi trebuie un om iscusit care să aibă încrederea lui Ludovic al II-lea și să-l facă să-și retragă aceste pretenții ridicole. Omul respectiv este contele Holnstein, marele comis al curții. Aflat în cercul intim al lui Ludovic, s-a specializat în misiuni pe cât de delicate pe atât de diverse legate de Wagner și Sophie. Sentimentele sale pro-prusace

sunt mai puțin misterioase decât acțiunile sale. Aventurier seducător — sigur pe el, sănătate de fier și umeri largi — contele este, ca din întâmplare, invitat de Bismarck, de urgență, la Versailles. Cei doi se cunosc. Pe scurt și în termeni suficient de clari, Bismarck îi explică lui Holnstein ce așteaptă de la el: să-l facă pe Ludovic să accepte demnitatea imperială a unchiului său din Prusia. Însă e nevoie ca ideea să pornească în mod oficial de la Ludovic. O idee bună, din familie, o idee firească până la urmă.

Marele comis ghicește că Ludovic al II-lea, exasperat și scârbit de aceste amputări ale independenței sale, va refuza să acționeze în consecință. Va trebui, așadar, să i se forțeze mâna. Bismarck, în sensul propriu, va călăuzi această mână; pe un colț de masă, în secret, elaborează un proiect de scrisoare ai cărei termeni să nu-l șocheze pe Ludovic și să-l convingă pe Wilhelm al Prusiei să accepte. Fiindcă, firește, Wilhelm nu trebuie să aibă nicio îndoială. Acest document este celebrul *Kaiserbrief*, scrisoarea către împărat.

Două ore mai târziu, Holnstein e în drum spre München. Cum se întâmplă din ce în ce mai adesea, nu-l găsește acolo pe Ludovic al II-lea. Prin urmare, în dimineața zilei de 30 noiembrie, Holstein își anunță sosirea la porțile din Hohenschwangau. Însă regele Bavariei este invizibil. O nevralgie dentară îl ținutuește la pat. O nevralgie care pare, de fapt, cât se poate de diplomatică. Ce-i de făcut? Pentru început, să aștepte. Este ora zece. La ora trei și patruzeci și cinci, de vreme ce regele nu pare să se simtă deloc mai bine, Holnstein solicită ca Majestatea Sa să fie informată că în două ore trebuie să se întoarcă la Versailles și că mesajul cancelarului Bismarck este de cea mai mare importanță.

De obicei, acest gen de presiune îl stârnește pe Ludovic să se facă și mai nevăzut. Însă, spre uimirea valeților, marele comis este introdus în odaia regelui. Cu capul acoperit de un cearșaf, Ludovic îl primește pe Holnstein într-o cameră în care abia se poate respira din pricina mirosului de cloroform.

A trecut nevralgia, s-a calmat durerea? Oricum ar fi, regele studiază cu atenție proiectul de scrisoare redactat de Bismarck.

Werner Richter remarcă aspectul teatral al scenei, „demne de o apariție în Shakespeare: în acest castel înălțat în inima Alpilor și cuprins de furtunile toamnei, vasalul e acolo, în picioare înaintea suveranului, povățuitor credincios în aparență, însă aflat deja în slujba altei puteri“

Ludovic cercetează cu atâta grijă textul, încât timpul se scurge iute. Își dă seama regele Bavariei că în scrisoarea pe care o ține în mâinile febrile se

află soarta Germaniei și, așadar, a Europei? Cloroformul nu i-a putut adormi acuitatea politică. Jocurile sunt făcute, nu mai există cale de întoarcere.

Se ridică din pat și, spre uriașa ușurare a emisarului, se așază la birou și copiază cu mâna lui *Kaiserbrieful*. Cuvintele sunt, cu câteva mici modificări, cele ale lui Bismarck:

„După intrarea Germaniei de Sud în Confederație drepturile prezidențiale pe care le exercită Majestatea Voastră se vor extinde asupra tuturor statelor germane. M-am declarat de acord cu unificarea lor sub o singură cârmuire cu convingerea că această schimbare ar corespunde intereselor patriei comune și ale tuturor principilor aliați, dar și cu speranța că după restaurarea unui imperiu german și al rangului imperial german, aceste drepturi care sunt, potrivit constituției, apanajul președinției federale vor rămâne drepturile pe care le va exercita Majestatea Voastră în numele întregii patrii germane, în virtutea uniunii principilor. În consecință, m-am îndreptat către suveranii germani pentru a le propune, alături de mine, să o invităm pe Majestatea Voastră să adauge titlul de împărat german la exercitarea drepturilor președinției federale.

De îndată ce Majestatea Voastră și suveranii aliați își vor face cunoscută decizia, îmi voi însărcina guvernul să studieze și să stabilească convențiile conforme cu aceste perspective...

După care, foarte aplicat, Ludovic al II-lea ia o altă foaie și transcrie un alt text, pregătit tot de Bismarck pentru cabinetul bavarez. Este vorba de a-i informa pe principii germani din Sud. Scrisoarea este o circulară, o pledoarie și o încurajare într-o aprobarea inițiativei sale.

„Serenisimă Alteță,

Popoarele germane, unite de secole prin limbă și obiceiuri, prin știință și artă, conduse către victorie de eroicul rege al Prusiei, sărbătoresc astăzi o tovărășie de arme care este strălucitoarea mărturie a puterii unei Germanii unite. Dornic să-mi pun toată puterea de muncă în ajutorul acestei unități, n-am ezitat să inițiez negocieri cu Cancelaria Confederației Nordului, negocieri terminate de puțină vreme la Versailles.

Ca atare, mă adresez suveranilor germani și îndeosebi Majestății Voastre Regale pentru a-i propune, alături de mine, Majestății Sale regale Prusiei să adauge titlul de Împărat german la exercitarea drepturilor președinției federale.“

Și ultimul paragraf, patetic:

„Sunt mândru la gândul că situația din Germania și istoria țării mele mă cheamă, se pare, să fac primul pas pentru încoronarea operei unirii germane. Mă las purtat de speranța că Majestatea Voastră va primi cu simpatie intervenția mea...”

Nu e nici ora șase seara, în această zi de 30 noiembrie, când contele Holnstein, înzestrat cu aceste scrisori prețioase, o pornește spre München.

Extenuat, regele Bavariei s-a băgat iarăși în pat. Întrebarea care se pune este dacă Ludovic al II-lea ar fi putut acționa altcumva. Am văzut că a încercat, și încă cu curaj. S-a străduit pentru o poziție de neutralitate, a încercat rezistența, însă Bismarck s-a dovedit prea puternic. Și dacă ar fi refuzat să facă pe placul cancelarului de fier, Bismarck s-ar fi adresat atunci parlamentului din München, trecând peste rege. Ba chiar ar fi putut ticlui vreo insurecție militară ce l-ar fi obligat pe rege să cedeze și să se exileze. Patriotismul era pe cât de viu, pe atât de brusc. Venea în valuri și lua totul cu el. Ar fi însă de remarcat că termenii aleși de Bismarck sunt puțin în avans față de istorie. Pretinde că Germania e unită atunci când nu este încă. Sau, dacă este, construcția e încă fragilă. Manevra sa de consolidare este, trebuie s-o recunoaștem, genială. Doar Ludovic al II-lea, cel mai de seamă dintre principii germani, are autoritatea de a sugera ideea unui imperiu și de a-i da un caracter incontestabil. Și, într-un sens, Ludovic al II-lea își respectă rangul. Inițiativa proiectului trebuia să fie, oficial, a regelui Bavariei și nu, pur și simplu, a marelui duce de Baden sau de Württemberg. Bismarck a știut să joace cu finețe cartea susceptibilității lui Ludovic.

Și la fel a făcut și cu suveranul său, Wilhelm I. De vreme ce coroana îi este propusă de cel mai de seamă dintre suveranii germani după el însuși, regele Prusiei, prins în capcana onoarei, nu poate să o refuze. La un asemenea apel trebuie să pleci urechea.

La München, șeful cabinetului, Eisenhart, și ministrul justiției, Lutz, iau la cunoștință documentele aduse de Holnstein și-l informează pe contele von Bray, ministrul de externe și în același timp prim-ministru.

Și, cât ai bate din palme, Holnstein rechiziționează o locomotivă și un vagon ca să ajungă, cu toată viteza, la Versailles.

Bismarck poate fi satisfăcut de rândurile pe care le-a scris. Depeșa de la Ems fusese detonatorul războiului, *Kaiserbrief* va fi actul de naștere a

Germaniei. Într-o discuție confidențială cu prințul Eulenberg, secretarul ambasadei din München, Bismarck va spune mai târziu, vorbind despre Ludovic: „Doar lui i se datorează Imperiul german.“

Rolul jucat de contele Holnstein în această decizie istorică este, firește, imens. S-a spus chiar că i-ar fi propus lui Ludovic al II-lea, în schimbul semnăturii sale, o sumă mare, o sută de mii de taleri. Bani pe care Bismarck i-ar fi extras din ceea ce era cunoscut drept „Fondurile Welfilor“, sume secrete cu care cancelarul plătea informatori și jurnaliști. Ce se știe sigur este că Holnstein a primit bani pentru această chestiune. Este în schimb îndoielnic ca Bismarck să-i fi propus mită lui Ludovic; o asemenea mișcare ar fi fost eronată. De altfel, în acel moment, Ludovic al II-lea nu se confrunta cu găurile financiare datorate castelelor sale. Dacă Bismarck va fi vărsat discret suma „pentru construcția castelelor“, nu există nicio probă a acestei subvenții. Și dacă așa a fost, operațiunea s-a derulat mai târziu.

*

În 18 ianuarie 1871, Wilhelm I, bătrânul rege al Prusiei, este proclamat împărat german și nu împărat al Germaniei. Până la sfârșit, Wilhelm de Prusia ar fi preferat să fie împărat al unei țări mai degrabă decât al unei naționalități. În Sala Oglinzilor din castelul de la Versailles, strălucind de aur și de bronz, visul lui Bismarck s-a realizat în fine. Toți principii germani sunt acolo în afară de regele Bavariei, pe care durerile de dinți îl împiedică să participe. În realitate, Ludovic al II-lea nu a dorit să asiste la ceremonia respectivă, ce nu era decât o mascaradă. Să-și audă unchiul afirmând „Luăm titlul de Împărat, credincios jurămintelor noastre, conștient de datoria ce ne revine de a apăra drepturile imperiului și ale supușilor săi ca și de a apăra independența Germaniei, cu încredere în puterea de unitate a poporului“ — e prea de tot! Prințul Otto îl reprezintă pe Ludovic al II-lea. Și, printr-un miracol al naturii, Otto este calm și măsurat, atent și conștient, într-un cuvânt, normal. Trăiește această experiență exact așa cum a refuzat s-o trăiască fratele său. Îi va scrie regelui, în următoarea zi: „Vai, Ludovic, nu-ți pot spune cu câtă durere infinită am asistat la această ceremonie; de câte ori mi s-a revoltat fiecare fibră a ființei de la cele văzute și auzite acolo. Totul era așa de rece, de mândru, de

---

* *Welfenfonds* a fost constituit din averea sechestrată a Welfilor, dinastie ce conducea regatul Hanovra și care a refuzat alianța cu Prusia, ceea ce a dus la anexarea regatului de către Prusia în urma războiului din 1866. (N. red.)

strălucitor, de pompos, de grandilocvent, așa de pustiu și lipsit de suflet. Am avut o stare apăsătoare în sala aceea mare și abia după ce-am ieșit la soare mi-am recăpătat suflul.“

Sângele familiei Wittelsbach refuzase triumful dinastiei Hohenzollern.

*

În 10 mai 1871, se semnează pacea cu Franța, prin Tratatul de la Frankfurt. Landtagul bavarez, nevoit să pună proiectul constituției imperiale pe ordinea de zi, votează. Discuția este înfierbântată. Münchenul, capitală a unui regat catolic, se codește să recunoască triumful Prusiei protestante. O comisie, reunită pentru lucrările introductive, respinsese aprobarea cu douăsprezece voturi contra trei. O discuție de zece zile, violentă uneori, sfârșește prin a aduce aprobarea proiectului, cu o sută două voturi la patruzeci și opt. Dar sunt totuși patruzeci și opt de deputați împotriva Imperiului german, ceea ce dă o idee despre divizarea Bavariei în privința unirii germane.

Iată Bavaria „înghițită“ de Germania; regatul a devenit vasal al Imperiului.

Însă, o dată în plus, bilanțul este aproape mulțumitor. Datorită stimei sale pentru Ludovic al II-lea, Bismarck, cancelarul de fier, s-a arătat binevoitor. Acceptă ca Bavaria să-și păstreze ambasadere la München, trupele autonome, chiar dacă vor fi comandate de noul împărat, moneda proprie, poșta și rețeaua feroviară. Ludovic al II-lea a reușit să-și vândă țara la cel mai înalt preț. Cu siguranță nu e vorba de independență aici. Cu-vântul de ordine este acum „autonomie“, o imagine diminuată, ștearsă. Dar ce contează! Este din nou pace. Iar acest cuvânt are, pentru Ludovic, o nespusă valoare. Când cu mobilizarea forțată, făcuse această remarcă amară: „Încă un război și s-a ales praful de regatul meu.“

Din nefericire, instaurarea oficială a păcii e însoțită de parade ostășești. Ludovic al II-lea este obligat să sărbătorească gloria militară prusacă. Numai gândul îl îmbolnăvește. În 10 iulie îi mărturisește fratelui său: „Închipuie-ți, Otto, am fost obligat și împins din toate părțile să-l invit pe Kronprinz, din motive politice, la o paradă a victoriei. Mă înnebunește povestea asta!“ Și aceste fraze, cruciale pentru ce urmează: „Nu e deloc uimitor că, de anul trecut, am ajuns să urăsc puterea și oamenii. Și, cu toate acestea, să fii rege, să guvernezi e lucrul cel mai de soi și mai delicat de pe pământ. Vai, m-am născut într-o vreme care mă privează de toate plăcerile vieții!“

Ludovic al II-lea regretă momentele din istorie care-i sunt dragi, Evul Mediu sau secolul lui Ludovic al XIV-lea. Uită că Frederic Barbarossa dusesese numeroase lupte și că Regele Soare fusese angrenat în războaie îndelungate. În schimb, cum să nu remarci faptul că în șase ani de domnie Ludovic al II-lea a fost nevoit să treacă prin două războaie, primul la douăzeci și unu de ani, al doilea la douăzeci și cinci?

Până la urmă, neputând să scape de corvoadă, în 16 iulie, Ludovic al II-lea îl primește la München pe vărul lui, care defilează în fruntea trupelor bavareze, împărțindu-le soldaților, în numele împăratului, cruci de fier*

Pe Ludwigstrasse, la Odeonsplatz și Residenz, Münchenul participă, în uniformă, la paradă, triumf al Germaniei, însă umilintă a Bavariei. Alături de vărul său, Ludovic își desăvârșește calvarul „Este prima mea călărie în calitate de vasal“, spune urcând în șa.

În aceeași seară, la Operă, cei doi veri se sărută pe obraji. Ludovic al II-lea nu arată pic de entuziasm. Se gândește, poate, că dacă dinastia Hohenzollern s-ar stinge, coroana imperială ar reveni familiei Wittelsbach...

Dar vai! Epuizantul și dezolantul parcurs nu s-a sfârșit încă. Continuă și în ziua următoare; triumful e mutat la lacul Starnberg, pe Insula Trandafirilor. Un banchet aproape câmpenesc va aduce o notă de farmec în concertul prusac. Și-apoi, la Starnberg regele se află în inima adevăratului său regat. Poate că va fi o călătorie mai puțin neplăcută. Dar nu...

Ludovic al II-lea își primește vărul. Ca să facă impresie bună, îi propune titlul de colonel al unui regiment de cavalerie ușoară, așteptându-se să i se mulțumească. Dar stupoare! Frederic are îndrăzneala de a răspunde că trebuie întrebat împăratul. Ce? Regele Bavariei nu mai poate să numească, de unul singur, comandantul unui detașament bavarez? Să-l întrebe pe împărat? Să accepte condiționat o onoare! E insultător!

Iritat, Ludovic al II-lea se ridică, cuprins de o migrenă bruscă. Incidentul marchează debutul urii sale față de Prusia. Nu-și va mai revedea niciodată vărul, nu va pune piciorul în Berlin, îi va expulza pe muzicienii prusaci și va refuza să se lase tratat de un dentist prusac! Doar pe Bismarck va continua să-l stimeze. Acum, pe loc, regele refuză să asiste, în următoarea zi, la banchetul cu nouă sute de invitați care se ține la Glaspalast, Palatul de Cristal, din München. Seara ar trebui să marcheze apoteoza festivităților.

* Decorația fusese creată în 1813 de alt rege al Prusiei, Frederic Wilhelm al III-lea.

Aflând vestea, șeful său de cabinet, Eisenhower, înnebunit, încearcă să-l calmeze.

— Sire, absența voastră la banchet va avea un efect dezastruos!

— Sunt ostenit, tare ostenit...

Scandalul este imens la München. Nimeni nu-l crede pe rege bolnav. E o bătaie de joc.

În zorii zile de 18 iulie, când palatul Residenz este încă cufundat în somn, Ludovic al II-lea cere să i se înhame caii la trăsură și dispare în direcția castelului Berg, fără să-și ia rămas-bun de la vărul său. Capitala sa, mânăjită de Prusia, aproape că-l îngrozește.

Îl așteaptă piscurile, pădurile.

Și giuvaierile de piatră cu care vrea să îmbodobească munții, castelele, vor căpăta în viața regelui Bavariei locul pe care li l-a desemnat posterioitatea: întâiul.

*

Războiul franco-prusac nu a încetinit cu nimic lucrările la Neuschwanstein. Zidurile se ridică încet-încet, sub conducerea lui Riedel. Piatra de calcar a fațadelor provine dintr-o carieră învecinată, Alter Schrofën; artiștii primesc comenzi pentru ornamente și decorațiuni interioare și sute de desene se adună pe biroul lui Ludovic al II-lea care, de la ferestrele castelului Hohenschwangau, poate supraveghea înălțarea visului său.

*

Să trecem peste anii lungi cât a durat finalizarea fabuloaselor construcții și să ne îndreptăm privirea asupra castelelor însele, neasemuite, pe care le putem vizita astăzi. În ele se oglindește sufletul regelui. Îl lămuresc fără greșală și în chip magistral.

Neuschwanstein... La ieșirea din defileul Alpilor bavarezi, când muntele devine podiș, se înalță, pe un pinten, turnuri, contraforturi, clopotnițe, posturi de strajă, creneluri și parapete. Masa solidă de piatră, deschisă la culoare dacă lăsăm deoparte arămiul intrării, se ridică printre brazi, sfidând parcă forțele echilibrului, atât de abrupte sunt pantele*. O construcție imensă, colosală, integrată minunat în peisaj. Arată ca ieșită

---

* S-a descoperit, în 1977, că zidurile se tasau periculos, ajungându-se ca „aripa doamnelor” (*Kemenate*) să se găsească pe buza prăpastiei. Ministrul Finanțelor din Bavaria a supus îndată la vot un împrumut de un milion de mărci, bani destinați salvării castelului prin construirea, într-o primă fază, a unui zid de susținere.

din penița unui Gustave Doré ori din pana unui Victor Hugo în plină inspirație romantic-medievală. E o viziune feerică ce copleșește privirea. De departe... fiindcă de aproape s-ar putea să ne simțim stânjeniți de agresiunile la simplitate. Însă Neuschwanstein e mai mult decât frumos! E un castel fantastic. Și schimbător, în funcție de nivelul de la care îl privim. Văzut de jos, se profilează pe cer. Văzut din înaltul munților pare un străjer al piscurilor. De pe Marienbrücke, priveliștea edificiului, însoțită de cea a cascadei și a râului Pöllat, sunt de neuitat și simbolizează Germania romantică.

Neuschwanstein este unic în felul său fiindcă este cu totul și exclusiv opera regelui. Să trecem în revistă alcătuirea acestei incredibile construcții așa cum a fost concepută de suveran. Cele patru părți ale sale sunt un ansamblu ce străjuiește intrarea (*Torbau*), apartamentele de serviciu și Ritterhaus (casa cavalerilor), dotate cu un uriaș turn pătrat și, în fine, piesa de rezistență, Palasul, apartamentele regelui. Să nu uităm nici de Kemenate, adică zona rezervată femeilor în castelele fortificate germane. Ne închipuim că Ludovic a inclus această aripă mai degrabă de dragul exactității istorice decât din necesități personale... Cu patru etaje și două curți, edificiul este zvelt și impozant.

Apartamentele regale și sălile de festivități — terminate în mare înaintea morții lui Ludovic al II-lea — sunt pline de colonade, candelabre de cristal, întinse fresce murale, tavane cu console de lemn sau cu che-soane. Picturile pe pânză, cu excepția celor din sala cântăreților, asociază poezia decorațiunilor. E ceva acolo din moștenirea lui Ludovic I, dar și din cea a lui Maximilian al II-lea.

Tânărul rege a dorit ca apartamentele să se bucure de o anumită intimitate, în vreme ce sala tronului și sala cântăreților se impun prin mărimă și grandoare.

Monarh solitar, lui Ludovic i-au plăcut mereu dormitoarele somptuoase. Cel de la Neuschwanstein nu face excepție. În stil gotic, e împodobit cu o dantelărie de stejar sculptat, mai ales baldachinul patului, adevărată pădure ce aduce cu Domul din Milano în miniatură. Paisprezece cioplitori în lemn au muncit vreme de patru ani pentru decorarea acestei odăi. Patru ani pentru o singură cameră! Ludovic al II-lea, ale cărui castele sunt pentru el singura pasiune către sfârșitul vieții, știe prea bine că lui Ludovic al XIV-lea i-au trebuit cincisprezece ani ca să finalizeze palatul de la Versailles. Lemnul brun de stejar contrastează cu albastrul mătăsii draperiilor, cuverturilor și fotoliilor.

Misticismul — îndoielnic uneori — al lui Ludovic al II-lea este oare o barieră care să-l țină departe de ispitele cărnii? La piciorul patului e sculptată învierea lui Hristos. Aluzia este clară; există o relație simbolică între somn și moarte. La căpătâiul patului se găsește copia unei icoane de cupru pe fond aurit. Ca picturi, Ludovic al II-lea a ales să illustreze *Legenda lui Tristan și Isolda*: poțiunea, Dragostea, Credința, Moartea. Masa de toaletă, numită Schwanenbrunnen ori izvorul lebedei, cu robinetul în formă de lebădă funcționează cu apă curentă, lucru rar în 1885. Apa coboară de la sursa situată la două sute de metri mai sus pe munte, cu o asemenea presiune, încât alimentează întregul castel, ajungând chiar și la etajele cele mai de sus. O curiozitate: sub consolele de lemn ale tavanului apar o serie de personaje mascate.

Să trecem la cabinetul de lucru, în stil romanic, care-l onorează pe *Tannhäuser* și continuă cu o iluzie favorită a regelui: o grotă. O grotă falsă, cu stalactite false, însă cu lumini colorate, este prima construită pentru Ludovic al II-lea. Suntem aici într-o serie de odăi mici, tihnite, ornamentate bogat.

În sufrageria acestui rege romantic găsim neașteptate detalii practice, invenții ale erei industriale ce fac din Ludovic un suveran avangardist. De pildă, din 1885, o sonerie electrică cu pilă uscată permite chemarea servitorilor în orice parte a castelului. Din bucătăria, aflată cu trei etaje mai jos, mâncarea este ridicată cu un ascensor de serviciu. Bucătăria în sine este de altminteri remarcabilă, înzestrată cu aparate de uz casnic unice în acea vreme, cu apă curentă caldă și rece.

Mare amator de mâncare, în special în ultima perioadă a vieții sale, Ludovic al II-lea al Bavariei a pus să se instaleze două frigări automate, una pentru carnea de animale și alta pentru păsări. Ridicându-se, căldura flăcărilor pornește un motorăș ce pune în mișcare frigarea. Această invenție „modernă” este totuși opera unui geniu din secolul al XV-lea, Leonardo da Vinci. O altă tehnologie iscusită este recircularea căldurii. Fumul din soba cea mare, evacuat prin partea de jos, trece pe după perețele șemineului. Vesela depozitată acolo este la rândul ei încălzită. La Neuschwanstein, regele prânzește și ia cina în farfurii calde.

Mai trebuie spus că întregul castel, cu începere din 1884, e încălzit cu aer cald. Într-o cămărușă de lângă bucătărie sunt patru plite ce dau această căldură. Sistemul este conceput în principiu pentru anotimpurile intermediare, toamna și primăvara. Iarna, sobele de teracotă, mai eficiente, sunt alimentate cu lemne prin intermediul ascensorului.

Să terminăm cu două dintre cele mai importante încăperi, sala cântăreților și sala tronului.

Sala cântăreților este inspirată de cea din Wartburg unde, la începutul secolului al XIII-lea, aveau loc întreceri între poeți. Pe pereți e înfățișată legenda lui Parsifal. Sala este lungă, cu tribună, logie, pergolă, plafoane bogate cu chesoane, ornamentate cu semnele zodiacului. Acustica este excelentă și iluminarea remarcabilă: candelabrele și lustrele de alamă aurită pe care se pot așeza șase sute de lumânări.* Deasupra celor două uși se poate vedea blazonul regelui Bavariei și o inscripție în latină: *Ludovicus II Rex bavar. Com. Pal (Ludovic al II-lea, regele Bavariei, conte palatin)*. Este singurul semn ce amintește posterității numele celui care a ctitorit castelul.

Sala tronului se ridică pe două etaje în întreaga parte vestică a palatului. Este în stil bizantin și caracteru-i mistic este foarte accentuat. Ludovic al II-lea a contribuit personal la asta, pornind de la o descriere a Graalsburgului, cetatea Graalului, apărută într-un poem din secolul al XIII-lea. Voind să-l onoreze pe Lohengrin, Graalul și caracterul sacrosanct al monarhiei, regele a încărcat pereții cu motive religioase: picturi cu cei doisprezece apostoli, cu cei șase regi canonizați și faptele lor de seamă. Plafonul acoperit cu mozaic — de douăzeci de metri în lungime — executat la Viena, este alcătuit din două milioane de piese. Deasupra, în mijlocul său, o lustră enormă, manevrabilă cu ajutorul unui scripete, suportă nouăzeci și șase de lumânări și cântărește, doar ea, nouă sute de kilograme. Moartea regelui a întrerupt lucrările aici. Materialele de calitate cu care se intenționa să se finiseze au fost înlocuite cu simulacre: porfir fals, lăpislazuli fals, fildeș fals. Această sală a tronului fără tron emană o anume tristețe. Locul scaunului de domnie e gol și a fost astfel întotdeauna. Șirurile de trepte din marmură de Carrara ar fi trebuit să ducă spre un jilț din fildeș și aur, peste care se înalță un baldachin... Demența și moartea l-au împiedicat pe Ludovic al II-lea să fie „întronat” în acest castel atât de puțin obișnuit. Viața îi va fi scurtă și nu va apuca să-și savureze încoronarea ca rege-constructor.

*

În vreme ce regele își dăltuiește în piatră visurile, la München administrația are parte de unele dificultăți: inflamări parlamentare, reacții,

---

* Sala nu a fost niciodată folosită în timpul vieții regelui, însă a găzduit mai apoi concerte pline de fast.

demisii și căderi de guvern se succedă. Prusia nu-i un stăpân ușor de mulțumit. Contele von Bray-Steinburg își depune demisia pe 31 august 1871. Îi urmează ca prim-ministru contele Friedrich von Hegenberg-Dux, pentru mai puțin de un an. Vor mai urma pentru câteva luni von Gasser, rus de origine, după care baronul Frankenstein. Ultimul de pe listă va fi Johann von Lutz, ministrul justiției prezent la negocierile de la Versailles. Toți acești premieri au aceeași dublă problemă, anume de a menține, cum o cer interesele sale, autonomia Bavariei în Reichul ce se organizează în stil prusac și, pe de altă parte, de a-l găsi pe Ludovic al II-lea atunci când e nevoie de semnătura sa pe vreun decret. Și asta nu-i deloc lucru ușor.

Regele se face din ce în ce mai mult invizibil. Politica, adică mediul urban, intrigile și zvonurile nu-l mai ating decât arareori. Natura, sinonimă cu puritatea și veșnicia, îl atrage tot mai mult cu fiecare zi, ba chiar, s-ar putea spune, cu fiecare noapte. Acea perioadă este, într-adevăr, marcată de ieșiri nocturne, mai ales iarna și primăvara, care nu încetează să-i uimească pe localnici. Din 1871, accidentul grav de călărie suferit îi interzice echitația și alpinismul. Pentru a străbate Alpii, regele va apela la trăsură și sanie.

O celebră pânză de Rudolf Wenig a prins apariția nocturnă, fiindcă e vorba de o apariție. În general, plecarea are loc în jurul orei opt seara, iar întoarcerea în jurul orelor două sau trei dimineața.

Sania regală, cu totul aurită, amintește ca formă de o scoică ori de o nacelă. Heruvimi strânși ciorchine susțin o coroană de sticlă ce conține corpul de iluminat, fiindcă sania e luminată de un far! Ca atelaj are patru cai albi, din care doi sunt călăriți. Un cavaler se află în avangardă, în vreme ce un valet rămâne în spate, după banchetă. Cei patru servitori și scutieri sunt îmbrăcați în costume din vremea lui Ludovic al XV-lea și purtând pe creștete tricornuri. Regele, cu ochi negri și ficși, cu obrajii bucălați și palizi, e înfășurat într-o manta căptușită cu blană.

Pe înălțimile bavareze sau ale Tirolului, câteva clinchete de zurgălăi precedă apariția saniei, care plutește precum un vis peste nămeți.

Ludovic al II-lea, regele nopții, se alege curând cu încă o poreclă: Alpenkönig, regele Alpilor.

Nici atunci când excursiile au loc ziua, nu sunt cu nimic mai confortabile. Ședințele de cabinet se țin oriunde, în aer liber. Cerul înlocuiește lambriurile, și brazii țin loc de pereți. Pentru August von Eisenhart, șeful său de cabinet, deplasările fanteziste ale regelui sunt un veritabil joc de-a

v-ați ascunselea din castel în castel, din refugiu în cabană. „Nu mi-ar plăcea să fiu în locul dumitale“, îi zice regele într-o zi, nu fără umor. Soția înaltului demnitar, Luise von Kobell, relatează și despre o întrunire pe malul lacului Walchensee: „Valetul așezase o masă și scaune pe iarbă, întinsese o cuvertură de lână roșie pe masă, aranjase un enorm buchet de flori și închisese câinii — teckeli — în Țarcul lor. Regele și echipajul său sosiră, apoi Eisenhart cu servieta cu documente, și ședința începu. Atmosfera era una foarte puțin formală. Pe iarbă, ceva mai încolo, așteptau în șir trăsurile. Regele, îmbrăcat în haine de călătorie și purtând o beretă scoțiană pe cap, se așază la masă. În spatele lui, drepti ca niște țevi de pușcă, se aflau doi lachei. În fața lui, în picioare, șeful de cabinet, îmbrăcat cu redingotă și joben, porni să recite cu voce puternică propunerile și sugestiile diverselor ministere. Din când în când se auzea talanga câte unei vaci și lătrăturile câinilor, supărați că fuseseră închiși. De îndată ce regele luă ultima decizie și isprăvi de semnat documentele, își concedie politicos șeful de cabinet și flutură din mână, de parcă, ca prin minune, întreaga scenă s-ar fi putut face nevăzută.“

Regele Bavariei a ajuns monarhul care bate, la propriu, câmpii.

Evident, aspectul senin al acestui decor îl mulțumește pe Ludovic al II-lea, rege bucolic ce încearcă să-l imite pe Sfântul Ludovic împărțind dreptatea sub stejarul său. Suveranul mai știe și că Bismarck, la rândul-i, are obiceiul să dispară cu săptămânile pe domeniul său din Varzin, de unde guvernează Prusia.

Luete din sânul naturii, deciziile politice par mai pure și poate, în mintea tânărului suveran, mai înțelepte.

Se ridică niște probleme delicate. Una va deveni acută în vara anului 1871. Pentru a o rezolva, Bismarck va trebui să-și înfrunte marele dușman al carierei sale politice, catolicismul. Și firește că în Bavaria, cel mai catolic dintre statele Imperiului, vor apărea ciocnirile cele mai puternice.

Chestiunea îl interesează mult pe Ludovic al II-lea. Este vorba de problema ardentă a infailibilității papale.

În 1864, papa Pius al IX-lea publicase o enciclică în care trecea în revistă ideile socotite eretice de Biserică și pe care aceasta le respingea oficial. În mare, textul condamna civilizația modernă, progresul și liberalismul. Ludovic al II-lea, la urcarea pe tron, fusese surprins de acest *syllabus Errorum* sau compendiu de acțiuni condamnate.

La sfârșitul anului 1869, Suveranul Pontif adunase toți episcopii la Roma pentru primul conciliu de la Vatican. După luni de dezbateri,

conciliul proclamase infailibilitatea Papei, recunoscut drept autoritate supremă a societății. Dogma fusese proclamată în 18 iulie 1870, în chiar ziua declarării războiului franco-prusac. În acea zi, Ludovic al II-lea, interesat în cel mai înalt grad de subiect, se arătase mai preocupat de această chestiune decât de mobilizarea trupelor sale...

După Sedan, mediile liberale germane protestaseră contra dogmei, numită Vaticanum, care se situa contra curentului istoriei: înăbușirea progresului, atac la liberalism, paralizie în evoluția ideilor etc. Germania ce abia se năștea refuza să se întoarcă în Evul Mediu. Și foarte repede protestele Prusiei protestante se ciocniseră de conservatorismul catolic. Bismarck s-a ferit să intervină oficial. Să intre în conflict pe față cu prestigioasa diplomatie a Vaticanului ar fi fost o greșeală. Mai bine era să aștepte ca Biserica să constate ea însăși imposibilitatea de a controla ceea ce pretinsese în edictul său.

Însă, în unele cercuri, așteptarea era socotită sinonimă cu supunerea. Au apărut chiar clerici care refuzau pe față dogma. Printre aceștia se număra și teologul Döllingen, care-i fusese profesor tânărului principe Ludovic. Un motiv în plus pentru ca Ludovic al II-lea să se aplece asupra problemei. Regele îl va susține pe Döllingen.

„Vechii catolici” — fiindcă fuseseră porecliți astfel — se opuneau episcopilor. Primele neînțelegeri politice în sânul noii Germanii duceau, așadar, către o schismă, în sensul propriu al termenului.

În vara anului 1871 criza a izbucnit în Bavaria.

Episcopul de München publică o pastorală despre infailibilitatea Papei. Ministrul cultelor redactează o dezaprobare publică. Liberalii, ca reacție, decid să se lupte pentru înnoire religioasă, afirmând că papalitatea pune Germania în pericol. Cruciada capătă un nume găsit de naturalistul Rudolf Virchow, *Kulturkampf* sau lupta între culturi respectiv lupta pentru civilizație.

Bavaria, statul care aderase cel mai puțin entuziast la Imperiul german, vede în această afacere legată de supremație ocazia de a-i rezista cu sinceritate și ferocitate Prusiei.

Să fie o consecință a acestei afaceri sau o coincidență? Jurnalul intim al regelui dezvăluie, rostită din ce în ce mai răspicat, ideea că Ludovic consideră monarhia o instituție sacră, chiar prea sacră. Prea sacră fiindcă, cu cât regele invocă mai mult divinitatea, cu atât căderile sale în păcat sunt mai numeroase. Amestecul acesta de sfințenie și carnalitate, de aspirații spirituale și de jalnice slăbiciuni accentuează dezechilibrul.

„11 ianuarie 1870

De par le Roy*

Niciodată să nu mai faci astfel în ianuarie și nici în februarie; apoi, trebuie să renunți la această meteahnă prin toate mijloacele posibile, cu ajutorul lui Dumnezeu și al regelui. În acest chip este proclamată imposibilitatea. E un legământ a cărui încălcare va duce la pierderea protecției divine și regale.

Post scriptum:

Fără abluțiuni inutile în apă rece. Sfârșit de pe XIV, 3 — apă sfințită. Tot răul dispare prin voința regală. Noile piscuri sunt escaladate în spirit. Toate precauțiile au fost luate, iar încălcarea va aduce pedepse și grele remușcări.

Eu, regele“

„29 iunie 1871

Jurământ suprem rostit înaintea portretului Marelui Rege: abținerea de la orice fel de excitație vreme de trei luni. Interzicerea apropierii la mai puțin de un pas și jumătate.“

S-ar părea că Ludovic al II-lea duce o bătălie dublă, contra lui însuși și împotriva unei minți torturate închise într-un corp atrăgător. În 1872 totul devine limpede, dovadă incredibilul talmeș-balmeș verbal din ianuarie:

„Împăcare cu Richard, iubitul meu cel preaiubit... Pe 21, comemorarea morții purului și nobilului rege Ludovic al XVI-lea. Simbolic și alegoric, ultimul păcat. Sanctificat prin această moarte purificatoare, spălat de orice murdărie, devenit un vas neîntinat al prieteniei și dragostei pentru Richard. Inelul binecuvântat și sfințit de puhoie va oferi, oricui îl poartă, forță de uriaș și puterea de a renunța.

Un sărut sfânt și nevinovat... doar o dată.“

„21 ianuarie 72

Vivat Rex et Richardus in aeternum.

Perecet malhum in aeternum.“

* Prin voia Regelui — în franceză în original. (N.t.)

„3 februarie

Jos mâinile pentru totdeauna, altfel va urma o pedeapsă severă.

Yo el Rey*“

Acest Richard despre care e vorba aici nu este Richard Wagner, ci Richard Hornig, maestrul de echitație pe care Ludovic îl cunoscuse într-o dimineață, în perioada logodnei sale. Hornig trăiește în intimitatea regelui și, în fapt, se bucură semioficial de un fel de înțâietate. Cu el începe perioada favoriților, însă nu toți vor avea fidelitatea sau decența sa, într-un cuvânt relativă sa influență pozitivă asupra regelui.

„În ianuarie, Richard a venit aici de trei ori cu mine. Concert la teatrul de la Residenz, decoruri Ludovic al XIV-lea. În 31, balul de la curte. Cavalcadă cu R. La Nymphenburg (Amalienburg). În 28, Lohengrin, însă eram singur în Ring, cu gândurile mele.“

„De par le Roy. Ne-am jurat pe prietenia noastră: nimic, sub niciun pretext, înainte de 3 iunie.“

„...6 martie 1872

Doar două luni înainte de a cincea aniversare a acelei zile de 6 mai 1867, binecuvântată zi în care ne-am văzut prima oară, pentru a nu ne mai despărți până la moarte. Scris în coliba indiană.“

„În 7, repetiție; seara, reprezentația. În 9, repetiție cu Esther, minunată dramă! În 10, rege de opt ani! Comemorarea morții tatălui meu, în 12, Esther.“

„De par le Roy

Se ordonă, sub amenințarea pedepsei în caz de neascultare, ca regele să nu mai fie atins și să se dea vina pe natură pentru a fi acționat prea repede. Dat în reședința noastră regală din M. În 22 aprilie (cincisprezece zile până în 6 mai, această zi atât de importantă pentru întreaga mea viață), anul de grație 1872, al nouălea din domnia noastră.

Ludovic.“

* „Eu, regele“. Astfel semna Carol Quintul.

„De par le Roy

În numele Regelui Ludovic al XIV-lea și al Regelui Ludovic al XV-lea, se declară că în noaptea din 14 spre 15 octombrie 1872 ne-am atins pentru ultima oară. Numele acestor regi atât de puternici să fie garanția puterii de a învinge pentru totdeauna. Dat la Hohenschwangau, în 15 octombrie, anul de grație 1872, al nouălea an al domniei noastre.

Ludovic.“

Citind aceste rânduri simțim milă și descurajare. Arareori în istorie unul dintre eroii săi din prim-plan a dat dovadă de asemenea neputință în a se stăpâni. „Voința pentru Ludovic nu este o virtute, scrie doctorul Robin, se bazează pe vorbe magice și se încrede cu cinism în ineficacitatea simbolurilor. Voința lui nu este efort, ci invocație. Ludovic a avut o impresie extrem de elevată, aproape sacră, învechită, în privința regalității. Aceasta nu-i servea decât pentru a se eschiva de la datoria sa ori pe post de talisman, ca să se protejeze.“

Ludovic al II-lea își refuză homosexualitatea. O acceptă cu dificultate fiindcă nu este vorba de o alegere voluntară, ci de o resemnare. Și cu cât izbutește mai puțin să i se sustragă, cu atât interdicțiile pe care le promulgă contra lui însuși, poruncile pe care și le dă cad mai mult în derizoriu. Cu cât se luptă mai mult, cu atât suferă mai mult.

Cu cât e mai slab, cu atât se proclamă mai puternic.

Ludovic al II-lea duce o luptă în sine între tendințele sale sexuale și credința religioasă. „Greșelile“ sale sunt tot atâtea păcate. Și, cu adevărat, se va izola cu începere din 6 mai 1872. În acea zi, regele Bavariei inaugurează reprezentațiile teatrale private. Până atunci Ludovic tolerase, arareori își dorise public în sală, fie și pentru a-l ovaționa pe Wagner. Era, firește, fericit să-și ilumineze supușii în privința *muzicii viitorului*, însă în același timp cele două mii de perechi de ochi de la teatrul din Residenz care îl ținutau la apariția în lojă îl stânjeneau.

Așa că, după repetițiile generale cu invitație și audițiile private, urmează reprezentațiile private. Ludovic al II-lea, spectator unic, va savura și glorifica miracolul teatrului doar pentru plăcerea sa. Ernest von Possart, actor celebru care devenise director al teatrului de la curte, povestește* cum s-au iscat aceste serate destinate exclusiv regelui:

* Michael Petzet, *König Ludwig II. und die Kunst*, München, Prestel, 1968.

„Îmi amintesc foarte bine audiența. A avut loc la o zi după reprezentația cu *Ifigenia*. Majestatea Sa, mâniată în mod vădit pe mine, a zis: «Nu pot să am parte de iluzie în teatru câtă vreme lumea se holbează neîncetat la mine și-mi spionează fiecare expresie de pe chip cu binoclurile lor de teatru. Vreau să pot privi eu însumi, nu să fiu un subiect al curiozității gloatei.» Într-o seară a părăsit, furios, un spectacol în mijlocul actului... La puțină vreme după aceea ni s-a comunicat că regele voia să asiste la o repetiție cu Maria Stuart, nedorind însă să fie observat.”

În 6 mai, așadar, are loc prima reprezentație privată la Residenz. În program este *Madame du Barry*. Alegere semnificativă. În același timp în care încearcă să integreze în viața-i iluzia scenei (ceea ce vede pe scenă este un moment al vieții, nu există spectatori, nu sunt decât actori, fâpturi vii), Ludovic al II-lea devine din ce în ce mai pasionat de domniile dinastiei Bourbon a Franței. Și se fixează pe Ludovic al XIV-lea, Ludovic al XV-lea și Ludovic al XVI-lea, pe vremea lor, destinele lor, pe cei care li se aflaseră în preajmă și pe legendele lor.

Regele stabilește însuși programul. Piese favorite: *Un ministru din vremea lui Ludovic al XIV-lea*, *Evantaiul doamnei de Pompadour*, *Epoca marelui rege*, *Sub crini*. Toate aceste drame sunt, firește, mediocre, Sunt lucrări scrise la comandă, în două luni, după o schemă furnizată de rege însuși. Avantaj nesperat pentru condeierii fără un ban în pungă. Însă atenție! Noul mecenat are aceleași rigori ca și visul wagnerian. Regele, care cunoaște bine franceza, pune exactitatea istorică mai presus de valoarea dramatică ori scenică. Refuză o piesă pentru un detaliu eronat. Pentru *Trianon*, Ludovic al II-lea își trimite scenografiile la Versailles. Pentru *Fecioara din Orléans* îi expediază la Reims.

Teatrul său destinat unui singur spectator nu este decât o nouă manie. Pentru rege, dezamăgit de politică și de oameni, este totodată un mijloc de a suporta deplasările obligatorii pe care trebuie să le facă la München în aprilie, în mai și în noiembrie. Regele prizonier în capitala sa, evadează într-un alt spațiu de îndată ce ia loc în loja situată deasupra sălii goale. Până în 1885 se pot număra două sute nouă reprezentații private... dintre care patruzeci și patru de opere, unde Wagner este concurat serios de Verdi (*Aida*), Gluck (*Ifigenia*) și Meyerbeer (*Hughenotii*). Cu ocazia comemorării morții lui Ludovic al XV-lea, în 9 mai, regele pune să se joace *Narcis*, una dintre tragediile cele mai jucate la mijloc de secol al XIX-lea, într-o nouă versiune. An de an este angajată câte o actriță nouă pentru

rolul doamnei de Pompadour. Actrița Charlotte Wolter care, în 9 mai 1885, juca rolul, a lăsat una dintre rarele mărturii complete în privința acestor reprezentații private:

„La ora unsprezece și jumătate actorii s-au adunat pe scenă. Domnea o tăcere absolută. Lucrătorii din teatru purtau încălțăminte de pâslă. Prin deschizătura cortinei nu vedeam decât partea din față a rampei; sala era complet pustie. Cu absolută punctualitate, la prima bătaie a gongului, regele își părăsi palatul și, traversând un coridor — rămas în semi-penumbra —, pătrunse în lojă. O a doua bătaie de gong anunță intrarea regelui și de îndată cortina porni să se ridice. M-am simțit cuprinsă de un tremur nervos. Cum să joc înaintea unei săli goale, întunecate? Am intrat, până la urmă, pe scenă, silindu-mă să văd, prin beznă, silueta singurului meu spectator. Dar nimic. Îmi lipsea contactul electric ce se stabilește între public și actori. Însă mi-am luat inima în dinți la gândul că spectatorul invizibil poseda cu adevărat sensibilitate artistică și că, prin intermediul acestor fantezii, vedea în adâncul sufletului meu câtă pasiune pun în arta mea. Gândul mă măgulea și mă apăsa. Știam că regele nu mă slăbește din ochi, că e în loja lui, ascultând cu absolută atenție, atât de pătruns că-și ținea până și respirația, ca să nu-și trădeze prezența și pentru a nu se deranja pe el însuși. Toate acestea erau stranii și noi pentru mine. S-a făcut mult caz de mania regelui de a i se juca piesele doar pentru el, însă trebuie să recunosc că îl înțeleg pe deplin. În acest fel regele dă deoparte tot ce l-ar putea deranja pe actor și spectator... Nu mai rămâne decât lucrarea dramatică, cei care o joacă și unicul spectator, pe care îl purtăm într-o lume a iluziei până într-atât încât ajunge să ia poezia drept realitate. Apoi, către orele patru dimineața, când ultimul act se sfârșește, iar cortina coboară, ni se dădu porunca de a rămâne pe scenă, fără nicio mișcare, ca să nu-l stânjenim pe rege. Acesta are, într-adevăr, obiceiul de a zăbovi un timp în lojă pentru a reflecta la cele tocmai văzute, precum cineva care are dificultăți în a reveni la realitate.“

Astfel, pe parcursul a mai bine de cincisprezece ani, acest teatru doar pentru rege va ului comedianți, muzicieni, ba chiar și dansatori, de vreme ce se vor pune în scenă, tot acolo, și câteva baletе: *Un bal din vremea lui Ludovic al XIV-lea și Venus și Adonis*.

* Charlotte Wolter, actriță de la Burgtheater din Viena (echivalent al Comediei Franceze), și-a publicat impresiile într-un ziar vienez, *Neue Freie Presse*, citat de Michael Petzet, *o.p. cit.*

Având de-a face cu teatrul — dramă sau operă, comedia este exclusă — Ludovic al II-lea va mai fi asaltat, când și când, de făpturi îndrăznețe. Pentru unele dintre ele e vorba de o provocare. Monarhul solitar, artist, încă îndeajuns de arătos, care trăiește printre bărbați este poate, pur și simplu, timid.

Când Ludovic le remarcă, nu o face defel pentru frumusețea și nuriilor lor, ci pentru rolul jucat sau talentul lor scenic. Acest motiv secret începe să fie bine cunoscut și, cu toate acestea, există încă unele actrițe care încearcă să-l seducă.

Cea mai cunoscută este soprana Josefina Schefzky, celebră prin greselile sale de strategie amoroasă. Regele o rugase să cânte pentru el și ea profită de asta, socotindu-se în grațiile sale, pentru a critica anturajul suveranului. Bârfele nu sunt apreciate de Ludovic al II-lea.

O a doua greșală: există un obicei, subînțeles, ca la cadourile regelui doamnele să răspundă la rândul lor prin vreun dar a cărui factură e plătită de cancelaria regală. Josefina Schefzky îi oferă regelui o cuvertură persană cu lucrătură fină însă mărește prețul real de cinci ori. Frauda este descoperită și Ludovic poruncește ca fapta să fie dezvăluită pe scenă, în prezența trupei sale, concediind-o apoi pe actriță. Regele nu suportă necinstea, cel mai probabil fiindcă minciuna este contrară spiritului cavaleresc. Așa se face că, într-o zi a anului 1875, pe parcursul unei excursii prin zonele rurale bavareze, trăsura regală traversează un oraș unde urmează să se desfășoare un concurs de tir. La apariția sa, Ludovic e primit cu entuziasm și rugat să deschidă bălciul trăgând primul la țintă. Regele detestă armele de foc și nu e decât un vânător mediocru, însă trage de trei ori și de fiecare dată nimerește mijlocul țintei. Isprava e salutată cu aplauze. Grav, fără să scoată o vorbă, regele lasă arma și cere să schimbe un cuvânt cu cel care a indicat rezultatele. Sperând la vreo recompensă, bărbatul se înfățișează.

Regele îl privește mult timp în ochi și zice:

— Știi mai bine decât mine că nici n-am atins ținta. Ferească Dumnezeu să întâlnesc în viață mulți oameni ca dumneata!

Apoi, fără să mai adauge nimic, regele Bavariei se urcă la loc în trăsură.*

*

Josefina Schefzky își joacă cea mai mare carte. După înșelăciune, surpriza. Cu ocazia unei vizite în faimoasa grădină de iarnă de pe acoperișul

* Julius Desing, *King Ludwig II, His Life – His End*, Lechbruch, Kienberger Verlag, 1976

Residenzului, al cărui lac artificial e un subiect mult discutat, cântăreața face în așa fel încât să cadă accidental în apă, sigură că regele va da fuga să o salveze. Dar de unde! Ludovic al II-lea, care potrivit unui desen ce reproduse scena stătea așezat pe o bancă, cheamă un servitor agitănd un clopoțel.

Degeaba se străduiește cântăreața, udă learcă, să-l înduplece:

— Salvați-mă, Sire, salvați-mă!

Cu voce extrem de calmă, regele poruncește:

— Scoate-o pe doamna, te rog, și usuc-o...

Va mai fi și Mathilde Mallingen, interpretă a rolului Evei, cu o talie extraordinar de subțire într-o epocă în care cântărețele nu sunt tocmai pipernicite. O vom vedea până și pe nepoata unui mareșal al Imperiului, Elisabeth Ney, sculptoriță de renume, încercându-și norocul cu suveranul misogin. Și în cele din urmă va mai fi Marie Dahn-Hausmann, pe care Ludovic al II-lea, în tinerețe, o descoperise în *Wallenstein* al lui Schiller. Ca de obicei, monarhul preferă femeile mai în vârstă, asta dacă-l interesează într-o câțva... Într-o noapte a anului 1876, la ora două noaptea, îi va scrie:

„Păreați a crede, ieri, că sunt îndeobște nefericit. Nu este exact. Dimpotrivă, sunt fericit și satisfăcut, mai ales dacă mă aflu la țară sau în munții pe care îi iubesc. Nu mă simt nefericit și jalnic, profund melancolic, singur și trist, decât în orașul cel oribil.“

Ea e cu cincisprezece ani mai în vârstă ca el și nu-i e decât o confidență interimară. Cântul sirenelor wagneriene — Sieglinde, Eva și altele — nu reușește să-l emoționeze pe rege și dincolo de luminile scenei.

Că tot veni vorba... ce s-a ales de Wagner? Îi merge cât se poate de bine, o acoperă pe Cosima de atenții, este ales membru al Academiei Regale de Arte Frumoase din Berlin și s-a apucat să-și realizeze visul de o viață: să-și construiască teatrul propriu, templul său... Wagner, mereu realist, constată că Ludovic al II-lea nu se mai gândește decât la castelele sale. N-are decât! Templul nu va fi la München, însă va fi totuși în Bavaria, la Bayreuth, în Franconia. Muzicianul, fără a pronunța deocamdată numele locului, îl informează despre asta pe Ludovic chiar după proclamarea Imperiului, însoțind vestea cu niște comentarii politice.

Scrisoare din 1 martie 1871:

„... Trebuie să locuiesc aici, unde știu că se pregătește pentru mine un cerc de activități. Acesta trebuie să fie în inima Germaniei și sunt bucuros că am găsit locul ideal tocmai în regatul vostru. (...) Cu siguranță că

Bavaria ar fi trebuit, pentru binele tuturor, să intervină într-o manieră mai decisă în chestiunea germană, pentru a-i da un chip care se va forma acum, poate, mai greu. Însă Bavaria își păstrează încă foarte particulara trăsătură de a grăbi această modelare, atâta doar că nu trebuie să se lase dusă de val, ci ea însăși să fie valul care să înlocuiască puterea reală pe care, în orice caz, o pierde tot mai mult, cu o putere ideală, lucru lesne de făcut cu un Ludovic al II-lea în fruntea sa. (...) Dacă am salvat trupul german, e nevoie acum să-i întărim sufletul, Regele meu! Geniul german își pune încă speranțele în voi, treceți acum la fapte. Nu vă lăsați iarăși abătut din drum. Dați un exemplu. Însă un exemplu infailibil, rupt de tradiții, original și nou.“

În 18 aprilie, Cosima și Richard iau decizia de a construi teatrul Wagner la Bayreuth și de a se muta acolo.

Alegerea îi displace lui Ludovic al II-lea. Bayreuth, orașel fermecător, ce-i drept, este totuși o veche reședință a familiei Hohenzollern, protestanți și susținători ai Prusiei. Această neplăcere nu-l împiedică totuși pe rege să achiziționeze pentru Prieten un teren pe care va fi construită casa și mormântul acestuia. Casa se va numi Wahnfried, pacea supremă, vila fără griji...

Regele este totodată și unul dintre primii care donează pentru edificarea teatrului, oferind douăzeci și cinci de mii de taleri. Ludovic al II-lea va fi din nou un protegitor providențial și mereu prezent atunci când se vor cere fonduri. Doamna Blandine Ollivier observă: „De fiecare dată în anii următori, când teatrul amenința, din lipsă de bani, să se transforme într-o ruină, Ludovic (în ciuda găurilor din finanțele proprii apărute în urma neînfrânatei sale pasiuni pentru construirea de false castele medievale și de săli de festivități în stil franțuzesc) intervenea și acoperea deficitul. Și totuși implicarea sa părea mai puțin înfocată acum, dezamăgiri și amărăciune născându-se și într-o parte, și în cealaltă. Până ce în 1874 va fi luată o decizie cu adevărat regală: «Nu, nu și nu, asta nu se poate sfârși astfel.» La puțină vreme după aceea, visteria regală finanța proiectul wagnerian cu un avans de 100 000 de taleri.“ Între apelul lui Wagner și răspunsul „sunător“ al lui Ludovic al II-lea trece o lună.

Chiar dacă Ludovic al II-lea se face luntre și punte ca să-l ajute financiar pe Wagner, inima și sufletul său nu se mai află acolo. Legendeale Evului Mediu sunt mai puțin atrăgătoare decât viețile regilor Franței, ori mai exact ideea pe care o are Ludovic despre existențele lor. Citește cu nesăț

volume consacrate acestor Ludovici, simboluri ale monarhiei absolute. Wagner nu este subiectul unei dizgrații, ci al unui dezinteres, poate unul ce urmează unei dezvrăjiri. Regele evită ocaziile în care l-ar putea vedea pe muzician, preferând corespondența. Astfel, în 22 mai 1872, îi trimite o telegramă de ziua lui însă refuză să se ducă la Bayreuth.

Regele, de altminteri, e preocupat de recăderile bavareze în schisma ce-i separă pe vechii catolici de cei noi. Încearcă în acea toamnă, zadarnic, să formeze un guvern mai catolic, așadar, mai bavarez. Protestează slab la legea imperială proclamată în 6 septembrie, în urma instigărilor lui Bismarck, care-i pune în afara legii pe iezuiți. Măsură spectaculară însă nepopulară. Membrii ordinelor religioase vor fi excluși din învățământul public fiindcă Bismarck e furios pe catolici, care afectează unitatea Reichului. Societatea lui Isus este, așadar, interzisă. Poliția închide mănăstirile și instituțiile sale, îi pune sub supraveghere pe iezuiții germani și-i expulzează pe cei străini. Vor urma și alte legi pentru înăbușirea independenței religioase. Căsătoria civilă va deveni ca urmare obligatorie, însă Biserica îi va rezista pasiv.

Pasiunea lui Ludovic al II-lea pentru Regele-Soare îl va îmboldi să construiască cel de-al doilea și cel de-al treilea castel al său. În valea râului Graswang, aproape de Oberammergau, Maximilian al II-lea, tatăl său, deținea un pavilion de vânătoare, Linderhof. Valea e fermecătoare, colinele împădurite din belșug. Ludovic al II-lea decide să ridice aici, ca omagiu adus lui Ludovic al XIV-lea, un mic castel de secol XVIII, copie a Trianonului de la Versailles. Și, la fel cum face pentru piesele de teatru pe care le comandă unor autori obscuri, regele se documentează cu grijă. Decide să mai întreprindă o călătorie în Franța, acompaniat de marele comis von Holnstein.

*

Franța, în acea vară a anului 1874, plătește prețul înfrângerii sale. Pierderea Alsaciei și Lorenei, despăgubirile de cinci miliarde-aur nu sunt tocmai un fundal potrivit pentru primirea unui suveran inamic. Prusaci ori bavarezi, în ochii francezilor nu-i nicio diferență.

Ludovic al II-lea nu e preocupat de context. Nu Franța mareșalului Mac-Mahon o admiră el, ci pe cea a lui Ludovic al XIV-lea.

În 20 august, seara, regele Bavariei coboară din trenul său, ce va rămâne la peroanele Gării de Est. Se duce la ambasada Germaniei. Ambasadorul este o veche cunoștință: prințul von Hohenlohe. Ca mulțumire

pentru ajutorul dat întru edificarea unității germane, Bismarck i-a oferit numirea la Paris.

În următoarea zi, regele ajunge la Versailles, pe care îl vizitează de-a-fir-a-păr. Apoi se duce la Notre-Dame, petrecând ceva timp în Trezorerie. Apoi, iarăși, Versailles și cele două Trianonuri. Și din nou la Paris, unde vizitează Luvrul și Domul Invalizilor. Excursia durează o săptămână.

Până ce regele și al său comis o pornesc spre casă, incognitoul suveranului a devenit deja un secret cunoscut de toți. Încep să apară reacții ostile.

— Era și timpul! zice ușurat Holnstein urcând în tren. Mâine ne-ar fi fluierat pe stradă.

Un polițist parizian, comisarul Charles Fontaine, a avut ca misiune să-l însoțească — și să-l protejeze — pe rege. Povestește:

„Regele e neobișnuit de înalt. Voinic, cu umeri foarte lați, își ține capul foarte înălțat și-și trece adesea degetele prin părul des, tuns. Are obraji rotunzi, ochii mici, cenușii și înfundați în orbite. Barba îi e de un castaniu-deschis. Poartă mustață și are nasul cârn. Felul în care pășește regele e cu totul aparte. Mergând, izbește tare cu piciorul în pământ, își aruncă într-o parte gamba dreaptă și face din șale o mișcare ce pare să indice că îi e dificil să-și folosească partea inferioară a corpului. Pe tot parcursul șederii sale la Paris, regele a fost îmbrăcat în aceeași ținută ca la sosire: o redingotă largă de stofă albastră și pantaloni de aceeași culoare. Pe cămașă are brodate trei flori de crin din aur, care-i folosesc drept nasturi și care au pe puțin trei centimetri lungime.“

Mărturie interesantă, precisă și venită din partea cuiva care nu-l cunoștea pe suveran. Polițistul confirmă buhăirea feței și aspectul greoi ca și dificultatea la mers, urmare a căderii de pe cal și a fanteziilor vestimentare.

S-a făcut, într-adevăr, vremea ca regele să părăsească Franța. Presa nu-l slăbește defel.

Două gazete publică articole cu iz de pamflet și accente răzbunătoare. *L'Événement*, ziar al cărui nume îl găsisese Victor Hugo în 1848, scrie în 26 august: „Suntem, se vede, un popor de oameni cu bună-creștere. Regele Ludovic al Bavariei a venit să ne viziteze pentru a ne examina curiozitățile

* Constantin de Grunwald, *op.cit.*

istorice și artistice. Îi vom oferi ce dorește... Dar iertare, Sire, credeam că v-ați încasat partea din cele cinci miliarde de care domnul von Bismarck ne-a ușurat cu atâta iscusință. Majestatea Voastră ar fi putut să ia o mână de bani din această însemnată sumă și să vizioneze spectacolul fântânilor arteziene pe cheltuiala lui; ar fi fost just, mi se pare. Dar de unde! Nu le putem refuza nimic dușmanilor noștri. Regele se va bucura de fântâni pe seama sărăciei noastre.“ Pentru ziua lui, regele și-a oferit într-adevăr spectacolul costisitor al fântânilor de la Versailles.

În *Le XIX-e Siècle*, publicație pe care a înființat-o în 1871, Edmond About își înmoaie pana în cerneala neagră a ranchiunei. Vizita lui Ludovic în Franța îl exasperează. Scrie deci: „Franța nu datorează nimic unui principe ai cărui supuși au bombardat-o și jefuit-o în 1870, fără vreo provocare ori motivație legitimă, fiindcă de la întemeierea regatului Bavariei de Napoleon I n-am făcut niciun rău bavarezilor... Franța nu așteaptă nimic de la regele Ludovic, nu ne poate ajuta cu nimic fiindcă s-a oferit, cu arme și bagaje, Prusiei, nemaifiind decât un satelit al astrului ce strălucește la Berlin. Fără îndoială, acum am făcut pace, însă faptul că o autoritate franceză îi oferă onoruri oficiale nu va fi bine văzut de spiritul național.“

Edmond About nu poate accepta că ducele Decazes, ministrul de externe, se întâlnește cu Ludovic al II-lea.

Comentariu în *Figaro*: „Regele Bavariei nu și-a acompaniat nicicând soldații decât la pian.“ Poate că nu-i tocmai un compliment, însă este mai exact!

Ludovic al II-lea n-a venit în Franța decât de amorul artei, un rege care făcuse totul pentru a evita războiul și a nu se implica în acesta. Dacă vizita sa în Franța stârnește ura jurnalelor, acestea au reacționat totuși cu întârziere, din pricina relativului incognito. În general, vizita sa nu va stârni revoltă și — câtă inconștiență! — anul următor, în 1875, Ludovic va reveni în Franța. O vizită mai scurtă și limitată la Reims, orașul unde erau unși regii Franței. Ludovic al II-lea se oprește îndelung în catedrala Saint-Rémy unde, de la Clovis la Ludovic al XVI-lea, cu excepția lui Henric al IV-lea, fuseseră încoronați toți monarhii francezi.

Întors repede înapoi în Alpi, începe lucrările la Linderhof, în vreme ce continuă să supravegheze construcția castelului Neuschwanstein. Dificultățile noii ctitorii nu-l descurajează pe rege. Calea ferată, al cărui punct terminus este Weiheim, obligă ca materialele de construcții să fie transportate cu căruțele. Cinci ani vor trece până ce Linderhof va

fi terminat. Grădinile, concepute admirabil în stil englezesc, adăpostesc chioșcul maur pe care Ludovic I-a cumpărat la Paris în 1867 și, obsesia obsesiilor, o grotă artificială. Tot *Tannhäuser*... E o cavernă „cu de toate“, imitație a faimoasei peșteri albastre din Capri, cu o scânteietoare stâncă falsă a lui Lorelei și un tron regal în formă de cochilie. Fiindcă e o peșteră a lui Ali Baba modernă, intrarea grotei se rotește pe un pivot, dezvăluind draperiile de ciment acoperite cu un strat fosforescent. Și aici Ludovic al II-lea, atent la reconstrucția perfectă, încurajează progresul tehnic. De la bun început peștera este luminată cu electricitate. Curentul electric este furnizat de douăzeci și patru de dinamuri. Unul dintre acestea, expus la Muzeul German al Artelor și Meseriilor, e un ciudat martor al începuturilor erei electrice. Schimbările de lumină, rezultat al discurilor de sticlă rotindu-se prin fața a douăzeci și patru de lămpi dispuse în semicerc, îi miră pe contemporani. Cu mania sa pentru trucaje, regele Bavariei prefigurează epoca efectelor speciale în viitoarea cinematografie. Are în el ceva de regizor. Vrea, entuziast, să amenajeze, în mijlocul stejarilor, arțarilor și fagilor, un pavilion chinezesc. Din fericire, nu va mai avea timp...

Castelul în sine este o reușită, neîndoielnic fiindcă dimensiunile îi sunt reduse. Palat micuț. Evocând totodată Renașterea italiană și barocul, construcția este, în viziunea regelui, un Trianon revizuit și corectat. Fațada de nuanța smântânii, abundența de nișe și statui, scările, marmura, fântânile bine situate în perspectivă și peisajele minunate din jur alcătuiesc un spațiu delicios, omogen și definitiv.

Însă interiorul e cu totul altceva.

Încă din vestibul, deviza *Nec pluribus impar* (mai presus decât oricine) dă tonul. Este deviza lui Ludovic al XIV-lea. „Bourbonita“ e noua manie a regelui. Va ajunge chiar să-i dea Linderhofului un nume confidențial: „Meicost-Ettal“ Și se amuză văzând încercările celor din jur de a căuta semnificația acestei misterioase denumiri. Există pe-aproape un sat numit Ettal. Însă „Meicost“, ce vrea să însemne asta? Iată ce: „Meicost Ettal“ este anagrama celebrului dicton „*L'Etat c'est moi*“ (Statul sunt eu). Bourbonii sunt cu adevărat noii zei ai regelui Bavariei. În 1869, când decisese construirea acestui al doilea castel, regele îi dezvăluise baroanei von Leonrod: „N-a fost niciodată atât de necesară crearea unor decoruri unde spiritul să se poată refugia într-un fel de azil poetic pentru a uita de neliniștile groaznicei noastre epoci.“

Epoca fericită ține din secolul lui Ludovic al XIV-lea până la moartea lui Ludovic al XVI-lea. Pășind în holul Linderhofului, Ludovic al II-lea

lasă în urmă groaznica-i epocă mulțumită mașinii sale de călătorit în timp. Fiindcă Linderhof este, dintre cele trei castele pe care le-a construit, singurul care va fi terminat în timpul vieții sale și va locui mult acolo.

La intrare, Ludovic al II-lea se înclină în fața statuii lui Ludovic al XIV-lea. Prin aluzii sau obiecte, spiritul francez locuiește Linderhoful. Pereți de marmură galbenă de Var, porțelanuri de Sèvres dăruite de Napoleon al III-lea, șifoniere cu flori de crin și cu însemne ale orașului Paris, covoare, draperii, goblenuri, portrete ale unor personaje de la curtea din Versailles... Ludovic al XIV-lea primindu-l pe ambasadorul Veneției, ceremonia culcării Regelui-Soare, Ludovic al XV-lea primindu-l pe trimisul turcilor, căsătoria Delfinului în capela regală, o copie a unei mese de scris a Mariei Antoaneta și portretul aceleiași regine, în fața căruia Ludovic se înclină negreșit...

Străbătând Linderhoful, modestia dimensiunilor exterioare devine, în interior, mai puțin suportabilă. Încăperile mici gem de stucaturi, lambriuri albe sau aurite, lustre lucrate fin, cu dantelăria ca a pânelor de păianjen, candelabre de cristal. Însă Ludovic a vrut o bijuterie. Așa că amenajează cabinetele în stilul secolului al XVIII-lea. Cabinetul galben, cel albastru, cel liliachiu și cel roz, ultimul fiind biroul său privat. Sunt atârinate pe pereți portretele doamnei Dubarry, ale doamnei de Pompadour, ale Preaiubitului, ale mareșalilor și doamnelor de la curte. Avem de asemenea și o uimitoare sală de sticlă, copie a „cabinetelor cu oglinzi” foarte în vogă în castelele germane din secolul al XVIII-lea. Oglinzile se reflectă unele în altele, lăsând impresia că încăperea se multiplică la nesfârșit.

În dormitor, cea mai mare odaie din castel, Ludovic al II-lea se socoțește cu adevărat Ludovic al XIV-lea. Patul este despărțit de restul camerei printr-o balustradă aurită. Astfel, regele își poate primi vizitele la culcare sau la trezire. Balustrada e socotită de Ludovic al II-lea o frontieră fizică și morală. Dincolo de aceasta se găsește patul, vast, dominat de catifelele albastre ale baldachinului.

Patul, simbol al păcatului, și balustrada, meterez al virtuții, apar în jurnalul regelui:

„Fac solemnul jurământ, pe însemnul pur și sfânt al crinilor regali, dincoace de balustrada de netrecut și invulnerabilă care înconjoară patul regal. Pe parcursul anului ce abia a început, promit să rezist cu curaj, pe cât posibil, la toate tentațiile, și să nu mă las dus de ispită, de va fi cu puțință, nici în acțiuni, nici în vorbe și nici măcar în gânduri. Și în acest

chip să mă purific tot mai mult de murdăria care se alipește din păcate firii omenеști, devenind din ce în ce mai demn de această coroană pe care mi-a dat-o Dumnezeu.“

Bietul rege! Cu cât se lasă copleșit mai mult de patimi, cu atât ridică mai multe bariere contra lui însuși. Dar fără folos. Și la Herrenchiemsee, al treilea și ultimul castel pe care-l va construi, Ludovic al II-lea își va înconjura camera cu o balustradă. Dar degeaba o va declara „sacră și de netrecut“, favoriții vor ajunge și aici. Din ce în ce mai des. În sfârșit, în sufragerie, Majestatea Sa ia toate măsurile ca să nu fie deranjată. Masa de lemn aurit cu blat de marmură este, în realitate, un ascensor de serviciu. Cu ajutorul unui mecanism, podeaua se deschide iar masa, deja așezată în bucătărie, urcă. Coboară iarăși între feluri. Mâncărurile se succed din belșug. Astfel, chiar și când ia masa, regele nu este observat de servitori. Ludovic al II-lea a botezat masa, cu gândul la o poveste populară germană, *Tischlein-deck-dich* (Măsuța-așterne-te). Magia orchestrată de scripeți și contragreutăți îi prelungește regelui visările solitare.

În Linderhof și în parcul său de treizeci de hectare, Ludovic al II-lea devine din ce în ce mai puțin accesibil. Acum stă lungit pe sofa, în halat de casă brodat cu motive turcești, respirând parfumuri grele, orientale. Una-două pune să i se înhame caii la trăsură ori la sania cu șase armăsari albi și evadează, străfulgerare aurie prin nămeți, către regatul de pe culmi.

Lumea ajunge la el în ecouri slabe, cu diverse vești. Ca, de pildă, în 12 octombrie 1874, cea a convertirii mamei lui, regina Maria, la catolicism. Prințesă protestantă, regina-mamă îi rezistă lui Bismarck, însă fiul ei nu vrea s-o mai vadă. Îl chinuie gândul la oribila boală care macină creierul fratelui său Otto. Din 10 mai 1871, acesta din urmă este ținut sub supraveghere de medici. În 1873 va fi izolat în castelul Nymphenburg. În 25 mai 1875 Otto scapă și se grăbește să ajungă la catedrala din München, celebra Frauenkirche. În plină Săptămână a Patimilor, la picioarele arhiepiscopului, mărturisește cu voce ridicată perversiuni abominabile. În grabă, bine păzit, va fi închis în castelul de la Fürstenried. E pierdut. Singur cu nebunia lui, care pe Ludovic al II-lea îl jenează într-atât, încât refuză să-l mai tutuiască, apoi să-l vadă cu totul...

Nu mai vrea, adeseori, să se înfățișeze poporului. Când, în 1875, consimte să treacă în revistă aproape cincisprezece mii de oameni la München, apariția sa nesperată, în uniformă albastră cu argintiu, dezlănțuie entuziasmul popular și-i agravează mizantropia.

În ce privește evenimentele bavareze, singurul de care se arată interesat este banchetul cavalerilor ordinului Sfântului Gheorghe, al căror statut e reformat de Ludovic, Mare Maestru al Ordinului, în 1871. O imagine uluitoare: investirea cavalerilor în capela de la Residenz. Cu loarea albastru domină, regele, în picioare, pune latul spadei pe umerii noilor cavaleri. Cu capă de catifea cu câptușeală de hermină, pe cap cu o pălărie de velur cu panaș alb, Ludovic al II-lea e înconjurat de paji, de demnitari în redingote, cu pantaloni scurți strânși pe genunchi. Aceștia duc o eșarfă de satin alb și mănuși de piele lustruită. Grav, serios, regele savurează cu intensitate momentul. Iată ce i se pare grandios, sublim în comparație cu balurile de la curte care-l umplu de plictis. Poate fiindcă nu are regină cu care să deschidă balul. Și, din nefericire, șansele să aibă vreodată sunt neînsemnate... fiindcă a venit vremea favoriților.

Trei nume merită reținute: Hornig, Varicourt și Kainz. Aceștia se succed în viața privată a regelui, așadar, în jurnalul său și mulțumită mizantropiei mereu sporite a monarhului joacă rolul de intermediari pentru miniștri. Nu peste multă vreme, dacă cineva vrea să se întâlnească cu regele, trebuie să se afle în termeni buni cu favoriții, căci Ludovic face din ei prim-miniștri ai locuinței sale private, lăsându-i să rezolve probleme dintre cele mai grave la fel ca și detalii dintre cele mai neînsemnate.

Dintre acești trei bărbați foarte diferiți, Richard Hornig este cel mai credincios regelui. Dacă Varicourt și Kainz vor profita de Ludovic al II-lea, Hornig îl servește. Cunoștințele sale ecvestre l-au promovat la rangul de mare organizator de excursii cu sania sau cu trăsura. Plănuiește traseele, etapele. Veghează ca ordinele lui Ludovic să fie executate de îndată. Această manieră de rezolvare a problemelor înainte ca ele să apară îl mulțumește nespus pe rege, pe care nu-l irită nimic mai mult decât să aștepte sau să fie contrazis. Nu poate sta locului, nu mai călătorește, ci fuge, zboară. Ludovic al II-lea poruncește, Richard Hornig prevede și previne porunca; bate toate recordurile.

Intrat în serviciul tânărului monarh în 1867, va rămâne alături de acesta, practic, până în 1883. Misiunea sa nu-i dă defel pauză. Fie că plouă, că bate vântul sau ninge, Hornig e acolo, potrivind mantaua de hermină a regelui, supraveghind gustarea pe care o va lua acesta, având grijă ca locurile unde regele poposește să fie cum îi plac, pierdute în mijloc de codru. Cu capul gol, cu degetele înghețate pe frâul calului, cavalerul urmează caleașca sau sania regală.

Însă va avea și alte funcții, în special cea de secretar personal al Majestății Sale. Astfel, în 15 decembrie 1875, confidentul regelui îi transmite lui Döfflipp, secretarul curții, instrucțiuni precise în legătură cu peștera de la Linderhof:

„...Directorului construcțiilor regale, domnul Dollmann, i se vor încredința decorațiunile exterioare; peisagistul va coordona decorațiunile interioare. Domnul Dollmann trebuie să numească doi pictori de nădejde. Pictorul von Heckel e foarte bun. Pictura trebuie să reprezinte dansul baiaderelor pe Venusberg; pictorii trebuie să respecte întocmai indicațiile lui Richard Wagner și să furnizeze cât mai curând o schiță a lucrării. Tannhäuser este momentan reprezentat la Viena, într-o foarte frumoasă punere în scenă. Cei doi pictori ar trebui să asiste la o reprezentație a operei.“

Gentilomul este, așadar, promovat la statutul de mână dreaptă. Ne imaginăm ce avantaje ar putea obține din această delegare a puterii o persoană necinstită. Din acest punct de vedere, Richard Hornig nu este suspect. Îi este fidel regelui fiindcă se află la porunca acestuia. Cuvântul favorit, care mereu a avut o nuanță peiorativă, nu i se prea potrivește. Mai nimerit ar fi să-l socotim un intendent foarte aparte, un înger păzitor, garda de corp a lui Ludovic.

Între cei doi există, totodată, și iubire. Fulgerătoare, pasiunea este, de această dată, și durabilă, răspunzând nevoii de prezență masculină pe care regele Bavariei o are neconținut.

Jurnalul regelui, sâmbătă 28 iulie 1877, notă scrisă în pavilionul de vânătoare din Fernstein, pe malul lacului Ternsee:

„...Sunt zece ani de când l-am văzut pe Richard și am învățat să-l cunosc. Cu siguranță riscul ultim de recădere. (...) Niciun sărut în plus, nicio înflăcărare, nici în cuvinte, nici în scris, nici în purtări. Magie imaculată precum crinii. Puritate! Puritate! Promit să veghez neîncetat, să nu mai dau privilejii și să nu mă mai simt tulburat. (...) În amintirea zilelor frumoase din 1867, acum zece ani.

Richard și Ludovic“

Se observă aici prezența a două semnături. Regele Bavariei îi cere vasului său, de care este îndrăgostit, să-i întărească legământul de castitate. Complicele este, în același timp, martor.

În paralel, Richard Hornig duce o viață normală. Când își va manifesta dorința de a se căsători și de a avea copii, Ludovic al II-lea, departe de a deplânge trădarea, își va da acordul. Va dăruî menajului Hornig o vilă pe lacul Starnberg și va poposi uneori în mijlocul familiei lui Richard, umplându-i de cadouri odraslele. Acest ultim protejat cu influență pozitivă nu va părăsi serviciul regelui decât la porunca acestuia. E păcat, fiindcă și-a dovedit de atâtea ori fidelitatea. Se pare că neînțelegerea care a adus sfârșitul, în august 1883, are la origine o statuie pe care regele o comandase în marmură și care fusese realizată în ghips. Din spirit de economie, fără îndoială. Putem alătura acest incident misiunilor delicate atribuite lui Hornig, însărcinat să găsească, în aceeași perioadă, fonduri pentru Majestatea Sa. Dintr-un capriciu — un acces de demență — Ludovic al II-lea se desparte de servitorul său cel mai devotat.

Cu baronul de Varicourt aventura este mult mai scurtă. Un foc de paie.

Se întâlnesc în primăvara anului 1873, în 21 martie; Ludovic al II-lea cere să afle numele acestui tânăr ofițer de cavalerie ușoară, pe care nu-l cunoștea.

— Baronul de Varicourt, Sire.

Un nume francez? Un nume ca în vremurile de altădată? Cerul îl trimite. Două zile mai târziu, ofițerul este promovat aghiotant. Urmarea se poate citi în jurnalul regelui:

„Salut purtătorului unui asemenea nume. Astăzi (3 aprilie), cu Freiherr de Varicourt la teatrul din Residenz: *Evantaiul doamnei de Pompadour*, reprezentație privată, apoi cină cu el în grădina de iarnă (grotă) de la ora șapte la ora unu... Neîndoielnic, prietenia noastră va fi de durată. După Paști, din nou un supeu cu el, până la ora două. (...) Opt ore la Berg. În 15 cu Varicourt în chioșcul maur, apoi plimbare pe malul râului până la ora trei și patruzeci și cinci.“

Apoi, aghiotantul este bombardat cu inevitabilele scrisori, presante, inflamate, definitive. Cu un elan incredibil, Ludovic al II-lea se aruncă în noua sa toană amoroasă. „N-ar fi pentru mine moarte mai frumoasă și nici mai de dorit decât să mor pentru tine. S-ar putea asta oare, și iute, iute? Îmi doresc moartea asta mai mult decât tot ce mi-ar putea oferi acum această lume.“

Regele promite totul, jură totul, vrea totul. Viața lui începe din nou... Apoi, într-o seară, Varicourt ațipește în vreme ce regele îi citește.

— Ați adormit în prezența mea!

— Dar, Sire...

— Destul!

Nu se vor mai revedea.

De-ar fi avut alt nume ofițerul, mai ales unul fără rezonanță franțuzească, ar fi rămas la regimentul său. Și putem remarca faptul că regele, repetându-și întruna entuziasmul — unele cuvinte încep, sub pana sa, să fie uzate de-a binelea — lasă impresia că vrea să se convingă singur că este fericit. În realitate, Ludovic e însetat de pasiune, bolnav de absolut.

Al treilea bărbat se numește Joseph Kainz. Vine din Viena, de la Burgtheater, unde este actor specializat în roluri de june-prim. Verdictul unui critic: „Știa să redea perpetua frământare a unui suflet tulburat prin gesturi incomparabile, prin expresii ale unui chip mereu schimbător, prin tonalitățile de o infinită varietate ale vocii.”* Kainz sosește la München în 1880 având în buzunar un contract pe un an la teatrul de la Residenz.

În 30 aprilie 1881, la spectacol, Ludovic al II-lea stă singur în fundul lojei, fascinat de scena teatrului său. În program este *Marion Delorme* de Victor Hugo. Regele Bavariei trece acum printr-o perioadă hugoliană. De când a descoperit dramele romantice, Ludovic al II-lea a pus să se conceapă decoruri pentru *Ruy Blas* și să se traducă *Cromwell*.

La sfârșitul actului al cincilea, peste regele Bavariei dă norocul. Încă o dată! Cine e acest actor care a jucat cu atâta măiestrie, în seara asta, rolul lui Didier? Cine e cel cu privire înfocată, cu vibrația asta în voce?

— Joseph Kainz, Sire.

În aceeași seară, Joseph Kainz primește de la rege un inel cu diamant și un safir. Regele, de obicei, dăruiește câte o pereche de butoni de cămașă. Ludovic nu se abate niciodată de la felul său de a face curte. Lui Kainz nu-i vine să creadă, el, care la sosire îi scrisese mamei sale că „Münchenul nu este decât un orașel provincial lipsit de interes”, a dat peste celebritate și avere. Are douăzeci și trei de ani. Dar e frumos oare?

Pentru a răspunde trebuie să comparăm două fotografii. În prima, Kainz, cu păr buclat, trăsături fine, gură senzuală și privire intensă, îmbrăcat elegant în straie de catifea, fumează o țigară cu o atitudine surprinzător de relaxată. Este frumos în acel chip în care numim frumusețea „diavolească”.

Al doilea cadru, luat în Lucerna în 1881, este remarcabil. Joseph Kainz stă jos. Alături de el e regele, în picioare! Actorul, fără bucle, se

* Jacques Bainville, *o.p. cit.*

uită la obiectiv cu o privire stranie, întrebătoare. Chipul are riduri acum și surâsul tinereții a făcut loc seriozității. Cât despre rege, e cu totul de nerecunoscut — gras, enorm chiar, părând și aici nelalocul lui și cu privirea tot mai pierdută. Între aceste două fotografii Kainz a devenit favorit, iar rolul este epuizant!

Prima sa întrevvedere cu regele dă tonul. Într-o dimineață actorul, care repetă la teatru, e chemat în biroul domnului Perfall, directorul. E de față un aghiotant.

— Fiți gata să plecați mâine către Linderhof. Majestatea Sa dorește să fiți prezent la ora trei.

După o călătorie obositoare — fiindcă a pierdut trenul, izbutește abia la ora două noaptea să ajungă la castel — Joseph Kainz nu vrea decât un lucru: să doarmă. Dar nici vorbă! E ora visului, e ora regelui. Ludovic e în peștera sa. Și a stabilit un ritual. Nu se duce acolo decât noaptea. Mai întâi dă de mâncare celor două lebede care, ziua, evoluează în bazinele castelului. Urcă apoi într-o barcă de aur și argint în formă de scoică ce înaintează pe unde mulțumită unui dispozitiv aflat sub apă. Uneori un vâslăș înlocuiește mecanica. Un alt dispozitiv provoacă valuri artificiale. Între timp, luminația peșterii și a apei se schimbă la fiecare zece minute, ca să-i dea timp lui Ludovic să se bucure îndeajuns de ea. Adeseori muzicieni, ascunși după stâncile false, completează decorul fermecat. Regele este în același timp actor și spectator, peștera e scenă și totodată sală.

Tânărul actor este primit în acest loc al fantasticei visări. Uluit, băgăuie formule de politețe alambicate:

— Majestuoasă Alteță Milostivă... Preanobile stăpâne...

Efectul e dezastruos.

„E ridicol“, zice Ludovic al II-lea. Și, în vreme ce tânărul e călăuzit spre odaia lui, regele își cheamă secretarul de la curte, pe Ludwig von Burkel.

— Domnul Kainz este plăcut și bine crescut, îi zice regele. Stânjeneala lui m-a distrat, însă vocea m-a dezamăgit foarte tare. Pe scenă se exprimă cu mult mai bine. Mi se pare lipsit de interes. Să se întoarcă la München.

Burkel pledează pentru Kainz. Tinerețea, timiditatea...

— Prea bine, acceptă Ludovic al II-lea. Să nu fim nedrepti. Poate să rămână.

Secretarul se grăbește către camera nefericitului.

— Regele l-a invitat de *Didier*, nu pe dumneata, Joseph Kainz. Să fiți, mâine, ca pe scenă!

Ca pe scenă... Și Linderhof, în următoarele zile — două săptămâni, mai exact — se transformă în teatru. Kainz declamă din *Hernani* și *Ruy Blas*. Se oprește, la un moment dat, ca să-și tragă sufletul. „Nu, continu-ați!”, îl imploră Ludovic al II-lea, care s-a însărcinat să-i dea replica. Incredibilul duo nu ia nicio pauză. E prefirat întregul repertoriu romantic. Regele nu se mai satură și deja vorbește de o călătorie prin chiar locurile acelor drame, poate Spania.

O notă falsă în sejurul lui Kainz. Într-o seară, la cină. Ludovic al II-lea lasă să-i scape aceste vorbe amare:

— Să fii rege nu e întotdeauna ceva de invidiat.

— Atunci de ce nu abdicai, Sire?

Să abdice! Cuvântul de nepronunțat... Kainz, inabil, nu știe oare că Otto e nebun și neputincios, infirm? Ludovic al II-lea replică, furios:

— Să nu mai aud niciodată asemenea vorbe!

Regele Bavariei se știe înlănțuit de tron și prizonier al coroanei. Nu are dreptul să abdice, e nedemn de un rege. Ni l-am putea închipui pe Ludovic al XIV-lea abandonându-și regatul?

La întoarcerea în München, Kainz se azvârle în pat. E sleit de puteri. „Doar dacă mă lăsa să dorm!” îi scrie mamei sale. Va dormi două zile și două nopți încheiate. La trezire va avea înaintea greabla imagine a cadourilor regelui: o cutie pentru trabucuri de fildeș, gravată cu o scenă din *Parsifal*, ceasuri prețioase și tablouri (prost pictate) ce istorisesc legenda lui Wilhelm Tell. Talmeș-balmeșul acesta — amestec de minunății și de orori — este dovada faptului că n-a visat.

Urmează acum „luna de miere”. La fel cum făcuse cu șaisprezece ani înainte cu un alt actor. Ludovic al II-lea îl „răpește” pe Joseph Kainz și pleacă cu el în Elveția, pe meleagurile lui Wilhelm Tell.

Regele cere confecționarea a două pașapoarte, unul pe numele *Didier*, celălalt pe numele *marchizului de Savigny*, alt personaj din *Marion Delorme*. Ca să poată visa mai bine și pentru a trece neobservați. Nu pleacă însă singuri: șase gentilomi de la curte, trei servitori și două bucătărese îi vor însoți! Rezultat: în 24 de ore, întreaga Elveție descoperă identitatea reală a marchizului de Savigny, făcând călătoria pe cât de spectaculoasă pe atât de grotescă.

În 27 iunie, trenul special pornește către Lucerna. De la München la Lucerna sunt tunele numeroase, iar Ludovic, căruia-i plac atâta bezna și peșterile, se teme de tunele. În călătorii este claustrofob.

— Mai repede! poruncește el.

Însă trenul nu ia viteză fiindcă regele a solicitat ca însuși directorul căilor ferate în persoană să conducă locomotiva! Iar bietul om nu are pregătire de mecanic.

Kainz e la fel de epuizat nervos ca și regele. Ca să evite mulțimea, cei doi coboară înainte de Lucerna și ajung la pontonul de îmbarcare al vaporului *Italia*, care îi așteaptă.

Însă *Italia* nu-i acolo. Sunt recunoscuți, înconjurați, regele, foarte popular, e salutat. După vas, la trăsura cu care parcurg o primă etapă se rupe o osie. Iarși sunt înconjurați de mulțime. Își vor datora salvarea unui bogat librar elvețian, domnul Benziger, care pune la dispoziția regelui și suitei acestuia locuința lui, vila Gutenberg. „E în sfârșit fericit!” suspină Kainz.

Vreme de trei săptămâni, Ludovic al II-lea, incapabil să stea locului, gonește de la o capelă la alta. Însă unde se află, până la urmă, capela lui Wilhelm Tell? Și când în cele din urmă se oprește, suveranul își cheamă cântăreții din corn. În plină noapte, aceștia trâmbițează peste câmpii. Cu un asemenea concert în natură, țăranii care-l primiseră cu pălăria scoasă pe rege nu izbutesc să închidă un ochi.

Să reținem, din această escapadă*, episodul final; Ludovic al II-lea decide să urce pe Rütli, o pajiște montană ce domină lacul Uriner, care face parte din Lacul celor Patru Cantoane și este un cunoscut loc istoric. Aici s-a născut Elveția. Aici, în secolul al XIII-lea, bărbați hotărâți, precum Wilhelm Tell, făceau celebrul jurământ de a alunga dinastia Habsburgilor din munții lor.

Regele, așadar, a stabilit itinerariile. Va urca spre pajiște în trăsură, pe o parte, în vreme ce Joseph Kainz va veni pe jos, folosind un alt traseu... Regele, ajungând desigur primul în vârf, e dezamăgit. Unde este Kainz? Trece ziua, apoi și noaptea. Într-un târziu actorul apare, cu ghidul său, în următoarea dimineață. Fără să-i lase nefericitului vreme să-și tragă suflul, monarhul îi zice:

— Ei bine... aștept... Puteți începe!

Însă Kainz uitase! Regele vrea să asculte versurile de Schiller privind piscurile abia atinse de lumina zorilor. Extenuat, actorul îngaimă confuz câteva vorbe și se cufundă în somn. Ba, și mai rău, începe să sforăie! Trezit, refuză să recite versurile magice. Regele se înfurie.

— Cum? Îndrăzniți? O călătorie întreagă doar ca să adormiți în acest peisaj măreț?

* Relatarea detaliată se poate citi în cartea lui Gottfried von Böhm, *op. cit.*

Farmecul s-a spulberat, întâlnirea cu Wilhelm Tell este ratată...

Agasat, Ludovic al II-lea pleacă pe dată spre München. Favoritul nu-l va ajunge din urmă decât la Lucerna. În tren, Joseph Kainz își cere iertare, iar Ludovic al II-lea al Bavariei îl iartă. La frontieră cei doi se vor despărți, dar nu înainte de o lungă îmbrățișare și o fotografie.

Aventura s-a sfârșit. Kainz o știe, la fel și Ludovic. Fieroasa realitate a ucis, încă o dată, visul. Noul prieten nu avusese destulă tărie pentru a-și juca rolul.

Joseph Kainz, ultimul prieten important al regelui, poate în sfârșit să se odihnească. Va deveni unul dintre cei mai cunoscuți tragedieni de limbă germană. După moartea sa, în 1910, un critic scria: „Poezii, visătorii, idealistii disprețuiți de omenii practici și de afaceriști, sunt aproape întotdeauna mai lucizi și mai perspicace decât detractorii lor. Mulți interpreți talentați au apărut pe scena teatrului regal din München, însă doar lui Kainz regele i-a prezis un viitor glorios.”

Ludovic al II-lea l-a scos pe Joseph Kainz din anonimat așa cum îl smulsese pe Wagner din sărăcie.

*

De când Ludovic al II-lea, prin darul său de o sută de mii de taleri, a evitat ca proiectul din Bayreuth să se nască mort, timpul și depărtarea s-au făcut simțite. Însă regele, totuși, nu uită. În 20 iulie 1875 îi dăruiește muzicianului un bust de bronz, copie mărită a celui realizat în marmură în 1864, anul întâlnirii lor, anul binecuvântat în care totul era posibil. Wagner așază bustul în grădina casei, vila Wahnfried. *Festspielhaus*, teatrul festivalurilor, este terminat, rămâne doar să fie inaugurat.

În primăvara anului 1876, într-o seară de mai se poate citi în *Augsburger Abendzeitung* că Majestatea Sa regele Bavariei se va deplasa la Bayreuth și că se va întâlni acolo cu principii străini.

În 17 mai, regele îi poruncește lui Döfflipp, secretarul său, să publice o dezmințire. E drept că vrea să se ducă la Bayreuth, însă refuză să aibă ceva de-a face cu principii străini. Lui Wagner i s-a sugerat să-l invite pe rege, să facă doar pentru el o repetiție generală privată. Ca să nu apară vreo neînțelgere, Ludovic al II-lea îi scrie lui Wagner în 12 iunie: „Ah, ce mă bucur că în sfârșit voi putea să vă revăd, după o atât de lungă despărțire, prieten atât de credincios și onorat cu credință! Tot ce-ar putea aduce cu vreo ovație a publicului aș vrea să evit. Sper să fiu scutit de audiențe și de vizite ale personalităților din străinătate.”

Pe jumătate liniștit, Ludovic al II-lea sucombă „atracției mitului wagnerian” și decide să „sanctioneze cu prezența repetiția generală la *Inelul Nibelungilor*.”*

La ora unu noaptea, în 6 august 1876, trenul regal rămâne blocat în plin câmp, în mijlocul Franconiei, la cantonul feroviar 61. Regele știe că întregul Bayreuth îl așteaptă la gara centrală. Însă vrea să se sustragă mulțimii. Palid, îmbrăcat în negru, coboară din vagon. În noapte înaintează o siluetă scurtă și îndesată: Wagner. Cu ochii plini de lacrimi, cei doi își strâng îndelung mâinile după ce încearcă, s-ar părea, să se îmbrățișeze... Nu s-au mai văzut de opt ani și câmpul cufundat în somn le este singurul martor. Nu tocmai: un jurnalist mai isteț decât alții a ghicit — ori a aflat în urma unei scurgeri de informații — că regele se va opri în afara Bayreuth-ului. Va fi singurul, în cotidianul său berlinez, care va relata această scurtă regăsire.** Ființă îndată o caleașcă precedată de călăreți cu torțe îi duce pe Ludovic al II-lea și pe Richard Wagner prin noapte, în vreme ce trenul o pornește mai departe spre Bayreuth, la bord cu contele Holnstein, maiorul von Stauffenberg, secretarul de cabinet von Ziegler și servitorii.

În secret, regele ajunsese la castelul Ermitage, bijuterie a secolului al XVIII-lea, fostă reședință a margrafilor de Franconia.

Ludovic al II-lea și Wagner stau de vorbă până la ora trei dimineața, de data asta fără vreun martor. „Și neînțelegerile trecute, adunate de opt ani, se rezolvă în revărsat de zori.”***

Pe parcursul șederii sale, Ludovic al II-lea, ferecat într-un cupeu închis care-o apucă pe drumuri lăturalnice, face minuni ca să scape de mulțime.

Abia dacă are timp să arunce o privire la Festspielhaus. Clădirea e austeră, imensă, însă lipsită de gust. N-are a face! Regele a pătruns deja în sală. Severitatea pereților cenușii favorizează acustica, însă și reculegerea. Regele privește. Ce miracol! Două mii nouă sute de locuri, iar orchestra nu este vizibilă! Ah, magie a teatrului! Wagner, ascunzând într-o fosă gigantică o suță optzeci de muzicieni, a îndeplinit o fantezie de-a regelui, cea de a uita de lumea reală... Impresia că ești transportat „altundeva” e resimțită de Ludovic și mulțumită luminii slabe a arzătoarelor cu gaz. Sala e întunecată, fiindcă lumina nu cade decât asupra scenei, iată ce e nou aici. Festspielhaus este, fără ironie, întâia sală cu adevărat obscură.

* Blandine Ollivier, *op. cit.*

** Detta și Michael Petzet, *op. cit.*

*** Blandine Ollivier, *op. cit.*

La ora șapte, duminică, în prezența lui Wagner, a Cosimei și a copiilor lor, cortina se ridică — pentru prima oară în cadrul unei reprezentații — și *Aurul Rinului* începe. Cu un singur spectator: regele Bavariei.

Moment magic, seară de extaz, înnegurată doar de gândul că visul acesta ar fi trebuit să se depeze la München, nu aici.

Ludovic al II-lea asistă la alte trei opere într-o sală plină, însă tăcută. Publicul a fost rugat să nu facă zărvă. Regele primește *Tetralogia* cu religiozitate, ca pe o împărtășanie. Dar îi va face maestrului onoarea unei vizite la vila Wahnfried? Nu. Degeaba e Cosima o „nobilă soție“ și mama unor „copii dragi“, această mostră de mulțumire burgheză nu are nimic a face cu *muzica viitorului*. Și regele, îndată, a și luat-o din loc, spre marea decepție a supușilor săi. Însă va scrie: „Dumneavoastră, care știți să zdruncinați cetăți cu lumină victorioasă, vă strig precum Tannhäuser într-o izbucnire de elan: Sunteți Omul-Zeu, adevăratul artist de drept divin care aduce pe pământ focul sacru ca să-l lumineze, ca să-i dea fericire, ca să-l răscumpere. Omul-Zeu care n-are cum să păcătuiască ori să greșească. (...) Fericit e secolul care a văzut nașterea unui asemenea geniu. Viitoarele generații îi vor invidia pe cei care au avut inexprimabila fericire de a vă fi contemporani.“ (...) „Încerc și eu, acum, invidia. Îi invidiez pe principii aceia care nu sunt decât curioși, care-și socotesc participarea o datorie pur exterioară. Este printre ei vreunul care, de treisprezece ani, suspină ca mine în așteptarea acestor bucurii ale festivalului? Unul măcar, unul ca mine, care v-a rămas alături din fragedă tinerețe, cu o ardoare care nu a slăbit și nu va slăbi niciodată?“

Ludovic al II-lea se laudă singur. Putem să-i luăm asta în nume de rău, lui, care a fost cel dintâi? La o zi după aceste rânduri scrise, firește, în miez de noapte, primul festival din Bayreuth își deschide porțile pentru primii săi pelerini.

Regele Bavariei nu rezistă, până la urmă, invidiei: revine la festival, dar nu fără a se asigura că-l evită pe unchiul său, împăratul Wilhelm I, sosit cu mare pompă spre a saluta „opera de artă națională“* Ludovic al II-lea îi solicitase lui Wagner: „Vă rog să mă izolați printr-un paravan de acești principii care ar putea să-mi intre în lojă sau să-i împiedicați, la nevoie cu jandarmii, să se apropie de mine în timpul antractelor.“

Însă Wagner insistă. *Neue Zeitschrift für Musik* ia notă de omagiile care-i sunt rezervate regelui, „mecena și protector al artelor“ Publicul

* Wagner, la rândul său, refuză să se deplaseze pentru a-l întâmpina pe Wilhelm I la gară.

se manifestă călduros și de la orchestră urcă, spre loja unde stă pitit Ludovic al II-lea, acorduri glorioase de fanfară. Acesta acordă câteva decorații soliștilor vocali, dirijorului, prim-violonistului, directorului tehnic și membrilor consiliului de administrație. „La finalul *Amurgului zeilor*, aclamațiile au fost extrem de puternice, atât cele adresate compozitorului, cât și cele îndreptate spre rege. Regele a apărut la balustrada lojei și a aplaudat cu brațele ridicate.“

Efortul de a-și înfrânge mizantropia este atât de mare încât, la miez de noapte, regele Bavariei, singur în vagonul său salon, părăsește Bayreuth-ul în acordurile imnului național german.

Nu va mai face nicicând această călătorie.

*

Succes public, însă catastrofă financiară, deficitul fiind de o sută cincizeci de mii de mărci. Primul festival din Bayreuth nu va fi însă și ultimul. Muzicianul se gândește să-și vândă casa și să se mute în America. Amărăciunea îl face să scrie de la Ems, în 22 iunie 1877. „Rușinoasa rea-credință care cotopește la această oră viața publică germană vrea ca ghinionul ce mă lovește să fie socotit o respingere publică a lucrărilor mele. Ține doar de mine să demonstrez că opera mea ar umple toate seifurile dacă aș ceda insistențelor numeroaselor teatre care mi-au cerut să le cedez drepturile.“

Firește, regele explodează la auzul ideii că Wagner ar putea să se exileze în Statele Unite: „Ah! Funestele chestiuni bănești! (...) Vă implor, în numele dragostei și al prieteniei care ne leagă de atâta vreme, să renunțați la acest groaznic gând. Ar fi o rușine de neșters pentru toți germanii dacă ne-am lăsa cel mai mare geniu al nostru să se depărteze de noi. Eu, unul, aș simți o durere atât de puternică și de cuprinzătoare că orice bucurie a vieții mi-ar fi otrăvită și înăbușită pentru totdeauna!“

Ludovic al II-lea va găsi leacul, după discuții lungi: de vreme ce *Ring-ul* este prea costisitor pentru Bayreuth, de ce nu s-ar ține la München reprezentațiile? Mică revanșă a capitalei asupra orașului din Franconia.

Și această soluție-minune corespunde unei noi perioade de apropiere dintre cei doi... Amândoi sunt la fel de critici în privința Imperiului. Wagner, care îl ridicase inițial în slăvi pe Bismarck, își pierde orice entuziasm. Ludovic, cum știm, nu s-a lăsat înșelat de la bun început, conștient că urmează să fie, potrivit formulării sale, „hăpăit“ de căpcăunul prusac. Scrisoare a lui Ludovic, scrisă în cabana din Tegelberg, aproape

de Hohenschwangau, în 9 august 1880. „Acest jalnic Imperiu german îmi stârnește, din pricina răcelii prusace lipsită de idealuri și a conducerii acestui flăcău brandenburghez*, groaza cea mai puternică.“

Și încă un exemplu aici: „Nimeni n-ar putea înțelege mai bine decât mine, a cărui situație e una asemănătoare cu a dumneavoastră, că ați vrea să fiți liber după atâtea experiențe dureroase, liber și descătușat de orice are de-a face cu publicul.“

Cei doi bărbați împărtășesc același dezgust pentru omenire.

Wagner, ca să acopere deficitul de la Bayreuth, n-a trebuit să ia din nou bagheta și să dirijeze concerte la Londra? Finanțiști infecți, dușmani rapace ai artei! Și Ludovic al II-lea, care a cumpărat pe Chiemsee o insulă unde vrea să construiască propriul său palat de la Versailles, începe să tot audă discuții despre cifre... Adică singura valoare a artei nu este frumusețea?

Până și în această luptă cu banii sunt unul lângă celălalt.

*

12 noiembrie 1880. O zi mare, ultima zi mare a celor doi. Wagner trebuie să dirijeze orchestra curții ce interpretează preludiul la *Parsifal*, ultima operă a maestrului. La ora 15, cum se stabilise, Wagner și muzicienii lui sunt gata. Regele sosește cu întârziere, lucru ce nu-i stă în obicei atunci când se întâlnește cu Prietenul. Dar apare până la urmă. Compozitorul, încordat, urcă la pupitru și dirijează cu nervozitate. Când tăcerea se lasă iarăși peste sala goală, regele solicită:

— Mi-ar plăcea mult să mai ascult încă o dată preludiul.

Wagner îi face pe plac. Însă, la capătul acestei a doua audiții, Ludovic al II-lea pretinde:

— Și-acum aș vrea să ascult preludiul la *Lohengrin*.

Wagner, exasperat, îi trece bagheta dirijorului orchestrei, Hermann Levi. Majestatea Sa chiar că exagerează! Să compari *Parsifal* cu *Lohengrin*! Și, dintr-o toană, compozitorul se face nevăzut.

Au reușit isprava de a „rata“ această ultimă întâlnire, fiindcă nu se vor mai vedea niciodată. Neîndoielnic că Wagner, iritat de faptul că trebuise să renunțe provizoriu la Bayreuth și să se deplaseze până la München, n-avea chef să se arate răbdător.

---

* Adică Bismarck.

Și fără îndoială că regele, stăpân la el în casă, fără publicul și neplăcerile de la Bayreuth, voise să savureze din plin muzica prietenului său. Wagner o interpretase doar pentru el. Regele, de altminteri, păstrează o amintire extrem de plăcută a acestei după-amieze. Scrie despre aceasta în noaptea de Crăciun, la ieșirea de la slujba de la miezul nopții care fusese ținută în capela de la Hohenschwangau:

„Mă mai gândesc, cuprins de-o bucurie arzătoare, la cutremurarea voluptuoasă de care s-a lăsat pătruns fericitul spectator reascultând celestele armonii ale divinului preludiu la *Parsifal*. O, ce seară minunată a fost!”

Cu ocazia împlinirii a șazezi și nouă de ani, Wagner primește o pereche de lebede negre din partea regelui. Și mulțumită lui Ludovic, care-i împrumută prietenului său orchestra Operei din München, Festivalul de la Bayreuth, după șase ani de întrerupere, este reluat în 26 iulie 1882 cu *Parsifal*. Ultima scrisoare a regelui Bavariei către Richard Wagner datează din 26 noiembrie 1882. Ludovic își exprimă iarăși dorința de a asista la o interpretare privată cu *Parsifal*. „Fără strigăte din public și fără să trebuiască să mă furișez pe străzi”, precizează el. Urmează fraze extrem de măgulitoare: „Lumii îi place să întoarcă pe toate părțile ceea ce este sublim și să mânjească ceea ce strălucește. Lumina victorioasă a geniului dumneavoastră, nesecata voastră energie v-au azvârlit în colb dușmani care păreau atotputernici, reducându-i, din câte cred și sper, la insignifianță totală.”

Și aceste cuvinte simple, ultimele: „Rămân cel mai fidel dintre prieteni și cel mai înflăcărat dintre admiratori,

Ludovic.”

Gata cu extravaganțele de vocabular și codurile secrete: rămâne doar sinceritatea.

De la Veneția, Wagner îi scrie regelui ultima sa scrisoare, în 10 ianuarie 1883, simțindu-și sfârșitul aproape fiindcă episoadele de durere în piept se repetă tot mai des. Îi mulțumește „sublimului binefăcător”, acestui „Rege dat de Dumnezeu”. „Închid astăzi cercul vieții mele, pătruns de nobilul sentiment al bunăvoinței de care m-am bucurat și întru care voi muri, recunoscător pentru eternitate Seniorului și prietenului meu.”

S-au regăsit, așadar, în ultima clipă.

În 13 februarie, pe o sofa de lemn aurit cu tapiserie roșie și frunzulițe de aur, Wagner moare la palatul Vendramin din Veneția, în al șaptezecilea an al vieții sale.

*

„Lăsați-mă singur!“ Un strigăt de furie îndurerată, un spasm de tristețe violentă... Ludovic al II-lea află vestea de la Burkel, secretar al curții. După ce șocul deșei telegrafiate trece, regele reacționează:

— Corpul lui Wagner îmi aparține. Să nu se facă nimic în afara ordinelor mele pentru aducerea sa de la Veneția.

Îi mărturisește și Cosimei: „Mi-e imposibil să vă zugrăvesc durerea adâncă ce-mi sălășluiește în suflet.“

Trenul special care transportă rămășițele pământești ale Prietenului se oprește o oră în gara din München. O fanfară militară interpretează marșul funebru al lui Beethoven. Doliu, făclii, mulțime tăcută. Contele Lerchenfeld, aghiotant al regelui, îi prezintă Cosimei o coroană de palmier decorată cu satin albastru și alb. Și cortegiul funerar pornește mai departe spre Bayreuth, în vreme ce orchestra cântă marșul funebru din *Amurgul zeilor*. Ludovic al II-lea nu va asista la funeraliile grandioase ale prietenului său.

Regele Bavariei nu-și expune în public nici tristețile și nici bucuriile. Regele Bavariei își ascunde durerea la Hohenschwangau.

În salonul de muzică de la etajul al doilea, pianul cel mare din lemn de paltin, la care cândva compozitorul a cântat doar pentru el, este acoperit cu mătase neagră.

*

Tăcerea asurzitoare care s-a abătut asupra regelui nu va mai fi tulburată de vocea Prietenului, ci doar de muzica acestuia. Îl va omagia punând să se reprezinte operele sale în ordine cronologică (seratele private îl vor găzdui adesea pe Wagner) și va urmări îndeaproape, chiar dacă fără să asiste personal, reprezentațiile de la Bayreuth, unde își va trimite secretarul. O singură dată, în 2 mai 1884, Isolde, fiică a Prietenului și a Cosimei, va avea privilegiul cu totul excepțional de a asista la o reprezentație a lui *Parsifal* alături de monarh. *Parsifal*, operă ultimă a lui Richard Wagner, va fi totodată și ultima operă ascultată de rege, cu paisprezece zile înaintea morții.

Regelui, care și-a realizat visul muzical, îi mai rămâne să-și clădească un nou vis de piatră.

Al treilea și ultimul castel construit la ordinele sale se va ridica pe o insulă de pe Chiemsee, cel mai mare lac al Bavariei, „marea bavareză“ Regele a cumpărat insula în 1873 pentru a evita ca aceasta să fie despădurită complet. În mai 1878 se pune piatra de temelie. Rezultatul va fi

Herrenchiemsee, cel mai mare dintre castelele regelui și cel mai puțin original: e o copie a celui de la Versailles. Copie de altfel uimitoare, cu grădinile în stil franțuzesc, fântânile, fațada cu coloane și acoperiș plat în stil italianesc mascată de o balustradă. Regele a împins exactitatea până într-acolo, încât a pus să se construiască și scara ambasadurilor, suprimată la Versailles. Paroxismul imitației se vede în Sala Oglinzilor, însă copiatorii au exagerat; galeria de la Herrenchiemsee măsoară cu douăzeci și doi de metri mai mult decât cea de la Versailles, de unde această impresie, pentru cunoscători, de proporții greșite.

Omagiu adus absolutismului, vis al unui rege care nu iubea decât absolutul, Herrenchiemsee este aproape absolutist în detaliile sale.

Două cifre, doar două cifre sunt suficiente pentru a da măsura acestei fastuoase construcții: numai pentru confecționarea cuverturilor pentru patul din dormitor, treizeci de femei vor lucra vreme de șapte ani!...

Dar ce-l interesează pe rege aceste chestiuni practice?

Nu se simte bine decât în castelele sale. Și acestea devin refugii unde se izolează. Dacă iese, o face pentru a se ascunde în pădure și în bezna nopții.

Solitar, inaccesibil, suit pe culmile imaginației și ale munților Bavariei, ochii săi pătrnzători devin, preț de o clipă, răi.

Are uitătura unei păsări de noapte.

O singură ființă se apropie de rege pe parcursul ultimilor săi ani, mai ales după moartea lui Wagner. O persoană mai puternică decât favoriții — fie că vor fi fost ofițeri de rang înalt ori grăjdari robuști. O ființă care deține de mult cheia inimii regelui, o femeie, Sisi...

Ludovic al II-lea o numește „Porumbița”; ea îl va supranumi „Vulturul”

Vulturul și Porumbița... O poveste romanțioasă însă adevărată, al cărei deznodământ — anunță și titlul — nu poate fi decât tragic.

*

Durase aproape zece ani pentru ca cei doi verișori să se revadă. Ruperea logodnei cu Sophie îl pusese pe Ludovic al II-lea pe lista neagră a familiei dinastice austriece. După incident va urma stânjeneala, apoi iertarea. Sisi face gestul, înțelegând că ciudățeniile lui Ludovic nu sunt capricii, ci simptome ale unei febre sufletești, greu de lecut, răul celor care ard.

Și Sisi cunoaște bine această boală, fiindcă suferă de ea la rândul-i. Ca vărul ei, e pasională, nu caută decât absolutul, fuge de compromisuri și

de constrângere. Dezamăgită în existența-i de femeie — între ea și Franz Joseph domnește o înțelegere cordială — dezamăgită de politică — excluderea Autriei din Confederație, ascensiunea Prusiei i-au afectat mândria —, împărăteasa Austriei a devenit o împărăteasă hoinară, mereu pe picior de plecare către vreun țărm însořit, vobind despre plecare de îndată ce ajunge undeva, sub privirea complice și binevoitoare a soțului său care, de fapt, o îndrăgește. „A fost giuvaierul tronului și al vieții mele, consolarea și sprijinul meu“, va spune Franz Joseph.

Hofburg, palatul Habsbugilor de la Viena, e o închisoare. O femeie precum Elisabeta nu putea rămâne acolo captivă.

Atunci când, în 1875, Sisi reia legătura cu Ludovic al II-lea, nu a împlinit încă patruzeci de ani și a ajuns la apogeul frumuseții sale.

Șahul Persiei, vizitând Viena, declară în 30 iunie: „Este femeia cea mai adorabilă pe care am pus vreodată ochii. Ce demnitate! Ce răs! Ce bunătate! Dacă voi reveni, va fi pentru a o revedea.“

Toți cei care ajung în proximitatea împărătesei — doamne de onoare sau principii de sânge — sunt cuceriți de privirea ei blândă, de vocea neșpus de plăcută, de portu-i superb și de strălucirea ce emană din întreaga ei ființă. Până și Friedrich, Kronprinzul, vărul pe care Ludovic al II-lea a ajuns să-l urască cu patimă, cedează în fața ei: „Împărăteasa nu se așeza, ci se cobora maiestuos; nu se ridica, se înălța, nu mergea, ci înainta cu demnitate. Am rămas încremenit înaintea acestei apariții.“

Domnul Félix Faure, președinte al Republicii Franceze, sensibil la farmecele feminine, va fi mai scurt, însă la fel de elogios: „Împărăteasa este sublimă. Parcă ar fi franțuzoică.“

Însă o altă regină este cea care vorbește cel mai frumos despre Elisabeta, o regină care poartă și ea același prenume, Elisabeta, și care încearcă la rândul ei să evadeze din singurătatea sa de femeie scriind poezii sub pseudonimul Carmen Sylva. Este regina României. Spune așa: „Împărăteasa răsfire în gândurile sale scânteierile diademelor și culoarea înflăcărată a sângelui, pe care bărbații l-ar vărsa bucuroși în apărarea unei asemenea frumuseți.“*

Îndepărtată, visătoare, imprevizibilă, inconsecventă, Sisi seamănă cu Ludovic ca o soră, însă cu mai multă măsură.

Sângele familiei Wittelsbach nu curge cu aceeași impetuositate în vinele lor. La Sisi, ereditatea e mai discretă, aproape pudică. La regele

* Raymond Chevrier, *Histoire de Sissi*, Paris, Pierre Waleffe, 1968.

Bavariei aceasta se manifestă spectaculos, halucinant. La ea dezechilibrul este abia perceptibil, la el sare în ochi.

În 10 februarie 1876, Ludovic al II-lea asistă, pentru ultima oară, la un dineu de gală ținut la curte. Îi vor mai rămâne zece ani de trăit, într-o izolare progresivă în cadrul căreia anul 1883, cel al morții lui Wagner, reprezintă apogeul.

Șocul acestei morți îi apropie; Elisabeta înțelege că vărul ei e mai degrabă de plâns decât de învinuit. Își fac vizite între călătorii. Mai rar se văd la München. Cel mai adesea se întâlnesc la Linderhof, la Hohenschwangau și mai ales pe malul lacului Starnberg, unde sunt, cumva, vecini. De la Possenhofen, Sisi vede castelul Berg al lui Ludovic.

Regele va găsi locul ideal pentru aceste întâlniri: Insula Trandafirilor. Se văd acolo, în mijlocul lacului.

Elisabeta e izbită de metamorfoza fizică a regelui... El, atât de zvelt, de frumos, s-a buhăit, a devenit greoi. Înaintarea în vârstă a avut efecte diferite asupra lor. Pierduți printre miile de tufe de trandafiri pe care regele le-a plantat pe insulă, cei doi stau de vorbă. Poetul ei favorit este Heine. Acesta îi bânuie nopțile și visele. „Viziunea a dispărut, spune ea, lăsându-mă cu dezamăgirea de a continua să trăiesc. Însă setea mea, adesea pârjolitoare, a fost potolită, iubirea de Iehova întărită și am căpătat convingerea că Domnul îngăduie comunicarea sufletului meu cu Heine.“

Vedem că Sisi, ca și Ludovic, este foarte preocupată de religie.

La rândul său, Ludovic al II-lea vorbește despre Schiller ori Ludovic la XIV-lea.

Elisabetei îi plac enorm plimbările sub clar de lună. În nopțile de vară, pe lacul Starnberg, micul vapor cu zbatouri al regelui, *Tristan*, alunecă pe undele calme. Până dimineața cei doi discută, își pun alături nefericirile și, într-un sens, se consolează. Tentația de a accepta teza unui amor veritabil între cei doi veri este mare. Nimic nu permite să se afirme că ar fi fost îndrăgostiți, darmite amanți. Ba am putea spune că o asemenea relație n-ar fi adăugat nimic la bucuria lor de a fi împreună. Le ajungea să fie suveranii nopții, să fure câteva ore protocolului, lumii, datoriei. Adevărata întrebare este dacă Elisabeta e sinceră sau doar îi cântă în strună regelui, neliniștită de comportamentul său? Acționează din sinceritate ori din milă?

Încep să-și scrie. Puse pe o măsuță din pavilionul insulei parfumate, biletele sunt acolo, martori lirici ai aventurii lor secrete. Ea semnează „Porumbița“, el „Vulturul“ Uneori, mesajul se găsește într-un sertar a cărui cheie o au amândoi.

Cu ceva vreme în urmă Sisi, împărăteasa hoinară, zisese: „Aș vrea să fiu un pescăruș” și „Aș vrea să părăsesc această lume ca o pasăre în zbor”. De multă vreme, sufocată de condiția ei, Sisi visează la libertatea pe care ți-o pot da aripile. Pentru Ludovic, Vulturul este o poreclă potrivită: a devenit Regele Munților.

Însă, așa cum făcuse și cu Sophie, Ludovic al II-lea are atitudini surprinzătoare în ceea ce o privește pe Sisi. Izbutește s-o trezească în miez de noapte pe doamna de onoare a împărătesei, contesa Maria von Festschede. Ca în vremurile Sophiei, un aghiotant aduce, din partea regelui, un buchet de o sută de trandafiri. Majestatea Sa ține morțiș ca Sisi, care urmează să plece în următoarele azi spre Viena, să primească acest dar incomod și fragil. Ludovic nu a cutezat să apară el însuși... Această retragere îi amintește Elisabetei de mahnirea surorii sale încercând să-l înțeleagă pe acest logodnic bizar care-i făcea curte prin interpuși.

Există un personaj ce reprezintă un soi de legătură între Elisabeta și Ludovic al II-lea, arhiducele Rudolf, fiu al lui Sisi, viitor protagonist al tragediei de la Mayerling.

De la vârsta de șaisprezece ani, la începutul anului 1875, Rudolf întreține o corespondență cu Ludovic al II-lea. Sisi, cu ocazia unei deplasări la München, și-a prezentat fiul regelui Bavariei. Arhiducele e cucerit imediat de acest văr misterios pe seama căruia circulă deja legende, bârfe și zvonuri. „Știu să apreciez pe deplin, îi scrie Rudolf lui Ludovic după această vizită, și sunt mândru de asta, faptul că un om care a știut să se retragă cu înțelepciune în el însuși, putând astfel doar extrem de rar să-și arate încrederea și afecțiunea, m-a ales cu toate acestea să-i fiu prieten.”*

Prieten? Nu-i cu neputință ca Sisi să-și dea seama că amicitia de care este vorba ar putea fi cu probleme. Fiindcă nu mama este cea care vorbește atunci când îi scrie lui Rudolf: „Simt pentru bietul rege o milă infinită”?

Fiindcă Rudolf este tânăr, serios, frumos, într-un cuvânt vulnerabil. Franz Joseph trebuise deja să ia măsuri contra fratelui său, arhiducele Ludwig Viktor, implicat într-o brutală afacere deocheată care se petrecuse într-o stațiune balneară. Împăratul Austriei își izolase fratele într-un castel, la Klessheim. Klessheim era însă aproape de Bavaria, și Ludovic al II-lea, interesat, îi făcuse o vizită arhiducelui...

Așadar, Sisi e neliniștită — poate că nu fără pricină — din cauza comportamentului amical pe care vărul său îl arată fiului ei. Dă pentru el

* Celia Bertin, *Mayerling ou le destin fatal des Wittelsbach*, Paris, Librairie académique Perrin, 1972.

o serbare, un banchet în Wintergarten, rugându-l, cu această ocazie, să asiste alături de el la una dintre faimoasele reprezentații private. În orice caz, „prietenia aceasta a fost fecundă pentru el“, notează Celia Bertin. „Datorită regelui, va deveni interesat de arte și de muzică, subiecte care până atunci îl lăsaseră rece.“ Dar ce-ar fi gândit Sisi citind cele scrise de Ludovic al II-lea în jurnalul său, în 21 ianuarie 1881: „Nici în august, nici în septembrie, nici în octombrie. Astăzi crini, un sărut al buzelor regale, ultimul... Fie ca martiriul sfântului rege Ludovic al XVI-lea să-mi întărească hotărârea și să-mi dea puterea de a izgoni răul“?

Biletele pe care Vulturul i le scrie Porumbiței conțin sentimente dintre cele mai caste: „Sufletele noastre, cred că pot desluși asta, sunt într-o măsură cuprinse de o ură comună împotriva a tot ce e josnic și împotriva a tot ce-i nedrept. (...) Îmi sunteți scumpă și dragă și așa veți rămâne, fiindcă știu că nu vă veți îndoi niciodată de mine.“

Ludovic al II-lea avea tocmai să-l descopere pe Joseph Kainz. În mai, Elisabeta se întâlnește cu vărul ei, care-i mărturisește că e fericit cu noul său favorit: „Astăzi, împărăteasa a avut marea bunătate de a veni să mă vadă, lucru care m-a bucurat peste toate...“

Și iată că mila pe care o simțea pentru vărul ei se transformă în neliște. De când cu moartea lui Wagner, zvonuri mai grave ajung la împărăteasă; se vorbește despre scandaluri.

Procesul regelui nebun începe.

*

Mai întâi zvonurile.

Se spune că Majestatea Sa vorbește singur. Se spune că, la masă, regele se adresează busturilor lui Ludovic al XIV-lea și portretelor Mariei Antoaneta. Le vorbește într-o franceză severă, recomandă valeților să își arate considerația pentru „invitații“ săi. Apoi, după golirea unei duzini de pahare de șampanie — vinul său preferat — regele, se spune, remarcă faptul că e o plăcere să-i ai în casă pe Ludovic al XIV-lea și pe Maria Antoaneta, fiindcă aceștia nu vin decât rugați și pleacă în același fel...

Se spune că regele a dat în boala orientismului. În timpul ieșirilor nocturne, le impune gărzilor sale să se așeze turcește pe jos, îmbrăcați cu toții în mantale ample, cu broderii bogate. Se mai zice că unii grăjdari tineri și frumoși ar dansa goi înaintea regelui.

* Karl Tschupppik, *Elisabeth, impératrice d'Autriche*, [traducere în limba franceză], Paris, Plon, 1933.

Se spune că-și biciuiește și-și înseamnă cu fierul roșu servitorii care nu-i sunt pe plac.

Se spune că a interzis oricărui musafir să se apropie la mai puțin de cincizeci de centimetri. Regele, care nu mai trăiește decât noaptea, își răcnește poruncile prin ușile ferecate și, din când în când, mângălește bilete incoerente: „Când voi reveni de la slujbă, o sticlă de șampanie, un platou de foie gras și cinci sute de mărci“, sau „De fiecare dată trebuie să-mi refac nodul la cravată, așa ceva e imposibil. Ceea ce contează nu este nodul însuși, ci faptul de a-și ține, cât de cât, promisiunile.“ (...) „Hârtie în cabinete și un alt creion.“ (...) „De îndată ce voi pleca, Brüller să fie închis timp de o oră și jumătate.“

Gurile rele spun că un lacheu pedepsit ar fi fost plimbat pe un măgar, că un mașinist de la teatru ar fi primit ordinul de a construi un aparat de zbor cu care regele să se ridice deasupra Alpilor.

Se povestește că lacheul Mayr a fost obligat să poarte o mască neagră și că lacheul Büchner a trebuit să-și pună un sigiliu de ceară pe frunte, semn al spiritului său încuiat.

Se afirmă că regele plănuiește să-l captureze pe vărul său, prințul moștenitor prusac, să-l închidă într-o peșteră, în lanțuri, și să-l hrănească doar cu pâine și apă. Se mai afirmă că regele își povestește, cu un aer mulțumit, coșmarurile morbide, ca de pildă unul în care deschisese mormântul tatălui său, aflat în cripta Bisericii Teatinilor, și palmuisese cadavrul...

Nici nu se mai pun la socoteală, ne încredințează bârfitorii, răcnetele Majestății Sale pentru că apa din cadă e prea caldă ori din pricină că nu i s-a adus cafeaua îndeajuns de rece...

Și ordinele semnate de rege prin care cere să fie executați miniștrii care l-au ofensat? Dar episodul de furie în care Ludovic al II-lea se aruncă asupra unui bust al lui Wilhelm I și-l face țândări? Și porunca dată lui Richard Hornig de a se avânta călare pe Podul Mariei, ce trece peste râul Pöllat, cu riscul de a-și rupe oasele?

Și acel tânăr lacheu, Rotheranger, mort în circumstanțe neclare de care mâna regelui, se spune, n-ar fi tocmai străină... Și acea mini-Bastilie construită de rege pentru a-și tortura servitorii?...

Ah, dar câte nu se spun pe seama regelui Bavariei, mai ales cu începere din 1885!

Imaginația, ca și nebunia, nu au limite.

Situația este însă, dacă putem spune așa, și mai gravă.

Realitatea este simplă: Ludovic al II-lea este rupt de lume. Nu mai domnește decât asupra unui univers de servitori, grăjdari și de munteni robuști, unii credincioși, alții mai puțin. Un diplomat notează că „începând din 1883, Majestatea Sa încetează să mai frecventeze societatea persoanelor cultivate“, adăugând că regele preferă să stea de vorbă cu un rânđaș decât cu un om de lume.

Toate acestea ar fi benigne dacă regele ar fi informat. Însă informațiile ajung din ce mai rar la el. Decretele, documentele confidențiale care îi parvin rămân neatinse. Cu zilele, aceste documente care au de-a face cu viața din regat nu sunt citite, aprobate sau discutate... Miniștrii nu-și mai văd suveranul și, chiar dacă sunt primiți de el, regele pune înaintea sa un paravan, pentru a nu fi văzut!

Șeful de cabinet are întruniri cu regele... de două ori pe an, după ce-a așteptat ore bune, noaptea, în costum negru și cu cravată albă.

Guvernul, pe bună dreptate neliniștit, primește de la rege ordine ce nu soluționează niciodată chestiunile ridicate de administrație. Valeții redactează scrisori ce propun noi nume pentru posturi-cheie. Capriciul domnește.

*

Și cu toate că nu-l mai văd defel, bavarezii își iubesc suveranul. Regele lor nu este un rege ca toți ceilalți, însă le este pe plac așa. Personajul regal este o legendă vie.

Să parcurgem raportul martorilor din ultima perioadă, redactat de M. Hausner*:

Max Maier, vizitiu pe poștalionul regal până în 1885, afirmă: „Regele era bun la inimă, era mereu preocupat de sănătatea valeților. Atâta cât am fost aproape de Ludovic al II-lea, n-am remarcat să aibă boala mintală care mi-a fost mai târziu descrisă. Când aud că regele și-ar fi maltratată servitorii, nu pot decât să pun o întrebare: Cum se face atunci că, douăzeci de ani mai târziu, servitorii aveau să socotească o onoare chinuitoarea slujbă pe lângă rege?“**

„...Omul era într-adevăr un rege solitar, însă totuși un rege. Acțiunile, atitudinea, tot ceea ce spunea și făcea, tot ce dorea era regal. (...) Nimic

* Hermann M. Hausner, *Ludwig II. von Bayern. Berichte der letzten Augenzeugen*, documenten-Verlag, München, 1961.

** Max Maier avea să fie el însuși, după moartea lui Ludovic al II-lea, ofițer de intențență în serviciul lui Ludovic al III-lea, ajungând să numere în total 57 de ani de devotament închinat curții Bavariei.

nu ura mai mult regele decât ca lumea să-i viziteze, când nu era de față, vreunul dintre castelele unde locuia. Într-o zi, când regele era afară, călare, lacheii, siguri că va lipsi mult timp, i-au intrat în dormitor. Brusc, Hesselschwerdt*, foarte agitat, a anunțat că regele se întorsese la Linderhof. Nu exista, pentru intruși, decât o soluție: să fugă pe fereastră. În graba mare, au dat să o șteargă, cu tălpile alunecând pe straturile de flori pe care săriseră. Când regele, la puțină vreme după aceea, a intrat în camera sa, a observat ferestrele larg deschise, așa că s-a uitat în jos și a văzut straturile devastate. Și-a chemat îndată valetul și i-a cerut să-i explice ce-i cu debandada aceea. Încă cuprins de emoție, cel interogat a răspuns că niște animale sălbatice traversau adeseori parcul și că acestea prinseseră gustul florilor. Regele a privit îndelung chipul servitorului, ținându-l cu ochi stranii, apoi i-a întors spatele cu dispreț. A zis apoi, mai mult pentru el decât pentru servitor: «N-aș fi crezut ca animalele să facă atâta pagubă. Dar, dacă așa ar fi cazul, le prefer oamenilor».

Un alt martor, Michel Daisenberger, unul dintre cei mai vechi locuitori de la Oberammergau, intrat la treisprezece ani în serviciul forestier, precizează: „Pentru rege, pădurea și animalele sale erau un tărâm fermecat, unic. (...) Nu e deloc adevărat că regele ar fi fost nesociabil, cum s-a tot spus. Foarte adesea îl vedeai deodată printre noi, lucrătorii forestieri, ori apăsese seara târziu la birt. Ne întreba cum merge munca, dacă avem destule unelte ca să doborâm arborii și dacă eram mulțumiți cu cât câștigăm. De mai multe ori ne-am spus, după plecarea sa, că regelui i-o fi plăcând poate singurătatea, însă îi plăcea și să aibă tovărășie. Se plimba cu orele prin munți. Când ne vedea, ne saluta cu un gest și o privire binevoitoare.”

Daniel Bernhard, sculptor în lemn care construise barca în formă de scoică din peștera de la Linderhof, precizează: „Regele nostru era un client cum noi, artiștii, nu mai văzuserăm. Se purta mereu cu bunăvoință, discutând amical cu noi, pălăvrăgind ca și cum ar fi fost unul de-ai noștri; avea multă stimă pentru cei ce creau pentru el. Foarte adesea l-am putut vedea pe Ludovic al II-lea aducând personal pictorilor, sculptorilor și lucrătorilor în ipsos câte o gustare pe o tavă, atunci când se întâmpla să se lucreze cu atâta concentrare la ceva, în vreunul dintre castelele sale, că uitam de foame și sete. Într-o zi mi-a spus, cu o asemenea ocazie: «Haideti, Bernhard, odihniți-vă un pic și recăpătați-vă puterile.»”

* Karl Hesselschwerdt avea rolul unui soi de intendent particular al lui Ludovic al II-lea. I-a urmat lui Richard Hornig, dar îl va trăda pe rege.

Doamna Sperber, al cărei tată a fost administrator al castelului Herrenchiemsee, era pe-atunci o fetiță. „Am aflat într-o zi, spune ea, de existența unui orologiu muzical ce-i aparținea regelui. Oră de oră, un «Rege Soare» ieșea din cutie și, în spatele lui, un «geniu» îl încorona. Într-o zi, când regele nu era la castel, am riscat să intru în încăperea unde se afla orologiul, m-am urcat pe un scaun și am așteptat cu nerăbdare să se facă oră fixă. Eram fascinată și nu-mi puteam dezlipi ochi de pendulă. Când, deodată, am simțit o atingere pe umăr. M-am răsucit speriată, temându-mă de ce-i mai rău. Regele, lângă mine, m-a întrebat calm, plin de bunătate: «Deci tu nu știi că e interzis să te streкори în apartamentele Regelui?» Disperată, am izbucnit în lacrimi, recunoscând, simplu, că știam asta, însă tentația fusese prea mare. Regele mi-a răspuns atunci, privindu-mă insistent: «Dacă toate tentațiile se vor sfârși atât de bine ca asta, n-ai de ce te teme. Dar, te rog, nu mai intra aici fără permisiune.»“

*

Să fi existat deci doi regi ai Bavariei, unul nebun și altul normal? Să fi fost el o ilustrare a *Straniului caz al doctorului Jekyll și al domnului Hyde*, pe care R.L. Stevenson îl publică exact în acel an, 1885? Regele de peste zi era bun, binevoitor, atent, în vreme ce regele de noapte era crud, sadic și delirant?

Adevărul este, fără îndoială, undeva între aceste extreme. Bizareriile regelui dau din ce în ce mai mult de gândit. Avem ordinele sale fără sens, jurnalul, scriitura dezordonată care îl incriminează. Însă alte probe care i se pun în spinare nu sunt oare exagerate? Cine împrăstie aceste zvonuri? Servitori care au fost puși desigur acolo ca spioni ai prim-ministrului, von Lutz, și ai contelui Holnstein. Von Lutz, amestec de liberalism și puritanism, nu suportă să-și vadă emisarii și miniștrii ținându-i pe-afară. Își datorează totuși cariera și poziția lui Ludovic al II-lea și se va arăta teribil de nerecunoscător. Regele e bolnav, asta este sigur, însă cei ce-l înconjurau nu i-au favorizat oare maladia cu provocările lor, surescitând această minte slăbită, profitând de slăbiciunile sale?

Pe de altă parte, martorii apărării ar putea la rândul lor să fie bănuiați de simpatie excesivă. Aceștia confirmă că Ludovic se simțea minunat între țărani și munteni în vreme ce, din păcate, regele se complăcea într-un anturaj de servitorime îndoielnică.

Țăranii îi vor fi credincioși, servitorii îl vor trăda.

Pentru guvern, rapoartele spionilor nu sunt de ajuns. Sigur, regele nu mai domnește decât în teorie. Evitățile sale, tăcerile alternând cu țipete i-au slăbit autoritatea și, puțin câte puțin, miniștrii nu vor mai ține cont de voința monarhului. Dorințele sale nu mai sunt porunci și de altminteri Ludovic al II-lea nu insistă atunci când i se opune rezistență, dovadă a unui infantilism grav și a unei progresive incapacități.

Însă nimic din toate acestea nu e periculos pentru Bavaria. Regele respectă constituția și guvernarea merge șnur. Regele, mai ales, este foarte popular în regatul său. Popularitatea nu se distruge prin capricii și e nevoie de mai mult decât de bârfe, pentru suprimarea unui mit. E nevoie de dovezi ori, dacă nu, de pretexte.

Și fără să-și dea seama, Ludovic al II-lea va furniza aceste pretexte. Regele Bavariei va fi luat pe sus de puhoiul datoriei sale.

*

Cifrele, iată argumente!

Costuri având de-a face cu teatrul, mai întâi. Regele cere să fie jucată, cu mult fast și cheltuială ca întotdeauna, piesa *Theodora*, a lui Victorien Sardou. Dacă măcar investiția ar aduce vreun ban! Dar nu! Ca de obicei, regele este singurul spectator!

Apoi sumele pentru Bayreuth. Să ne amintim că finanțele regale au salvat festivalul, aflat într-un deficit major.

Și, mai ales, costul castelelor. Acolo banii sunt absorbiți ca într-o garură neagră. Herrenchiemsee costă douăzeci de milioane de mărci, adică mai mult decât Neuschwanstein și Linderhof la un loc. În 1884, în fața situației financiare care devine catastrofală, domnul von Riedel, ministrul finanțelor, izbutește să obțină pentru regele său un împrumut de șapte milioane și jumătate de mărci. Guvernul respiră ușurat, sigur că regele își va învăța lecția și-și va limita gusturile luxoase.

Însă, în august 1885, un nou semnal de alarmă: suveranul cere încă șase milioane!

Ministrul, speriat de-a binelea, obține o audiență la rege și-l imploră să-și reducă cheltuielile. Ludovic, pe un ton ce nu admite replica, răspunde:

— E unul dintre privilegiile coroanei, și regele nu are nicio dorință de a și-l refuza!

Ministrul își dă demisia, însă Ludovic al II-lea i-o refuză. În decembrie, consilierul Klug informează un camerist de-al regelui că un anume Maurice Sohnlein, bogat neguțător de șampanie, ar fi foarte bucuros să-i

împrumute sume mari regelui, în schimbul titlului de consilier comercial. Klug insistă*: „Încă o dată, implor cu toată umilința, aici și acum, ca Majestatea Sa să consimtă să acorde înalta și milostiva sa atenție unui om care este, doar el, în măsură să pună de îndată milioane la dispoziția vistieriei regale și să acorde, apoi, și alte împrumuturi.“

Bani pe un titlu? Ideea se va insinua în mintea regelui. A trimis deja mesageri care solicită împrumuturi cam prin toată Europa. A însărcinat chiar un consilier privat să caute o țară unde s-ar putea muta. Își anunță intenția de a vinde Bavaria! Cere un ajutor bănesc de la ducele d'Orléans. Se spune că acesta ar fi acceptat să-i trimită bani în schimbul neutralității politice a Bavariei însă, fiind pus în fața acestui atentat la suveranitate, Ludovic al II-lea ar fi refuzat.

Regatul e amenințat de faliment. Ludovic al II-lea, ale cărui datorii au ajuns la douăzeci și șase de milioane de mărci, solicită sprijinul bancherilor.

Și iată detonatorul. Nu doar că aceste castele sunt din cale-afară de costisitoare pentru Bavaria, însă sunt și inutile. Se află curtea regală la Herrenchiemsee? Nu. Regele, atunci, locuiește acolo singur? Nu, iar scandalul este evident; acela dintre castele care se dovedește mai ruinos pentru rege, pentru alocația lui de protocol și pentru trezoreria regală este tocmai cel în care nu stă niciodată. Ludovic nu va petrece decât o noapte acolo, în toamna anului 1885, o singură noapte, umblând în lungul și-n latul Sălii Oglinzilor, în lumina a sute de lumânări...

Castele inutile, castele pustii.

Și acum, spre spaima miniștrilor, regele vrea să mai construiască un castel la Falkenstein. Monarhul nu se mai oprește din cheltuit, e rupt de realitate și conduce Bavaria spre ruină.

Creditorii suveranului avuseseră încredere în Majestatea Sa. Lucrările la castele dau de muncă la mii de muncitori și artizani, iar popularitatea regelui e bazată în mare parte pe faptul că e un furnizor de activități lucrative și de salarii bune, mereu plin de proiecte și planuri. Însă, la presiunile guvernamentale, creditorii devin mai puțin răbdători. Unii cer să li se dea banii. Scandalul e pe cale să izbucnească.

Aflând că ai săi creditorii ar putea să-i confiște mobilierul, bijuteriile, tablourile, statuile și chiar castelele cu totul, regele, care nu mai e atât de nebun acum, îi cere ministrului de interne să dea un decret care stabilește

* Karl Tschuppik, *op. cit.*

că toate bunurile regale sunt inalienabile. Ludovic al II-lea, pentru a dejuca un eventual refuz, își finalizează solicitarea cu o amenințare: „Dacă nu vom putea găsi suma necesară pentru a împiedica înstrăinarea proprietății mele, acest lucru mă va indigna într-atât, încât nu-mi va mai rămâne decât să mă omor sau să părăsesc imediat și pentru totdeauna jalnica țară unde un asemenea lucru e cu puțință.”

Ministrul se ține însă tare. Răspunde:

— Sire, pentru onoarea coroanei, nu voi cuteza să aduc înaintea Camerei un asemenea proiect.

Regele e cuprins de unul dintre episoadele sale legendare de furie și anunță că guvernul este destituit și că a format unul nou, prezidat de frizerul său Hope și alcătuit din valetul Hesselschwerdt, bucătarii și gărzile lui. Un cabinet fantomă pentru o fantomă de rege, o guvernare din umbră la ordinele regelui nopții.

La München, adevăratul guvern e dezolat, însă în același timp ușurat. Nu mai încapă îndoială, Majestatea sa și-a pierdut judecata. Însă mai are suficientă rațiune cât să cheme în ajutor Germania, cât să-l prevină pe Bismarck și pe Wilhelm I, lucru care ar duce la un alt tip de catastrofă. Trebuie, mai ales, să se evite ca poporul bavarez să ia apărarea suveranului pe care îl iubește.

Dat fiind acest dublu risc, din interior și exterior, e necesar să se acționeze cu prudență pentru neutralizarea regelui.

În cel mai desăvârșit secret, miniștrii se transformă în conspiratori și-și pregătesc complotul. Conspirația pornește de la un postulat: de vreme ce regele nu încetează să se îndatoreze, atunci e nebun. Dar cum să dovedești nebunia?

*

Este anunțat principele Luitpold, unchiul lui Ludovic al II-lea. Acest vânător viclean și iubitor al plăcerilor vieții are șaiszeci și cinci de ani. Guvernul îi oferă regența, cu siguranța că această alegere ar evita atragerea Bavariei în orice aventură. Fiindcă, firește, nu se pune problema ca Ludovic să fie înlocuit cu fratele său Otto, internat pentru demență. Principele Luitpold acceptă să ia această sarcină asupra lui, iar cabinetul trece la alcătuirea unui dosar ce va duce la întocmirea unui lung raport.

Documentul e un amalgam de presupuneri nefondate. Nu se poate găsi nicio probă în el.

După observațiile — care se datorează spionilor — că regele suferă de puternice dureri de cap, că se îndoapă la masă precum un grăjdar, că încurcă ziua cu noaptea, că fratele regelui e incurabil, că antecedentele familiale nu promiteau nimic bun, prim-ministrul însărcinează un medic să dovedească nebunia regelui; acest medic este doctorul Bernhard von Gudden, director al azilului de alienați mintal din München. Este totodată medicul curant al lui Otto și îl observase și pe Ludovic în tinerețe.

Ludovic, dacă vă mai amintiți, se aruncase asupra lui Otto, cât pe ce să-l sugrume. Joc primejdios care o speriasc pe regina Maria. Aceasta apelase la un psihiatru. Văzându-l, Ludovic întrebase:

— Cine este omul acesta?

Regina îi explicase că doctorul venise ca să-l trateze pe Otto. Ludovic replicase atunci:

— Promiteți să-l vindecați pe fratele meu Otto?

— Da, Alteță, promit. Însă e nevoie ca tratamentul să fie respectat până în cel mai mic detaliu. Prințul Otto va trebui să mă asculte întru totul.

La ideea că ceva trebuie făcut neapărat, Ludovic îi aruncase medicului o privire neîncrezătoare și orgolioasă. O privire neliniștită, la care adăugase o remarcă profetică adresată mamei sale: „Sper să nu-mi găsească vreo boală și mie...”

Doctorul von Gudden îl cunoaște deci pe Ludovic al II-lea, însă a trecut mult timp de când nu l-a mai văzut. Totuși, după ce a alcătuit o comisie împreună cu doctorii Grashey (ginerele lui), Hagen și Habrich, le prezintă raportul de supraveghere întocmit de spionii guvernamentali. Trebuie să acționeze repede. Atunci, fără ca măcar să-l vadă pe rege, fără să-l asculte ori să-l consulte, comisia de medici îl condamnă...

În 8 iunie 1886, în concluzia „raportului” lor, medicii redactează următorul text:

„Declarăm în unanimitate:

1. Că spiritul Majestății Sale regale a ajuns la o stare extrem de avansată de tulburare; că Majestatea Sa suferă de o formă de maladie mintală bine cunoscută psihiatrilor și pe care o numim paranoia.

2. Luând în considerare natura acestei afecțiuni, dezvoltarea sa lentă și continuă și durata îndelungată, care numără deja suficienți ani, ne vedem nevoiți să-l declarăm incurabil, ba chiar putem prevedea că Majestatea Sa își va pierde din ce în ce mai mult facultățile intelectuale.

3. *Fiindcă boala a anihilat complet la Majestatea Sa liberul-arbitru, trebuie să-l socotim incapabil de a exercita puterea, nu doar preț de un an, ci pentru tot restul vieții sale.*“

Precizia acestui diagnostic fals e cu atât mai remarcabilă cu cât psihiatrii s-au bazat pe crâmpie de probe, pe indicații foarte amănunțite însă la mâna a doua, dacă nu la a treia. Al treilea paragraf al raportului, care are grijă să specifice că boala va dura mai mult de un an, este revelator. Constituția bavareză prevede, într-adevăr, la paragraful al II-lea din capitolul 2, că dacă regele, oricare ar fi motivul, este împiedicat să domnească vreme de un an, trebuie declarată regența... Așa că medicii proclamă că boala va dura mai mult de un an și, *de facto*, proclamă regența. Inversând termenii acestei clauze, comisia ascunde prost dovada conspirației.

De altminteri, atunci când contele Lerchenfeld, ambasadorul Bavariei la Berlin, îi arată acest raport lui Bismarck, cancelarul de fier, expert în pseudo-documente, exclamă:

— Au scormonit prin coșul de gunoi și prin sertarele regelui!

Însă Bismarck decide să aștepte. După ce se asigură de tăcerea lui, conspiratorii lasă să scape informații în presă, pentru a pregăti Parlamentul, și decid să acționeze cât mai curând.

*

Fiindcă, acum, trebuie convins și regele că e nebun. După comisia medicală, se constituie o comisie guvernamentală. Cine-l va anunța pe rege că vor să-l interneze? Un om de încredere, baronul Friedrich Krafft von Crailsheim, ministrul de externe, asistat de contele zu Toerring-Jettenbach, consilier, de locotenent-colonelul baron von Washington și de contele Holnstein, mulțumită căruia fusese ținut sub supraveghere regele. Doctorul von Gudden, asistat de câțiva infirmieri, completează delegația.

Să remarcăm că prim-ministrul nu socotește că e cazul să se deranjeze și că prezența lui Holnstein, alungat de Ludovic al II-lea, nu este un semn de delicatețe.

În după-amiaza zilei de miercuri, 9 iunie, delegația pornește spre Hohenschwangau. Sosește acolo la ora trei dimineața. Acești domni severi, aflând că regele nu e acolo, se refac în tihnă după oboselile călătoriei. Pun să li se servească o masă îmbelșugată stropită cu patruzeci de sticle de bere și zece de șampanie.

O petrecere sordidă și de maxim prost gust.

La finalul acestui banchet, Holnstein îi poruncește vizitiului, Osterholzer, să țină trăsurile și caii gata pentru o deplasare nocturnă. Vizitiul, devotat și credincios, răspunde:

— Nu primesc ordine decât de la Majestatea Sa Regele.

Holnstein, pe un ton sec, îi replică:

— Cu începere de acum, regele nu mai dă ordine. Doar Alteța Sa Regală principele Luitpold dă ordine.

Într-o clipită vizitiul înțelege. Se retrage discret și dă fuga la Neuschwanstein. Un kilometru separă cele două castele și drumul urcă abrupt. Între timp, un valet de la Hohenschwangau, un anume Nigls, îl avertizează pe Hitzl, comandantul pompierilor-gești din Schwangau.

— Vor să-l aresteze pe rege!

Abia trăgându-și sufletul, vizitiul se aruncă la picioarele regelui. Reușește cu greu să vorbească. Ludovic al II-lea îl privește, surprins. Cine e omul ăsta care-l deranjează pe rege chiar în momentul în care se pregătește să plece la plimbare? Și ce tot spune?

— Sire, fugiți!

— Dar de ce-ar trebui să fug?

— Sunteți în pericol! Niște oameni veniți de la München vor să vă aresteze, Sire!

— Dar dacă aș fi fost în pericol, Karl m-ar fi prevenit...

Karl... Karl Hesselschwerdt, pe care Ludovic îl socotește credincios, face parte, de fapt, din complot.

Regele sfârșește prin a recunoaște că trebuie luate anumite măsuri de prevedere. Reacționează cu calm și eficiență, dând iarăși impresia că nebunia lui e relativă. Jandarmul Heinz zăvorăște bine porțile și anunță gărzile. În acest timp, pompierii sosesc la Neuschwanstein. Sunt treizeci și cinci de bărbați decizi să-și apere regele. Îi însoțesc țărani, înarmați cu diverse unelte.

La Hohenschwangau, Holnstein și-a dat seama că vizitiul a dispărut.

— Trădare! Iute, la Neuschwanstein!

În grabă, membrii delegației își pun hainele și o pornesc spre castel, siguri că Ludovic al II-lea va fi arestat fără să depună prea multă rezistență.

Dar se înșală.

Poarta imensei clădiri e închisă. Și apărată. Trebuie citată aici o mărturie directă, inedită în Franța*, cea a ultimului martor în viață, Leopold

* Consemnată de M. Hausner.

Hitzl, fiul comandantului de pompieri. Avea unsprezece ani pe-atunci și tatăl lui îl rugase să ajute să dea alarma. Băiatul se grăbise în ajutorul regelui împreună cu pompierii și țăranii.

„Îi văd iarăși în fața castelului. Holnstein, dând cu ochii de Rottenhoffer, bucătarul castelului, i-a strigat:

— Trimite-ne un mic dejun! Ne e foame!

— Nu vă trimit nimic! a răspuns furios bucătarul.

Miniștrii au înaintat, lăsându-i pe medici în urmă. Holnstein a arătat gărzii documentul în care i se acordau puteri depline semnat de principele Luitpold. Însă comandantul jandarmeriei, Ziehmann, a declarat:

— N-am ce face eu cu puterile dumneavoastră depline. Eu nu cunosc decât ordinele regelui!

Au încercat atunci cu forța. Jandarmii au pregătit armele. O lovitură cu patul puștii l-a atins pe unul dintre medicii care se apropiase prea mult. Ceva s-a spart căzând pe jos și în aer s-a răspândit miros de cloroform.

— Un singur pas și trag! a strigat Ziehmann.

Au decis, atunci, să se retragă. S-au întors repede la trăsurile și-au urcat în ele. Vizitii au pocnit din bice și șirul de atelaje a coborât iarăși dealul. Între birje se vedea un landou simplu tras de patru cai, rămas gol fiindcă era destinat prizonierului. În interior fuseseră prinse curele groase de piele cu care acești domni intenționau să-și lege suveranul.“

Trebuie adăugat că între timp, străbătând splendida pădure de brazi, sosiseră și sătenii, sporind rândurile mulțimii ostile.

Comisia prevăzuse totul în afara faptului că regele avea să se apere și mai ales că bavarezii aveau să-i vină în ajutor. Într-un elan extraordinar, muntenii cei aspri, adesea analfabeți, își reînnoiau dragostea arătată suveranului lor. Nu-l înțeleg ei întotdeauna, dar e regele lor. Și cum regele nu este un tiran, cum regele dă de lucru populației, cum regele preferă să se afle în munți decât prin saloane, atunci când un asemenea rege e în pericol instinctul ordinii, al credinței și al legitimității se activează, cerând ca suveranul să fie apărut.

*

Jalnici, umiliți și furioși, membrii comisiei s-au retras la Hohenschwangau. Se crapă de ziuă. În câteva ore se vor acoperi de ridicol. Zia-rele ar trebui, potrivit instrucțiunilor prim-ministrului, să anunțe internarea regelui și să proclame regența.

Lovitura de stat a eșuat lamentabil.

Și încă asta nu-i tot!

La ora șase dimineața, gărzile îi arestează la ordinul lui Ludovic al II-lea. Temnicerii au ajuns prizonierii regelui. Și, pe jos, o iau din nou pe drumul făcut în acea noapte.

Pe drum țaranii, amenințători, abia sunt opriți să nu-i execute pe trădători. Gărzile stăvilesc cu greu linșajul. Și domnii bine îmbrăcați sunt închiși fiecare în câte o încăpere, bine păzită. Ludovic al II-lea, cuprins de o teribilă mânie, răcnește:

— Aruncați-i la carceră!

Conspiratorii își riscă acum viața.

*

Un fost aghiotant al regelui, contele Dürckheim-Montmartin, sosește de la München. Îi arată regelui textul pe care münchenezii îl citesc în ziar, semnat de principele Luitpold.

„În numele Majestății Sale Regele,

Casa Noastră Regală și credinciosul popor bavarez au fost lovite, din vrerea de nepătruns a Domnului, de un trist accident: boala gravă și incurabilă a preaiubitului nostru nepot, preaputernicul Rege și Senior, boala care îl pune în imposibilitatea de a-și mai asuma cărmuirea.”

Însă, calm, Ludovic al II-lea a poruncit deja ca prizonierii să fie eliberați. Scăpați ca prin urechile acului, aceștia sunt deja în drum spre München.

Slăbiciunea lui Ludovic al II-lea a triumfat asupra forței legitime a regelui. Ni-l amintește pe Ludovic al XVI-lea, indecis și lent în penibila sa aventură în Varennes.

La Neuschwanstein, în acea zi de 10 iunie, totul este încă posibil. Dürckheim nu pierde vremea și îi trimite o depeșă lui Bismarck. Cancelarul răspunde: Mergeți la München, Sire. Mergeți la parlament, arătați-vă poporului vostru!”

Fiindcă doar asta se mai poate face și singurul lucru pe care Ludovic al II-lea nu-l va face. Mai târziu, Bismarck va spune: „Neluând această decizie, regele demonstra că nu mai are voință. S-a abandonat el însuși sorții sale.”

O altă depeșă este expediată prin Tirol către Franz Joseph, în același timp în care Ludovic al II-lea se plânge unchiului său Wilhelm I de

celălalt unchi, trădătorul Luitpold. Și o contraproclamație către bavarezi este redactată:

„Prințul Luitpold intenționează, contra voinței noastre, să devină regent al țării, iar fostul nostru guvern, înșelând poporul în privința stării noastre de sănătate, pregătește acțiuni de înaltă trădare. (...) În cazul în care planurile principelui Luitpold se vor îndeplini și dacă va izbuti, împotriva voinței noastre, să ia puterea, îi însărcinez pe funcționarii fideli și în special pe ofițerii și soldații mei să-și amintească de legământul solemn prin care ne-au făgăduit credință. Fie ca ei să rămână fideli în aceste momente grele și să ne ajute să-i combatem pe trădători...”

Textul, publicat de *Jurnalul din Bamberg*, este oprit de la distribuție de autorități. Ludovic al II-lea îi adăugase și un comentariu despre starea sa mintală: „Sunt la fel de sănătos la trup și la minte ca oricare alt monarh.”

În cele din urmă, Dürckheim expediază și ultima depeșă, cea mai realistă: comandantul batalionului de vânători de munte de la Kempten primește ordinul să mărșăluiască cât mai iute cu putință, cu soldații săi, către Neuschwanstein. Însă depeșa nu va ajunge la destinație. Complotiștii utilizează mijloace moderne de comunicație: telegraful este în mâinile guvernului.

Atunci Ludovic al II-lea înțelege. Dintr-odată. Orice rezistență este inutilă. Spune: „Nu vreau să curgă sânge.” Realitatea îi apare precum o străfulgerare, dar este prea târziu. Prea târziu ca să poată fugi. „Sunt ostentit”, îi mărturisește aghiotantului, deznădăjduit de o asemenea slăbiciune. Îi cere lui Dürckheim să plece.

Ludovic al II-lea nu este învins de conspiratori, ci de propria-i slăbiciune. Este perfect lucid. Înainte ca aghiotantul să-l părăsească, îi cere, fără rezultat:

— Aduceți-mi otravă. Nu mai pot să trăiesc.

*

Noaptea a căzut peste Neuschwanstein. Regele este letargic. Se ridică brusc și începe să hălăduiască din cameră în cameră, bântuind prin imensul castel.

I-a trimis pe la casele lor pe cei veniți spontan să-l ajute. La ce bun să pună vieți în primejdie pentru o rușinoasă trădare? Să facă să curgă sângele celor devotați din pricina unor trădători? Niciodată! Ludovic al II-lea, care și-a apărât cu atâta energie solitudinea, este singur acum. Mai are o ultimă noapte de libertate.

— Cheia? Unde este cheia turnului?

Ludovic al II-lea începe să ceară insistent cheia turnului cel înalt al castelului, care se înalță la șaptezeci și cinci de metri deasupra ravenei râului Pöllat.

— Sire, nu se poate găsi, dar o vom căuta, răspunde valetul Mayr.

Servitorul, care face și el parte din complot, se teme neîndoiește de o sinucidere.

Cu privirea învăpăiată, Ludovic al II-lea se adresează unui cavalerist, Weber, și-i pune această întrebare aparent insolită:

— Credeți în nemurirea sufletului?

— Da, sire.

— Și eu la fel. Și cred în dreptatea lui Dumnezeu. Aș accepta să mi se interzică să domnesc, să fiu lipsit de putere, însă nu accept să fiu declarat nebun ori să fiu închis.

În noapte, doctorul von Gudden se prezintă la castel. De data asta, în afară de infirmieri, e acompaniat și de jandarmi. Cere audiență la rege, care refuză să-l primească. Psihiatrul are atunci ideea unei păcăleli.

— Cere cheia de la turn? Spuneți-i că a fost găsită.

Valetul Mayr îi aduce regelui cheia.

— Sire, am găsit-o.

Regele o înșfăcă, traversează în grabă culoarele, deschide ușa ce dă către trepte... Când deodată, din penumbră, ies niște bărbați musculoși. Infirmierii îl înconjoară pe suveran și-i taie retragerea. A fost o capcană. L-au apucat deja de brațe.

Doctorul von Gudden pășește spre regele surprins.

— Sire, zice psihiatrul, am căpătat astăzi cea mai tristă misiune a vieții mele. Patru medici alieniști v-au ținut sub observație și, pe baza raportului lor, prințul Luitpold a preluat regența. Am ordinul de a vă acompania, în chiar această noapte, la castelul Berg. Dacă Majestatea Voastră poruncește, caleașca va fi gata la ora patru...

Pe culoarul sinistru, tăcerea urmează acestei declarații defel delicate. Apoi Ludovic al II-lea, revenindu-și în fire, întreabă:

— Dar cum puteți declara că rațiunea mi-este afectată dacă nici măcar nu m-ați consultat?

Remarcă extrem de rațională. Psihiatrul e nerăbdător:

— Sire, un examen nu era necesar. Documentele de care dispunem sunt copleșitoare... Am semnat eu însumi raportul, împreună cu colegii.

Complotul a reușit. La ora patru dimineața, regele prizonier își părăsește fabulosul palat al viselor, fortăreață devenită derizorie în fața vicleniei omenești.

Călătoria durează opt ore. S-a făcut amiază când trăsurile trec de grilajul castelului Berg. Se pusese problema internării lui Ludovic al II-lea la Linderhof, însă von Gudden remarcase că Berg era mai aproape de München. Psihiatrul nu voia, neîndoindu-se, să se deranjeze din cale-afară...

— Un an?

— Da, sire, este termenul cel mai scurt.

Prizonier vreme de cel puțin un an? Ludovic al II-lea nu poate admite una ca asta.

— Lucrurile ar putea să se desfășoare mai iute. Nu e greu să faci un om să dispară, replică regele.

— Sire! Onoarea mă împiedică să răspund la asemenea cuvinte...

Doctorul von Gudden își recăpătase simțul protocolului. Câștiga parcă prea ușor bătația.

*

S-ar părea că, de la sosirea la Berg, regele înșelat nu mai este același. Arborează un calm absolut și este de o docilitate exemplară. Totul, în purtările sale, este demn. Găzduit în două odăi, nu manifestă niciunul dintre simptomele care i-au motivat oficial internarea. Unde e paranoicul periculos pe care infirmierii erau gata să-l lege? Unde e schizofrenicul agitat care trebuia neutralizat de urgență? Regele pare normal. Vorbește liniștit, pare aproape bine dispus.

Însă privirile sale furișe văd peste tot închisoarea. Ce sunt acele izbiri înfundate? Ferestrele sunt baricadate pe dinafară, au fost decupate deja vizete în uși, instrumentele periculoase precum cuțitele au dispărut. În spatele fiecărei uși se află persoane care-l supraveghează pe rege. Acesta nu mai este niciodată singur. Berg a devenit un ospiciu.

După o noapte calmă, Ludovic al II-lea se trezește, în următoarea zi, foarte devreme. Suntem în ziua de duminică, 13 iunie, ziua de Rusalii. A plouat o bună parte a nopții.

Regele acceptă fără plăcere să fie ras și tuns de un bărbier care nu e al său. Află că, deși e o zi de sărbătoare, nu se va putea duce la slujbă. La atunci un mic dejun consistent care compensează gustarea ușoară de seara. Psihiatrul ceruse să i se gătească feluri mai puțin grele și, mai ales, ca prizonierul să primească mai puțin vin.

La ora opt și un sfert, după ce a pălăvrăgit cu pacientul, doctorul von Gudden îi declară asistentului său, doctorul Müller:

— Regele e ca un copil.

Profitând de faptul că ploaia se opriese, prizonierul întreabă dacă se poate plimba pe malul lacului, dragul său lac Starnberg. Medicul îi acordă bucuros permisiunea și, fiindcă regele îi cere și asta, îl însoțește. Nu sunt însă singuri. Doi infirmieri și un paznic îi urmează la ceva distanță.

La întoarcere, medicul recunoaște că întrebările puse de pacientul său sunt întru totul raționale și că acesta s-a arătat dispus să colaboreze la vindecarea sa. Mulțumit, trimite o telegramă la München prim-ministrului: „Până acum, totul merge din ce în ce mai bine aici.“

La ora patru și jumătate după-amiaza, regele cere o gustare. Medicul refuză mai întâi, însă, pentru a nu pune bețe în roate eforturilor bolnavului, cedează. Regele mănâncă mult și bea din belșug: o halbă de bere, trei pahare de vin de Rin și două păhărele de rachiu de orez.

La șase, regele îl întreabă pe medic dacă poate ieși din nou la plimbare pe lângă lac. Medicul se învoiește. Cu un gest, îi concediază pe infirmierii și pe garda care se pregătea să-i urmeze.

— Nu. Nu mai trebuie escortă, e inutil.

Ludovic se plânse de această supraveghere. Medicul, dispus acum să fie mai amabil, estimează că ar fi mai bine să nu-și contrarieze pacientul.

Cerul a devenit din nou amenințător, așa că cei doi bărbați își iau umbrela. Regele s-a îmbrăcat iarăși cu mantaua lui cea neagră și are pe cap o pălărie ornată cu o agrafă de diamant. Psihiatrul își pune pe cap un joben.

O pornesc pe sub bolta copacilor de pe alea ce coboară de la castel către lac. Doctorului Müller, care îi privește cum se depărtează, doctorul von Gudden i-a promis că se vor întoarce până la ora opt.

*

La ora opt, cu toate că este o seară de vară, s-a lăsat întunericul. Portocaliul ce stăruia peste lac a sfârșit prin a se șterge. Plouă cu găleata.

Cu ochii ațintiți asupra aleii întunecoase, doctorul Müller încearcă să scruteze prin noapte. Pe unde or fi? E cu puțință ca Majestatea Sa și medicul său curant să se fi adăpostit sub vreun brad, așteptând să treacă avera?

Opt și jumătate. Neliniștea e urmată de panică. Lumini pălpâitoare se răspândesc printre arbori. Gardieni, infirmieri și valeți cu lămpașe

explorează alea și desigurile dimprejur. Degeaba. La München e trimisă o depeșă: „Regele și doctorul von Gudden dispăruți.“

Când, deodată, răsună o chemare. Un strigăt de pe țărm. E un servitor care a găsit, pe malul lacului, pălăria regelui. Se caută febril, se face lumină în noapte. mai sunt și alte obiecte. Sunt găsite jobenul doctorului, vesta regelui și o umbrelă, toate foarte aproape de lac.

La repezeală, se rechiziționează barca unui pescar. O vâslă izbește într-o movilă întunecată. Felinarele se ridică deasupra apei negre. E regele! E doar în cămașă. Este tras la bord. Regele Bavariei a murit. Sunt pescuite mantaua și redingota sa. Apoi e găsit și corpul lui von Gudden, ceva mai încolo, mort și el.

E ora zece jumătate, însă ceasul lui Ludovic al II-lea s-a oprit la șase cincizeci și patru, în vreme ce al lui von Gudden la opt.

*

Aici începe misterul. Ce s-a întâmplat?

Niște gravuri publicate de jurnale la puțină vreme după aceea ne înfățișează cele două cadavre întinse pe iarba de pe malul lacului, în vreme ce medicii se străduiesc să le reanimeze. În picioare, împrejur, personaje severe în redingotă și câteva în uniformă privesc cu consternare scena.

La lumina felinarelor sunt puse în evidență urme de strangulare pe gâtul medicului, plin de vânătăi și de zgârieturi. O unghie de la mâna dreaptă e întoarsă pe dos, smulsă s-ar părea. Nicio urmă de acest fel nu apare pe trupul regelui. Primă constatare: regele și-a sugrumat medicul.

Semnele luptei, urme de tălpi, apar pe mal. Se văd și în apa foarte puțin adâncă. Pământul argilos are întipărit pe el șase pași, plus o adâncitură săpată în noroi. Apoi două urme de pași, mai alungite, dispar în apa ceva mai adâncă. Între cei doi bărbați s-a dat o luptă.

A doua constatare: regele și-a ucis medicul apoi a pornit-o în largul lacului.

A treia constatare: corpul doctorului este foarte aproape de mal, picioarele sunt pe uscat, capul în apă. Cel al regelui e mai înspre larg, cu fundat în apa puțin adâncă.

Pălăria, vesta și umbrela au rămas pe mal.

Cei doi bărbați se plimbau pe lângă lac. Brusc, regele își azvârle pălăria, umbrela și se dezbracă. Doctorul vrea să-l oprească, se agață de el. Regele, de un metru nouăzeci și cântărind în jur de optzeci și cinci-nouăzeci de kilograme, este mai puternic. Și mai tânăr. Are patruzeci de ani, în

vreme ce medicul şaizeci şi patru. După o scurtă luptă, Ludovic al II-lea îşi sugrumă psihiatrul şi intră apoi în apă, înfruntând beznă. Moartea doctorului von Gudden nu este o enigmă.

Însă regele însuşi, cum a murit oare?

Oficial — potrivit rapoartelor publicate la scurtă vreme după aceea — nu a murit asfixiat, adică înecat. A suferit o congestie.

*

Sunt trei ipoteze posibile. Accident, fugă, sinucidere. Şi nu se exclud unele pe celelalte.

Accidentul ar fi fost cauzat de un acces brusc de furie... Ludovic al II-lea, care adunase destulă ranchiună şi indignare la adresa psihiatrului, îl sugrumă, însă doctorul von Gudden reuşeşte să i se agaţe de picior şi să-l tragă în apă.

Regelui, dacă e să ne uităm la comportamentul său potolit de când fusese arestat, e posibil să-i fi trecut prin cap ideea unui omor. Dar cum se poate ca acest excelent înotător, atât de înalt şi de puternic, să se înece într-o apă atât de mică? Chiar şi dacă s-ar fi aşezat în apă ar fi fost cu neputinţă.

A doua ipoteză, cea a unei tentative de evadare, este cea mai romantoasă.

Regele a ales să fugă. Fie spontan, singur şi neajutat, fie, dimpotrivă, potrivit unui plan pregătit din afară. Ca să nu-l stânjenească, se dezbracă de o parte din haine şi se îndreaptă spre larg, fie la întâmplare, fie dimpotrivă, către un punct de întâlnire. Îl ucide pe medic, care încearcă să-l reţină, şi moare din pricina unei congestii. Apa e rece, regele a mâncat şi a băut prea mult. Şocul termic e cel care îl răpune.

*

A încercat cineva să faciliteze evadarea regelui?

În noaptea dramei, la intrarea de sud a castelului apar urme de roţi de trăsură. Urmele alcătuiesc un semicerc şi revin pe cale. Nişte trăsuri au staţionat o vreme acolo, apoi s-au întors de unde veniseră. Servitorii susţin că ar fi văzut o berlină. Două persoane puteau să încerce extragerea lui Ludovic al II-lea: Sisi şi contele Dürckheim.

Porumbiţa venind în ajutorul Vulturului? Este cu putinţă, fiindcă, în acea duminică de 13 iunie, împărăteasa Austriei, care a aflat la Ischl că vărul i-a fost arestat, soseşte pe malul lacului Starnberg. Se instalează

aproape de castelul copilăriei sale, Possenhofen, la Feldafing. Sisi nu crede în nebunia vărului ei. Excentric, bizar, morbid, da, însă nu și nebun. Vede, din odaia ei, castelul Berg. Trebuie să-l scoată de-acolo pe sărmanul Ludovic fiindcă, dacă rămâne astfel întemnițat, va înnebuni cu siguranță de-a binelea. Așa că trebuie să-l anunțe pe contele Dürckheim. Să notăm că, în momentul acela, aghiotantul era arestat la München de oamenii prințului regent. Una dintre fiicele lui Sisi, arhiducesa Marie Valerie, va nota în jurnal, în 13 martie 1902, că „la un dineu, contele Dürckheim mi-a spus că mama voise să-i vorbească în acea perioadă și că el o sfătuisese să n-o facă.”

Potrivit acestei variante, Sisi, negăsind ajutor la Dürckheim, organizează în pripă un plan de evadare, fără îndoială o evadare în Austria, a cărei frontieră este doar la o oră călare.

Oficial, întreaga dimineață de duminică Sisi nu-și părăsește odaia. De fapt, dacă se instalase acolo, o făcuse pentru a evita ca vreun servitor „să dea o fugă” la castelul Possenhofen? Nu fusese cumva, dimpotrivă, cam indiscret să se adăpostescă acolo?

E complice Sisi ori, pur și simplu, e informată? Nu știm, însă prezența ei este, pentru cei dedați romanescului, o dovadă și nu o simplă coincidență.

Nimeni nu știe, în orice caz, cine a anunțat-o pe împărăteasă de moartea regelui. O certitudine: vestea o devastează pe Porumbiță. Vulturul a murit, l-au ucis pe Vultur! Izbucnește în plâns și murmură:

— Iehova, ești mare. Ești Dumnezeu! răzbunării, al milostivirii și al înțelepciunii.

O îndoială: s-a dus să se reculegă la corpul lui Ludovic? Unele mărturii susțin că în următoarea dimineață o femeie cu voal negru avea să-și croiască drum prin mulțimea de țărani care se adunase, tăcută, în fața castelului. Siluetă eterică, ea trece pe lângă lacheii pietrificați pe coridoare. Berg, castelul devenit azil, este acum o morgă. În camera lui, pe patul lui, corpul voinic al regelui se odihnește. Sisi poruncește să fie lăsată singură. Porumbița e auzită plângând lângă rămășițele pământești ale Vulturului. Când iese, cineva rostește:

— E mai palidă decât regele!

Alte relatări afirmă că durerea ar fi împiedicat-o să vină, însă că a trimis un buchet de iasomie regelui mort.

Și, acolo, un adevăr: înainte ca sicriul regelui să fie închis, i se va pune în mâna stângă un buchet de iasomie. Florile așezate pe inima lui

Ludovic al II-lea sunt un emoționant adio de la singura femeie care îl înțelesese pe rege.

În sfârșit, ca să completăm ipoteza evadării ratate, trebuie să semnalăm o istorie care a circulat mult timp în Bavaria: bavarezii, se spune, ar fi sărit spontan în ajutorul regelui lor luat prizonier.

Aflând că suveranul, atât de popular deși adesea neînțeles, a căzut în plasa principelui Luitpold, niște bărbați hotărâți — țărani, munteni — încearcă să-l ajute să evadeze. Sosesc într-o barcă. Sunt înarmați și plănuiesc să-l ia pe rege cu ei în munți. Întreaga Bavarie rurală este gata să se ridice, căci partizanii regelui din Alpi ar fi fost susținuți și de lucrătorii care obțin salarii bune de pe uma șantierelor de construcții. Începutul ar putea avea parfum de adevăr. Urmarea, din păcate, cade în ridicol. Barca sosește în momentul în care regele e pe mal. S-a stabilit un semnal: câteva note ale uverturii operei *Tannhäuser*, cântate de un cor! Auzind aceste sunete magice, regele intră în apă însă doctorul se opune și regele, sleit de puteri, se prăbușește. Comandoul sosește, din păcate, prea târziu. Regele e deja mort.

Ne vine greu să ne imaginăm că niște bărbați hotărâți, gata să-și sacrifice viețile, ar fi abandonat trupul regelui în voia undelor lacului Starnberg. Și, mai ales, nu există nicio dovadă în sprijinul acestei versiuni. O versiune, totuși, care a prins rădăcini. Nu s-ar putea vedea în ea, mai degrabă, regretul bavarezilor, remușcărilor pentru a nu fi reușit să-și salveze regele?

*

A treia ipoteză: sinuciderea.

Ludovic al II-lea a înțeles că urmează să fie închis pe viață, ca fratele său. A simțit că nu-și va mai afla niciodată libertatea și că i se lua până și dreptul la visare. Era un atentat la absolutismul său.

Decide deci să evadeze din noua existență ce-i este impusă până la moarte. Îl păcălește pe doctorul von Gudden, îi adoarme suspiciunile și obține să nu fie supravegheat pe parcursul plimbării. Nu mai sunt nici gardieni și nici infirmieri...

Și iată gesturile tragice, drama: Ludovic se dezbară de pălărie, de mantă și de vestă. Medicul înțelege, însă e prea târziu. Regele deja înaintează în apa neagră. Von Gudden luptă din răspuțeri, regele îl imobilizează și îl sugrumă, poate ținându-l cu capul sub apă.

După care, fără grabă, regele înaintează în larg. Însă mâncarea și băutura îl îngreunează, iar efortul fizic l-a epuizat. Apa rece ca gheața îl cuprinde. I se face rău și se scufundă.

Doctorul Müller, asistent al doctorului von Gudden, va constata asta încercând să readucă la viață cele două corpuri. Va spune: „Regele a avut o criză cardiacă.”

Ludovic al II-lea de Bavaria moare de moarte naturală în momentul când se pregătea să se sinucidă. Destinul a fost mai rapid decât voința sa.

*

Comportamentul doctorului von Gudden este un alt mister al aces-tei drame. Mai întâi arogant, apoi înțelegător, psihiatrul trece printr-o eclipsă a conștiinței profesionale — nu l-a consultat pe Ludovic, însă l-a declarat nebun — apoi dovedește o complezență ce are aerul unei com-plicități. A comis o eroare monumentală de diagnostic când a socotit că Ludovic al II-lea nu era atât de periculos pe cât se temea? În acest caz, psihiatrul trebuie să fi confundat demența agresivă cu nebunia disimu-lată. Cea din urmă nefiind și cea mai puțin primejdioasă. Cuvintele sale susțin această versiune.

Sau și-a dat seama repede de lipsa de onestitate a rolului său și a în-cercat să-și atenueze responsabilitatea facilitând evadarea pacientului său? Aritudinea medicului confirmă această ipoteză.

Însă, în amândouă cazurile, bolnavul a fost mai șiret decât medicul.

*

Dacă Ludovic înțelesese soarta ce-i era menită, („Vor să mă închidă, ca pe Otto“) e fiindcă nu era paranoicul periculos sau schizofrenicul agi-tat cum se susținea că ar fi.

Regele Bavariei era nebun, fără îndoială, însă nu într-o asemenea mă-sură încât închiderea lui să fie justificată.

La sfârșitul secolului al XIX-lea boala mintală e un drum încă puțin umblat. Se știe, mulțumită mai ales lucrărilor lui Broca și Wernicke, că creierul poate fi împărțit în zone care au diverse funcții în comporta-mentul uman. Însă analiza rămâne superficială și maniera de lecuire a bolnavilor își păstrează brutalitatea. Psihanaliza încă n-a inundat existen-ța individuală.

Ludovic al II-lea este un schizoid, adică un solitar, un visător, un exilat care nu se poate obișnui cu realitatea, un introvertit. Doctorul Robin no-tează: „Firește, excentricitățile se înmulțeau și tocmai multiplicarea aces-tora a împins guvernul să grăbească internarea. În același timp, rațiunea dovedită de principe până în ultimele sale zile nu îndreptățește gândul

că afecțiunea sa evoluase în sensul unei dezagregări mintale.“ Cu alte cuvinte, regele era întreg la minte, însă acțiunile sale mergeau în sensul pasiunilor sau viciilor sale.

Regele s-a temut. S-a temut să nu fie socotit nebun și să ajungă așa ceva. Un medic care nu făcuse parte din comisie, doctorul von Schleiss, declara în chiar ziua morții lui Ludovic: „Îl cunosc pe rege de patruzeci de ani, adică de când s-a născut. Doctorul Geitl și cum mine am fost singurii săi medici și suntem amândoi de acord atunci când spunem că mintea regelui nu este afectată. Opinia mea este următoarea: regele e un original, îi place să cheltuie și să se arate generos până la exces, e pasionat de construcții și de artele frumoase. Sigur, văzând cum este tratat, socotesc că are șanse să înnebunească de-acum încolo.“*

Să ne amintim această frază a regelui în chiar noaptea arestării sale: „Accept să-mi interzică să domnesc. Însă nu accept să fiu declarat nebun.“

Arestarea și internarea regelui Bavariei aduce cu decizia unui consiliu de familie panicat de mâna spartă a unui fiu risipitor. Ludovic al II-lea era risipitor. Cât fusese principe, cheltuielile nu amenințaseră bugetul. Însă drama începuse când ajunsese la domnie, fiindcă gusturile sale își extrăgeau din puterea de monarh o autoritate aproape indiscutabilă. Prinț, ar fi fost neutralizat discret în privința cheltuielilor. Rege, trebuia eliminat. Regele Bavariei, datorită poziției sale, avea mijloacele de a-și pune în practică smintelile și această demență relativă a fost poate mai degrabă rezultatul unei stări de fapt decât originea acestei tragedii. E împiedicat să fie rege, e împiedicat să fie excentric. Luciditatea și cugetul se întorc. Ludovic al II-lea vrea să se omoare.

Într-o discuție cu regina Maria, mama lui Ludovic, Sisi își va dezlănțui furia: „Ludovic n-a fost nebun, ci doar un original pierdut în visul său. Dacă ar fi fost tratat cu mai multe menajamente, s-ar fi putut evita un sfârșit atât de tragic.“

Poate. Însă închis pe viață, fie și într-o colivie aurită, este un lucru de dorit? Prințul Otto, dement, va fi ținut închis până la moartea sa în 1916, adică vreme de patruzeci de ani. O asemenea soartă nu e mai dezirabilă.**

Tragedia o zguduie pe Sisi. Ea, care scrisese într-o zi că „tristețea mi-e mai scumpă decât viața“, se afundă într-o existență din ce în ce mai

---

* Constantin de Grunwald, *op. cit.*

** În 14 iunie, prințul Otto este proclamat rege sub numele de Otto I. Incapabil de domnie, este înlocuit cu principele Luitpold, regent al regatului din 1886 până în 1912. Îi va urma pe tron fiul său, cu numele de Ludovic al III-lea. Al șaselea și ultimul rege al Bavariei va domni până în 1918.

mohorâtă. Poartă asupra ei o fotografie a măștii mortuare a lui Ludovic al II-lea. Nu se va despărți niciodată de această relicvă. Străbătând Europa, repetă: „Gândul la moarte mă întovărășește zi și noapte.”

Iar moartea, curând, se ivește. Trei ani mai târziu, în 1889, fiul său Rudolf moare în drama de la Mayerling. În 1897 sora ei, Sophie, pierе în flăcările ce mistuie o instituție caritabilă. În 1898, la rându-i, Sisi își va găsi sfârșitul. Pe malul lacului Geneva, un anarhist italian o înjunghie. Cei din familia Wittelsbach sunt Atrizii sfârșitului de secol XIX. Vorbind despre familie, Sisi rostise — premoniție sau resemnare, nu știm — această frază sumbră: „Cu toții vom pieri de morți violente.”

*

În Bavaria, moartea regelui are efectul unei bombe. La München, guvernul se grăbește să dovedească nebunia lui Ludovic al II-lea. Teza congestiei este singura admisă. Însă, în anumite cercuri, această versiune oficială, socotită o mascaradă sinistă, nu este acceptată.

Apar voci care-l numesc asasin pe prințul Luitpold, însă vocile se curmă iute. Regentul controlează poliția și presa.

Cu toate că anturajul regelui repetă fără încetare că acesta a murit în urma unui acces de nebunie, în munți, populația, cu o remarcabilă decență și o tristețe imensă, îl va reabilita pe monarhul condamnat cu prea multă ușurință.

Cu miile, bavarezii se înșiruie vreme de trei zile ca să treacă prin fața sicriului, sosit la capela din Residenz în 15 iunie. Puzderie de flori, mai ales trandafiri, îi împodobesc rămășițele pământești. Ludovic al II-lea e îmbrăcat într-o mantie largă de hermină, cea a marelui maestru al Ordinului Sfântului Hubert, și în veșmântul de catifea neagră care pusese să fie modificat. Lângă mâna stângă odihnește sabia Ordinului. Pe piept are iasomia de la Sisi.

Specialiștii au îmbălsămat corpul, după ce alți specialiști i-au cercetat bine creierul pentru a descoperi malformațiile ce trebuie neapărat descoperite la un dement. Și aceste leziuni ale creierului sunt găsite. Sunt oferite ca probă. Ba chiar prim-ministrul va ține un discurs despre asta la Camera Deputaților. Iar presa este inundată de documente, căci guvernul poartă responsabilitatea morții regelui. Se va merge până la a se spune că creierul lui Ludovic al II-lea nu cântărea decât 1 349 de grame, adică cu 36 de grame sub medie, semn evident de nebunie!

În tăcere, mulțimea își omagiază regele. Inima îi va fi pusă într-o urnă de aur și așezată în biserica Altötting, lângă inimile celorlalți principii bavarezi. Regele va fi înhumat în cripta din Michaelskirche, potrivit obiceiului.

*

Întreaga Bavarie e acolo, după carul funerar tras de opt cai cu valtrapuri negre. Bavaria care l-a iubit pe rege, Bavaria muntenilor și țăranilor, plânge un vis, o năzuință, o extraordinară fantezie care a durat mai bine de douăzeci de ani.

*

Cealaltă Bavarie, Bavaria oficială, este mai puțin mișcată. În spatele prințului Luitpold, care conduce șirul de îndoliați, cohorta de moderați nu inspiră prea multă simpatie. A murit un poet și iată-i pe funcționari. Administrația a învins creația.

*

Ce contrast între lovitura de stat rușinoasă care l-a înlăturat pe rege și funeraliile sale grandioase, solemne, impresionante. De parcă guvernul ar încerca să repare o incredibilă înșiruire de nedreptăți, dorindu-și totodată ca regatul, acum pe mâinile capabile ale unor adulți, să fie mai bine gestionat.

*

...Da, însă nu neapărat mai bine cârmuit. În vremea lui Ludovic al II-lea, Bavaria nu este nefericită. Mulțumită simțului său diplomatic, războaiele nu vor lăsa decât urme superficiale. Mulțumită demnității sale regale, rezistă Prusiei cu insolență, câteodată cu umor, mereu cu luciditate. I-a cedat lui Bismarck, e drept, însă nu s-a înjosit și nici nu s-a predat necondiționat. Ludovic al II-lea, atât de depărtat de toate, a fost mereu aproape de patria sa.

*

N-a fost acest rege al Bavariei nici administrator, nici contabil. Cu siguranță, însă ce atitudine și ținută! Și ce revanșă asupra minților înguste și meschine, de vreme ce Bayreuth a devenit destinația unui pelerinaj anual în care locurile se rezervă cu ani în avans! În 1975, o sută de mii de

persoane nu au reușit să asiste la unul dintre cele mai mari evenimente muzicale din lume, unul dintre ultimele în care eleganța este o condiție a participării. În 1976, umbra regelui nebun după Wagner a bântuit Bayreuth-ul cu ocazia sărbătoririi festive a centenarului compozitorului. În 1986, centenarul morții regelui a fost sărbătorit cu grandioase și emoționante ceremonii. Și ce ironic e să te uiți la mulțimile de vizitatori care parcurg traseul castelelor regelui! Acum, an de an, vin cu milioanele. Ruinarea Bavariei a devenit averea sa. Și ce simț umanitar avea acest tânăr monarh cu vederi progresiste! Se știe oare că este unul dintre primii care a susținut noua idee a lui Henry Dunant care se numea, deja, Crucea Roșie? Și ce putere de previziune într-ale științei: însărcinase un inginer să construiască o mașină zburătoare pentru a se ridica deasupra Alpilor, cu doar patru ani înaintea primului „avion” al lui Clément Ader!

Înțelegem de ce i-a fascinat pe poeți, pe Apollinaire, care l-a botezat Regele Lună, și mai ales pe Verlaine, care i-a consacrat, în versuri celebre, o concluzie-epitaf.

*Singurul rege vrednic al acestui jalnic leat
Ce și-a dat viața, bărbat plin de simțire
Răpus cu mișelie de intrigi de palat
Nebun întru Știință și-asemenea delire,*

*Cunoașterea i-a fost mâna cea dreaptă
Și Cântecul și Arta și tot ce e Iubire
Apoi, deodată, de pe cea mai mândră treaptă
Căzând, ucise și muri. Vă salut, Sire!*

*Ați fost poet, soldat și singur Rege
În secolul acesta așa mărunț și gol
Martir al Rațiunii, după Lege.*

*Omagiu, fiindcă ați jucat un unic rol
Și pururea în suflet să vă răsună, sper,
O muzică cerească, a scumpului Wagner.*

Moartea acestui suveran, bizar însă interesant, este crepusculul unei anumite idei despre monarhia absolută.

Ludovic al II-lea este, în mai multe privințe, ultimul dintre regi. Rândurile finale pe care le-a scris în jurnal, cu o săptămână înaintea morții, în 7 iunie, la ora șapte dimineața, capătă valoarea unei mărturisiri: „Ultima

greșeală a simțurilor. Gata cu sărutările. Amintiți-vă, Sire. Amintiți-vă. Niciodată de-acum înainte! Niciodată!”

Regatul său, deja, nu mai era din această lume.*

---

* Cititorul interesat să afle mai multe despre castelele lui Ludovic al II-lea poate găsi amănunte în albumul *Les Châteaux fous de Louis II de Bavière*, ilustrat de Jérôme da Cunha (aceeași editură). În 1989, un extraordinar muzeu „Ludovic al II-lea” a fost deschis în castelul Herrenchiemsee. Vizitarea acestuia e necesară: e o călătorie detaliată în visul acestui monarh aflat prea înaintea timpurilor sale...

Teza morții naturale a regelui, evocată în prima ediție a acestei cărți (1975), a fost confirmată în 1996 prin descoperirea unei epistole până atunci necunoscute. În acest document, datat în 1890, regina Maria, mama lui Ludovic al II-lea, mărturisește că limba fiului ei era răsucită în gură când îi fusese pescuit corpul. Regele, a cărui tentativă de evadare păruse sigură, ar fi decedat până la urmă asfixiat, poate din pricina unei crize de epilepsie.

Această dezvăluire nu-i împiedică pe cei ce avansează ipoteza unui atentat împotriva regelui să continue cu investigațiile, însă din păcate fără elemente cu adevărat noi ori convingătoare. Astfel, postul de televiziune franco-german Arte a difuzat, în 28 august 2004, un film de 53 de minute realizat și produs de Ray Müller (coproducție Arte/ZDF), având ca subiect principal cauzele decesului lui Ludovic al II-lea. Dacă această producție are avantajul de a fi fost filmată în castele luminoase, în chiar locurile unde s-a produs drama, absența totală a cronologiei și a evoluției contextului politic, fără a mai vorbi de progresul intelectual care a prezidat construcțiile feerice, pe lângă alte greșeli sau omisiuni grave, fac această relatare banală, confuză, înșelătoare și eronată. Amestec de reconstituire și de supoziții psihanalitice, judiciare și balistice, acest mediu-metraj sfârșește prin a elimina varianta unui complot pentru asasinarea monarhului cu două gloanțe trase în spate cu o ciudată carabină cu proiectile de plumb, model din... 1804, presupus cu surdina, dar care, în realitate, încercată fiind, e la fel de zgomotoasă ca o armă clasică. Autorii se pun de acord, după cum am propus și eu, asupra ipotezei tentativei de evadare pe lac transformate în accident fatal din motive medicale de neînălțurat. Și principele Luitpold confirmă, în întrevederile sale, analizele mele, adică faptul că guvernul din 1886, cuprins de panică, a acționat fără a respecta procedura legală de destituire și de instaurare a regenței prevăzută în constituția vremii. Am putea chiar vorbi de înaltă trădare comisă de miniștri. Reacția administrației în această privință a fost resimțită, în 1886, ca o stângăcie de neiertat. În sfârșit, datoriile contractate de Ludovic al II-lea au fost plătite de familia regală a Bavariei până în 1920. Astăzi, lumea lui Ludovic al II-lea este o importantă sursă de venituri, însă întreținerea continuă a castelelor necesită bugete cuprinzătoare. Edificiile au fost construite din materiale fragile pentru un suveran solitar, însă sunt asaltate acum de puzderie de vizitatori care-i ridică în slăvi geniul frământat.

Bibliografie selectivă

- André ARMENGAUD, *L'opinion publique en France et la crise nationale allemande en 1866*, Université de Dijon, Société des Belles Lettres, 1962.
- Ferdinand BAC, *Le Voyage Romantique chez Louis II de Bavière*, Paris, 1910.
- Jacques BAINVILLE, *Louis II de Bavière*, Paris, ediție nouă în 1964, Fayard.
- Celia BERTIN, *Mayerling ou le destin fatal des Wittelsbach*, Paris, Librairie Académique Perrin, 1972.
- Wilfrid BLUNT, *The Dream King*, Londra, Hamish Hamilton, 1970.
- Gottfried von BÖHM, *Ludwig II., König von Bayern*, Berlin, Engelmann, 1924.
- Georges BORDONOVE, *Les Rois fous de Bavière*, Paris, Laffont, 1964.
- Marguerite BOURCET, *Le Duc et la Duchesse d'Alençon*, Librairie Académique Perrin, 1972.
- Marcel BRION, *La Musique et l'Amour*, Paris, Hachette, 1967.
- Henri BURGELIN, *La Société allemande 1871–1968*, Paris, Arthaud, 1969.
- André CASTELOT, *Les Destins hors série de l'Histoire*, Paris, Librairie Académique Perrin, 1967.
- Raymond CHEVRIER, *Histoire de Sissi*, Paris, Pierre Waleffe, 1968.
- Pierre COMBESCOT, *Louis II de Bavière*, Paris, Edition spéciale, 1972.
- Pierre GAXOTTE, *Histoire de l'Allemagne*, Paris, Flammarion, 1963.
- Yves GROSCHARD, *Les Cent Visages de Bismarck*, Paris, Presses de la Cité, 1970.
- Constantin de GRUNWALD, *Louis II, le roi romantique*, Paris, Pierre Waleffe, 1967.
- Dorothy Guies Mac GUIGAN, *Les Habsbourg*, trad. franceză, Paris, Tallandier, 1968.
- Desmond Chapman HUSTON, *Bavarian Fantasy: the Story of Ludwig II*, Londra, 1955. Trad. franceză publicată de Hachette, 1957.
- Annette KOLB, *Louis II et Richard Wagner*, trad. franceză, Paris, Albin Michel, 1947.

- Jean MATTER, *Wagner l'enchanteur*, Neuchâtel, La Baconnière, 1968.
- André MAUROIS, *Histoire de l'Allemagne*, Paris, Hachette, 1965.
- Jean MISTLER, *A Bayreuth avec Richard Wagner*, Paris, Hachette, 1960.
- Paul MORAND, *La Dame blanche des Habsbourg*, Paris, Laffont, 1963.
- Ernest NEWMAN, *The Life of Richard Wagner*, New York, Alfred Knopf, 1946.
- Blandine OLLIVIER, *Richard Wagner et Louis II de Bavière: Lettres*, Paris, Plon, 1960.
- Maurice PALEOLOGUE, *Elisabeth, Impératrice d'Autriche*, Geneva, La Palatine, 1960.
- Michael PETZET, *König Ludwig II und die Kunst*, München, Prestel, 1968.
- Michael și Detta PETZET, *Die Richard Wagner Bühne König Ludwigs II*, München, Prestel, 1970.
- Guy de POURTALES, *Louis II de Bavière ou Hamlet Roi*, Paris, Gallimard, 1928.
- , *Wagner, histoire d'un artiste*, Paris, Gallimard, 1932.
- François RIBADEAU DUMAS, *La Folie au pouvoir*, Paris, Productions de Paris, 1966.
- Werner RICHTER, *Ludwig II. König von Bayern*, ediție nouă München, Bruckmann, 1970.
- , *Bismarck*, trad. franceză, Paris, Plon, 1965.
- Gilbert ROBIN, *Louis II de Bavière vu par un psychiatre*, Namur, Wesmael Charlier, 1960.
- Karl TSCHUPPIK, *Elisabeth, impératrice d'Autriche*, trad. franceză, Paris, Plon, 1933.
- Richard WAGNER, *Mein Leben*, trad. franceză, Paris, Plon, 1912.
- Wagner* (lucrare colectivă), colecția Génies et Réalités, Paris, Hachette, 1962.
- Gérard WIM, *Le Châtelain des nuées*, Bruxelles, Le Large, 1964.
- Jean des CARS, *Les Châteaux fous de Louis II de Bavière*, album ilustrat cu fotografii de Jérôme da Cunha, Perrin, 1986. Reeditare în 1989.

Trebuie să punem deoparte cartea lui André Fraigneau, *Livre de Raison d'un roi fou* (Plon, 1968, reeditare La Table Ronde, 1994), care nu este o lucrare istorică, ci reconstrucția apocrifă a jurnalului intim al lui Ludovic al II-lea. O evocare remarcabilă.

Se pot de asemenea citi diverse articole folositoare în reviste, printre care îndeosebi:

- Marcel BRION, *Les fantastiques châteaux du roi Louis II*, *Connaissance des Voyages*, nr.7, toamna 1971.
- Lucien REBATET, *La correspondance de Wagner et de Louis II de Bavière*, *Ecrits* de Paris, noiembrie 1960.

CUPRINS

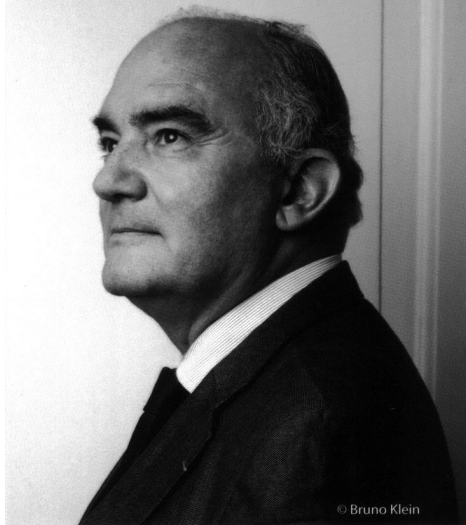
Cuvânt-înainte	7
I. PRINȚUL ROMANTIC	9
II. REGELE FĂRĂ REGINĂ	57
III. VULTURUL ȘI PORUMBIȚA	163
<i>Bibliografie selectivă</i>	261

Tiparul executat la:

office@tipografiaeurobusiness.ro
www.tipografiaeurobusiness.ro

Născut la Paris în 1943, Jean des Cars (pe numele întreg, Jean Marie de Pérusse des Cars) este un scriitor și jurnalist francez, colaborator la *Paris Match*, *Figaro Magazine* și *Jours de France*.

Istoric reputat și autor prolific, el și-a creat un nume ca pasionat cronicar al marilor case dinastice europene și al destinelor celor mai iluștri reprezentanți ai acestora.

Printre lucrările sale cele mai cunoscute se numără *Sceptrul și sângele*, *Saga dinastiei de Habsburg*, *Saga dinastiei de Windsor*, *Saga favoritelor*

(publicate în limba română la Editura Trei), precum și *Saga dinastiei Romanov*, *Saga reginelor* și biografiile dedicate unor personalități istorice celebre (Ludovic al II-lea al Bavariei, împărăteasa Elisabeta a Austriei, prințul moștenitor Rudolf al Austriei etc.).

De mai bine de un secol și jumătate, viața și destinul tragic al regelui Ludovic al II-lea al Bavariei continuă să fascineze. Se știe că suveranul a fost declarat nebun și a murit în condiții misterioase, după ce a construit castele fabuloase, bijuterii ale Germaniei de Sud.

A reînsuflă lumea cavalerilor medievali și a fost un mare admirator al secolului al XVII-lea francez. A reușit să impună opera muzicală a lui Richard Wagner, salvându-l pe compozitor de la faliment. A fost primul mecena al festivalului de la Bayreuth. A fost totodată straniu confident al propriei sale verișoare, celebra Sisi, împărăteasa Austriei și regina Ungariei. S-a luptat pentru identitatea regatului său în interiorul Imperiului German. Copleșit de prăbușirea propriilor idealuri, s-a refugiat în munți, construind palate de basm și izolându-se într-o lume pe care nimeni nu o putea atinge sau distruge.

A murit pe malurile lacului Starnberg, în împrejurări bizare. Accident? Suicid? Asasinat? Ludovic al II-lea nu este numai cel mai faimos rege al Bavariei, dar rămâne și cel mai enigmatic.

Cartea lui Jean des Cars este o captivantă poveste a unui destin cu aură romantică, un omagiu adus unei moșteniri artistice incontestabile, dar totodată și o încercare temerară de reabilitare a unui mare nedreptățit al istoriei.

ÎN LIBRĂRII

